

riječi

časopis za književnost, kulturu i znanost
Matica hrvatske Sisak
Utemeljen 1969.
3-4/2019.

riječi

**časopis za književnost, kulturu i znanost
Matica hrvatske Sisak
Utemeljen 1969.
3-4/2019.**

Nakladnik
Matica hrvatska Sisak

Za nakladnika
Tomislav Škrbić

Glavna i odgovorna urednica
Đurđica Vuković

Uredništvo

Tomislav Škrbić-zamjenik glavne i odgovorne urednice, Darija Žilić,
Petrica Sigur, Đurđica Vuković, Ivan Novak, Tomislav Dovranić, Jelena Folnović,
Iva Rakarić Pavušek - lektorica

Grafički oblikovanje i tisk
Studio Matija, Sisak

Uredništvo
Internet

Ogranak Matica hrvatske Sisak, Rimska 9, 44000 Sisak
www.maticahrvatskasisak.hr

Uredništvo prima srijedom 17 do 20 sati. Rukopise ne vraćamo. Cijena jednog broja je 60,00 kn.
Godišnja pretplata 160,00 kn. Ovaj broj je tiskan novčanom potporom Ministarstva kulture RH,
Županije Sisačko-moslavačke i Grada Siska.

Kazalo

USKLIČNIK	1
Damir Barbarić / Što je kultura?	5
BIBLIOGRAFIJA	8
Ivana Zorko, Đurđa Zorko / Riječi – Bibliografija	8
23. KVIRINOVI POETSKI SUSRETI	51
Đurđica Vuković / Pjesničko pristanište čvrsto je usidreno u Sisku	59
Krešimir Bagić / Plaketa Sv. Kvirina 2019. godine za ukupan prinos hrvatskom pjesništvu Zvonku Kovaču, obrazloženje	60
Tin Lemac / Arhetipska snatrenja Marije Dejanović, obrazloženje	62
Darija Žilić / Marija Dejanović: Etika kruha i konja, obrazloženje	64
POEZIJA	65
Adrijana Kos Lajtman / Pjesme	65
Ana Marija Borić / Kad prestane kiša	73
Marijan Grakalić / Pjesme	85
Matija Perković / Stablo hraptave kore	89
Damir Stanić / Mokra jutra	96
PROZA	103
Leyla Karaça / Nebo u tvom srcu	103
Petra Sigur / Zašto se penjati na planinu? / Migranti	114 119
ESEJISTIKA	124
Predrag Finci / Budućnost književnosti	124
KRITIKA / PRIKAZ / OGLED	128
Branko Maleš / KRITIČAREV OBZOR	128
- Vesna Biga / Čudo malih pokreta i pogled	128
- Luko Paljetak / Značenje mrlja	130
- Zvonimir Mrkonjić / Reciklažno dvorište	132
- Miroslav Mićanović / Tetovaža bivših dana ili prizor i zapitani Subjekt o tuzi	134
- Goran Čolakhodžić / Nove kvantne mogućnosti	136
Tomislav Škrbić / Praiskonska jednota bića i mišljenja (Igor Mikecin, Parmenid, Matica hrvatska, Zagreb 2018.)	139
Biserka Goleš Glasnović / Dvije kritike	147
- Žarišta s poetišta (Tomislav Domović, Žeravica (izabrane pjesme), Udruga Ars spiritus, Karlovac, 2017.)	147
- Duhovni versovnik (Goran Gatalica, Odsečeni od svetla, Društvo hrvatskih književnika, 2018.)	151

Damir Barbarić

Što je kultura?¹

Svi znamo osnovnu i prvenstvenu zadaću Matice hrvatske. Sastoje se u unapređivanju nacionalne kulture i u skrbi za nju. Pri osnivanju Matice, u samom začetku polaganju temelja za izgradnju moderne nacije na prosvjetiteljskim načelima, ta je zadaća još mogla biti shvaćena široko i gotovo sveobuhvatno. U nedostatku sveučilišta i akademije, tih pravih žarišta nacionalnog rada na obrazovanju i znanosti, kultura je uključivala i njihove zadaće. Slično je bilo i s umjetnošću, da se i ne govori o čestim, u danim okolnostima bez sumnje neophodnim djelatnim zahvatima u sferu političkog odlučivanja, čime je Matica višekratno zadužila Hrvatsku i s pravom stekla ugled koji se neokrnjen održava do danas.

Dakako da je situacija danas bitno drukčija. Ne samo da je sadržaj Matičina djelovanja konačno doista, i to posve legitimno, ograničen na kulturu, nego ona tu zadaću dijeli – premda ne na ravnopravnoj materijalnoj osnovi – s donekle srodnim državnim ustanovama. Ministarstvo kulture i njegove različite ispostave, službeno zadužene za brigu oko kulture, ponesene svješću o svojoj golemoj važnosti Maticu najčešće ignoriraju, ili se pak zadovoljavaju time da joj godišnje ustupe skroman iznos porezom namaknutih sredstava, ophodeći se pritom spram nje kao spram bilo koje od gotovo neizmjernog mnoštva udrug građana. No Matica je stara, žilava i strpljiva ustanova. Dostojanstvo joj ne dopušta kukati i žaliti se. Na takav odnos radije odgovara snaženjem i intenziviranjem svojih npora.

Međutim, za nas je ovdje najvažnije da se sve to zbiva na osnovi jedne neupitne pretpostavke, naime te da se pouzdano zna što je kultura. Odavno smo već navikli na to da joj je prikladno mjesto negdje u posljednjim trenutcima središnjih dnevnih vijesti na nacionalnoj televiziji ili pak na margini margina dnevnih novina. Moja je teza, koju ovdje ne mogu primjereno utemeljiti i obrazložiti, da je ta pretpostavka iz temelja pogrešna i da se u Hrvatskoj, premda ne samo u njoj, zapravo ne zna što je kultura, ili, bolje rečeno, da se o njoj gaje sasvim iskrivljene predodžbe. Jer kultura je sve samo ne nešto rubno i sporedno u cjelini života. Najkraće kazano, ona je *skrb za sam temelj smislena života* kako svakog pojedinca tako i svake ljudske zajednice.

Odavno se izrugujemo gluposti i primitivnosti kojom su svojedobno gorljivi marksisti kulturu proglašavali pukom društvenom nadgradnjom, uveseljavajući sami sebe prilično blesavom dosjetkom kako se prvo mora jesti da bi se moglo misliti, pjevati ili slikati. Kao da bi samo to jedenje, ukoliko je ljudsko, a to znači u najmanju ruku religijskim kultom i ustaljenim običajem uljudbe uzvišeno nad puko životinjsko žderanje, bilo moguće bez duboka, neiscrpiva vrela kulta i običaja, koje uz ostalo označava izraz „kultura“? Kad smo se zajedno s drugim narodima dugo pritisnutim ropskom i neljudskom ideologijom pohrlili baciti u naručje takozvanog slobodnog svijeta, nije bilo ni vremena ni volje razmišljati o tomu da i ideologija liberalnog kapitalizma, kao njegova osnova, s komunizmom, unatoč nedvojbeno golemin i nepremostivim razlikama, ipak dijeli jedno zajedničko temeljno uvjerenje, naime ono o bezuvjetnom i neupitnom prvenstvu materijalnog pred duhovnim. Danas, kad je čovječanstvo već gotovo posvuda po planetu ošamućeno bezbrojnim podražajima tržišnih promidžbi i djetinje ovisno o jeftinom hedonizmu koji se tim neprestanim nasrtanjem gotovo svakome uspio uvući pod kožu, kad je bez mnogo izgleda na izbavljenje izloženo pogibelji kako pojedinačnog tako i zajedničkog dužničkog ropstva, u koje je, štoviše, neodgovorno i upravo zločinački uvuklo i nedužne buduće naraštaje, krajnji je čas da se ta naoko neupitna dogma konačno smireno i trijezno, ali i odlučno stavi u pitanje.

¹ Tekst govora održanog 19. rujna 2015. na Glavnoj skupštini Matice hrvatske u Palači Matice hrvatske u Zagrebu. Dosad objavljeno u: Vjenac: književni list za umjetnost, kulturu i znanost, br. 563, Zagreb 2015, str. 16; Svetlo: časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja, br. 3-4, Karlovac 2015, str 10-13; Damir Barbarić, Putokazi, Zagreb 2018, str. 112-119.

Oni koji sami tvore kulturu, bolje rečeno koji je žive, dakle duhovni tražitelji i stvaratelji, ne daju se prevariti. Dobro znaju da kultura nije ni puka zabava ni atrakcija ni spektakl ni „event“, te da nije tek naknadni i u biti suvišni ukras takozvanog stvarnog života, već da s tim stoji upravo obrnuto. Jer taj „stvarni“ život, da bi se uopće mogao bilo kamo kretati, usmjeravati i orientirati, da bi uopće imao svijesti o sebi i znao sebi protumačiti i odrediti što hoće, a što neće, nužno treba neki svagda prethodni vidokrug i obzor smisla, kao i njemu pripadnu hijerarhijski uređenu ljestvicu vrijednosti, takozvanih vrednota. Ogledajmo samo jedan primjer. Da se hoće i mora mnogo i uvijek sve više proizvoditi i uvijek sve više trošiti, to životu nije nužno ni po prirodi svojstveno, nego je to nalog koji mu je jednom došao tako reći izvana, iz okružja u kojem se tek začinju i postavljaju svi bitni ciljevi i svrhe, kao i najviše vrijednosti koje su u njima oživotvorene. A u to okružje ne dopire ni proizvodnja ni potrošnja, jednako tako ni ikakva znanost, jer ono je od svega toga mnogo dublje i izvornije. To je okružje slobodna duhovnog stvaranja, koje se barem donekle prikladno označava imenom „kulture“. Samo iz njega i samo po njemu svaka djelatnost realnog života ima svoj smisao te je ovako ili onako smještena na ljestvici životnih vrijednosti.

Ako to i ne može posve razgovijetno spoznati, a još manje jasno i jednoznačno izreći, svaki pravi duhovni stvaratelj, bio on umjetnik, svećenik, učitelj ili mislilac, u dubini duše je svjestan toga da je svojim djelom i djelovanjem blizak samom iskonu smislena ljudskog života i da u svojoj slobodi uistinu samo njemu služi. Izokrenutom slikom koju svijet već odavno o tom odnosu ima i sustavno je dalje gradi on može biti zbumen, zgrožen ili sasvim obeshrabren, ali nikad doista uvjeren u ono protiv čega se buni i ustaje sva njegova egzistencija. Jer ona i bez jasne svijesti dobro zna da je kultura marno i samozatajno njegovanje temelja smislena ljudskog života i strastveno zalaganje za njegov rast i cvjetanje.

Nije tu slučajno naglasak upravo na rastu, na djelatnoj upućenosti spram budućnosti i onoga budućeg. Snaga Matice hrvatske, kao i svakog žarišta kulture, pokazat će se najviše u njezinoj sposobnosti da ocrta osnovne i najviše ciljeve kojima treba biti usmjerena duhovna energija nacije i da ih učini prihvatljivima i poželjnima najširem građanstvu. Stoga i njezino brižno sabiranje, čuvanje i njegovanje svakovrsnih spomenika nacionalne prošlosti svoj puni smisao dobiva samo ako ne zastrani u antikvarnu pasiju i opsесiju svim i svačim samo pod jednim uvjetom, naime da je „naše“. Takva utonulost u prošlost, koliko god bila zaslужna, a na svoj način i potrebna, svagda je izložena opasnosti da nam podsječe plodotvornu snagu živog sudjelovanja u sadašnjem i, što je još gore, djelatne izgradnje budućeg. Nije sve naše ujedno i dobro. Od onoga što je bilo i jest naše važnije je ono veliko i dobro što nas iz budućnosti poziva da jednom postane našim. Njegovanje znanja o prošlosti mora biti u službi buđenja strastvenih čežnji i nada bremenitih budućnošću.

Ali jesmo li takvim shvaćanjem kulture i nehotice širom otvorili vrata elitističkom zanemarivanju stvarnog života i njegovih mnogostrukih izazova i problema? Zagovaramo li pod imenom kulture naposljetku ipak tek navodno uzvišenu „sjajnu“ izolaciju, čije zazivanje budućnosti zapravo nije drugo do defetistički bijeg pred svijetom i životom te pokušaj uzmicanja pred odgovornošću djelatnog oblikovanja sadašnjosti?

Odgovor na ova i slična pitanja – prihvativimo li da su plod istinske zabrinutosti, a ne tek oholosti naoko pokroviteljskog sveznanja – mora u razmatranje unijeti drevno razlikovanje koje od samih početaka za nas duhovno obvezujuće povijesne predaje zapadnoga svijeta vodi i bitno usmjerava njegovu cijelokupnu političku misao. Mislim na razlikovanje između života i dobrog života. Nije isto naprsto živjeti i dobro živjeti. Ovo drugo, čega je mutni trag sjećanja sadržan u još danas ponegdje prizivanom „kvalitetnom životu“, pretpostavlja uz ostalo mnogo odricanja, strogosti u izgradnji i oblikovanju sama sebe i narodne i društvene zajednice u kojoj se obitava, neumornog nastojanja za tim da se postaje sve boljim i vrsnijim. U začetku naše zapadnjačke kulture takvo se nastojanje nazivalo „odgajanjem“ (*paideia*) i shvaćalo kao prva i najviša zadaća pravog političara.

U tom je smislu kultura kako je ovdje određujem, naime kao duhovna, stvaralačka skrb za temelj smislena života, uistinu prava ili bitna politika, o kojoj jedva da išta mogu slutiti oni koji se daju obmanuti današnjom karikaturom politike, koja je, ako ne služi najvulgarnijem zadovoljenju sebičnih žudnji i potreba, ili pak sujetne pohlepe za moći i vladanjem, u najboljem slučaju razmjerno uvažena i dobro plaćena služba interesima nadnacionalnih kapitalističkih korporacija. Zahtijevati od kulture

da bude politički angažirana znači htjeti je poniziti do sudjelovanja u prozirnu igrokazu što ga režira takva pravidna politika. Kulturi svojstvena prava političnost, slabom oku skrivena, mnogo je dublja i dalekosežnija. Ona ne haje za nametljive, pravidno neodgodive zahtjeve svakodnevnice, nego se, duga daha i postojane volje, smireno sabire na ono bitno.

Traži li se pouzdan znak raspoznavanja takve kulture, najprije će ga se naći u stalnoj, neutraživoj i nesustajućoj spremnosti na učenje. Solon, jedan od sedam grčkih mudraca, koji je svojim odvažnim zakonodavstvom položio temelje grčke, pa onda i sve kasnije demokracije, kazao je o sebi stihom jedne očito veoma kasne pjesme: *gerásko d' aiei ἡ pollà didaskómenos*, što bismo mogli otprilike ovako prevesti: „Premda bivam starijem, stalno mnogo toga učim.“ Iz same te izreke o učenju treba učiti. Učenje nije puko zadovoljavanje trenutačne radoznalosti, koja i tako odmah zaboravlja navodno naučeno te se okreće novom podražaju. Ono nije ni napor kojem se jednom, uglavnom u mladosti, na neko vrijeme izlažemo, da bismo na time stečenoj osnovi dalje nesmetano uživali u lagodnosti trajno osigurane egzistencije. Učenje nije sredstvo; ono je cilj i svrha. Živjeti dobro znači učiti. Život je smislen i unutarnje bogat jedino ako je budna otvorenost za susretanje s istinski novim, za stjecanje iskustva te obnavljanje i preporaćanje sebe u tom susretu. Tom i takvom životu s pravom se smije pridati visoko ime „kulture“. Nacije koje su izrasle do povijesno velikih i odlučujućih postigle su to ponajprije otvorenošću za druge i drugo te spremnošću na bitno učenje. I one takozvane male, kojima nedostaju ostali uvjeti neophodni za povijesnu važnost i veličinu, mogu steći ugled i povijesni značaj pokažu li se spremnima i sposobnima za pravo učenje.

Dakako, takva vrsta življenja, koja zahtijeva mnogostrukе napore i odricanja, snagu volje i ustrajnost, nikad ne može biti svojstvena većini ljudi u jednom narodu. Dovoljno je, međutim, da je ona u zajednici cijenjena i priznata kao ono vrijedno i uzorito te da ne biva potiskivana i sustavno zanemarivana u ime lakših, bližih i naoko važnijih ciljeva i vrednota. Tad u narodu cvjeta kultura, a s njom i kreplost i pravo bogatstvo naroda, ne nužno ono Adama Smitha.

Može li Matica hrvatska u našoj domovini biti onim mjestom gdje se usuglašenim naporima duha živi, njeguje i stvara upravo takva kultura? Mislim da može, ostane li kao i dosad oslonjena na entuzijazam koji je nosi i koji brojne odjele njezine središnjice povezuje s nadaleko razgranatim ograncima, na širinu i slojevitost svojega članstva i na duh prave demokratičnosti koji prijateljski prožima odnose među članovima. A tako se skrbeći o kulturi najbolje će udovoljavati svojoj prvoj i najvišoj zadaći da duh domovine ne samo čuva i štiti nego ga i čini uvijek sve boljim. Jer domovina – dopustite da zaključno citiram riječi iz nadahnutoga predsjedničkog govora Igora Zidića na Glavnoj skupštini Matice u Osijeku prije nešto više od tri godine – „nije samo teritorij, nego i misao; nego i arhitektura na tome tlu, nego i kip, skladba, pjesma, roman, komedija i drama te, ponajprije, naš lijepi i bogati jezik – djelo narodnog genija, što su ga stoljećima čuvali, razvijali i njegovali narodu i zavičaju odani školovani njegovi izdanci: pisci, jezikoslovci, učitelji, leksikografi, učenjaci struka razlicijeh. Domovinu [...] treba čitati i pročitati. Onda zbori jače i krijeći uvjerljivije.“

Ivana Zorko, Đurđa Zorko

RIJEČI - Bibliografija

(2010-2019)

PREDGOVOR

Časopis za književnost, kulturu i znanost Riječi, čiji je utemeljitelj i izdavač Matica hrvatska Sisak, izlazio je od 1969. do danas (uz prekide 1972 -1989, 1994-1998) u tri niza:

Niz 1: 1969.-1971.

Niz 2: 1990.-1993.

Niz 3: 1999.-2019.

Glavni i odgovorni urednici:

1. niza: Dragan Božić	br. 1(1969) - br. 3-4(1971)
Juraj Bedenicki	br. 1(1971) - br. 3-4(1971)
2. niza: Ante Matijašević	br. 1(1990) - br. 11-12(1993)
3. niza: Đurđica Vuković	br. 1(1999) - br. 3-4(2005) ; br. 4(2009) - 3-4(2019)
Slavko Jendričko	br. 1-2(2006) - br. 1-3(2009)

Godina 2019. jubilarna je za časopis Riječi iz nekoliko razloga. Prvo što je od izlaska prvog broja 1969. prošlo pedeset godina. Zatim što prvi broj trećeg niza, izašao 1999., slavi dvadeset godina neprekidnog izlaženja. Dvadeset godina je i od prvog ureničkog zadatka glavne i odgovorne urednice Đurđice Vuković.

Uz prekid od 2006. do 2009. kada je glavni i odgovorni urednik bio je Slavko Jendričko, Đurđica Vuković obavlja tu zahtjevnu i izazovnu dužnost. To podrazumijeva da svaki svezak ima gosta urednika i uredništvo koji uz glavne i odgovorne urednike vodi brigu o kvaliteti i aktualnosti priloga te izboru autora koji zadovoljavaju kriterije časopisa za književnost, kulturu i znanost, kako se časopis naziva punim imenom od 1990. godine. Iako su u Riječima prije svega uvršteni hrvatski odnosno zavičajni

autori, nisu zanemareni ni mnogi svjetski. Čitateljstvu su tako uz sjajne prijevode približeni mnogi do sada nepoznati suvremeni književnici naroda i nacija svijeta.

Svaki broj je podijeljen u nekoliko tematskih cjelina, istih ili sličnih, ovisno o zastupljenim prilozima. Ipak u svakom broju su cjeline rezervirane za poeziju i prozu (hrvatskih autora ili prijevode stranih), esej, kritiku recentih izdanja, a povremeno povjesne i znanstvene teme, predstavljanje likovnih umjetnika i izložbi te društvene teme.

Ono što čini ovaj časopis posebno zanimljivim je odabir teme broja. Ona se ponekad bavi jednim autorom i njegovim radom ili nekom društvenom temom. Autori likovnih i slikovnih priloga koji su ilustrirali većinu brojeva i njihovih naslovnica, priznati su umjetnici i dodatno određuju kvalitetu časopisa Riječi.

Ova Bibliografija (2010-2019) druga je u nizu bibliografija časopisa Riječi. Prva Bibliografija Riječi (1969-2009) objavljena je 2009. godine u izdanju Matice hrvatske Sisak. Sadrži 947 bibliografskih jedinica u osamnaest godina izlaženja (67 brojeva u 43 sveska).

U njoj je popisano 11 godišta trećeg niza (44 broja u 16 svezaka).

Treći niz (1999-2019) izlazi dvadeset godina u istom formatu. U tom razdoblju tiskana su 84 broja u 34 sveska (nekoliko dvobroja, trobroja i četverobroja). **Sudjelovalo je preko 600 autora** (književnika, prevoditelja, kritičara, publicista, povjesničara, povjesničara umjetnosti, glazbenika, znanstvenika, knjižničara i dr.).

Bibliografija časopisa Riječi (2010-2019) nastavak je trećeg niza. Kroz tih 10 godišta izašlo je 40 brojeva u 18 svezaka (4 jednobra, 8 dvoobra, 3 troobra i 2 četverobra).

Popisane su 625 bibliografske jedinice. Na kraju je popis od 15 autora slikovnih i likovnih priloga i autorsko kazalo s 365 imena po abecednom rasporedu. Uz svako ime stoji broj pripadajuće bibliografske jedinice.

Autorsko kazalo ima značajnu ulogu jer daje uvid u mnogobrojnost autora koji su svojim sudjelovanjem pomogli u stvaranju časopisa. Uz to je prikaz autorstva koje je pravidno skriveno (prevoditelji, urednici, priređivači) te upućuje na drugo autorovo prezime i pravo ime autora.

GLAVNA IZDGOVORNA UBEDNICA

VUKOVIĆ Đurđica

hr 1-3 (2010) - 3-4 (2019)

**ZAMJENIK GLAVNE I ODGOVORNE UREDNICE / POMOĆNIK
UREDnice**

MATASOVIĆ Siniša

hr 4 (2016) - 3-4 (2018)

ŠKRBIĆ Tomislav

hr 1-2 (2019) - 3-4 (2019)

GOST LIBEDNIK / LIBEDNIK

BAUER, Ludwig

br 4 (2010)

TUJUĆ Andrija

hr_1-3 (2011) - hr_1-2 (2018)

ŽILIĆ Darija hr

hr 3-4 (2019)

UREDNIŠTVO

SKRBIN, Branko	br. I-3 (2010) - br. I-4 (2014)
NJEŽIĆ, Nataša	br. I-3 (2010) - br. 4 (2016)
PAVUŠEK, Iva	br. I-3 (2010) - br. I-4 (2014)
TRAUBER, Alma	br. I-3 (2010) - br. I-4 (2014)
DOVRANIĆ, Tomislav	br. I-4 (2015) - br. 4 (2016) ; br. 3-4 (2018) - br. 3-4 (2019)
MATASOVIĆ, Siniša	br. I-4 (2015) - br. 3-4 (2018)
FOLNOVIĆ, Jelena	br. I-4 (2015) - br. 4 (2016) ; br. 3-4 (2018) - br. I-2 (2019)
MIOKOVIĆ, Sanja	br. I-4 (2015) - br. 4 (2016)
VUKOVIĆ, Đurđica	br. I-2 (2018) - br. 3-4 (2018)
ŠKRBIĆ, Tomislav	br. 3-4 (2018) - br. 3-4 (2019)
TUNJIĆ, Andrija	br. 3-4 (2018) - br. I-2 (2019)

LEKTORICA

KLASIĆ, Nevenka	br. I-3 (2010) - br. I-4 (2014)
-----------------	---------------------------------

OBLIKOVANJE

KOZARIĆ, Julija	br. I-3 (2010) - br. 4 (2013)
VUKOVIĆ, Darko	br. I-4 (2014) - br. I-4 (2015)
MARJANOVIĆ, Julija	br. I-3 (2016) - br. 3-4 (2017)
ŠKRLJAC, Tomislav	br. I-2 (2018)
JANDRIJEVIĆ, Ivica	br. 3-4 (2018)
STUDIO Matija, Sisak	br. I-2 (2019) - br. 3-4 (2019)

NASLOVNICA

ZANKI, Josip: Oltar	br. 4 (2010)
KOŽARIĆ, Ivan: Zelena okomica	br. I-3 (2011)
BARIŠIĆ, Petar: Objekt - reljef VII (detalj)	br. 4 (2011)
RONČEVIĆ, Igor	br. I-2 (2012)
STRIEGL, Slavo: Sisak s autoportretom (o.1970)	br. 3-4 (2018)
ANTOLJIĆ, Ivica: Pijetao grivnjaš (1972)	br. I-3 (2013)
KULIŠ, Vatroslav	br. 4 (2013)
POPOVIĆ, Dimitrije	br. I-4 (2014)
SEDER, Đuro: Stolica (1975)	br. I-4 (2015)
JANEŠ, Želimir: Sv. Kvirin	br. I-3 (2016)
JANEŠ, Želimir: Povijesnica Siska	br. 4 (2016)

GLAVNIK, Marijan: Glagoljica	br. 3-4 (2017)
BAJUTTI, Sadika (fotografija)	br. 1-2 (2018)
STRIEGL, Slavo: Ribič	br. 3-4 (2018)
STRIEGL, Slavo: Golub	br. 1-2 (2019)

TISAK

Tiskara Gulan, Sisak	br. 1-3 (2010) - br. 4 (2010)
Uvez, Zagreb	br. 1-3 (2011) - br. 4 (2011)
MTG TIOGRAF d.o.o., Velika Gorica	br. 1-2 (2012) - br. 1-3 (2013)
MANIKA, Petrinja	br. 4 (2013) - br. 1-4 (2015)
Grafika Tironi, Petrinja	br. 1-3 (2016) - br. 3-4 (2017)
Tiskara Edok d.o.o., Samobor	br. 1-2 (2018)
Studio Matija, Sisak	br. 3-4 (2018) - br. 3-4 (2019)

OPSEG GRAĐE

God. 2010.	br. 1-3 (153 str.), br. 4 (151 str.)
God. 2011.	br. 1-3 (222 str.), br. 4 (185 str.)
God. 2012.	br. 1-2 (166 str.), br. 3-4 (159 str.)
God. 2013.	br. 1-3 (212 str.), br. 4 (159 str.)
God. 2014.	br. 1-4 (299 str.)
God. 2015.	br. 1-4 (226 str.)
God. 2016.	br. 1-3 (245 str.), br. 4 (184 str.)
God. 2017.	br. 1-2 (193 str.), br. 3-4 (219 str.)
God. 2018.	br. 1-2 (172 str.), br. 3-4 (194 str.)
God 2019.	br. 1-2 (186 str.), br.3-4 (153 str.)

DIMENZIJE

30 x 21 cm

NAGRADE I PRIZNANJA

Srebrna povelja Matice hrvatske za Riječi, časopis za književnost, kulturu i znanost

RIJEČI - Bibliografija (2010-2019)

I-3 (2010)

TEMA BROJA

1. **MAROEVIC, Tonko.** *U sjećanje Tea Benčić Rimay.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 1-2.

*Izgovoreno na pogrebu, 14. prosinca 2009. u Sisku.

2. **MAROEVIC, Tonko.** *Jezera.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 3.

*Tei.

3. **MRKONJIĆ, Zvonimir.** *Kritika poezije, poezija kritike.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 4-5.

4. **ŽILIĆ, Darija.** *Tea Benčić Rimay - o poeziji žen.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 6-7.

5. **KATUNARIĆ, Dražen.** *Tko je Danijel?* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 8-9.

*Tea Benčić Rimay: „Danijel”, Zagreb, 2007.

6. **MALEŠ, Branko.** *Posljednje nesvjestice Tee Benčić Rimay.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 10.

7. **BENČIĆ RIMAY, Tea.** *Nesvjestice.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 11-12.

*Adaptacija romana: Dubravko Torjanac.

8. **SIGUR, Petra.** *Tea.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 13-16.

9. **MIHALJEVIĆ, Romeo.** *Neposalane razglednice.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 17.

*Dan prvi. Ljeto, Rovinj.

10. **TADIĆ, Nikola.** *U sjećanje na Teu Benčić Rimay.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 18-20.
Sadržaj: Prosinac; Gimanzija; Ljeska; Ptica zelena; Srđ; Podrijetlo poezije; Pahulje; Zelena pjesma.

POEZIJA

11. **MOCENNI, Simone.** *Pjesme.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 22-26.

Sadržaj: Oluja na Rodosu; Posljednja listopadska poezija;

Poezija za Genovu; Još jedna pjesma za Genovu; Blizu dalmatinske obale; Podsjecajući samoga sebe na nešto; Krf; Jedino pristajanje na Malti; Kobaltno plava; Pored arsenala.

* Izabrala i s talijanskoga prevela Vanesa Begić. – Bilješka o autoru: str. 26.

12. **MUSSETTI, Gabriela.** *Pjesme.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 27-29.

Sadržaj: /Pjesma/; Trst; Lako je ne lako; Moći će se zaustaviti.

* Izabrala i s talijanskoga prevela Vanesa Begić. – Bilješka o autorici: str. 29.

13. **NAGULOV, Franjo.** *Soba 66.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 30-39.

Sadržaj: Poezija za vrijeme pauze (Ida; Naznaka; Granica tolerancije); Ekranizacija (Oblici, Stil je višak vremena; Uspavana okomica; Jebiga, ljudi!); Retrospekcija (Prekriveni naslov znači da nije gotovo; Priroda potrage za izgubljenim vremenom; Old sparky; Uvod u pjesmu); I bi tako! (Ispovijedam se; Transfiguracija; Marcelov teorem; Korisno ništa).

14. **FOŠNER, Milan.** *Pjesme.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 40-50.

Sadržaj: Žena koja zna šta radi; Daleko od kuće; Derbi; Gluperde i dalje lutaju...; Još jedna...; Nekad i sad; Prisustvo; Snaga za život; Tvrđava ljubavi; Jednostavno; Kao neželjena djeca; Led na trepavicama; Prošlost ima čelične zube; Tko je mogao znati da si bila tako blizu?

15. **TOMIĆ, Marina.** *Pjesme.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 51-53.

Sadržaj: Dočitavanje; Majstorstvo; U dalekom svijetu; Ovako diktirana; Sve to možemo i poslije; U snu; Najčešće se šutimo; Čekanje; Tema; Apokaliipse.

* Bilješka o autorici: str. 53.

PROZA

16. **JAGIĆ, Dorta.** *Bacanje planina.* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 55-56.

17. **NJEŽIĆ, Nataša.** *Noć svete adimene: (Drugi život Fride K.).* // Riječi, br. I-3 (2010), str. 57-59.

* Uломci iz romana

18. SKVORCOVA, Galina. *Zbor ruskih starica: (Uломак iz romana).* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 60-65.

*S ruskoga prevela Ljiljana Šorgić. – Bilješka o autorici: str. 65.

19. MIHALJEVIĆ, Nada. *Lijek protiv uspomena; Kava bez šećera.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 66-70.

20. KRSTIĆ, Dubravko. *S novcem treba znati; Privatni posjed.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 71-75.

21. LEBINAC, Silvio. *Dvadeset minuta u životu Antuna Matanovića; Osmijeh oko sunčanih naočala; Muhe i mušice.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 76-82.

ESEJ

22. ZOKO, Božica. *Nema grješke!* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 83-91.

*Juri Štambuku Čiči.

LIKOVNOST

23. ŽUPAN, Ivica. *Elitizam dvaju vrhunskih umjetnika.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 93-97.
*Uz dvije zajedničke izložbe Borisa Demura i Vlade Marteka.

24. TRAUBER, Alma. *Postskriptum apsolutnoj umjetničkoj slobodi.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 98-102.

KRITIKA

25. ALAJBEGOVIĆ, Božidar. *Četiri kritike.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 103-107.
* Život u tuđini (Sanja Lovrenčić: „Martinove strune“, Zagreb, 2008.); Odrastanje u Dugoj Resi (Irena Lukšić: „Nebeski biciklisti“, Zagreb, 2008.); Zanimljiv debitantski roman (Anela Borčić: „Garbin, zao vjetar“, Zagreb, 2009.); Život između dvije smrti (Lepa Smoje: „Ona“, Zagreb, 2008.).

26. ŽILIĆ, Darija. *Maryline Desbiolles – Sipa.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 108-109.
*S francuskog prevela Barbara Ferk, Zagreb, 2009.

POVJESNICA

27. BUZOV, Marija. *Sudbina žene i carice – Fulvia Plautilla.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 110-120 : ilustr.

28. PLUKAVEC, Lina Slavica. *Značenje ponovne uspostave Sisačke biskupije.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 122- 138 : ilustr.

29. ČAKŠIRAN, Vlatko. *Konstantin Reimers Volinski, ruski emigrant, profesor na sisačkoj gimnaziji (1934.-1945.).* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 139-147.

DRUŠTVO

30. POREDOŠ LAVOR, Daša. *Nasilje među djecom i mladima.* // Riječi, br. 1-3 (2010), str. 149-153.

4 (2010)

TEMA BROJA

KRATKA PRIČA / PRIPOVIJETKA / NOVELA

31. BAUER, Ludwig. *Što je nama danas kratka priča?* // Riječi, br. 4 (2010), str. 1-3.

32. ARNAUTOVIĆ, Bogdan. *Sasvim mala priča o poštaru i oblaku ponad Triblja.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 4-5.

33. BORČIĆ, Anela. *Visko Mirušin.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 6-9.

* Mali rječnik viškog: str. 10.

34. ČULINOVIĆ, Sunčana. *Nabujala rijeka.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 11-13.

35. HRGOVIĆ, Maja. *Tobogan.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 14-18.

* „To all the mothers who get no sleep“, Faithless.

36. JAGIĆ, Dorta. *Tijelo Vincenta iz Saragose.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 19-20.

37. OCVIRK, Damir. *Kažiprst profesora Matića.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 21-23.

38. **PILIĆ, Sanja.** *Veliko spremanje.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 24-26.
39. **PRANGER, Eduard.** *Epilog.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 27-31.
40. **RADOVIĆ, Tanja.** *Vrata; Zrno graška.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 32-33.
41. **ROKLICER, Robert.** *Tutto il mondo.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 34-36.
* *Svjetski ili sve u svijetu.*
42. **ŠOJAT-KUČI, Ivana.** *Rok trajanja.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 37-38.
43. **ŠPOLJAR, Željko.** *Privikavanje.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 39-40.
44. **VUJIĆ, Antun.** *Stranac.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 41-43.
45. **WEISS, Ljubo Ruben.** *Eli i začarani princ.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 44-46.

POEZIJA

46. **JUTRO POEZIJE:** razgovor s **Robertom Roklicerom**, voditeljem tribine i udruge. // Riječi, br. 4 (2010), str. 48-50.
* *Razgovarala Lidija Dujić.*

PJESNICI JUTRA POEZIJE

47. **ĐURETIĆ, Nikola.** *Tužaljka za leprechaune; Inventura; Sutra.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 51-52.
48. **NAGULOV, Franjo.** *Transfer; Voodoo; Interakcija.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 53-54.
49. **KAVELJEVIĆ ŽDERO, Nedjeljko.** *Crno podne; Čitaj me; Simfonija.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 55-56.
50. **ROKLICER, Robert.** *Trofej; Bradavica se stvara; Ultimatum.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 57.
51. **KIŠEVIĆ, Enes.** *U cvijetu šumske jabuke; kćerki Sari; Dijeleći šutnju s jabukom; Mathisu Mathisenu; Kućačica; Nenadu Opačiću.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 58-60.
52. **ŽITNIK, Davorin Žito.** *Mačak Moro Moreškant; Kraljevskome; Dravska.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 61-62.
53. **BAGIĆ, Aida.** *Ulicama grada Mainza.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 63-64.
54. **CAR - MATUTINOVIĆ, Ljerka.** *Pukotina; Drugačije treba pronijeti riječ; Prestajem biti tvoj plašt.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 65-66.
55. **JURIĆ, Vjekoslava.** *Robujem bez lanaca; Moj čaća; Pred počinak.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 67.
56. **MILIJIĆ, Nela.** *Peron je bio pust; Primât misli; Priručni pojas za spašavanje.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 68-69.

PET PJESNIKINJA

57. **BURAZER, Diana.** *Pjesme.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 71.-73.
Sadržaj: *Drugi znak izdaje; Mudra odluka; Posvećene pjesme Jozefini Dautbegović.*

58. **DUJIĆ, Lidija:** *Pjesme.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 74-76.
Sadržaj: *Višnja, s mrtvom prirodom; Građa; Zametnuta; Nada za Nadu Z; Crno-bijelo bijelo.*
59. **GJEREK, Maja.** *Iz ciklusa nebosklon: posvećeno Zvonimiru.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 77-78.
Sadržaj: *Naše oči; Radiopriča.*

60. **MANOJLOVIĆ, Sonja.** *Pjesme.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 79-80.
Sadržaj: *Nema potrebe; Snevesele ga tuđe igre; Vilendorfska, velegradska; Plan.*
61. **ŽILIĆ, Darija.** *Lirske zapisi u prozi.* // Riječi, br. 4 (2010), str. 81-82.
Sadržaj: *Uzica ; Vrućina.*

KNJIŽEVNOST U PRIJEVODU

62. **MACCHIAVELLI, Loriano.** Antonio Sarti i baka u barci. // Riječi, br. 4 (2010), str. 84-90.

*Prijevod s talijanskoga: Ljerka Car Matutinović. – Bilješka o autoru i djelu: str. 90.

63. **KRALL, Hanna.** Dibuk. // Riječi, br. 4 (2010), str. 91-95.

* Prijevod s poljskoga i bilješka o autorici: Jasmin Novljaković.

LJUDI – KRAJEVI – VRIJEME

64. **ARNAUTOVIĆ, Bogdan.** Slike za dekodiranje Siska. // Riječi, br. 4 (2010), str. 97-102.
Sadržaj: Leptir-mašn; San; Karte na pregled, molim; Nebo u podrumu; Siscia in situ; Samac; Jazz-flauta; Šarmeri sv. Kvirina; Žena s rijetkom vrlinom; Zemlja se okreće; Badnja noć 06.; Djed po majci; Vikend u Brtonigli; Paradigma; Performance; Pitanje XXI. stoljeća; Subotnje jutro; Drugo rođenje; Bauerov pristup.

65. **BAUER, Ludwig.** Tri Bologne i blistavi sjaj sumraka. // Riječi, br. 4 (2010), str. 103-107.

66. **ČAKŠIRAN, Vlatko.** Migracije i razvoj – priča o gradskom identitetu. // Riječi, br. 4 (2010), str. 108-111.

67. **DRNDIĆ, Daša.** O djeci i tulipanim: (sličice iz Nizozemske). // Riječi, br. 4 (2010), str. 112-115.

MOTRIŠTE

68. **LAMPALOV, Dubravka.** Teatar za odgojenu pozornost: Jasmin Novljaković. // Riječi, br. 4 (2010), str. 116-120.

LIKOVNOST

69. **ŽUPAN, Ivica:** O trolovima, patuljcima i elfovima. // Riječi, br. 4 (2010), str. 122-126.

*Uz projekt Oltar Josipa Zankija, Gliptoteka HAZU, Zagreb, 11.-31. rujna 2010.

70. **TRAUBER, Alma.** Umjetničke paradigmne na razmeđu slikarsko-crtičkog i emocionalno-racionalnog. // Riječi, br. 4 (2010), str. 127-128.
*Mladen Mita: „Alem Biočić”, Sisak, 2010.

71. **TRAUBER, Alma.** Morfologije pejzaža – metafore za autoportret umjetnika. // Riječi, br. 4 (2010), str. 129-131.

*Stanko Špoljarić: „Ivan Mareković : presjek 1969.-2010.”, Sisak, 2010.

DRUŠTVO

72. **POREDOŠ LAVOR, Daša.** Rizici suicida u suvremenom društvu. // Riječi, br. 4 (2010), str. 132-137: ilustr.

KRITIKA – PRIKAZ – RECENZIJA

73. **ALAJBEGOVIĆ, Božidar.** Četiri kritike. // Riječi, br. 4 (2010), str. 138-143.

*Zamorno, površno, predvidljivo (Verdiana Rudan: „Dabogda te majka rodila”, Zagreb, 2010.); Imperativ skromnosti i samozatajnosti (Fra Bernardin Škunca: „Mirotvorac u Bolonji”, Zagreb, 2008.); Efemeran sapuničast roman (Darko Lukić: „Bijeg od budućnosti”, Zagreb, 2008.); Čuvaj se senjske ruke (Nenad Stipanić: „Odlično je baviti se kriminalom (priče nezaštićenog svjedoka”, Zagreb, 2008.).

74. **BOŠNJAK, Branimir.** Roklicerova pjesma nesanice. // Riječi, br. 4 (2010), str. 144-145.

*Robert Roklicer: „Bez detalja, molim”, Zagreb, 2010.

75. **ŽILIĆ, Darija.** Dvije kritike. // Riječi, br. 4 (2010), str. 146-147.

*Željko Barišić: „Pasje poslijepodne u Jurskom Parku”, Zagreb, 2010.; Ljerka Car Matutinović: „Uzmi me na oblaku, pjesme o ljubavi i neljubavi”, Zagreb, 2010.

OBLJETNICE

76. **VUKOVIĆ, Đurđica.** Knjiga – ta duhovna bića. // Riječi, br. 4 (2010), str. 148-149.

*Razgovor sa suvlasnicima nakladničke kuće Aura Ružicom Čakširan i Bogdanom Arnautovićem.

I-3 (2011)

USKLIČNIK

77. **BAŠIĆ, Nataša.** *Hrvatski jezik i jezikoslovje danas: normativni prijepori i politička osporavanja.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 1-10.

TEMA BROJA

78. **ŽIGMANOV, Tomislav.** *Iskre svjetlosti i odbjesci popudbine: izbor iz književnog stvaralaštva novog naraštaja Hrvata u Vojvodini.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 12-14.

79. **VUKOVIĆ, Petar.** *Počeci „ženskoga pisma“ u Bunjevki.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 15-17.

80. **VUKOV, Ante.** *Kuća porcelanske lutke – A porczellánbaba háza.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 18-19.

*Uломак из романа.

81. **ŽIGMANOV, Tomislav.** *Snovi su u Cile krhki kao svile.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 20-21.
*Uломак из приče.

82. **BARTOŠ, Stjepan.** *Nevada.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 22-24.

*Uломак из комедије.

83. **ŽIGMANOV, Tomislav.** *Pripadati ili ne?: skica strukturalnih činitelja pripadanja i moguće dvojbe iz perspektive manjinskog pisca iz Srbije.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 25-26.
*Uломак из есеја.

84. **KOPUNOVIĆ, Mirko.** *Pjesme u prozi.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 27.
Sadržaj: Žrvanj; Tkanje; Dobro jednog poslijepodneva; Doći će ptice; Bijes.

85. **KLJAJIĆ, Marko.** *Pjesme.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 28-29.
Sadržaj: Sam u noći; Raspeti.

86. **RUDIĆ, Blaženka.** *Pjesme.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 30.
Sadržaj: Pustinja; Strepnja; Noć je bez zvijezda.

87. **ZELIĆ, Željka.** *Pjesme.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 31.

Sadržaj: Ravničarska sjeta; Bdijenje.

88. **SARIĆ, Zvonko.** *Pjesme.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 32-33.

Sadržaj: Budućnost je ono čemu pripadam; Čaša mljeka prije spavanja.

89. **BALAŽEV, Marina.** *Dvije priče.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 34-36.

Sadržaj: Zapetljancije (ulomak); Priča o pjetliču (ulomak).

90. **VUKOVIĆ, Petar.** *Poezija iz napuklina u šutnji.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 37.

*Mirko Kopunović: "Pod slapovima sna", Subotica, 2008.

91. **SARIĆ, Zvonko.** *Rođen u Bačkoj.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 38-39.

*Tomislav Žigmanov: "Prid svitom: saga o svitu koji nestaje", Čikerija – Osijek, 2008.

92. **REĐEP, Draško.** *Pomisao na Balinta Vujkova: svjedočenje o posljednjim trenucima patrijarhalnog života i govora.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 40-42.

93. **BIO-BIBLIOGRAFSKE bilješke o autorima.** // Riječi, br. I-3 (2011), str. 43-44.

*Marko Kljaić; Mirko Kopunović; Ante Vukov; Zvonko Sarić; Blaženka Rudić; Tomislav Žigmanov; Stjepan Bartoš; Petar Vuković; Marina Balažev; Željka Zelić.

94. **ODABRANA BIBLIOGRAFIJA o suvremenoj književnosti Hrvata u Vojvodini.** // Riječi, br. I-3 (2011), str. 45.

95. **LOVRENČIĆ, Željka.** *Književnost Hrvata izvan Hrvatske.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 46-47.

96. **BRAJNOVIĆ, Luka.** *Bijeg (La huida).* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 48.

97. **MORALES MILOHNIC, Andrés.** *Čile: Robertu Diazu Muñozu; More u Dubrovniku: Jaimeu Silesu.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 49.

98. **RENDIC IVANOVIC, Antonio.** *Brač; Sutivan.* // Riječi, br. I-3 (2011), str. 50.

*Pravo ime autora: Rendić Antonio.

99. **VUKASOVIC de DRAKSLER, Desanka.** Dosedjenik (*El inmigrante*). // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 51- 52.

* Pravo ime autorice: Vukasović de Draksler Desanka.

100. **SKÁRMETA, Antonio.** Pjesnik koji sadri krila anđela. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 53-54.
* O poeziji Drage Štambuka.

POEZIJA

101. **KRMPOTIĆ, Vesna.** Pijem svoju žeđu. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 56-61.

Sadržaj: Gledaj u mene; I kad se preljevaš; Još jedan stih; Pjesma je pjena; Kucam ti na vrata; Noge sam ti i ruke svezao; Sanjala sam; Ne vjerujući; Ne otidi lako; Uranjaš u riječi; Trijeznoća je stid; Bio sam nerazrezana knjiga; Kula od oblaka; Još ćemo se najahati cesta; Kad sam ti ja blizu; Koliko smo već puta; Učim te hodati; Moji pjesnici: za T. Ujevića; A sad je vrijeme; Kad sazre jesen.

102. **NJEŽIĆ, Nataša.** Mehanika tajne. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 62-63.

Sadržaj: Tiha soba; Mehanika tajne; Mjesec svaj; Srce mi je plodna lubenica; Zlatna guska; Bez kompasa.

103. **ČAĆIĆ, Jelena.** Slovo me tišti. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 64-68.

Sadržaj: Slovo me tišti; Tišina; Moj otac će donijeti jutarnje novine; Prostor; O pismenih; Gost.

104. **TADIĆ, Nikola.** Nove pjesme. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 69-70.

Sadržaj: Zelena Segestika ; A onda ću nepoznatom stazom; Noć u meni...; Kako nastaje; S prozora; Timbuktu...: pjesniku Seadu Begoviću.

RAZGOVOR

105. **U MEĐUPROSTORU IZMEĐU IRACIONALNOG I RACIONALNOG:** razgovor s pjesnikom **Krešimirom Bagićem.** // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 72-75.

* Razgovarao Andrija Tunjić.

ESEJ

106. **ČAŠULE, Kole.** Isječci iz duge priповijesti o Lovri Matačiću. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 77-80.
* Prijevod s makedonskoga Jelena Lužina.

107. **GANDLEVSKI, Sergej.** Motivi djetinjstva. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 81-82.

* Prijevod s ruskoga Fikret Cacan.

108. **GLAVURTIĆ, Miro.** Sud krivde. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 83-90.

109. **ROSIEK, Stanisalw.** Ponavljanje ponavljanja – uvod; Riječi, riječi, riječi. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 91-108.

* Prijevod s poljskoga Jasmin Novljaković. – Ponovljeni <Jerzy> Grotowski: str. 91.

DRAMA

110. **KOVAČ, Mirko.** Kad bijah pun tame. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 110-130.

111. **DUNCAN, Ronald.** Abelard i Heloise : (dopisivanje za pozornicu u dva čina). // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 131-163.

* Prijevod s engleskoga Vinko Grubišić. – Bilješka o autoru: str. 131.

PROZA

112. **HERBERT, Zbigniew.** Kralj mrava : privatna mitologija. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 165-170.

* Prijevod s poljskoga Jasmin Novljaković.

113. **PERIĆ, Boris.** Povratak Filipa Latinovićæ. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 171-174.

* Uломak iz romana.

114. **MIĆANOVIĆ, Krešimir.** Školica (fragmenti). // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 175-178.

115. **MOSKOVIĆ, Andrija.** Simona. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 179-183.

116. **ŠUR PUHLOVSKI, Marina.** Pred ogledalom. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 184-187.

117. **JAGIĆ, Dorta.** Noć. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 188-189.

118. **JARAK, Rade.** Veljača. // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 190-194.

119. **GAMBIRAŽA, Tihana.** *Bijelo.* // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 195-196.

120. **RADAKOVIĆ, Borivoj.** *HBLJ.* // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 197-200.

* Uломak iz romana.

LIKOVNOST

121. **ŽUPAN, Ivica.** *Dežurni optimist : uz 90. rođendan akademika Ivana Kožarića.* // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 202-205.

122. **UGARKOVIĆ, Ana.** „*Made in Croatia*“ // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 206-209.

123. **BORIĆ, Irena.** *Od prvog šarafa do puta u New York: osvrt na izložbu Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata.* // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 210-211.

KRITIKA

124. **ALAJBEGOVIĆ, Božidar.** *Kritike.* // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 213-215.

* Ambiciozan roman o ženama (Ivana Šojat Kučić, „Understand“, Zaprešić, 2009.); Podrhtavanje u dušama (Višnja Stahuljak: „Potres“, Zagreb, 2009.).

OBLJETNICE / DOGAĐAJI

125. **VUKOVIĆ, Đurđica.** *U ozračju 75. obljetnice osnivanja prvog Podobdora Matice hrvatske u Sisku i 15. obljetnice Kvirinovih poetskih susreta.* // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 217-219.

126. **LEMAC, Tin.** *Dogovarati se treba za riječ: prikaz pjesništva Sonje Manojlović.* // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 220-221.

127. **ŽILIĆ, Darija.** *Najbolja pjesnička zbirka u 2010.: obrazloženje.* // Riječi, br. 1-3 (2011), str. 222.

4 (2011)

USKLIČNIK

128. **GAVRILOVIĆ, Feđa.** *Simptomi dekadencije.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 1-3.

PROZA

129. **VALENT, Milko.** *Obrve na crvenoj pozadini.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 5-9.

130. **BAUER, Ludwig.** *Karousel ili Gabrijela navješta novo doba: (ulomak iz romana).* // Riječi, br. 4 (2011), str. 10-14.

131. **GAMBIRAŽA, Tihana.** *Scenarij.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 15-16.

JEDAN AUTOR

132. **TUNJIĆ, Andrija.** *Znak pisanja je znak raspoznavanja.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 18-23.

* Razgovor s Miroslavom Mičanovićem.

133. **MIČANOVIĆ, Miroslav.** *Borgesov mrak; Svijet kao tekst.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 24-40.

TEMA

134. **BENČIĆ, Nikola.** *Na rubu hrvatske književnosti.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 43-46.

* Gradiščansko-hrvatska književnost.

135. **NOVOSEL, Andi.** *Cijena ljubavi; Hipoteka; Čudna pričepenja u gaju!* // Riječi, br. 4 (2011), str. 47-48.

* Bilješka o autoru: str. 47.

136. **ČENAR / CSENAR-SCHUSTER, Agnjica.** *Ljubav duši.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 49.

* Pravo ime autorice: Csenar-Schuster, Agnes. – Bilješka o autorici: str. 49.

137. **ŠORETIĆ / SCHORETITS, Ana.** *Zemlja blizu trih granica; Amazonas; Babilonski turam; Dnevnik; Sedamnaest črljenih šipak; Bosanac; Ničija*

zemlja. // Riječi, br. 4 (2011), str. 50-53.
* Pravo ime autorice: Schoretits, Ana. – Bilješka o autorici: str. 50.

138. **SCHERR, Dieter.** Ajnkafat do jutra = Kućovati do jutra ; Mećava FSI : (FSI - austrijska televizija kanal br. 1). // Riječi, br. 4 (2011), str. 54-55.
* Bilješka o autoru: str. 54.

139. **ZEICHMANN, Doroteja / Dorotheae.** Muži, ha muži; Gdo je umorio farnika?; Pave na putu domom. // Riječi, br. 4 (2011), str. 56-57.
* Bilješka o autorici: str. 56.

140. **HÖLD, Evald.** Zadnji škadnji; Turoba. // Riječi, br. 4 (2011), str. 58.
* Bilješka o autoru: str. 58.

141. **PICHLER, Evald / Evaljd.** Herzipinki = Srcemilo (Mamemazilo). // Riječi, br. 4 (2011), str. 59.
* Bilješka o autoru: str. 59.

142. **ROTTER, Franjo / Franci.** /Pjesmel. // Riječi, br. 4 (2011), str. 60-61.
* Bilješka o autoru: str. 60.

143. **GASSNER, Herbert.** Oranje u duši ; Majakovski. // Riječi, br. 4 (2011), str. 62.
* Bilješka o autoru: str. 62.

144. **ČENAR, Jurica.** Familija; Vodopad; Riba; Ravnina; Jezik naš. // Riječi, br. 4 (2011), str. 63-64.
* Bilješka o autoru: str. 63.

145. **BÖLCS, Matilda.** Finibus savariae; Poljski doktor; Idemo prik...; Va špitalji; Nan ide dobro. // Riječi, br. 4 (2011), str. 65-66.
* Bilješka o autorici: str. 65.

146. **TYRAN, Petar.** /Pjesmal; AIDS; Tamburica; Usidrila mi se ljubav. // Riječi, br. 4 (2011), str. 67.
* Bilješka o autoru: str. 67.

147. **SCHWEIGER, Romana.** Budi tiho ; Soleni poljubac. // Riječi, br. 4 (2011), str. 68.
* Bilješka o autorici: str. 68.

148. **HORVATH, Timea.** Svakako; Otkud?; Zakašnjeno pismo... (Ulomak). // Riječi, br. 4 (2011), str. 69-70.
* Bilješka o autorici: str. 69

149. **TAŽKY, Petar.** Ča me pitaju; Ferije na Dobrom Polju (Ulomak iz novele). // Riječi, br. 4 (2011), str. 71.
* Bilješka o autoru: str. 71.

Izbor /autora i radova/, rječnik i prijevod
Nikola Benčić.

DRAMA

150. **BOSANČIĆ, Jasmina.** Poslijе početka. // Riječi, br. 4 (2011), str. 73-77.

151. **LUKŠIĆ, Irena.** Sjajna noć u supermarketu. // Riječi, br. 4 (2011), str. 78-86.

POEZIJA

152. **JELUŠIĆ, Božica.** Čulo za rasulo. // Riječi, br. 4 (2011), str. 87-93.
Sadržaj: Okrajci, kore, gorenje; Stotinu vrabaca; Razbijenost i ljetna peć; Ljubavnici nemogućeg; Staračka, zapečarska...; Proljetna, razgvojetna; Provje(t)ravanje; Zlatopolje, mrkoput; Maglušarka; Imam što reći; Čulo za rasulo.

153. **STOJEVIĆ, Milorad.** Dopolavoro. // Riječi, br. 4 (2011), str. 94-111.
Sadržaj: Mahnita žena i jurodivi; Navikavanje na novu torbicu; Priopovijedanje u nizu; Wolfgang na volti; Davorija o budnici; Laprdanje o pišćima dijaloga; Mauri palamude po Rijeci; Običaj mora; Profučkana ljubavna pjesma Frane Pitura; Skitska stepa; Duhan, krumpir i ribe; Lastavica; Lavez; Pastirska pjesma s Loch Nessa; Rasuti bog; Čuvanje teme; Mao Tse Tung u Dobrinju; Mistifikacija naših klasika; Fratarski otok; Dopolavoro; Talking cats.

154. **NAGULOV, Franjo.** Veliki žuti taksi. // Riječi, br. 4 (2011), str. 112-116.
Sadržaj: Neposredna demokracija; Pjesma nad pjesmama; Amnesty international; Bdsm junge schwul - part 7; Mario Magdalena; Planet majmunu; Bogobojazni Stephen; Work in progress; Aira Antarctica.

155. **STILINOVIĆ, Dijana.** *Tri pjesme.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 117.
Sadržaj: Pamćenje prstiju; Kako se pripitomljuje strpljenje; Dernjavom i šutnjom.

Bilješka o autoru: str. 136.
Izabrala, napisala životopis i sa španjolskoga prevela **Željka Lovrenčić**.

156. **PAVLOVIĆ, Pero.** *Medno izobilje.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 118-120.
Sadržaj: *Salvia officinalis; Ivanjsko cvijeće; Inula helenium; Aloe vera; Dragušac; Krstušac.*

SEDAM ČILEANSKIH PJESENika HRVATSKOGA PODRIJETLA

157. **RENDIC IVANOVIC, Antonio.** *Ja te ništa ne tražim; Mir više ne postoji; Sutivan; Sretan sam; Podigni jedra; Hvala za sve.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 121-123.

*Pravo ime autora: Rendić, Antonio. – Bilješka o autoru: str. 121.

158. **SKARPA STRABONI, Roque Esteban.** *Ženo nade; Zahvaljivanje.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 124-126.

*Bilješka o autoru: str. 124.

159. **VUKASOVIC de DRAKSLER, Desanka.** *Kofer.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 127-128.

*Pravo ime autorice: Vukasović de Draksler, Desanka. – Bilješka o autorici: str. 127.

160. **FUGELIE GEZAN, Astrid.** *Ja sam dijete; Mariaagua Mediaagua; Veliki petak; Peta pjesma.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 129-131.

*Pravo ime autorice: Fugellie Gezan, Astrid. – Bilješka o autorici: str. 129.

161. **TORO LEONTIC, Emilia.** *In extremis ; Preklinjanje ; Pouzdanost ; Latalica.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 132-133.

*Pravo ime autorice: Toro Leontić, Emilia. – Bilješka o autorici: str. 132.

162. **DÍAZ ETEROVIC, Ramón.** *Prolazak Cigana; Povratak kući; Epitaf.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 134-135.

*Pravo ime autora: DÍAZ ETEROVIĆ, Ramón. – Bilješka o autoru: str. 134.

163. **MORALES MILOHNIĆ, Andrés.** *O suncu; Bez naslova; Proricanje; Pjesma o tajni; Posljednje zbogom; Osuda; Zračna luka U Zürichu; Svitanje; Poetska umjetnost.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 136-138.

*Pravo ime autora: MORALES MILOHNIC, Andrés. –

ESEJ

164. **DUJIĆ, Lidija.** *Ženskom stranom hrvatske književnosti.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 140-151.
* Uломak knjige.

165. **KOLAKOWSKI, Leszek.** *Mini predavanja o maksi stvarima.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 152-166.

* Preveo s poljskoga Jasmin Novljaković. – Bilješka o autoru: str. 152.

LIKOVNOST

166. **VUJANOVIĆ, Barbara.** *Kiparstvo kao mogućnost ulaska u sebe.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 167-169.

* Petar Barišić: *Skica za portret.*

167. **ČAČIĆ, Branko.** *Zašto živim u korablji?* // Riječi, br. 4 (2011), str. 170-173.

* Bilješka o autoru: str. 170.

KRITIKA / PRIKAZ

168. **NAGULOV, Franjo.** *Razigrani spokoj.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 174-176.

* Ivan Babić: „*Stigme svagdana*“. Zagreb, 2011.

169. **SOLAR, Vesna.** *Dvije kritike.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 177-179.

* Olja Savičević Ivančević: „*Adio kauboju*“. Zagreb, 2010.; Jose Saramago: „*Slonovo Putovanje*“, Zagreb, 2010.

170. **ŽILIĆ, Darija.** *Neću da se budim.* // Riječi, br. 4 (2011), str. 180-181.

*Ljubeta Labović: „*Neću da se budim*“, Cetinje, 2011.

171. **BRBORA, Katarina.** *Prikazi* // Riječi, br. 4 (2011), str. 182-185.

* Bernhard Schlink: „*Vikend*“; Charles Lewinsky: „*Sudbina obitelji Meijer*“; Elif Shafak: „*Kopile Istanbula*“; Terry Eagleton: „*Razum, vjera i revolucija*“; Yiyun Li: „*Zlatni dečko, smaragdna djevojka*“.

I-2 (2012)

USKLIČNIK

172. **KRUŠELJ, Željko.** *Hrvatski identitet i EU.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 1-5.

TEMA BROJA

GLOBALIZACIJA/I LEGALITARIZAM I GLOBALIZACIJA

173. **MORALES MILOHNIĆ, Andrés:** *Ogromni balon koji će se rasprsnuti u mozgu naivnih.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 6-7.

* Pravo ime autora: Morales Milohnic, Andrés. – Bilješka o autoru: str. 6.

174. **LOYOLA, Miguel de.** *Sloboda će ponovno zadobiti smisao,* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 8-11.

* Bilješka o autoru: str. 8.

175. **MIHOVILOVICH, Juan.** *Najvažnije zvanje: biti human: (Globalizacija, liberalna ekonomija i svjetski monetarni totalitarizam).* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 12-14.

* Bilješka o autoru: str. 12.

176. **AGUILERA, Gabriela V.** *Noći.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 15-18.

* Bilješka o autorici: str. 15.

177. **MUÑOZ VALENZUELA, Diego.** *Noćne more i nade na početku XXI. stoljeća: (Projekcije neoliberalizma).* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 19-22.

* Bilješka o pisu: str. 19.

178. **RIVERA VICENCIO, Roberto.** *Nejednakost.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 23-27.

* Bilješka o autoru: str. 23.

Sa španjolskog prevela Željka Lovrenčić.

JEDAN AUTOR

179. **VLADOVIĆ, Borben.** *Uvijek sam poštivao tradiciju.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 29-35.

* Razgovor vodio Andrija Tunjić.

180. **VLADOVIĆ, Borben.** *Spust; Gradnja srušena zvonika; Berba pamuka; Kutija za fotoaparat; Asfaltirano raskrižje; Pjege na rukama; Starinska drvena vješalica; Na zapovjednom mjestu; Trojica; Sebičnost; Grm limuna; Dvanaestina; Kiša u lipnju; Ura na ruci; Oko kao otok.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 36-42.

181. **VLADOVIĆ, Borben.** *Lažni kirurg.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 43-45.

182. **VLADOVIĆ, Borben.** *Brodski zatočenik.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 46-47.

183. **VLADOVIĆ, Borben.** *Parovi.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 48-51. **PROZA**

184. **VALENT, Milko.** *Cilj: heptanonska nula.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 52-56.

185. **JARAK, Rade.** *Povratak.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 57-58.

* Uломak iz romana „Jugo puzzle“

186. **SZCZYGIEL, Mariusz.** *Dokaz ljubavi ; Lovac tragedija ; Kako se snalazite s Nijemcima?* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 59-72.

* S poljskog preveo Jasmin Novljaković. – Bilješka o autoru: str. 59.

POEZIJA

187. **BILETIĆ, Boris Domagoj.** *Predugo sam (bio) normalan.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 73-82. Sadržaj: Omamljen ili svoj; Bio bih mogao lako umrijeti; Labud u parku; Pula - Lupoglav railroad blues; Prva ptica; Ona jedna stvar; Život, I-III; Cres; Kako je otplovio, otok; Cimet; (Ne) želi pjesmu; Pjesan pijana klesara.

188. **BILOSNIĆ, Tomislav Marijan.** *U zrcalu vidim crnca.* // Riječi, br. I-2 (2012), str. 83-93.

* Iz ciklusa u rukopisu „Ogledalo“ – uz 45.- godišnjicu umjetničkog djelovanja. Sadržaj: Proročko zrcalo; Anđeli u ogledalima; Do zadnjega zrna svjetla... Ogledalo kao kap mljeka; Ogledalo Presvete Djevice; Ogledalo zaraslo u plijesan; U ogledalu snijeg i vapno; otac u ogledalu; U Kristovoj rani zrcalo; U svjetlosti Božjeg lica; U vodu uronjeno zrcalo; U zrcalu kristala; U zrcalu križa; Ogledalo umotano u metal; Dva lica u jednom ogledalu; U zrcalu vidim crnca; Narcis u ogledalu.

189. GUDELJ, Petar. *Sve što si donio iz planine.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 94-104.

Sadržaj: *Maslinar, vinogradar; Ljetostrašće; U crnogorskim brdima; Tvoj otac ima kuću; Planina u predvečerje; Kad se ohladi zemlja; Besmrtna jabuka; čuo si; Između pjesama; Ti, koji popisuješ oblake; Nije me bilo; istresi na stol; Zamirisala naranča; nagovorila me; kako se dolazi i odlazi; SvetLovro; Pelaški doci; Tko će mi pročitati ime; Grčka kaciga; Ili si davno umro; Pogledaj nebo; Snježna i nježna; Bezlični i sami; Vraćaju li se; Nisi ni znao; Srednjovjekovna gozba; Ili se ne probuditi; Gnječio gnjižlu; mi mu povjerovasmo; Jesi orah; Preplorio more.*

190. GOLUB, Ivan. *Bog šaptač.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 105-109.

Sadržaj: *Meni tihano šapče; San; bor; Gospodine; Rekao si; Naj; Bog mi je dao; Nema vode Imma vode; Sunce se ljeska; Na Svetog Valentina; Riječ; Sneg; Šaptač; Ljepotica; rekli su stari Kalnovčani.*

191. BOSANČIĆ, Jasmina. *Odstakljeni mjesec.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 110-112.

Sadržaj: *Lišće; Srce želi; Miomiris; Kolesina; Odstakljeni mjesec; Zagrli me; Podno duge.*

192. ĐURIĆ, Petra. *Songs of us.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 113-119.

Sadržaj: *Master Song; Winter Lady; The stranger song; Sisters of mercy; So long, Petra; Hey, that's no way to say goodbye; Stories of the street; Teachers; One of us cannot be wrong.*

U POVODU

193. MIJOVIĆ KOČAN, Stjepo. *Hrkabo i druge dvije-tri zgodice.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 121-126.

*120 godina od rođenja IVE Andrića.

194. SUŠEK, Željko. *Posvećenje proljeća.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 127-134.

*O Branku Čačiću.

ESEJ

195. RUDAN LISAK, Mirna. *Apstraktacija u reproduktivnoj umjetnosti kao kraj zapadne kulture.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 135-141.

196. GAVRILOVIĆ, Feđa. *Umjetnost je pomodna.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 142-144.

LIKOVNOST

197. ŽUPAN, Ivica. *Majstor nekoherentnosti, heterogenosti i disparatnosti elemenata.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 145-148.

* *Uz izložbu Nove slike Igora Rončevića (Split, Zagreb, Dubrovnik, Osijek i Virovitica).*

ZNANOST

198. BUZOV, Marija. *Izvori za povijest rimske Siscije.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 149-154: ilustr.

PRIKAZ / KRITIKA

199. NAGULOV, Franjo. *Srijemski palimpsest.*

// Riječi, br. 1-2 (2012), str. 156-160.

*Sociološko-stilistički uvid u zbirku poezije Srijemske zamke Slavka Jendrička.

200. ŽILIĆ, Darija. *Ivica Prtenjača: Okrutnost.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 161.

16. KVIRINOVI POETSKI SUSRETI

201. STOJEVIĆ, Milorad: *Boris Domagoj*

Bileći – nagrada sv. Kvirina za ukupan doprinos hrvatskom pjesništvu. // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 163-164.

202. ŽILIĆ, Darija. *Vanja Jambrović: pjesme za vunene noći.* // Riječi, br. 1-2 (2012), str. 165-166.

* Nagrada za najbolju knjigu poezije autoru do 35. godina.

3-4 (2012)

USKLIČNIK

203. **TODOROVIĆ, Dragoljub.** Kontinuitet srpskog velikodržavlja: (od Načertanija 1844. do Memoranduma 1986.). // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 1-6.

TEMA BROJA

KNJIŽEVNOST MOLIŠKIH HRVATA

204. **SAMMARTINO, Antonio.** Pet stoljeća tisine. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 8-21 : ilustr.

JEDAN AUTOR

205. **SRŠEN, Matko.** Pisac je prozor koji gleda u svijet. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 22-26.

*Razgovarao Andrija Tunjić.

206. **SRŠEN, Matko.** Ponoćni ekspres. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 27-30.

207. **SRŠEN, Matko.** Nastupno predavanje. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 31-32.

208. **SRŠEN, Matko.** Tajna kazališta. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 33-34.

209. **SRŠEN, Matko.** Ljubav do groba. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 35-39.

210. **SRŠEN, Matko.** Mrvica s komediografova stola. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 40-42.

*Spuži od grada (basna).

211. **SRŠEN, Matko.** Pjesme s naopake strane. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 43-46.

Sadržaj: U dvorani ogledala; Levijatan grad; Epigonska; Vabulj; Sin Sizifov; Pismo iz budućnosti; Kritičar.

ESEJ

212. **VALDÉS AVILÉS, Max.** Novi svijet u suvremenom čileanskom romanu. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 48-51.

* Prevela sa španjolskoga: Željka Lovrenčić. – Bilješka o autoru: str.48.

213. **RUDAN LISAK, Mirna.** Muvički ikonostas slikara Alekseja von Javljenskoga. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 52-60: ilustr.

214. **GAVRILOVIĆ, Feđa.** Slavo Strieg – veličanstveni slikar detalja. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 61- 63.

POEZIJA

215. **SUŠKO, Mario.** U ponovnom posjetu sebi // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 64-77.

Sadržaj: Tragom priče; Kamo idemo; O pjetlovima, seksu i prividnostima; U ponovnom posjetu sebi; Vođenje rata; Snajperist i ja; U razredu; Otići od sebe; Uokvireno pamćenje; Pjesnik u prolazu; Zemljaci i neprijatelji; O pričovojedanju; Završna riječ; Mrtvi jezik.

216. **VRANJIĆ GOLUB, Dragica.** Riječ o jeziku. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 78-82.

217. **MUJIČIĆ ARTNAM, Kemal.** Sjaj i bijeda ponedjeljka. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 83-84.

218. **VOJNIĆ PURČAR, Petko.** Pjesme o. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 85-89.

Sadržaj: O vatri; O vodi; O zemlji; O nebu; O bilbordu.

219. **MELVINGER, Jasna.** Iz ranih devedesetih. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 90-95.

Sadržaj: Osječki tramvaj; Razbijeni vitraž; Ne na Sumatri; Ne baš vesela pjesma; Djeci Niobe; Izgubljene za one koji žive; Vrane; Foteljaši; Povorka iz, ne, još, mirnodopskih dana; Ne, baš, cibetoni muskon; Vatrogasni šmrk i kaciga; Ne baš, o ostracizmu i o retorziji; Krov; Ljudodžerski pučki napjevi; Corpus delicti.

220. **PETRIĆ, Igor.** Pjesme. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 96-98.

Sadržaj: Civilizacija nemara; Igra; Ogledala.

*Bilješka o autoru: str. 96.

221. **UGARKOVIĆ, Antonija.** Pjesme za djecu. // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 99-100.

Sadržaj: Znatiželja ; Afrička priča ; Tobogan.

* Bilješka o autorici: str. 99.

PROZA

223. **VALENT, Milko.** *Globanova teorija urote.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 101-104.

224. **SZCZYGIEL, Mariusz.** *Miljenik.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 105-112.

*Preveo s poljskog: Jasmin Novljaković.

225. **ŠOVAGOVIĆ, Tomislav.** *Nedodirnuti trajekti slobode.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 113-114.

*Bilješka o autoru: str. 113.

226. **ŠOVAGOVIĆ, Tomislav.** *Kratka povijest velike neljubavi.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 115-117.

227. **ŠOVAGOVIĆ, Tomislav.** *Kako smo slavili osamdesete.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 118-119.

228. **JARAK, Rade.** *Đorđe.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 120-123.

*Uломak iz romana *Jugo puzzle*.

229. **ŽILIĆ, Darija.** *Hotel.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 124.

230. **ŽILIĆ, Darija.** *Profil.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 125.

231. **BEZJAK, Tatjana.: 05. 05. 11.** // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 126-130.

232. **PETEK, Josipa.** *Pif, paf, puf.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 131-132.

*Uломak iz romana *Avanture osmice*.

233. **PETEK, Josipa.** *Tranzicijska kriza.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 133-136.

234. **MATASOVIĆ, Siniša.** *Joint.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 137-139.

* Bilješka o autoru: str. 137.

235. **MATASOVIĆ, Siniša.** *Djevojka u parku.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 140-141.

236. **KADI, Dinko.** *Mrlja.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 142.

*Bilješka o autoru: str. 142.

ZNANOST

237. **VUKUŠIĆ, Luka.** *Oktavijanovo osvajanje Segeste: (prema Dionu Kasiju i Apijanu).* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 144-146 : ilustr.

BAŠTINA

238. **BADANJAK PINTARIĆ, Valentina.** *Zbirka „Kraker“ - posljednje utačište slavnoga hrvatskog tenora Andrije Konca.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 148-156 : ilustr.

KRITIKA / PRIKAZ

239. **BUROJEVIĆ, Zoran.** *Ivo Šebalj u Galeriji Striegl : izložba u prigodi stote godišnjice rođenja.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 157-158.

240. **ŽILIĆ, Darija.** *Ljerka Car Matutinović: Vrijeme punog mjeseca, Zagreb, 2012.* // Riječi, br. 3-4 (2012), str. 159.

I-3 (2013)

USKLIČNIK

241. **ŠOLA, Ivica.** *Stari i novi provincijalizam.* // Riječi, br. I-3 (2013), str. I-3.

TEMA BROJA

242. **GRALJUK, Boris.** *Bojišnice i grobišta hrvatskih vojnika na Karpatском ratištu u Prvom svjetskom ratu.* // Riječi, br. I-3 (2013), str. 4-26: ilustr.

JEDAN AUTOR

243. **DERKAČ, Lana.** *Pisanje je svojevrsna terapija.* // Riječi, br. I-3 (2013), str. 28-32.

*Razgovarao Andrija Tunjić.

244. **DERKAČ, Lana.** *Autobiografija?!* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 33-35.

245. **DERKAČ, Lana.** *Anđeli i resetiranje.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 36.

246. **DERKAČ, Lana.** *Slučajni odabir.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 37-39.

247. **DERKAČ, Lana.** *Eseji.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 40-46.

Sadržaj: Čistina; Migoljenje; Gladobolja; Strateg; Ništaradijacija.

248. **DERKAČ, Lana.** *Posvajanje neba.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 47-54.

Sadržaj: Zaposjedanja; Klinička smrt; Točka, zarez; Retrovizor; Oprane kose; Interijer, eksterijer; Zdrav život; Namurske impresije; Krivotvorine; Džepno izdanje.

DRAMA

249. **MEĐIMOREC, Miroslav.** *Oslobođenje Zagreba.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 56-76.

250. **HROVAT, Boris B..** *Vulkan u prigorju.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 77-90.

*Komedija.

PROZA

251. **BORČIĆ, Anela.** *Gospa gusarica.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 92-96.

252. **EDEN BUŠIĆ, Julianne.** „*Posejdon*“. // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 97-100.

253. **ŠUR PUHLOVSKI, Marina.** *Brat iz Amerike.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 101-105.

254. **PETEK, Josipa.** *Dresura.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 106-107.

255. **KOMLJENOVIC, Anastazija.** *Lujanova stanica.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 108-109.

256. **GREGL, Maja.** *Anita.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 110-112.

257. **ZUBOVIĆ, Sonja.** *Amsterdam, Amsterdam.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 113-114.

258. **ŽILIĆ, Darija.** *Tri priče.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 115-116.

Sadržaj: Otvaranje; Životinja; Pismo.

259. **JAGIĆ, Dorta.** *Ušica igle.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 117-118.

POEZIJA

260. **BAGIĆ, Krešimir.** *Odakle stiže tolika težina.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 120-126.

Sadržaj: Odmor; Teret; Crta; Požar; Sudar; Pozdravi; Novine; Igra; Ili; Odlatak; Smrt.

261. **BOŠNJAK, Branko.** *Pjesme.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 127-130.

Sadržaj: Već danima; jelovnik očajnika; Promjene vasione; Ljubav u ranama; Biti stablo; Svijet u šutnji; Odrazi.

262. **JAHIĆ, Ervin.** *Nemjesto.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 131-134.

Sadržaj: Nema tu bitnije falinge, mada ova pjesma; Valjalo bi stvari nazvati pravim imenom; Pribranost; Sitož; Taj smrad postojanja; Trokut; Evo jedne o urednim snovima i tipičnim radnjama.

263. **ŠALAT, Davor.** *Razgibavanje duše: ciklus pjesama.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 135-138.

Sadržaj: Nijemi priopovjedač; Jesam li mahao?; Prvotna pećina; Obećanje; Slučajni raj; Razgibavanje; Okomita noć; Čaša, tanjur; Zjenica za nježnost; Riječi koje se nemaju za što zaljepiti.

264. **NAGULOV, Franjo.** *Rakova obratnica.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 139-143.

Sadržaj: Rakova obratnica; Ovisnost opravdava sredstvo; Agitprop; Stisnuti šaku; Socijalna osjetljivost; Uspavanka za zemlju; Snijeg; Olakotna okolnost.

265. **TRAVANČIĆ, Melida.** *Prizori iz ljudskog vrta.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 144-153.

Sadržaj: Granice carstva; Ribe; Bez ožalošćenih; Radikalna historija; Kazao je pjesniku...; Dimnjačar.

*Bilješka o autorici: str. 144.

266. **OLIVER, Mary.** *Pjesme.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 154-164.

Sadržaj: Spavajući u šumi; Kokabure; Pjesma (duh se voli odijevati...); Jutarnja pjesma; Drozdovi; Ljiljani; Pitanja koja možeš postaviti; Listopad; Kada smrt dođe; 'Samo trenutak' rekao je glas....

*Izbor i prijevod s engleskoga jezika Vera Vujović. - Bilješka

o autorici: str. 154.

ESEJ

267. GAVRANOVIĆ-POROBIJA, Đurđica. *Lakoćom jezika za svaku udaljenost do poetskog svijeta izgubljenog i ponovo stečenog raja.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 166-177.

*Čitanje poetske zbirke Krešimira Bagića s odmakom od 12 godina.

268. ŠALAT, Davor. *Marginalizacija i kreativni otpor – temeljni naglasci hrvatskoga pjesništva 2010.-2013.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 178-183.

*Petar Gudelj, Dunja Detoni Dujmić, Borben Vladović, Sonja Manojlović, Jakša Fiamengo, Josip Sanko Rabar, Tomislav Marijan Bilosnić, Slavko Jendričko, Branko Maleš, Gordana Benić, Neda Miranda Blažević Kritzman, Sead Begić, Zoran Kršul, Branko Čegec, Krešimir Bagić, Ivica Prtenjača, Lana Derkač, Dorta Jagić, Darija Žilić, Robert Roklicer, Marko Pogačar.

269. ŠKRBIĆ, Tomislav. *Ontologija književnosti: crtica uz misao Ivana Fochta o elementu glazbenosti u književnosti.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 184-186.

270. PAVLIČEK, Tijana. *Sva lica melankolije.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 187-189.

*Dubravka Crnojević-Carić: „Melankolija i smijeh na hrvatskoj pozornici”, Zagreb, 2012.

LIKOVNOST

271. FERENČIĆ, Marijana Paula. *Umjetnički svjetovi Ivice Antolčića : između leta Petra Pana i donkihotovskog kasa.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 191-192.

272. GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka. *Raskošni bestijarij: korablja na kotaču svijeta.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 193-196.

*Ivica Antolčić.

OSVRT / PRIKAZ / KRITIKA

273. MATASOVIĆ, Siniša. *Poražavajuće reforme suvremenoga društva u kontekstu propasti sisačke Industrije.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 198-202.

274. ŽILIĆ, Darija. *Dobitnik nagrade Kvirin za mlade pjesnike u 2013. godini.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 203-204.

*Davor Ivankač: „Freud na Facebooku”, Zagreb, 2013.

275. LEMAC, Tin. *Hod po buktinjama stilskih prijelaza.* // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 205-206.

* Recenzija pjesničke zbirke „Hod po vodi“ Milice Lojdl.

276. VUJANOVIĆ, Barbara. *Ive Šimat Banov: Monografija Želimir Janeš* (Sisak, 2012). // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 207-209 : ilustr.

POVIJEST

277. LISIJIN govor o uskraćivanju novčane potpore invalidu : sastavljen oko 400. god. pr. Kr. // Riječi, br. 1-3 (2013), str. 210-212.

*Sa starogrčkoga preveo Luka Vukušić.

4 (2013)

USKLICNIK

278. CALVINO, Italo. *Jesam li i ja bio Staljinist?* // Riječi, br. 4 (2013), str. 1-3.

*Prevela Marina Koludrović.

TEMA BROJA

DANI EUROPSKE BAŠTINE 2013. / DANI INDUSTRIJSKE BAŠTINE GRADA SISKA

279. MILETIĆ-ČAKŠIRAN, Ivana –
ČAKŠIRAN, Vlatko. *Prvi dani industrijske baštine grada Siska – prošlost, sadašnjost i budućnost industrijske baštine.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 5-8.

280. TRAUBER, Alma. *Projekt „Tvornica baštine Željezara Sisak“.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 9-11.

281. SUNARA, Sagita Mirjam. *Zaštita, obnova i prezentacija Parka skulptura u Sisku: zanimljiva otkrića i veliki izazovi.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 12-15.

282. **SOPINA, Ana.** *Industrija kao (prostor) instalacija: industrijska baština kao umjetnost javnog prostora – stvaranje kulturnog pejsaža i razvijanje kulture življenja.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 16-34: ilustr.

*Bilješka o autoru: str. 16.

283. **HORVAT, Jesenko.** *(Art)efakt.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 35-38 : ilustr.

284. **VOJNOVIĆ, Nina – PUŽAR, Maksin – RUSAC, Nikolina.** *Idejni projekt revitalizacije radničnog naselja Caprag.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 39-43 : ilustr.

* Bilješke o autorima: str. 39.

ESEJISTIKA

285. **GALIĆ, Goran.** *Flanerizam u feljtonima A. G. Matoša.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 44-54: ilustr.

286. **ZOKO, Božica.** *To je to! (Pogled na sjeveristok).* // Riječi, br. 4 (2013), str. 55-57.

287. **BAČIĆ, Marcel.** *Da nije Don Juan, muzika bi častila samu sebe.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 58-61.

LIKOVNOST

288. **ŠVEC ŠPANJOL, Sonja.** *Hedonist boje.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 63-65.

* Vatroslav Kuliš.

POEZIJA

289. **FIŠER, Ernest.** *V čudnovatem zvirišču senji.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 66-73.

Sadržaj: Večer je dišala na snieg ; Obitel za stolom, v nedelu ; Mala popevka za Viktora ; Detelica ze štiri lista ; Znam jeno mesto ; Metek kaj leti brez reda (ili prestaršeno jutro) ; Dej mi, Božek, iti spati ; Oči zaprte, duša brez greha.

290. **GATALICA, Goran.** *Pjesme.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 74-79.

Sadržaj: Drava; Kukuvača z drieva; Gevihti ot kmice; Zapis o vevericama; Koreni vu bubrenju; Muoj trček; Švic; Črvojedina vu driebu zriele dunje; Krajsi kraj; Ni trieska; Se su vure prešle.

*Bilješka o autoru: str. 74.

291. **ZOKO, Božica.** *Djetetov svemir.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 80-86.

Sadržaj: Djetetov svemir; U bilo kojem smjeru; Džepari; Umor dugo upaljenog svjetla; Crno pod noktom; Kukavičji pjev; Kao ja sada; Nemoj nikada prestati; Svoj zadatak; Kad ja zamuknem; Biti konačno ovdje; Slađi bit će kruh; Umiremo zajedno; U ponoru tišine.

292. **LAMOT, Marija.** *Pjesme.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 87-95.

Sadržaj: U noći; Performans; Soba s nenapadanim snijegom; Izlet filozofa u Lubenice; Divljina; Freske; Predvečerje u kojem drhte sva predvečerja; Fotograf; Bez sebe; Anteros; Posjet.

293. **POSILOVIĆ, Kristina.** *Kuga i njezine kćeri.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 96-97.

294. **JUKIĆ, Mile.** *Za oktavu niže.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 98-102.

Sadržaj: Za oktavu niže; Poduzeti bi trebalo nešto; 7,92; Glad; U zaljubljenosti lakrimarija.

*Bilješka o autoru: str. 98.

295. **POJER, Fanika.** *Pjesme.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 103-105.

Sadržaj: O želje(zari); Žesta; Pilara Drach; Tanina; Šeširka; Sloga; Moja baka nosi mljeko.

296. **MATASOVIĆ, Siniša.** *Pjesme.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 106-116.

Sadržaj: Pjesma; Papir; Ulicama; Parkovima; Muhe; Veronika je odlučila ne ispustiti kompas; Tango; Baba; Intelektualka; Osjećaj.

PROZA

297. **ŠPOLJARIĆ, Karmela.** *Čarobnica : urbana bajka u sedam slika.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 117-121.

298. **ŠPOLJARIĆ, Karmela.** *Ne može se zagrliti rijeka.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 122-123.

299. **MEĐUREČAN, Robert.** *Strah.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 124-125.

300. **MEĐUREČAN, Robert.** *Srdele i noćne more.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 126-128.

301. **MEĐUREČAN, Robert.** *Kolinje.* // Riječi, br. 4 (2013), str. 129-130.

302. **VUKUŠIĆ, Luka.** Čelavi prosvjednik. // Riječi, br. 4 (2013), str. 131-132.

303. **VUKUŠIĆ, Luka.** Preokret. // Riječi, br. 4 (2013), str. 133-134.

304. **VUKUŠIĆ, Luka.** Farsa. // Riječi, br. 4 (2013), str. 135.

305. **GREGORIĆ, Boris.** Waldeinsamkeit. // Riječi, br. 4 (2013), str. 136-137.

*Bilješka o autoru: str. 136.

306. **GREGORIĆ, Boris.** Evo. // Riječi, br. 4 (2013), str. 138-139.

307. **KOMLJENOVIC, Anastazija.** Lézarder. // Riječi, br. 4 (2013), str. 140.

308. **ŽILIĆ, Darija.** Druge mačke. // Riječi, br. 4 (2013), str. 141.

309. **VALENT, Milko.** Čelične žene, Iron Maiden. // Riječi, br. 4 (2013), str. 142-145.

POVIJEST

310. **DOVRANIĆ, Tomislav.** Administrativni ustroj Hrvatske kroz povijest. // Riječi, br. 4 (2013), str. 146-153.

KRITIKA / PRIKAZ / OSVRT

311. **KOMLJENOVIC, Anastazija.** Inovativan pristup suvremenoj hrvatskoj književnosti. // Riječi, br. 4 (2013), str. 155-156.

*Ljerka Čar Matutinović: „Vjenac odabranih”, Zagreb, 2013.

312. **GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka.** Tajna harmonija: mistično jedinstvo svjetlosti i tame, zvuka i tištine; Erosa i Thanatosa. // Riječi, br. 4 (2013), str. 157-159.

*Dimitrije Popović: „Luča Njegoševe noći” Zagreb, 2012.

I-4 (2014)

USKLICHNIK

313. **ZOVKO, Jure.** Kultura između ideologije i prakse. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 1-4.

ESEJ

314. **RUDAN LISAK, Mirna.** Mistični akord Aleksandra Skrabina kao marioneta Heinricha von Kleista. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 5-33: ilustr.

315. **GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka.** Croatia Preromanica. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 35-38.

JEDAN AUTOR

316. **TENŽERA, Marina.** Majstor kista i literature. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 39-42.

*Dimitrije Popović.

317. **SMRT** se ne može spoznati. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 43-46.

*S Dimitrijem Popovićem razgovarao Andrija Tunjić.

318. **POPOVIĆ, Dimitrije.** Marilyn Monroe; Predosjećaj građanskog rata; Medeja se sprema ubiti svoju djecu; Danaja; Proces Kafkinog preobražaja – ili kako se Gregor Samsa pretvorio u insekta. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 47-56 : ilustr.

*Fragmenti iz romana. – Bilješka o autoru: str. 47.

TEMA BROJA

319. **RALIŠ, Tomislav.** Organski glumački proces ili scenski govor kao sve ono čime glumac govori sa scene. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 57-72.

320. **MEĐIMUREC, Miroslav.** Hrvatski emigranti. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 73-88.

*Drama.

321. **BUKVIĆ, Amir.** Igra sjena. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 89-107.

*Drama.

322. **GAVRAN, Miro.** Byron. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 109-132.

*Libreto.

323. **BUNDALO, Rajko.** More : /scenska meditacija za pet djevojaka/ ; Preludij za četiri djevojke : /scenski govor/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 133-145.

PROZA

324. **BUKVIĆ, Amir.** *Posljednji zapis Solomonova pisara.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 147-150.

325. **ŠOJAT-KUČI, Ivana.** *Lađe.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 151-153.

326. **ALFIREVIĆ, Acija.** *Preljepe za ubojstvo.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 155-157.

327. **MATASOVIĆ, Siniša.** *Ono o čemu su nas naučili Amerikanci.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 159-160.

328. **MRKELA, Mirjana.** *Pet narova ; Poludjet* češ. // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 161-164.

329. **PETEK, Josipa.** *Ljepotica i zvijer.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 165-170.

330. **NJEŽIĆ, Nataša.** *Tajni zlatnik srca.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 171-172.

331. **ODOJEWSKI, Włodzimierz.** *Putujmo, vraćajmo se.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 173-175.
*S poljskoga jezika preveo Jasmin Novljaković.

POEZIJA

332. **BAKIJA, Katja.** *Pogled na hrvatsko pjesništvo u Mađarskoj.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 177-196.

*Roza Vidaković, Stjepan Blažetin, Matilda Bölc, Josip Gujaš, Marko Dekić, Jolanka Tišler, Đuso Šimara Pužarov, Ladislav Gujaš, Timea Horvat, Stjepan Blažetin.

333. **BENOVIC, Ljubica.** */Pjesme u prozil.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 197-200.

Sadržaj: Nenaglašeno I.; Nenaglašeno; V. kula (Prvi ton); Pristanište; Kasna; Frangere panum; Kula; Fioritúra; Tobož; Lupus; Kula/posuda od zlata; Marija sjedi u ružičnjaku; Adieu.

334. **EWIN, Sven Adam.** *Dobra Pjesma.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 201-215.
Sadržaj: Dobra Pjesma; Ivanova predaja; Kraj koša za smeće; Sjekira na sjekiru; navali narode; ne čekaj me; Raspašoj; Sven Adam Ewin vs. Miroslav Krleža (Miroslav Krleža: Jesenja pjesma; Sven Adam Ewin: Vrlo

konspirativno); Sonet o ponoćnoj vodi; Uznička balada; Spirit; Nosferatu; kad umre ljubav; Mojaj baki u spomen; kao naranča na grani; Erotska; Tesla ; Evo te molim.

335. **NJEŽIĆ, Nataša.** *Sunce za malu M.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 217-224.

Sadržaj: Sunce za malu M.; Grad; Brodom; Uzalud; Rasuta tijela; Pristanak; Laži; Glasnik; Uspon; Poslije jutra; Nastavak; Prve riječi; Melem; Oruđe; Porculanski smiješak; Uspomena leptira; Ako zaustaviš; U pitanjima; Naštrenutak.

336. **PONGRAČIĆ, Andrea.** */Pjesmel.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 225-228.

Sadržaj: Sve je odjednom što će biti; Maskara na popustu; Ustajale lokve; Oni; Moralni mamurluk.

337. **MARENIĆ, Josipa.** */Pjesme.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 229-234.

Sadržaj: Plan grada; U hotelu; Iz Venecije bez razglednice; Obiteljska bajka; Uz Klimtov poljubac; Vrag iz videoigrice.

338. **DOLFIĆ, Nikolina.** */Pjesme.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 235-239.

Sadržaj: U kojem sam to filmu ostala? ili Mjesec je pun, a ja samo želim spavati!; Fragile; One-way ticket to faraway; „I try believe in as many as six impossible things before breakfast“; Moždani Recycle Bin; Prijateljicama.

339. **PAVLIĆ, Ida.** *Rupa pod oblacima.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 241-246.

Sadržaj: Ona je vodič slijepim psmima; Troglavi vuk; Kad ti se jutro zalijepi za kožu; Tko se nije skrio ne će bit ni pronađen; Šipkova princeza; Uho veliko kao zid; Rupa pod oblacima; Vid.

340. **GATALICA, Goran.** *Projekcija duše.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 247-250.

Sadržaj: Nimfa & Faun; Zagrebačka kiša; Projekcija; Perpetuum mobile; Ubojstvo introvertiranosti; Vijadukt.

341. **DRAČA, Vinko.** */Pjesmel.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 251-254.

Sadržaj: Htio sam ljubiti tvoju pjesmu; Zvijezde su u Kući večeras; Elegija.

342. **ROMIĆ CROATOVSKI, Paško.** */Pjesme.* // Riječi, br. 1-4 (2014), str. 255-258.

Sadržaj: Suicid na rate; Mentalna higijena; Utrobu na stol; Poskupljenje struje u doba maraka-ne; Testament; Aforizmi.

STIHOVNICA SISKA

343. **BOSANČIĆ, Jasmina.** /Pjesme/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 259-260.

344. **DEJANOVIĆ, Marija.** /Pjesme/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 261-266.

345. **ROZER, Biserka.** /Pjesme/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 267-268.

Sadržaj: Probudi prošlost; Pjesma; Treba li nešto više; Pjesnici otvaraju vrata svoje duše.

346. **PETRIĆ, Igor.** /Pjesme/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 269-273.

Sadržaj: Ponuda; Mahnitost; Kradljivci riječi; Bit; Razgoličena svjetlost; Vječnost.

347. **PETROVIĆ MIKULIĆ, Marijana.** /Pjesme/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 275-277.

Sadržaj: Izdaje se edikt o srcu; Budi radosna; Poljubac; Čudakinjom me zovu; Pred izložbu.

348. **PEJAK, Mirjana.** /Pjesme/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 279-282.

Sadržaj: Budna u snu; Umire moje jutro; Udaljenost od tame; Trpkost sna; Tanka nit oprosta; Riječ ostaje ista.

349. **UGARKOVIĆ, Antonija.** /Pjesme/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 283-285.

Sadržaj: Afrička priča; Graja; Kupite mi; Mašta; Priča o šlapi.

350. **MALJEVAC, Željko.** /Pjesme/. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 287-289.

Sadržaj: Nokturno; U noći punog mjeseca; U noću punog mjeseca (optimistička); Laku noć...; Mjesecar; Jesen.

PRIKAZ

351. **LAMOT, Marija.** Pitanja bez uđinika. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 291-292.

*Ivan Herceg: „Kad će doći Babilon”, Zagreb, 2013.

FOTOGRAFIJA

352. **BARETIĆ, Renato.** RUKE – Igora Tomljenovića. // Riječi, br. I-4 (2014), str. 293-299 : ilustr.

I – 4 (2015)

USKLIČNIK

353. **TEOTOKAS, Jorgos.** Proturječja samoće. // Riječi, br. I-4 (2015), str. 1-3.

*Uломak iz djela Sati dokolice. – S novogrčkog preveo i bilješku o autoru sastavio Luka Vukušić. – Bilješka o autoru: str. 3.

TEMA BROJA

HRVATI U RUMUNJSKOJ

354. **HATEGAN, Petar.** Karađevski Hrvati. // Riječi, br. I-4 (2015), str. 5-48.

355. **ČAVRAK, Vladimir.** Zaboravljeni Hrvati u Keči. // Riječi, br. I-4 (2015), str. 51-62.

JEDAN AUTOR

356. **REŠICKI, Delimir.** Jezik je piscu možda jedini preostali zavičaj. // Riječi, br. I-4 (2015), str. 65-70.

*Razgovarao Andrija Tunjić.

357. **REŠICKI, Delimir.** Proricanje prošlosti : (izbor iz pjesničkih i proznih knjiga). // Riječi, br. I-4 (2015), str. 70-93: ilustr.

Sadržaj: Žene u unutrašnjosti još uvijek nose crne marame; Šlageri u kolodvorskome jukeboxu; Tih dana, nepretenciozni zapis; Esseg tarok; Proricanje prošlosti; Otići ću u Sečuan da tamo umrem s pandama; To ljeto; Svjetlost i stablo s jednog platna Anselma Kiefera; Nerođeni; Gljive i lišajevi; Bog je uvijek na istome mjestu; Vrana; Krakow, Kazimierz; Svjetlaci; Brijest; Bilješka nakon putovanja u Baju 26. 09. 2005.; Jasen; Gitare, prašina i ono što se ne vidi.

*Bilješka o autoru: str. 92.

POEZIJA

358. **NJEŽIĆ, Nataša.** Zovem se Argentina. // Riječi, br. I-4 (2015), str. 95-98.

Sadržaj: Zovem se Argentina; Polovi vatre; Znaš li... ; Jeleni; Sitni vez; Rubio sam tvoje planine; U malim kavanama / na uglovima / uz ulice.

359. **MAĆEŠIĆ, Milan.** Rad na vlastitom ludilu. // Riječi, br. I-4 (2015), str. 99-108.

Sadržaj: (Z)vukovi od kojih se ne može pobjeći; Sunday, bloody sunday; Sjeban grad; Habla todas lenguas; The Who Featuring Jethro Tull; Tužaljka neostvarenog rockera; 10; Treba; Uspavanka za Radmilu M.; Pješačka zona u Cibalama.

360. **ROKLICER, Robert.** *Pjesme u prozi.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 109-111.

Sadržaj: Nakon čitanja; C'est la vie; Miguljavo; Lako je pričati; Zagreb, lipanj 2015.; Rijetki; Pogreška; Ponедjeljak; Savršenstvo; Dan mrtvih; Tijelo je razvalilo dušu; Veliko NE; Jutros; Ribica; Logika.

361. **BRNARDIĆ, Petra.** *Moj trbuh je sedam Venera.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 113-117.

*Bilješka o autorici: str. 113.

362. **NAGULOV, Franjo.** *Pjesme.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 119-126.

Sadržaj: A što sam mogao?; Dobro ponašanje; Plodovi reputacije; Dan nezavisnosti; Razlog buntovništvu; Nešto kao humor; Autoportret s mnogo njih; Autoportret s tikovima; Djelomično spaljena fotografija; Udvaranje; Krnjaški epigraf; Lice u sjeni; Na djevičanskom izvoru; Zamjenski nominativ.

363. **ŽUPANČIĆ, Danijel.** *Pjesme.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 127-130.

Sadržaj: Serpentina, serendipitet; Goal-Goethe(r)'s Glossolullaby; Toaleuta; Bingo, tango, bitango; In the Night-club...da; Samsara; Zagondžetna Džehenezada.

364. **JANEŠ, Robert.** *Pjesme.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 131-133.

Sadržaj: Večernja (Patetično-ironična); Pasta all'uovo; Prodojen uje; Mogućnost oblika riječi koje nešto znače.

365. **VUJOVIĆ, Vera.** *Pjesme.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 135-138.

Sadržaj: Dans l'eau tu vivais comme une chimère; Mirovanje i pokret; Među stijenkama; Cjedilo; Kad gušće perje; Gospodin Nos; Tri travke; Zvono.

366. **MATIĆ, Suzana.** *Rekao - kazala.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 139-141.

Sadržaj: Tvoje ime; Trčanje na sviču; Blizina; Egzekutor; Vivaldizam; Dugodnevница; Vivaldizam bijelog.

367. **LISENKO, Daria.** *Pjesme.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 143-144.

Sadržaj: Radovi u tijeku; Nekoliko udaha i izdaha iz susjednog prozora, gdje uvijek vlada tišina; Samo još jedna kalendarska reinkarnacija; Kroz prozor ludnica; Socijalno najviša klasa; OIB i matični broj.

*Bilješka o autorici : str. 143.

368. **GREGL, Maja.** *Drugi krug ljubavi.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 145-149.

Sadržaj: Naša tajna; Bestijarij; Pjesnikinja; Vilinska kosa; Ljubavnice; Brižna; Suparnica.

PROZA

369. **MATASOVIĆ, Siniša.** *Automobil.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 151-153.

*Bilješka o autoru: str. 151.

370. **MLETIĆ, Natalija.** *Prestali su puštati plin.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 155-159.

* Bilješka o autorici: str. 155.

371. **JURAČAK, Mima.** *Dlake.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 161-164.

*Bilješka o autorici: str. 161.

372. **PELIKAN, Miroslav.** *Čovjek.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 165-171.

PREDSTAVLJAMO VAM

373. **RADIONICA KREATIVNOG PISANJA.** // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 173-184.

Sadržaj: Siniša Matasović: I pjesma; Rafinerija; Igor Milković: Dan 77; Dan 81; Dan 82; Dan 83; Dan 84; Dan 87; Dan 88; Dan 90; Svjetlana Vujasin: Mjesec u kojem sam rođena; Danas smo osvojili oblak; Jutarnji ritual; Goran Marjanović: Primo sole; Salih Kulović: Moja bivša susjeda; Darija Halavanja: Trostruko više; Dunja Holcer: Nebo; Ana Marija Holzer Werft: Opet isto; Kristina Andlar Pešut: Sinkronicitet u 30 kadrova.

LIKOVNOST

374. **JENDRIĆ, Dorotea.** *Đuro Seder, slikar vječnih tema.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 185-187: ilustr.

375. **GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka.** *Karl Sirovy: Put u zaboravljeni zavičaj.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 189-192: ilustr.

ESEJISTIKA

376. **ŠKRBIĆ, Tomislav.** *Filozofija umjetnosti Ivana Fochta.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 193-196.

377. **GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka.** *Gombrovičizam: vjerovanje u naglu mladost čovječanstva.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 197-199.
*Povodom „Posmrtnе biografije“ Witolda Gombrowitza, Zagreb, 2014.

GLAZBA

378. **BADANJAK PINTARIĆ, Valentina.** *Miroslav Miletić : vrijedna lasta hrvatske glazbe.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 201-209.
*Povodom 90. rođendana Miroslava Miletića i 15. obljetnice festivala Dani glazbe Miroslava Miletića.

KRITIKA / OSVRT / PRIKAZ

379. **LEMAC, Tin.** *Pjesnik o stvarnosti, stvarnost o pjesniku.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 211-212.
*Siniša Matasović: „Sisak se uspješno pretvara da spava“, Sisak 2015.

380. **MLETIĆ, Natalija.** *Siniša Matasović: Sisak se uspješno pretvara da spava* (Sisak 2015). // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 213-214.

381. **NAGULOV, Franjo.** *Nataša Nježić: Soba 99* (Zagreb, 2015.). // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 215-216.

382. **NAGULOV, Franjo.** *O panonizmu hrvatskoga pjesništva.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 217-218.

PROMOCIJE

383. **SVJETONAZORSKI UKORIČENA HRVATSKA.** // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 219-220.
*Andrija Tunjić, „Teret šutnje : knjiga razgovora“, Sisak, 2015.

384. **KAUZLARIĆ ATAČ, Zlatko.** *Mirna Rudan Lisak : apstraktna reproduktivna kao produktivna umjetnost.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 221-222.

19. KVIRINOVI SUSRETI

385. **BAGIĆ, Krešimir.** *Plaketa sv. Kvirina 2015. za ukupan doprinos hrvatskoj poeziji : obrazloženje.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 223-224.
*Plaketa za 2015. Delimiru Rešickom.

386. **ŠALAT, Davor.** *Obrazloženje za dodjelu Plakete svetog Kvirina Delimiru Rešickom za ukupan doprinos hrvatskoj poeziji.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 224-225.

387. **ŽILIĆ, Darija.** *Nagrada sv. Kvirina za najbolju knjigu poeziju : obrazloženje.* // Riječi, br. 1-4 (2015), str. 226.

*Nagrada za 2015. Nataši Nježić.

I-3 (2016)

USKLIČNIK

388. **FILON ALEKSANDRIJSKI.** *Kaligula i Židovi.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 1-4.

*Sa starogračkoga preveo i priredio Luka Vukušić.

JEDAN AUTOR

389. **GUDELJ, Petar.** *Nad pravom pjesmom zadršću mi srce i ruka.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 5-12.

*Razgovarao Andrija Tunjić. – Bilješka o autoru: str. 11.

390. **BAGIĆ, Krešimir.** *Plaketa sv. Kvirina 2016.: Nagrada Petru Gudelju za ukupan doprinos hrvatskom pjesništvu, obrazloženje.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 13-14.

391. **GUDELJ, Petar.** *Pjesme.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 15-29.

Sadržaj: Putom svile i smrti; Biti pa ne biti; Vučja zaručnica; Bljeska s pročelja; Miris njihova brašna; Da si ilirski bog; Poponočna ptica; Darul-džihad; Predsokratovci; Mutna i zloslutna; Stalagmitska svjeća; Ratni vrt; Kad će mu zaleprišati krila; Ono uraste u te; Trepetljika.

KVIRINOVI POETSKI SUSRETI

392. **ŠOVAGOVIĆ, Tomislav.** *Mučeništvo sv. Kvirina – putokaz svjedočenja vjere.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 30-31.

393. ŠALAT, Davor. Kvirinovi poetski susreti : izbor pjesama dosadašnjih laureata Plakete svetog Kvirina za ukupan doprinos hrvatskom pjesništvu. Riječi, br. 1-3 (2016), str. 32.
*Izbor pjesama: Lana Derkač i Davor Šalat.

394. LETINIĆ, Stjepan Vladimir. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 33-34.
Sadržaj: Otoci; Janje; Težaci; Bonaca; Tajna; Spoznaja; Priljubljen.
*Bilješka o autoru: str. 33.

395. BILOPAVLOVIĆ, Tito. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 35-38.
Sadržaj: Prva šetnja; Jutarnji espresso; Zvijezda; Stabalce; ***; Mrtvom ocu; Kao ljubavna.
*Bilješka o autoru: str. 35.

396. MAĐER, Miroslav Slavko. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 39-42.
Sadržaj: Čekaonica za jednostavno sunce; Moje bivše šume; Kolosjeci vlastova; Ušće sna; Restauracija izma; Predodžbe stvari; Biti zemlja.
*Bilješka o autoru: str. 39.

397. TADIJANOVIĆ, Dragutin. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 43-49.
Sadržaj: Nebo; Žene pod orahom; Dugo u noć, u zimsku bijelu noć; Moja baka blagosilja žita; Jardin du Luxembourg; Prsten; Sveti Ožbolt i visoko drvo s krošnjom u nebesima.
*Bilješka o autoru: str. 43.

398. MRKONJIĆ, Zvonimir. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 50-52.
Sadržaj: Prvi stih; Novi fosili; Rečenica; Put u Dalj; Spaljena zemlja; Gomile; Rasulo.
*Bilješka o autoru: str. 50.

399. MAKOVIĆ, Zvonko. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 53-59.
Sadržaj: Porgy & Bess band; Kutija; Zabriskie point; Američki prijatelj; Prilog za povijest hrvatske književnosti; Bez kraja; Poslije.
*Bilješka o autoru: str. 53.

400. BOŠNJAK, Branimir. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 60-64.
Sadržaj: Samoposluživanje; Mrav iz Zapruđa; Tragedija lojalnih; Što je s bojama; Mali vijci nestalih svjetova (SMS poruke); Ispod trepavica; Pjesma o ništici.
*Bilješka o autoru: str. 60.

401. VLADOVIĆ, Borben. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 65-68.

Sadržaj: Bakropis; Dal po krasu il parnasu; Putovanja u Vižinadu; Gravirani štap; Vidim nebo a nebo mene ne vidi; Bijeg ; Život predmeta.

*Bilješka o autoru: str. 65.

402. STOJEVIĆ, Milorad. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 69-73.
Sadržaj: Klobučarski folio No 22; Suhri gromovi i vriješ, kao: Folio 23; Mala tajna otkriva Folio No 29; Kiša i vukovi stvaraju Folio No 30; Krađa dogmi; Obrana Malte, ili: Zaove iz kolonija; The Croatian Nightingale (Hrvatski slavuj).

*Bilješka o autoru: str. 69.

403. JENDRIČKO, Slavko. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 74-76.
Sadržaj: Kosa; Sedmi pečat; Povijest usta; Mladomisnik; Danonočno dežurstvo; Otvaranje i zatvaranje ponora; metafizika kaveza.
*Bilješka o autoru: str. 74.

404. ROGIĆ NEHAJEV, Ivan. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 77-82.
Sadržaj: Balada o Ulrichu; Izabella; O Mostu slobode; Hrvatska varijacija; Suhozidi u primozgu; Najbolji način za dočekati boga; Bionički zapis.
*Bilješka o autoru: str. 77.

405. ČEGEC, Branko. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 83-87.
Sadržaj: Sintaksa kože, sintaksa mjesečine; Koncert za led i gruzijski crni čaj; Krajobrici seksualnosti i blata; Rubikon; Zašto ne volim fotografirati građevine?; Jazz; O čitanju.
*Bilješka o autoru: str. 83.

406. BENČIĆ RIMAY, Tea. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 88-90.
Sadržaj: Nesklad; Bik; Ovca; Danijel.
*Bilješka o autorici: str. 88.

407. MANOJLOVIĆ, Sonja. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 91-94.
Sadržaj: /Pjesma/; Dramatiziraj more; Tetovirani; Nisu ti baš svi skloni; Vješturkov tanac; A to se ne smije; Majka zodijaka.
*Bilješka o autorici: str. 91.

408. BILETIĆ, Boris Domagoj. /Pjesmel. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 95-98.
Sadržaj: Lice; Detalj; U sutor se svlačimo; Kurvinski svetokrug; Školjkasta; kako je otplovio, otok; Tallinn, svibanj 2004.
*Bilješka o autoru: str. 95.

- 409. BAGIĆ, Krešimir.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 99-104.
Sadržaj: A šuma je bila Rusija; Kuća; Ime; Tržnica u Dubravi; Dodir, onaj koji gleda papir; Mrak u slikovnicama; Badem i bedem 6.
*Bilješka o autoru: str. 99.
- 410. REŠICKI, Delimir.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 105-111.
Sadržaj: Mizar; Bademi u tvome krilu; San; Krakow, Kazimierz; Zamak; Događaj u gradu Goga; Svetlaci.
*Bilješka o autoru: str. 105.
- 411. ŽILIĆ, Darija.** Nagrade za najbolju knjigu poezije na Kvirinovim poetskim susretima: pregled. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 112-113.
- 412. PRTEŇJAČA, Ivica.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 114-115.
Sadržaj: Sudbina; Opazio sam; Dođite sa sjekirama.
*Bilješka o autoru: str. 114.
- 413. GLAMUZINA, Drago.** /Pjesme/. Riječi, br. 1-3 (2016), str. 116-117.
Sadržaj: Mesari; Rekao je, nemoj se ljutiti; Singularitet.
*Bilješka o autoru: str. 116.
- 414. MIHALJEVIĆ, Romeo.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 118.
Sadržaj: Tri pjesme u prozi.
*Bilješka o autoru: str. 118.
- 415. RADMILOVIĆ, Marijana.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 119-120.
Sadržaj: Sve ove godine; /Pjesma/; Sahranujem ti kosu.
*Bilješka o autorici: str. 119.
- 416. BRNARDIĆ, Ana.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 121-122.
Sadržaj: Očeve prve cipele; Paluba; Majka.
*Bilješka o autorici: str. 121.
- 417. SIMIĆ-BODROŽIĆ, Ivana.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 123-124.
Sadržaj: /Pjesma/; Soba 325; /Pjesma/.
*Bilješka o autorici: str. 123.
- 418. POGAČAR, Marko.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 125-126.
Sadržaj: Markov trg; O slabom vremenu; Čovjek večera u pađućama svog oca.
*Bilješka o autoru: str. 125.
- 419. NAGULOV, Franjo.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 127-128.
Sadržaj: Sve moje žene; Slomljeni zubi; Krupni kadar.
*Bilješka o autoru: str. 127.
- 420. OBLUČAR, Branislav.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 129-131.
Sadržaj: /Pjesma/; Pojeo sam Prousta!!!; Dišu li jabuke obnoć.
*Bilješka o autoru: str. 129.
- 421. JAMBROVIĆ, Vanja.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 132-133.
Sadržaj: Kad budem stara bakica; Od bake; Moj tata plače u kino dvoranama.
*Bilješka o autorici: str. 132.
- 422. IVANKOVAC, Davor.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 134-136.
Sadržaj: Nesentimentalna pričovijest o kiši; Obećana zemlja; Pet minuta prije zime.
*Bilješka o autoru: str. 134.
- 423. ODAK, Stipe.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 137-138.
Sadržaj: Noina arka za riječi; Kolike praznine; Popodne.
*Bilješka o autoru: str. 137.
- 424. NJEŽIĆ, Nataša.** /Pjesme/. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 139-140.
Sadržaj: Šešir; Nastavak; O budućnosti.
*Bilješka o autorici: str. 139.

POEZIJA

- 425. DERKAČ, Lana.** Sat i udovice. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 141-145.
Sadržaj: Potez kredom; Sat i udovice; Ptice; Vid; Anemija; Taca za divove; O Tinovoj kiši i postanku svemira; Lažnjak; rat za ljeto.
- 426. MATASOVIĆ, Siniša.** Harakiriku 5-7-5: ciklus haiku poezije. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 146-148.
- 427. KOBASIĆ-BUŽIMKIĆ, Sanja.** Samo sam se šalila: ciklus pjesama. // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 149-152.
Sadržaj: Odluke; Novo doba; Lutanja; Tanjuri predaka; Idoli; Zrelost, odrastanje, starenje; Dovoljno; Dobra berba poetike; Na čaju; Samo sam se šalila.
*Bilješka o autorici: str. 149.

PROZA

428. **ŠOVAGOVIĆ, Tomislav.** *Circulus vitiosus.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 153-158.
Sadržaj: *Circulus vitiosus; Gol Man; Barikade duša na vjetru.*

429. **VUKUŠIĆ, Luka.** *Hvala.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 159-160.
Sadržaj: *Hvala; Drhtave sjenke; Dvije istine.*

430. **CAR MATUTINOVIĆ, Ljerka.** *Umiliata.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 161-165.

431. **VUKUŠIĆ, Andrija.** *Peđa.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 166-167.

432. **PAVLIĆ, Ida.** *Glad.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 168-175.

Sadržaj: *Glad; Ludi car; Ruke starog lutkara.*
*Bilješka o autorici: str. 168.

433. **JOVANOVSKI, Žarko.** *Dan kada sam prestao pisati dnevnik kojeg nikada nisam niti započeo.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 176-178.

Sadržaj: *Dan kada sam prestao pisati dnevnik kojeg nikada nisam niti započeo; Dnevnik traženja posla (ili dan kada sam se prijavio na burzu za nezaposlene); U bolnici.*

*Bilješka o autoru: str. 176.

DRAMSKA KNJIŽEVNOST

434. **PIČULJAN-ŠTRIGA, Mirjana.** *Ljubav na prvi klepet.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 179-189.

435. **ROŽIĆ, Romana.** *Blokada ili Arbeit macht Frei: (pomalo šaljiva monodrama).* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 190-199.

436. **ROŽIĆ, Ivan.** *Moderno doba: satirični triptih.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 200-213.
Sadržaj: *Nesretna majka; Vaš osobni trgovac; Seminar o modernom kazalištu.*

LIKOVNOST

437. **TRAUBER, Alma.** *Tijelo u prostoru.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 214-217 : ilustr.

*Dvije izložbe u Gradskoj galeriji Striegel (Ronald Aleksander Lindgreen i Maja Marković).

ZNANOST

438. **VUKELIĆ, Vlatka – GLAZER, Eva Katarina.** *Siscianska villa na nalazištu „Mrcinište“: primjer ekonomskog proizvodnog kompleksa iz rimske Panonije.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 219-223.

*Sa engleskog jezika prevela Anita Jambrek.

439. **GERIĆ STRIŽIĆ, Mirjana.** *O novim konceptima razvoja – Sisak: kreativni grad : od zgarista teške industrije do kreativne ekonomije ili : kako kulturu „upregnuti“ u sveopći razvoj.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 224-238 : ilustr.

* Posvećeno Slavoljubu Slavi Strieglu.

KRITIKA / PRIKAZ / OSVRT

440. **ŽIGO ŠPANIĆ, Lada.** *Jezični ludizam Zvonimira Baloga.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 239-240.

*Uz prvo objavljivanje eseja Poezija kao slast iz autorove rukopisne ostavštine.

441. **BALOG, Zvonimir.** *Poezija kao slast.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 241-243.

442. **IVANKOVAC, Davor.** *Tekstom protiv rijeke ili : bujicom protiv poplave.* // Riječi, br. 1-3 (2016), str. 244-245.

4 (2016) USKLIČNIK

443. **MIRIVILIS, Stratis.** *Ognjeni cvjet.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 1-2.

* Uломak iz zbirke kratkih priča Crvena knjiga (1953). – S novogrčkoga preveo Luka Vukušić.

TEMA BROJA

444. **VRGA, Boris.** Medalje, spomenici i kiparski crteži Želimira Janeša. // Riječi, br. 4 (2016), str. 3-19: ilustr.

LIKOVNOST

445. **RUDAN LISAK, Mirna.** Nepokorena šuma i Radovan Ivšić u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu. // Riječi, br. 4 (2016), str. 20-27.: ilustr.

JEDAN AUTOR

446. **BEGOVIĆ, Sead.** Poezija – kruh izabranih : razgovor. // Riječi, br. 4 (2016), str. 28-34.

*Razgovarao Andrija Tunjić.

447. **BEGOVIĆ, Sead.** Živjeti u stisnutoj šaci : poezija. // Riječi, br. 4 (2016), str. 35-46.

Sadržaj: Hoće li se roditi naša majka?; Krtica; Otužni Miserere; Arka; Mojsijeva brada; Druga zajednička večera; Sudar s bližnjima; Angažirani mačak; Zagreb; Pogled na stvoreno; Ravnoteža svijeta; Na žalu novoga svijeta; Živjeti u stisnutoj šaci; Ugaslo ognjište; Ogledalo; Graditelj glazbala; Uzašlo srce; Nebo koje sa mnom ode na počinak.

448. **BEGOVIĆ, Sead.** Dimo dođi vu krasoti črnih la s: kajkavske aplikacije. // Riječi, br. 4 (2016), str. 47-50.

Sadržaj: Slobodni pad; Strmoglav bijeg; Dimo dođi vu krasoti črnih las; Samo nek gori; U samici; Izbjeglica; Plać ostarjelog repera.

449. **BEGOVIĆ, Sead.** Ružica i Smajo : proza. // Riječi, br. 4 (2016), str. 51-57.

Sadržaj: Ružica i Smajo; Führer; Priča o kruhu Ludviga i Mare; Sanjao sam smrt pastira.

450. **BEGOVIĆ, Sead.** Kritika. // Riječi, br. 4 (2016), str. 58-71.

Sadržaj: Riječi koje se izljevaju u jezik (Enes Kišević „Riječi vraćene kući“); Jezični pjenušac pjesme koja je progovorila (Uznemiravanje jezika ; Tahir Mujčić); Lirska figurativnost i pojmovna sugestivnost sevdalinki (jezični bljeskovi ljubavi kao reakcije na koncentrat života) ; Viša razina jezične kompetencije: „Pjevaju razlike tihotapke“ Anke Žagar ; Pjesnik koji komunikativno pali unutrašnju vatrnu svijetu (Krešimir Bagić: „Plaši li te moja boja“); Raspre i rasprave Mirka Tomasovića.

PROZA

451. **SUŠAC, Vedran.** Divergentna uprizorenja na manžetama stvarnosti bez kraja ; Patinaste amplitude trećesajnjog noira. // Riječi, br. 4 (2016), str. 72-82.

*Bilješka o autoru: str. 72.

452. **GREGUR, Marko.** Malika. // Riječi, br. 4 (2016), str. 83-87.

*Bilješka o autoru: str. 83.

453. **AŠČIĆ, Ilija.** Mučnina. // Riječi, br. 4 (2016), str. 88-94.

*Bilješka o autoru: str. 88.

454. **URŠIĆ STARAJ, Maja.** Doba. // Riječi, br. 4 (2016), str. 95-96.

*Bilješka o autorici: str. 95.

455. **ŠAKIĆ RISTIĆ, Iva.** Udobne cipele. // Riječi, br. 4 (2016), str. 97-104.

*Bilješka o autorici: str. 97.

456. **MAJSEC, Zlatko.** Sedam priča. // Riječi, br. 4 (2016), str. 105-113.

Sadržaj: Turopoljski Dosjei X; Piromanova pobjeda; Ribičke priče; Štefekova kći želi glumiti u pornoču; Sljedeća postaja je - groblje; Avantura svakodnevice; Blamaža iz Vintaža.

*Bilješka o autoru: str. 105.

458. **VIDOVIĆ, Denis.** Ako ste se probudili, dan je dobro počeo: prozne crtice i aforizmi. // Riječi, br. 4 (2016), str. 117-120.

Sadržaj: Ja nemam svoje ja. Ne posjedujem ga. Moje je ja nesputano i slobodno; Bolje kafa nego Kafka; Ako ste se probudili, dan je dobro počeo; Sumnjam da moja srodnja duša ima dušu; Ratovi nisu promijenili ljudi, nego tehnologiju; Ne vjerujem u Boga, ali on je prvi počeo.

*Bilješka o autoru: str. 117.

POEZIJA

459. **MATASOVIĆ, Siniša.** Komarci – zavjera i strategija proširivanja vrste. // Riječi, br. 4 (2016), str. 121-124.

Sadržaj: Komarci - zavjera i strategija proširivanja vrste; Otisak; 15; Kako lovim komarce (noću); Dok nas smrt ne rastavi; Začaranji put ljubavi; Komarica; Dvaput je dvaput; Mogućnosti; Zašto sam počeo pisati o komarcima.

460. **GREGL, Maja.** *Danas želim sve.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 125-132.

Sadržaj: *Danas želim sve; Čvrsta bedra; Dočekaj me na stepenicama; Takva sam kakva jesam; Čitajući Laurence Plazenet.*

*Bilješka o autorici: str. 125.

461. **KLARIĆ, Maja.** *Uklanjanje slojeva.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 128-131.

Sadržaj: *Uklanjanje slojeva; Lakšeg puta nema; Izgubiti se, ako, tako mora biti; Trenutak ili dva; Napetost; Utrka s vremenom; Odabiri.*

*Bilješka o autorici: str. 128.

462. **JOVANOVSKI, Žarko.** *Pola od nule i dalje je nula.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 133-136.

Sadržaj: *Pola od nule i dalje je nula; Peti deveti; Završetak turističke sezone; Popiti more; Vjetar i jabuka; Suma; Ljudi i tramvaji.*

*Bilješka o autoru: str. 133.

463. **SUČEC, Lana.** *Dunav – posrednik.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 137-139.

Sadržaj: *Dunav - posrednik; Džep unutar kaputa; Jane; O tijelu što ostaje; Poetski dah.*

*Bilješka o autorici: str. 137.

464. **BAKOVIĆ, Matijas Matko.** *Zastave su opet na pola kopљa.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 140-145.

Sadržaj: */Pjesme/; Prekasno; /Pjesme/.*

*Bilješka o autoru: str. 140.

465. **BOSANČIĆ, Jasmina.** *Zlatna šutnja.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 146-147.

466. **PETRIĆ, Igor.** *Reciklažno dvorište.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 148-151.

Sadržaj: *Reciklažno dvorište; Reciklažno dvorište II.; Reciklažno dvorište III.; Opet si otišla; Opet si otišla II.; Opet si otišla III.*

467. **PETROVIĆ MIKULIĆ, Marijana.** *Lutanja.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 152-155.

Sadržaj: *Lutanja; U sobi nadahnuća; Dolina sjena i dolina napasti; U džepu mog kaputa; Brojke; Samo reci riječ i ozdravit će zemlja naša.*

*Bilješka o autorici: str. 152.

ESEJ

468. **GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka.** *U Janjevu, o njemu i oko njega.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 156-166: ilustr. *Spomen na nemirnu povijest Hrvata na Kosovu.

KRITIKA / PRIKAZ / OSVRT

469. **VIDMAROVIĆ, Đuro.** *Vjerljatni (i za sada jedini otkriveni) portret grofice Katarine Zrinske, rođene kneginje Frankopan: prilog obilježavanju 450. obljetnice sigetske epopeje.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 167-170.

*Zvonimir Bartolić: „Sibila. Knjiga gatalica Zrinskog dvora u Čakovcu”, Čakovec-Zagreb, 2007.

470. **VIDMAROVIĆ, Đuro.** *Povratak Božice Brkan moslavačkoj kajkaviani.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 171-175.

*Uz pjevcov korak (kajkavski osebušek za eu).

471. **LEMAC, Tin.** *Tragalac za istinom – patetični autsajder.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 176-177.

*Recenzija knjige „Književnost me iznevjerila”: eseji s margine Marine Šur Puhlovski.

472. **GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka.** *Galicijske priče ; Povratak izvorima.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 178-181.

*Andzej Stasjuk: „Galicijske priče”, Smederevo, 2015.; Josip Palada: „Posjet izvorima”, Zagreb, 2015.

473. **ROGULJA MART, Vesna.** *Žene umiru tako da ostanu žive.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 182.

*Natalija Miletić: „Nisam”, Zagreb, 2016.

474. **MATASOVIĆ, Siniša.** *Iznad vjere i znanosti.* // Riječi, br. 4 (2016), str. 183-184.

*Zoran Antičević: „Evangelije tame”, Pula, 2014.

I-2 (2017)

USKLIČNIK

475. **ROGIĆ NEHAJEV, Ivan.** *Pokusni narod.* // Riječi, br. I-2 (2017), str. 1-3.

JEDAN AUTOR

476. **ROGIĆ NEHAJEV, Ivan.** *Između tereta totalitarnog naslijeđa i zahtjeva modernosti.* // Riječi, br. I-2 (2017), str. 4-8.

*Razgovorao Andrija Tunjić.

477. **ROGIĆ NEHAJEV, Ivan.** *Podrubni zapisi o rudarenju čuda : poezija.* // Riječi, br. I-2 (2017), str. 9-25.

Sadržaj: Zapis o Julijanu iz Norwicha; Sjetka na jednu Brigitu iz Irske; Podrubna bilješka o Josi ne slučajno iz Arimateje; Podrubak o Margareti iz Ugarske; Podrubni zapis o Šimi iz Sirije; Bilješka o Mariji Jeđupki; O sumaglici u sjećanju na Martina Luthera Kinga; O broju 16670 Aushwitz; Podrubak o Ivici zlatnih usta; Podrubak o majci božjih siromaha, Terezi; Podrubak o jedinom Bogdanu Ivanu Leopoldu; Bilješka o Romanu Llullu Kataloncu; Podrubak o Josipu iz Copertina; Što zna o svjetlosti Hilda iz Bingena; Podrubak o Janji iz Praga; Podrubni zapis ispod sjećanja na Miroslava Bulešića; Podrubna bilješka o Martinu iz Paname Porresu.

478. ROGIĆ NEHAJEV, Ivan. Peti stupanj prijenosa (ulomci): eseistika. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 26-33.

*Povijest najduže hrvatske godine pisana nedjeljom, Hrvatski radio, 1992. Sadržaj: Arhiviranje kolonijalnog stereotipa; Bedem ljubavi; Labirint polusvijeta.

479. ROGIĆ NEHAJEV, Ivan. Ivo Pilar i pitanja o modernizaciji hrvatskog društva : znanost. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 34-47.

POEZIJA

480. JENDRIČKO, Slavko. Magijsko zatvaranje krugova. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 48-65.

Sadržaj: Posljednji štrik; Asfalt; Radostan ples; Anna; Propuštena slučajna greška; Seksualna isposnica; Pod bluzama; Bez imalo naive; Vječnost prljavog rublja; Razumjevanje prvih simptoma; Bescijlnost; Ravnopravne mogućnosti; Oslabljeni srčani mišić; Sloboda zaključivanja Udarac amaterskog grafita; Moguća nova katedrala; Kraste laži; Magijsko zatvaranje krugova

481. BILOSNIĆ, Tomislav Marijan. Krv : treći ciklus pjesama rukopisne zbirke „Sto pjesama o tijelu“. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 66-73.

Sadržaj: Krv; Tijelo vatra; Tijelo voda; Tijelo kamen; Tijelo zemlja; Dah, duh i duša; Meso; Srce ; Jetra i žuč; Utroba; Sjeme; Želudac.

482. DROPULJIĆ, Branimir. Pjesme. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 74-84.

Sadržaj: Hodao je između svjetova; Vlak za Istambul; Na krovovima; Samostan; Napušteni; Peti za belu; Ništa ne može zaustaviti; Zrna kave; Voda; Mama Afrika ; Stršlen.

483. PERUZOVIĆ, Hrvoje Marko. Secesija. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 85-90.

Sadržaj: Secesija; Slikar; Savjeti mladom umjetniku; Zima; Grad; Dop; Nives KK; Rasap.

484. JURAČAK, Mima. Pet za Mihaela. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 91-93.
Sadržaj: Jiro Taniguchi; Jutarnja; Danas; Strah od zime; Papige.

485. HERCEG, Monika. Uroci. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 94-101.

Sadržaj: Uroci; Životinja; Put natrag; Neizbjegnost; Nasljedne osobine; Amnezija; Prekašanje; Večera; Pokop; Potomstvo.

486. BAKRAN, Tamara. Riječi. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 102-104.

Sadržaj: Riječi; Na tužnom prozoru; Tajna; Davanje; Utjeha.

487. MARENIĆ, Josipa. Jesen. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 105-110.

Sadržaj: Jesen; Pravit ču se da ništa ne znam; Prljavo rublje; Gubitak u pluralu; Prijetnja; Stablo života; Bez naslova.

488. KAPETANOVIĆ, Senka. Konobar ima crvenu stolicu. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 111-115.

Sadržaj: Konobar ima crvenu stolicu; Podstanar; Gostioničar; Majmune, dobro ti jutro; Mama; Sloboda.

489. REŠKOVAC, Livija. Ljubav ne dolazi tramvajem. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 116-118.
Sadržaj: /Pjesma/; Buđenje; Nedodirljiva; Srna (18.8.).

490. ŽILIĆ, Darija. Čitatelj. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 119-120.

Sadržaj: Čitatelj; Vrt; Ljudi i životinje; Sunce.

21. KVIRINOVI POETSKI SUSRETI

491. BAGIĆ, Krešimir. Miroslav Mićanović – Plaketa sv. Kvirina za ukupan doprinos hrvatskom pjesništvu. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 121-122.

492. ŽILIĆ, Darija. Goran Gatalica – „Kozmolom“, nagrada za najbolju knjigu. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 123.

PROZA

493. TEOTOKAS, Jorgos. Putovanje u Iran : 1962. (odabrani ulomci). // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 124-128.

*S novogrčkog preveo Luka Vukušić. – Bilješka o autoru: str. 124.

494. PERIŠ, Želimir. Mladenka kostonoga,

ulomak iz romana u nastajanju. // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 129-134.

495. NIKOLIĆ ARAS, Stanislava. *Kapetan koji je promijenio smjer; Čvor.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 135-138.

496. SIGUR, Petra. *Sve su nalik jedna drugoj; Duh prošlosti.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 139-143.

497. ZLATAR GAMBEROŽIĆ, Jelena. *Otkucaji.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 144-146.

498. BAHUN, Ivana. *Vrućina; Vjetar i dalje puše.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 147-151.

ESEJISTIKA

499. BILOŠNIĆ, Tomislav Marijan. *U odajama vina.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 152-157.

500. BRLOBUŠ, Krešimir. *Razdahnuće tišine.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 158-162.

LIKOVNOST

501. ŠKRBIĆ, Tomislav. *U sjeni Hermesa: Zornjaci Ivana Novaka.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 163-174: ilustr.**KRITIKA / PRIKAZ / OGLED**

502. NAGULOV, Franjo. *Umjetnost i umjetnost.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 175-177.
* Slavko Jendričko: „Strieglovi hologrami”, Sisak, 2017.

503. NAGULOV, Franjo. *Znakovi vremena : o crnim krugovima te o svemu pomašo.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 178-180.

*Slavko Jendričko: „Crni krugovi”, Sisak, 2017.

504. MAĆEŠIĆ, Milan. *Kritika.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 181-182.

*Slavko Jendričko: „Strieglovi hologrami”, Sisak, 2017.

505. REŠKOVAC, Livija. *Ivana Šojat: priče na rubu svjetova; Ciganin, ali najljepši, Kristian Novak.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 183-186.

506. IVANKOVAC, Davor. *Glad je tekstom postala.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 187-188.

*Marinko Plazibat: „Vatra : igre na cesti”, Osijek, 2016.

507. DEJANOVIĆ, Marija. *Crna limfa / zeleno srce Željke Matijašević: psihanaliza u slobodi.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 189-190.

*Željka Matijašević: „Crna limfa / zeleno srce. Alternativni leksikon duše”, Zagreb, 2016.

508. MILETIĆ, Natalija. *Sjeta, sjećanja i ožiljci.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 191.

*Vesna Rogulja Mart: „Granice”, Sisak, 2016.

509. MATASOVIĆ, Siniša. *Lepršava krvna slika uspavanoga društva.* // Riječi, br. 1-2 (2017), str. 192-193.

*Ljerka Car Matutinović: „Život bezbrižan i lepršav”, Zagreb, 2016.

3-4 (2017)

USKLICNIK

510. RITTER VITEZOVIĆ, Pavao. *Dva stoljeća uplakane Hrvatske (Ulomak).* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 1-4.

* Prikaz Sisačke bitke 1593. godine (stihovi 1320-1389).
– Uvodni tekst: Zrinka Blažević.

JEDNA AUTORICA

511. ŽILIĆ, Darija. *Literatura koja se bavi mitizacijom prošlosti je loša : razgovor.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 5-10.

*Razgovorao Andrija Tunjić. – Bilješka o autorici: str. 5.

512. ŽILIĆ, Darija. *Pleši, Modesty, pleši : poezija.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 11-20.

Sadržaj: Pleši, Modesty, pleši; Nemoj me voditi na ručak; Kartezijanizam; Zubato sunce; U riječkoj luci; Početak; Spora duša; Neobični ljudi; Crne misli; Bijela kraljica; Nemogućnost; Nemogućnost 2; Mala ptica; Biljka, ja; Siječanj; Velika spremanja; Bratislava.

513. ŽILIĆ, Darija. *Jadrija : proza.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 21-34.

Sadržaj: Jadrija; Hotel; Noćno kupanje; Nastajanje; Burano; Kupanje; Esej o prijateljstvu; Wisława Szymborska – Pjesništvo male povijesti; Esej o Vukovaru.

PROZA

514. **AŠČIĆ, Ilija.** *Budi ljut na sve.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 35-38.

*Bilješka o autoru: str. 35.

515. **OSVALDIĆ, Jelena.** *U jednom smjeru ; Neposvećena kuća.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 39-41.

*Bilješka o autorici: str. 39.

516. **MUJIČIĆ ARTNAM, Kemal.** *Pješaci prelaze na drugu stranu.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 42-46.

*Četiri poglavља из романа (Prvi koraci; Josipa, ja sam Josipa; Preziva se šaran; Fijasko). – Bilješka o autoru: 42.

517. **SERDAREVIĆ, Korana.** *Alotropija.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 47-49.

*Uломak iz romana . – Bilješka o autorici: str. 47.

518. **TOPIĆ, Nada.** *Pismo.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 50-53.

*Poglavlje iz poetskog romana „Morpho amathonte“. – Bilješka o autorici: str. 50.

519. **GROZDIĆ, Zvonimir.** *Neobičan dan : (jedna o mamurluku, kitovom mladuncu i Amerima).* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 54-56.

*Bilješka o autoru: str. 54.

520. **VUKUŠIĆ, Luka.** *Priče.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 57-60.

Sadržaj: Imele; Marvo nezasitna; Drugačiji intervju; Nemir; Magarci; Sućut; Torbe.

521. **PETRIĆ, Igor.** *Igra riječi.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 61-64.

Sadržaj: Školjka; Pauza; Stan.

POEZIJA

522. **LOVRENČIĆ, Sanja.** *Mediteranska suita (2016).* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 65-68.

Sadržaj: Mediteran; Blues o kafiću i čamcima; Među njima; Krhotine za Ashrafa Fayadha. - Bilješka o autorici: str. 65.

523. **KIRIN, Miroslav.** *Malešne.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 69-73.

Sadržaj: Kuća; I; Kraj prvog svjetskog rata; Moja konzervativna svijest; Aristotel; More; Dvije; Izjave o

Paklu; Tadijanović je još živ; Kiša; Minute prije odlaska na posao; Lektira; Ljeto; Blagajnik; Kamion; Kiselost; Čišćenje; Dvije liepe plavke; Vojnik bez lica; Teror vode; Romanopisac; Ruka; Nevjerojatno lako rješenje; Neponosna ruka; Dvoboj s Cioranom; Pokušaji da se ne uspije biti terorist; Majstori; Ljubav života Michaela Krügera.

*Bilješka o autoru: str. 69.

524. **DOMOVIĆ, Tomislav.** *Tajna.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 74-86.

Sadržaj: Tajna; Čovjek, ne božica; Nisam prešao Atlantik; Biblijsko more; Kad noć budem; Kad pepeo budem; Kad budeš trska; Kišnice; Ljeto; Nesretnica; Noć u kojoj nismo; Samo još jednom; Transformacija; Voljenje; Zločin u parku prirode.

*Bilješka o autoru: str. 74.

525. **LEMAC, Tin.** *Pjesme.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 87-92.

Sadržaj: Svaki put kad idem na odmor; Gume u Benkovcu; Na moru; Zagrljaj; Mahanje; Po sparini.

526. **GATALICA, Goran.** *Razrubljeno sjećanje.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 93-98.

Sadržaj: Razrubljeno sjećanje; Pričesnik noći; Otvorena stranica izmirenja; nečujna dioba tišine; Obmana; Maloplodna taština.

*Bilješka o autoru: str. 93.

527. **BLAŽEVIĆ KIŠ, Ivanka.** *Bijela smrt.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 99-114.

Sadržaj: Bijela smrt; Bajka; China; Dva jutra; Ima dalje; Imaš i ti svoju pjesmu; Pjesma je oživjela sve; Čekanje; Vežem jezik.

*Bilješka o autorici: str. 99.

528. **KOSTURIN, Ines.** *Odrastanje.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 115-122.

Sadržaj: Odrastanje; Okrhnuto osmijehom okrznuto; Brda smrti, brda ljubavi, brda suše; U starost; Obzor urušenosti; Sol; Učestalost čutanja; Velikodušnost vrištanja.

*Bilješka o autorici: str. 115.

529. **BOŠNJAK, Brankica.** *Nebo od vjetrenjača.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 123-130.

Sadržaj: Nebo od vjetrenjača; Doprštam sve teologije i noćno cvijeće; Porivi; Pobačaj; O umjetnosti; Pas latalica (Mandeljštam); Slika; Kuća njemih krikova.

*Bilješka o autorici: str. 123.

530. **STOJKOVIĆ, Nenad.** *Razbijena neba (Iz ciklusa).* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 131-136.

Sadržaj: Tko vidi ugasle svjeće; Početak; Stranputice Božanstva Samoće; Dječja-cigla sjeda

*u grad; Mjesec; Čekić je poklon Veličanstva; Pijanist.
Bilješka o autoru: str. 131.

531. BAKOVIĆ, Sanja. *Zaborav.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 137-140.

Sadržaj: *Zaborav; Svjetlost; Jednota; Rod; Bolest.*

*Bilješka o autorici: str. 137.

532. GLIŠTRA, Nikolina. *Pjesme.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 141-144.

Sadržaj: *Rekla si mi; Origano; Ptice; Bujno cvijeće; Tuga; Gledamo zalazak sunca; Gledajmo se malo; Ljude....*

533. DOMENUŠ, Sanja. *Haiku.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 145-147.

*Bilješka o autorici: str. 145.

534. MATIĆ, Suzana. *Prazni kolovozi u kolovozu.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 148-158.
Sadržaj: *Prazni kolovozi u kolovizu; Moja prijateljica kaže mi smo zebre; Teoretski; Stvaranje; Osmi dan; Rupa u azkonu; Antidatiranje; Mir kao ponuda dana u ljetnim noćima; Škola stranih tišina / dopisni tečaj; Ti si ribar ohrašćenih ruku, s godovima pod očima.*

*Bilješka o autorici: str. 148.

535. ORLIĆ, Valerio. *Putniče slobode.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 159-169.

Sadržaj: *Putniče slobode; Morski vali; Život je san; U jabuku ču života zagristi smjelo; Moj oče uzoriti; Mati; U zalazu dana; Kraj; Moje sunce; Moj grad; Grad moj diše.*

*Bilješka o autoru: str. 159.

536. LUKIĆ, Neva. *Pjesme.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 170-175.

Sadržaj: *Duhovi ; Duhovi II ; Metafora ; Kaos i parate ; Prelazak ; Svjetlost ; Svjetlost ; Sunce ; Slika ; Mogućnosti.*

* Bilješka o autorici: str. 170.

537. VRABEC, Predrag. *Tijelo beskraja.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 176-178.

Sadržaj: *O vazji; O vraćanju; O strukturi vala; O aritmiji svijeta; O danu kada su počele padati kiše; O uzajamnom neprimjećivanju; O adresi stanovanja; O sustizanju; O povicima; O zadobivanju mira; O uzet ču te; O vršcima prstiju; O trčanju u susret; O pitanju mjesta; O tome kako je otok izgubio na težini a more na dubini; O četkici zubnoj; O pismima upućenim iz jedne u drugu sobu.*

*Bilješka o autoru: str. 176.

ESEJISTIKA

538. GJURIĆ, Stanka. *7 lirskih eseja.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 179-183.

Sadržaj: *Netko; Praznina; Maslac; Promatrač; Procjenitelj; Zbog tebe; Dar.*

LIKOVNOST

539. VUKOVIĆ, Đurđica. *Skulptorska promišljanja Marijana Glavnika lete u nebo.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 184-197 : ilustr.

*U sjećanje.

KRITIKA / OGLEDI / PRIKAZ

540. NAGULOV, Franjo. *Bilješka o napuštenim krugovima.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 198-201.

*Slavko Jendričko: „Magijsko zatvaranje krugova“, Sisak, 2017.

541. NAGULOV, Franjo. *Lov na žutu majicu.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 202-204.

*Boris Vrga: „Biciklisti“, Zagreb, 2017.

542. IVANKOVAC, Davor. *Zimsko računanje nevremena.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 205-206.

*Franjo Nagulov: „Zimsko računanje vremena“, Zagreb, 2017.

543. IVANKOVAC, Davor. *Paulini snovi, Goranove pjesme.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 207-208.

*Goran Rem: „Pauline pjesme u prozi – ja sam Saga“, Zagreb, 2017.

544. LEMAC, Tin. *Magnetići niskog neba.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 209.

*Breda Slavinec: „Paučine“, Klub studenata južne slavistike A-302 Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Zavod za umetnost in kulturo Peter Rezman, Slovenija, 2013.

545. REŠKOVAC, Livija. *Darko Pero Pernjak: Svijet distopiskske hiperrealnosti.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 210-211.

*Darko Pero Pernjak: „American Bob“, Koprivnica, 2017.

546. MATASOVIĆ, Siniša. *Tamnom stranom ljudskosti.* // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 212-213.

*Ilija Aščić: „Kako sam postao zao“, Koprivnica, 2017.

547. **MATASOVIĆ, Siniša.** Bez podilaženja, molim. // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 214-215.

*Žarko Jovanovski: „Pjesme o tebi, njoj, svejedno je – ionako sam bio pijan dok sam ih pisao“, Zagreb. 2017.

548. **SOLAR, Vesna.** David Lodge: Svijet je mali. // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 216-217.

*Prevela Giga Gračan, Zagreb, 2015.

549. **VUJIĆ, Božica.** Željka Turk Joksimović: Dok čitam, živim. // Riječi, br. 3-4 (2017), str. 218-219.

*Crtice iz života prof. Milke Joksimović rođ. Badalić.

I-2 (2018)

USKLIČNIK

KVIRINOVI POETSKI SUSRETI

550. **VUKOVIĆ, Đurđica.** O Susretima. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 1.

551. **BAGIĆ, Krešimir.** Branko Maleš, dobitnik Plakete svetoga Kvirina za ukupan prinos hrvatskom pjesništvu: obrazloženje. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 2.

552. **MALEŠ, Branko.** Izbor iz poezije. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 3-9.

Sadržaj: Društvo je bijelo i toplo!; Vjenčanje darova; Dogovor o ravnoteži koju volim!; Od hrane do boga; Visina u prašinil; Gore i dolje; XXX.

553. **ŽILIĆ, Darija.** Monika Herceg: Početne koordinate - nagrađene Nagradom Kvirin za najbolju zbirku poezije autora do 35. godina starosti: obrazloženje. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 10-11.

554. **HERCEG, Monika.** Gledati ptice (iz novog rukopisa). // Riječi, br. I-2 (2018), str. 12-20.

Sadržaj: Gledati ptice; Kćer; Pripreme tijela; Mostovi, otoci; Lovostaj; Drugorazredni otac; Herina soba; Mačak; Mary Jane Kelly promišlja oštricu.

POETSKA ESEJISTIKA

555. **BRLOBUŠ, Krešimir.** Rubovi tišine. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 21-26.

POEZIJA

556. **JENDRIČKO, Slavko.** Babe. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 27-37.

Sadržaj: Staljinčica; Baški jezici (1); Baški jezici (2); Baški jezici (3); Baški jezici (4); Baški jezici (5); Baški jezici (6); Baški jezici (7); Baški jezici (8); Baški jezici (9); Baški jezici (10).

557. **NAGULOV, Franjo.** Obnovljivi izvor energije (izbor). // Riječi, br. I-2 (2018), str. 38-39.

Sadržaj: Zemljani zapis; Tantra, uz sjećanjena na tvoja budistička sranja; Pub; Balkon; Oklada; Potomački blues; Paranoja; Almodovár; Dok sam oticao; Dnevni tisak; Uz položaj Venere; Dijalektički materijalizam; U drugom životu.

558. **NJEŽIĆ BUBLIĆ, Nataša.** Pjesme. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 41-49.

Sadržaj: Mi kad zajedno napišemo pjesmu; Ovako sam im vikala; Podne u Svenovom vrtu; Večeras pišem za dobar san; Kiši među topolama; Da mi je imati stotinu bijelih ručnika; Zgrade i ljudi; Bijeli pomak; Jer i ja sam lotos koji spava na vodi.

559. **BRKAN, Božica.** Najljepše je pisati pjesme. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 50-57.

Sadržaj: Najljepše je pisati pjesme; Kontekst; Reče mi prijateljica; Šest minuta; Stube u nebo; Na rubu gnezda; Ima lude; Kurtasti pas.

560. **JURAČAK, Mima.** Mali avijarij ili pticja knjiga. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 58-63.

Sadržaj: Pticama je mjesto na granama; Perje je mek pokrov; Postoje šarene ptice, bezlične ptice; Labudovi su sletjeli na rijeku; I kokoš je ptica; U Zoološkom vrtu su mi pokazali gospodu Noj; Gledala sam dokumentarac o Plamencima; Za Tinu; Djekočica je nacrtala pticu na papiru; Rekli su mi da goluba ima bezbroj; Neobično je, kažem mami; Rajska ptica.

561. **HORVATIČEK, Albin.** Leptir. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 64-71.

Sadržaj: Bez sestre; U gradu pokraj beskraja; Vjetrom zatvoreni cvijet; Bledunjave kćeri; Alergičaru pjesme; Potop; Pečat pečati; Razdvajanje odebljanja; Slikar sam nasred mora; Vladar; 50 X 30 cm; Drn drn drn.

562. **DOMANIĆIĆ, Ivan.** Neka druga djeca. // Riječi, br. I-2 (2018), str. 72-78.

Sadržaj: Neka druga djeca; Deliriun tremens; Godina boli; Konkvistadori; Kroz noć; Mehanički limun; O nama; Obrisici samoće; Ona je mrzila život; Postapokalipta; Prisutnost; Suton; Teška kiša.

563. **LOVRIC-MENCEJ, Višnja.** *Iz srca Slavonije.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 79-86.
Sadržaj: *Iz srca Slavonije; Tobi; Rata se bojim; Ostavljeni trag; Pohrana; Osjećaj; Intimnost imaginarnog jutra.*

564. **MATEŠA, Dijana.** *Zabrana polijetanja.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 87-90.
Sadržaj: *Zabrana polijetanja; Big foot; Sok od bazge.*

PROZA

565. **ŽILIĆ, Darija.** *Soba s ogledalom.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 91-101.

**Odlomci iz romana.*

566. **GREGUR, Marko.** *Vošicki.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 102-118.

**Odlomci iz romana.*

567. **ŠOVAGOVIC, Tomislav.** *Harmonikaš.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 119-124.

568. **ANDRIĆ, Matea.** *Čas anatomije.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 125-127.

DRAMA

569. **GREGL, Maja.** *Osmijeh Lukrecije Borgie.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 128-147.

ZNANOST / BAŠTINA

570. **MOSLAVAC, Slavica.** *Tradicijsko graditeljstvo Moslavine i Hrvatske Posavine.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 148-160 : ilustr.

KRITIKA / OGLED / PRIKAZ

571. **GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka.** *Krleža na mjestu.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 161-165.
*Krešimir Nemeć: „Glasovi iz tmine – krležološke rasprave“, Zagreb, 2017.

572. **GOLEŠ GLASNOVIĆ, Biserka.** *Zlonjiva: duhovna i stvarna egzistencija dobra i zla.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 166-168.
*Marko Palada: „Zlonjiva“, Trogir/Đakovo, 2016.

573. **ROGULJA MART, Vesna.** *Oaza u kojoj vibrira puls hrvatskoga jezika.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 169-170.

*Maja Mojsinović: „Ljubičasti ljiljani i metastaze“, Sisak, 2017.

574. **MATASOVIĆ, Siniša.** *Književna 'bankerica' iz sjene.* // Riječi, br. 1-2 (2018), str. 171-172.

*Petra Sigur: „Pozadinsko zračenje“, Sisak, 2018.

3-4 (2018)

LIKOVNOST

575. **ŠKRBIĆ, Tomislav.** *Umjetnički duh Slave Striegla.* // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 1-2.

*Uz izložbu „Strieg / iz obiteljske zbirke obitelji Antolčić i Devčić“.

JEDAN AUTOR

576. **ŠUR PUHLOVSKI, Marina.** *Književnost nije križaljka koju treba riješiti nego tajna koju treba dokučiti.* // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 3-9.

*Razgovarao Andrija Tunjić.

577. **ŠUR PUHLOVSKI, Marina.** *Ispod stola:* (Vegissmeinnich); *Nesanica; Ljubav; Igrač: Venecija; Divljakuša.* // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 10-19.

PROZA

578. **AŠČIĆ, Ilija.** *Gubitak.* // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 20-26.

**Odlomak iz romana.*

579. **ERJAVEC, Zlatko.** *Nova populacija ; Mudrac.* // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 27-29.

580. **ROGULJA MART, Vesna.** *Slatko kao bajadera ; Misa za rođendan.* // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 30-32.

581. **KOBASIĆ-BUŽIMKIĆ, Sanja.** *Srčanost.* // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 33-34.

582. **GAMBIRAŽA, Tihana.** Glad; Kad se Svemir uroti. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 35-41.

583. **ČORAK, Senka.** Burek; Tišina; Sveti gral. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 42-44.

584. **BLAŽEVIĆ, Magdalena.** Tonka. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 45-48.

585. **RADOČAJ, Daniel.** Anatomija rastanka. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 49-52.

Sadržaj: Anatomija rastanka; Jebiga...; Efekt ružmarinsudbine; Suosjećajno; Stan br. 10; Iz šušljega u prazno; Baka Jaga ; jednoj mljeku, drugoj tetrapak; Ljubavnica; Jedino on zna što te s njom čeka; Priča iz obližnje šume; Problem; Minut prije ponoći; Nit' pas, nit' ptica; Ispovijed.

POEZIJA

586. **VALENT, Milko.** Plave sinkope. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 53-71.

Sadržaj: Plave sinkope; Budimo brigada užitka!; Lažne vijesti; Rosa, smrt, demokracija; Burleske groteske; Ja sam disfunktionalna; Cvrkut s twittera, generacija Z; Odvratnost; Crni jajnici.

587. **JELUŠIĆ, Božica.** Jastuk od lišća. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 72-80.

Sadržaj: Ostrijeno polje; Konj od hrđe; Minotaur; Mirmidonci (Narod mrava); Koribant, zadnje ljeto; Odjednom; O profesoru Paulu; Nova žena (iz tehn zone); Staza u Orebiću; Vrijeme ljubavi; Umijeće plakanja, iz biografije; Za javni upitnik, ponavljačka; Jastuk od lišća (zamalo posvećeno); Frida, hagiografija.

588. **KUŠENIĆ GJEREK, Maja.** Amfora od celofana. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 81-91.

Sadržaj: Zlatne kronike; Okrugli kvadrat; Izvan okvira; Sonet Galoviću; Radio Eden; Allan Poeov san; Jednostavna pjesma; Margueritina pjesma; Obala; Džeđni vremeplov; Osmijeh.

589. **LOVRENČIĆ, Sanja.** Pjevanja male sirene // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 92-95.

590. **SIGUR, Petra.** Beskičmena. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 96-102.

Sadržaj: Prošla; Noćna; Ljubavna; Beskičmena; duhovna; Poslovna; slučajna; Gradska; Odlučujuća; Žoharska; Magijska; Meditativna.

591. **GAŠPIĆ, Davor.** Doba života. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 103-113.

Sadržaj: Prvi dan zime; Čežnja; Doba života; Od jučer

do sutra; Konvoj; Lo siento, amigos; Mjesto susreta; Noćno bdijenje; Ohlađen; Ubojstvo poezije; Glukozni sirup obojan karamelom; San o harmoniji; Khamtarsan (pothvat); Napola život; Kuhano i pečeno.

592. **ČEPERKOVIĆ, Ivan.** Diplomirani siromah. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 114-122.
Sadržaj: Diplomirani siromah; Za(sluge); Mendula; Spužva; Divlje kupine; Indijanac na misi; Velika pljačka zagrebačke katedrale; Vrtni monolog; Gospodin Friđ (zamalo) uzvraća udarac.

593. **MRKELA, Mirjana** Dogodine u Jeruzalemu. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 123-128.

Sadržaj: Dogodine u Jeruzalemu; Žuta ruža; U zavjetrini; Papiri papiri; Stidim se; Magla na moru; Kišna jesen; Stari namještaj; Nisam spretna; Ali boca.

594. **ZELENIKA, Petra.** Prije sna. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 129-137.

Sadržaj: Trčanje; Prije sna; Nisi me probudila; U dvoje; I neka, mjesec; Mak; Čekam; Najslabija karika; Normalno.

595. **ŽITNIK, Davorin.** Anđeli. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 138-146.

Sadržaj: Anđeli; Christo A.D. MMXV; Ćipele; Coca - cola; Hulk; Jonathan; Kajzerice; Klompe; Kombi; Lignje; Ljiljani; Martićeva; Muhe; Obsiegeriana II; Paučina; Proziran; Ruže i zvjezde; Suze; Šarene oči; Tepisi; Uskrs; Žigice.

596. **REŠKOVAC, Livija.** Povratna karta. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 147-149.

Sadržaj: Brojčanik; Raspadanje; Nedodirljiva; Invokacija ; Povratna karta; Kako?; Kažeš mi.

POETSKA ESEJISTIKA

597. **BRLOBUŠ, Krešimir.** U zaboravu Orfejeva okreta. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 150-159.

DRAMA

598. **MACPHERSON, James.** Comala : dramska pjesma. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 160-162.

*Iz Ossianovih pjesničkih djela. – S engleskog preveo Luka Tripalo.

OGLED / KRITIKA / PRIKAZ

599. **NAGULOV, Franjo.** Kritičarev obzor. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 163-181

*Smrt i njene igračke (Monika Herceg: „Početne koordinate“, Zagreb, 2018.); Dok traje obnova... (Slavko Jendričko, „Apostolke“, Sisak, 2018.); Pisati. Brisati. Nestati. (Darko Pernjak: „Pisani prostor“, Kočprivnica, 2018.); S malo začina (Zrinko Šimunić: „Dijete zapada“, Čakovec, 2016.); Jučer – danas – jučer (Zvonimir Stjepanović: „Livadski puteljci“, Županja, 2018.).

600. **ŠKRBIĆ, Tomislav.** Sloboda kao čežnja za domom budućnosti. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 182-186.

*Damir Barbarić : „Putokazi“, Zagreb, 2018.

601. **LEMAC, Tin.** Napetost između dva svijeta. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 187-188.

*Diana Burazer: „Nebeske jabuke“, Zagreb, 2018.

602. **LEMAC, Tin.** Prezasićena maniristička otopina. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 189-190.

*Šima Majić: „Melankolija igra badminton“, Zenica, 2018.

603. **REŠKOVAC, Livija.** Nepredvidivost je posebna. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 191-192.

*B/oris/ D/omagoj/ Biletić: „Zato što vrime ne prolazi“, Zagreb, 2018.

604. **REŠKOVAC, Livija.** Ples u dvorištu. // Riječi, br. 3-4 (2018), str. 193-194.

*Marija Rakić Mimica: „Ples u dvorištu“, Zagreb, 2018.

I-2 (2019)

USKLIČNIK

605. **MALEŠ, Branko.** Josip Sever – od znaka do zvuka. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 1-3.

*Poetska slika Josipa Severa (1938.-1989.) povodom trideset godina od njegove smrti.

AD LIBITUM

606. **VALENT, Milko.** Revolucija je sjaj u mozgu. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 6-48.

Sadržaj: Zarazno sjeme zareza; Usukani spermij; Ovim smjerom; Ritmovi; Glas – izvanredno zbumujuće predivo; Danonoćna pljesan; I kad bi htjela pasti;

Orač; Posljedice konzumiranja sunčevih pjega tradicije; Isus; Čarolija tjesnaca; Timaritelji praznine; Proces; san kromiranog drška; Uvodni Yeah; Tvrda pušiona; Silikonski vrčevi tumaraju; Meka okidanja standard; Misa Criolla; Gram dodira; Kolut provjeravanja; Glačanje glečera; Noćni rad; Urbana kćerka; Leopardi su žderali jorgovan; Sentimentalni glas proroka; Refren magla; Fatalan čovjek; Noć opet kaplje; Neuro noć; Zoo horizont; Slastičarnica Princess; Balzam za usne; Nikad nismo bili moderni; Psihoza; Sedativi su mentalne životinje; Zaboravljeni u malom snu; Europa, indiskretna bolest raspadanja; Facebook: „Suoči se s knjigom!“; Bipolarni buketi; Ja sam disfunkcionalna; Crni jajnici; Poremećeni narativ: Alzheimer; Kafka, psihičke bolesti; Album nostalgija; Društvene mreže; Djevojčica i vrapci.

*Izbor povodom 50 godina pisanja i objavljivanja poezije (1968.-2018.). – Bilješka o autoru: str. 6.

POEZIJA

607. **HERCEG, Monika.** Pjesme. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 51-57.

Sadržaj: Odrastanje; Šamar; Prva pjesnikinja raste iz klipa kukuruza; Svađa; Nevrijeme; Svetlost; Demetra nakon uzaldne potrage; Antitijelo; O prvom susretu pjesnikinje i pjesme; Crnina ili o pjesnikinjinom prisluškivanju smrti.

608. **JENDRIČKO, Slavko.** Transcendencije. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 58-67.

Sadržaj: Zalogaj poezije; Nasmišena žena; Škripanje; Magnetne glavice; Pletenica; Transcendencija; Odlagalište otpada s lutkama anđela; Fašistička diva; Nepredviđen Matošev dolazak u Sisak; Oko na vidikovcu; Dan narcisa; U snu, samo u snu; Sjemenke srećice; Uskrsno jutro; Dan počinje molitvom; Mollitva slova; Ptice prosvjednice.

609. **VRGA, Boris.** Kupa. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 68-71.

610. **ŽUŽUL, Ante.** Pjesme. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 72-77.

Sadržaj: Imotska likaruša; Po pristavama ruke nikle; Nedirnute bjeline; U sobi punoj knjiga; Odvedi me luda navika; Oteti pjesmu; Neomeđen put; Klesanje sutrašnjeg dana; Zvjezde i maginje jednake; Tako je pokojni Luka Ražentano nebo; Tada ču postati; Šiljci čempresa; More od pjesama.

*Bilješka o autoru: str. 72.

611. **LOVRIĆ-MENCEJ, Višnja.** Pjesme. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 78-81.

Sadržaj: Zaštita; Tople pogačice; Tjedni raspored; Dok je more ljubilo nebo; Miris meduza; Miris krv; Miris smrti; Miris patetike; Miris sugestije; Miris pasivnosti.

*Bilješka o autorici: str. 78.

PROZA

612. **GROMAČA, Tatjana.** *Gradska plaža Valkane; Hoćeš da ti pričam o Poreču?; Labin; Motovun.* // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 84-95.

*Bilješka o autorici: str. 84.

613. **VADANJEL, Radenko.** *Zvona sudnjega dana.* // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 96-100.

Sadržaj: Mladić u invalidskim kolicima ; Zvjezdano nebo; Premještanje kreveta; Posljednji san.

*Iz romana u nastajanju. – Bilješka o autoru: str. 96.

614. **JURAČAK, Mima.** *Iz leda ; Hrđa.* // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 101-106.

*Bilješka o autorici: str. 101.

615. **RAJZL, Adam.** *Tomo Senjak ; Zamke ; Dukati.* // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 107-114.

*Bilješka o autoru: str. 107.

616. **LEMAC, Tin.** *Život i smrt Filipa Kaurina.* // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 115-117.

*Uломci nastajućeg romana.

617. **MUNĐA KOBASIĆ, Vesna.** *Moja je kuća roza boje.* // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 118-122.

*Bilješka o autorici: str. 118.

618. **BRLOBUŠ, Lovro.** *Tri priče.* // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 123-125.

Sadržaj: Udarnik; Soba za razmišljanje; Potraga.

*Bilješka o autoru: str. 123.

619. **LEŠAJA, Jelena.** Aleksandrija (Uložak iz putopisa nastalog prilikom službenog boravka u Egiptu); Kvarner (putopisna priča nastala za vrijeme trasiranja dužobalnog planinarskog puta „Via Adriatica“; Oko Splita (putopisna priča nastala za vrijeme trasiranja dužobalnog planinarskog puta „Via Adriatica“). // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 129-134.

*Bilješka o autorici: str. 126.

ESEJISTIKA

620. **BRLOBUŠ, Krešimir.** Božanski ugođena Bachova glazba – Misa u h-molu. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 136-146.

*Hrvatskom baroknom ansamblu.

621. **ŠKRBIĆ, Tomislav.** O odnosu estetike i filozofije u hrvatskoj filozofijskoj baštini: od osnutka Zagrebačkog sveučilišta (1874) do kraja 20. stoljeća. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 147-160.

622. **ŠALAT, Davor.** Ernest Fišer – paradigmatski razlogovac, korifej kajkavskog modernizma, dijagnostičar suvremenog kaosa. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 161-174.

LIKOVNOST

623. **GAVRILOVIĆ, Feđa.** Slavo Striegl, povodom 100 godina rođenja. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 176-177.

KRITIKA / OGLED / PRIKAZ

624. **MALEŠ, Branko.** Uspravni sveti čovjek. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 180-182.

* Dunja Detoni-Dujmić: „Svjetski dan samoće“, Zagreb, 2018.

625. **REŠKOVAC, Livija.** Dvije kritike. // Riječi, br. 1-2 (2019), str. 183-186.

Sadržaj: Poetičnost u svojoj srži (Darija Žilić: „Svanuće“); Objasniti ljubav na moderan način (Siniša Matasović: „Tvoj novi dečko“).

AUTORI LIKOVNIH I SLIKOVNIH PRILOGA

DEMUR , Boris	br. 1-2 (2010)
MARTEK , Vlado	br. 1-2 (2010)
ZANKI , Josip	br. 4 (2010)
KOŽARIĆ , Ivan	br. 1-3 (2011)
BARIŠIĆ , Petar	br. 4 (2011)
RONČEVIĆ , Igor	br. 1-2 (2012)
STRIEGL , Slavo	br. 3-4 (2012)
ANTOLČIĆ , Ivica	br. 1-3 (2013)
KULIŠ , Vatroslav	br. 4 (2013)
POPOVIĆ , Dimitrije	br. 1-4 (2014)
SEDER , Đuro	br. 1-4 (2015)
SIROVY , Karl	br. 1-4 (2015)
JANEŠ , Želimir	br. 4 (2016)
NOVAK , Ivan	br. 1-2 (2017)
GLAVNIK , Marijan	br. 3-4 (2017)
STRIEGL , Slavo	br. 1-2 (2019)

Autorsko kazalo

AGUILERA , Gabriela V	176
ALAJBEGOVIĆ , Božidar	25, 73, 124
ALFIREVIĆ , Acija	326
ANDLAR PEŠUT , Kristina	373
ANDRIĆ , Matea	568
ARNAUTOVIĆ , Bogdan	32, 64, 76
AŠČIĆ , Ilija	453, 514, 578
BAČIĆ , Marcel	287
BADANJAK PINTARIĆ , Valentina	238, 378
BAGIĆ , Aida	53
BAGIĆ , Krešimir	105, 260, 385, 390, 409, 491, 551
BAHUN , Ivana	498
BAKIJA , Katja	332
BAKOVIĆ , Matijas Matko	464
BAKOVIĆ , Sanja	531
BAKRAM , Tamara	486
BALAŽEV , Marina	89
BALOG , Zvonimir	441
BARETIĆ , Renato	352
BARTOŠ , Stjepan	82
BAŠIĆ , Nataša	77
BAUER , Ludwig	31, 65, 130
BEGIĆ , Vanesa	11, 12
BEGOVIĆ , Sead	446, 447, 448, 449, 450
BENČIĆ , Nikola	134, 135-149
BENČIĆ RIMAY , Tea	7, 406
BENOVIĆ , Ljubica	333
BEZJAK , Tatjana	231
BILETIĆ , Boris Domagoj	187, 408
BILOPAVLOVIĆ , Tito	395
BILOSNIĆ , Tomislav Marijan	188, 481, 499
BLAŽEVIĆ , Magdalena	584
BLAŽEVIĆ , Zrinka	510
BLAŽEVIĆ KIŠ , Ivanka	527
BÖLCS , Matilda	145

BORČIĆ , Anela	33, 251
BORIĆ , Irena	123
BOSANČIĆ , Boris	457
BOSANČIĆ , Jasmina	150, 191, 343, 465
BOŠNJAK , Branimir	74, 400
BOŠNJAK , Brankica	529
BOŠNJAK , Branko	261
BRAJNOVIĆ , Luka	96
BRBORA , Katarina	171
BRKAN , Božica	559
BRLOBUŠ , Krešimir	500, 555, 597, 620
BRLOBUŠ , Lovro	618
BRNARDIĆ , Ana	416
BRNARDIĆ , Petra	361
BUKVIĆ , Amir	321, 324
BUNDALO , Rajko	323
BURAZER , Diana	57
BUROJEVIĆ , Zoran	239
BUZOV , Marija	107, 198
CACAN , Fikret	1
CALVINO , Italo	278
CAR-MATUTINOVIĆ , Ljerka	54, 62, 430
CSENAR-SCHUSTER , Agnes	136
ČAČIĆ , Branko	167
ČAKŠIRAN , Ružica	76
ČAKŠIRAN , Vlatko	29, 66, 279
ČAŠULE , Kole	106
ČAVRAK , Vladimir	355
ČEGEC , Branko	405
ČENAR , Agnes /Agnjica	vidi CSENAR-SCHUSTER , Agnes
ČENAR , Jurica	144
ČEPERKOVIĆ , Ivan	592
ČORAK , Senka	583
ČULINOVICIĆ , Sunčana	34
ČAČIĆ , Jelena	103
DEJANOVIĆ , Marija	344, 507
DERKAČ , Lana	243, 244, 245, 246, 247, 248, 394-424, 425
DÍAZ ETEROVIC , Ramón	vidi DÍAZ ETEROVIĆ , Ramón
DÍAZ ETEROVIĆ , Ramón	162
DOLFIĆ , Nikolina	338

DOMANČIĆ , Ivan	562
DOMENUŠ , Sanja	533
DOMOVIĆ , Tomislav	524
DOVRANIĆ , Tomislav	310
DRAČA , Vinko	341
DRNDIĆ , Daša	67
DROPULJIĆ , Branimir	482
DUJIĆ , Lidija	46, 58, 164
DUNCAN , Ronald	111
ĐURETIĆ , Nikola	47
ĐURIĆ , Petra	192
EDEN BUŠIĆ , Julianne	252
ERJAVEC , Zlatko	579
EWIN , Sven Adam	334
FERENČIĆ , Marijana Paula	271
FERK , Barbara	26
FILON ALEKSANDRIJSKI	388
FIŠER , Ernest	289
FOŠNER , Milan	14
FUGELIE GEZAN , Astrid	vidi FUGELLIE GEZAN , Astrid
FUGELLIE GEZAN , Astrid	160
GALIĆ , Goran	285
GAMBIRAŽA , Tihana	119, 131, 582
GANDLEVSKI , Sergej	107
GASSNER , Herbert	143
GAŠPIĆ , Davor	591
GATALICA , Goran	290, 340, 526
GAVRAN , Miro	322
GAVRANOVIĆ-POROBIJA , Đurđica	267
GAVRILOVIĆ , Feđa	128, 196, 214, 623
GERIĆ STRIŽIĆ , Mirjana	439
GJEREK , Maja	vidi KUŠENIĆ GJEREK , Maja
GJURIĆ , Stanka	538
GLAMUZINA , Drago	413
GLAVURTIĆ , Miro	108
GLAZER , Eva Katarina	438
GLIŠTRA , Nikolina	532
GOLEŠ GLASNOVIĆ , Biserka	272, 312, 315, 375, 377, 468, 472, 571, 572
GOLUB , Ivan	190
GRALJUK , Boris	242

GREGL , Maja	256, 368, 460, 569
GREGORIĆ , Boris	305, 306
GREGUR , Marko	452, 566
GROMAČA , Tatjana	612
GROZDIĆ , Zvonimir	519
GRUBIŠIĆ , Vinko	111
GUDELJ , Petar	189, 389, 391
HALAVANJA , Darija	373
HATEGAN , Petar	354
HERBERT , Zbigniew	112
HERCEG , Monika	485, 554, 607
HOLCER , Dunja	373
HOLCER WERFT , Ana Marija	373
HÖLD , Evald	140
HORVAT , Jesenko	283
HORVATH , Timea	148
HORVATIČEK , Albin	561
HRGOVIĆ , Maja	35
HROVAT , Boris B	250
IVANKOVAC , Davor	422, 442, 506, 542, 543
JAGIĆ , Dorta	16, 36, 117, 259
JAHIĆ , Ervin	262
JAMBROVIĆ , Vanja	421
JANEŠ , Robert	364
JARAK , Rade	118, 185, 228
JELUŠIĆ , Božica	152, 587
JENDRIČKO , Slavko	403, 480, 556, 608
JENDRIĆ , Dorotea	374
JOVANOVSKI , Žarko	433, 462
JUKIĆ , Mile	294
JURAČAK , Mima	371, 484, 560, 614
JURIĆ , Vjekoslava	55
KADI , Dinko	236
KAPETANOVIĆ , Senka	488
KAUZLARIĆ ATAČ , Zlatko	384
KAVELJEVIĆ ŽDERO , Nedeljko	49
KATUNARIĆ , Dražen	5
KIRIN , Miroslav	523
KIŠEVIĆ , Enes	51
KLARIĆ , Maja	461

KLJAJIĆ , Marko	85
KOBASIĆ-BUŽIMKIĆ , Sanja	427, 581
KOLAKOWSKI , Leszek	165
KOLUDROVIĆ , Marina	278
KOMLJENOVIC , Anastazija	255, 307, 311
KOPUNOVIĆ , Mirko	84
KOSTURIN , Ines	528
KOVAČ , Mirko	110
KRALL , Hanna	63
KRMPOTIĆ , Vesna	101
KRSTIĆ , Dubravko	20
KRUŠELJ , Željko	172
KUŠENIĆ GJEREK , Maja	59, 588
KULOVIĆ , Salih	373
LAMOT , Marija	292, 351
LAMPALOV , Dubravka	68
LEBINAC , Silvio	21
LEMAC , Tin	126, 275, 379, 471, 525, 544, 601, 602, 616
LEŠAJA , Jelena	619
LETINIĆ , Stjepan Vladimir	394
LISENKO , Daria	367
LOVRENČIĆ , Sanja	522, 589
LOVRENČIĆ , Željka	95, 157-163, 173-178, 212
LOVRIĆ-MENCEJ , Višnja	563, 611
LOYOLA , Miguel de	174
LUKIĆ , Neva	536
LUKŠIĆ , Irena	151
LUŽINA , Jelena	106
MACCHIAVELLI , Loriano	62
MACPHERSON , James	598
MAČEŠIĆ , Milan	359, 504
MAĐER , Miroslav Slavko	396
MAJSEC , Zlatko	456
MAKOVIĆ , Zvonko	399
MALEŠ , Branko	6, 552, 605, 624
MALJEVAC , Željko	350
MANOJLOVIĆ , Sonja	60, 407
MARENIĆ , Josipa	337, 487
MARJANOVIĆ , Goran	373
MAROEVIĆ , Tonko	1, 2

- MATASOVIĆ**, Siniša 234, 235, 273, 296, 327, 369, 373, 426, 459, 474, 509, 546, 547, 574
- MATEŠA**, Dijana 564
- MATIĆ**, Suzana 366, 534
- MEĐIMOREC**, Miroslav 249, 320
- MEĐUREČAN**, Robert 299, 300, 301
- MELVINGER**, Jasna 219
- MIĆANOVIĆ**, Krešimir 114
- MIĆANOVIĆ**, Miroslav 132, 133
- MIHALJEVIĆ**, Nada 19
- MIHALJEVIĆ**, Romeo 9, 414
- MIHOVILOVICH**, Juan 175
- MIJOVIĆ KOČAN**, Stjepo 193
- MLETIĆ**, Natalija 370, 380, 508
- MLETIĆ-ČAKŠIRAN**, Ivana 279
- MILIJIĆ**, Nela 56
- MILKOVIĆ**, Igor 373
- MIRIVILIS**, Stratis 443
- MOCENNI**, Simone 11
- MORALES MILOHNIC**, Andrés 97, 163, 173
- MORALES MILOHNIĆ**, Andrés vidi **MORALES MILOHNIC**, Andrés
- MOSKOVIC**, Andrija 115
- MOSLAVAC**, Slavica 570
- MRKELA**, Mirjana 328, 593
- MRKONJIĆ**, Zvonimir 3, 398
- MUJIČIĆ**, Kemal vidi **MUJIČIĆ ARTNAM**, Kemal
- MUJIČIĆ ARTNAM**, Kemal 217, 516
- MUNĐA KOBASIĆ**, Vesna 617
- MUÑOZ VALENZUELA**, Diego 177
- MUSETTI**, Gabriela 12
- NAGULOV**, Franjo 13, 48, 154, 168, 199, 264, 362, 381, 382, 419, 502, 503, 540, 541, 557, 599
- NIKOLIĆ ARAS**, Stanislava 495
- NOVLJAKOVIĆ**, Jasmin 63, 109, 112, 165, 186, 224, 331
- NOVOSEL**, Andi 135
- NJEŽIĆ**, Nataša 17, 102, 330, 335, 358, 424, 558
- NJEŽIĆ BUBLIĆ**, Nataša vidi **NJEŽIĆ**, Nataša
- OBLUČAR**, Branislav 420
- OCVIRK**, Damir 37
- ODAK**, Stipe 423

ODOJEWSKI , Włodimierz	331
OLIVER , Mary	266
ORLIĆ , Valerio	535
OSVALDIĆ , Jelena	515
PAVLIČEK , Tijana	270
PAVLIĆ , Ida	339, 432
PAVLOVIĆ , Pero	156
PEJAK , Mirjana	348
PELIKAN , Miroslav	372
PERIĆ , Boris	113
PERIŠ , Želimir	494
PERUZOVIĆ , Hrvoje Marko	483
PETEK , Josipa	232, 233, 254, 329
PETRIĆ , Igor	220, 346, 466, 521
PETROVIĆ MIKULIĆ , Marijana	347, 467
PICHLER , Evald / Evaljd	141
PIČULJAN-ŠTRIGA , Mirjana	434
PILIĆ , Sanja	38
PLUKAVEC , Lina Slavica	28
POGAČAR , Marko	418
POJER , Fanika	vidi VUKOVIĆ , Đurđica
PONGRAČIĆ , Andrea	336
POPOVIĆ , Dimitrije	318
POREDOŠ LAVOR , Daša	30, 72
POSILOVIĆ , Kristina	293
PRANGER , Eduard	39
PRTENJAČA , Ivica	412
PUŽAR , Maksin	284
RADAKOVIĆ , Borivoj	120
RADMILOVIĆ , Marijana	415
RADOČAJ , Daniel	585
RADOVIĆ , Tanja	40
RAJZL , Adam	615
RALIŠ , Tomislav	319
REĐEP , Draško	92
RENDIC IVANOVIC , Antonio	vidi RENDIĆ , Antonio
RENDIĆ , Antonio	98, 157
REŠICKI , Delimir	356, 357, 410
REŠKOVAC , Livija	489, 505, 545, 596, 603, 604, 625
RITTER VITEZOVICI , Pavao	510

RIVERA VICENCIO , Roberto	178
ROGIĆ NEHAJEV , Ivan	404, 475, 476, 477, 478, 479
ROGULJA MART , Vesna	473, 573, 580
ROKLICER , Robert	41, 46, 50, 360
ROMIĆ CROATOVSKI , Paško	342
ROSIEK , Stanisław	109
ROTTER , Franjo / Franci	142
ROZER , Biserka	345
ROŽIĆ , Ivan	436
ROŽIĆ , Romana	435
RUDAN LISAK , Mirna	195, 213, 314, 445
RUDIĆ , Blaženka	86
RUSAC , Nikolina	284
SAMMARTINO , Antonio	204
SARIĆ , Zvonko	88, 91
SCHERR , Dieter	138
SCHORETITS , Ana	137
SCHWEIGER , Romana	147
SERDAREVIĆ , Korana	517
SIGUR , Petra	8, 496, 590
SIMIĆ-BODROŽIĆ , Ivana	417
SKÁRMETA , Antonio	100
SKARPA STRABONI , Roque Esteban	158
SKVORCOVÁ , Galina	18
SOLAR , Vesna	169, 548
SOPINA , Ana	282
SRŠEN , Matko	205, 206, 207, 208, 209, 210, 211
STILINOVIC , Dijana	155
STOJEVIĆ , Milorad	153, 201, 402
STOJKOVIC , Nenad	530
SUNARA , Sagita Mirjam	281
SUČEC , Lana	463
SUŠAC , Vedran	451
SUŠEK , Željko	194
SUŠKO , Mario	215
SZCZYGIEL , Mariusz	186, 224
ŠAKIĆ RISTIĆ , Iva	455
ŠALAT , Davor	263, 268, 386, 393-424, 622
ŠKRBIĆ , Tomislav	269, 376, 501, 575, 600, 621
ŠOJAT-KUČI , Ivana	42, 325

ŠOLA , Ivica	241
ŠORETIĆ , Ana	vidi SCHORETITS , Ana
ŠOVAGOVIĆ , Tomislav	225, 226, 227, 392, 428, 567
ŠPOLJAR , Željko	43
ŠPOLJARIĆ , Karmela	297, 298
ŠUR PUHLOVSKI , Marina	116, 253, 576, 577
ŠVEC ŠPANJOL , Sonja	288
TADIĆ , Nikola	10, 104
TADIJANOVIĆ , Dragutin	397
TAŽKY , Petar	149
TENŽERA , Marina	316
TEOTOKAS , Jorgos	353, 493
TODOROVIĆ , Dragoljub	203
TOMIĆ , Marina	15
TOPIĆ , Nada	518
TORO LEONTIC , Emilia	vidi TORO LEONTIĆ , Emilia
TORO LEONTIĆ , Emilia	161
TRAUBER , Alma	24, 70, 71, 280, 437
TRAVANČIĆ , Melida	265
TRIPALO , Luka	598
TUNJIĆ , Andrija	105, 132, 179, 243, 356, 389, 446, 476, 511, 576
TYRAN , Petar	146
UGARKOVIĆ , Ana	122
UGARKOVIĆ , Antonija	221, 349
URŠIĆ STARAJ , Maja	454
VADANJEL , Radenko	613
VALDÉS AVILÉS , Max	212
VALENT , Milko	129, 184, 223, 309, 586, 606
VIDMAROVIĆ , Đuro	469, 470
VIDOVIĆ , Denis	458
VLADOVIĆ , Borben	179, 180, 181, 182, 183, 401
VOJNIĆ PURČAR , Petko	218
VOJNOVIĆ , Nina	284
VRABEC , Predrag	537
VRANJIĆ GOLUB , Dragica	216
VRGA , Boris	444, 609
VUJANOVIĆ , Barbara	166, 276
VUJASIN , Svjetlana	373
VUJIĆ , Antun	44
VUJIĆ , Božica	549

VUJOVIĆ , Vera	266, 365
VUKASOVIC de DRAKSLER , Desanka	
VUKASOVIĆ de DRAKSLER , Desanka	99, 159
VUKELIĆ , Vlatka	438
VUKOV , Ante	80
VUKOVIĆ , Đurđica	76, 125, 295, 539, 550
VUKOVIĆ , Petar	79, 90
VUKUŠIĆ , Andrija	431
VUKUŠIĆ , Luka	237, 302, 303, 304, 353, 388, 429, 520
WEISS , Ljubo Ruben	45
ZEICHMANN , Doroteja / Dorotheae	139
ZELENIKA , Petra	594
ZELIĆ , Željka	87
ZLATAR GAMBEROŽIĆ , Jelena	497
ZOKO , Božica	22, 286, 291
ZOVKO , Jure	313
ZUBOVIĆ , Sonja	257
ŽIGMANOV , Tomislav	78, 81, 83
ŽIGO ŠPANIĆ , Lada	440
ŽILIĆ , Darija	4, 26, 61, 75, 127, 170, 200, 202, 229, 230, 240, 258, 274, 308, 387, 411, 490, 491, 511, 512, 513, 553, 565
ŽITNIK , Davorin Žito	52, 595
ŽUPAN , Ivica	23, 69, 121, 197
ŽUPANČIĆ , Danijel	363
ŽUŽUL , Ante	610

23. KVIRINOVI POETSKI SUSRETI

PJESNIČKO PRISTANIŠTE ČVRSTO JE USIDRENO U SISKU

Ovogodišnje 23. Kvirinove poetske susrete održane u Sisku od 7. do 10 lipnja krasio je bogat program pun jubileja i sjećanja.

Na svečanome otvorenju u petak, - 7. lipnja dodijeljene dvije nagrade za ukupan prinos hrvatskome pjesništvu „Plaketa sv. Kvirina“ profesoru dr. sc. **Zvonku Kovaču** te nagrada za najbolju knjigu poezije objavljenu između dva Susreta autoru do 35. godina starosti **Mariji Dejanović** za knjigu *Etika konja i kruha*. Razgovore o poeziji lauretata vodili su članovi stručnih žirija: prof. dr. sc. Krešimir Bagić, književnik i kritičar Miroslav Mićanović, pjesnikinja Darija Žilić, a moderirala je urednica Susreta i članica žirija Đurđica Vuković.

U ugodnoj atmosferi Susreti su nastavljeni čitanjem poezije nagrađenih, - a kasnije se pjesnička družina preselila na uzobalje Kupe kako bi pod zvjezdama razmijenila još pokoju pjesničku riječ, spominjući se velikoga pjesnika Josipa Severa koji nas je napustio prije 30 godina. Njemu se posvećuju prve stranice jubilarnoga dvobroja *Riječi*, koji je promoviran u prostorijama Matice hrvatske Sisak u subotu, 9. lipnja. Prigodno je o časopisu govorio Davor Šalat, književnik i kritičar, dugogodišnji suradnik časopisa i glavna i odgovorna urednica Đurđica Vuković.

Izložbu naslovica časopisa **Riječi 100/50/30/20** postavio je akademski grafičar Ivan Novak, naziv izložbe kao i naslovica novoga dvobroja *Riječi* govori o 100 godina rođenja Slave Striegla, 50 godina izlaženja prvoga broja *Riječi*, 30 godina od smrti Josipa Severa i 20 godina kontinuiranog izlaženja trećeg niza časopisa.

Na najpoznatijemu brodu, sada pristaništu, nekad ponosne sisačke flote *Biokovu*, održana je poetsko-glazbena večer. Pred mnogobrojnom publikom pjesnici su opijeni atmosferom rijeke Kupe nadahnuto govorili stihove, najprije laureati - Zvonko Kovač, Marija Dejanović, a potom Sanja Baković, Lana Derkač, Miroslav Kirin, Tin Lemac, Siniša Matasović, Davor Šalat, Liviya Reškovac, Đurđica Vuković kao i članovi Stihovnica Siska Sanja Domenuš, Ana Marija Borić, Mira Jungić, Branko Katarina Tompić, Žarko Jovanovski, Ivana Švragulja i Marin Kos. Kupom je plovila poezije slaveći pjesništvo, vodu, sv. Kvirina i lijepi Sisak. Najljepši, glazbeni, začin Susretima su dali i mladi glazbenici Antonija Kihalić, vokal i Lordan Badanjak, klavijature. Izborom glazbe i vrhunskom interpretacijom zadivili su goste i domaćine.

Rastanak nije bio tužen, završio je pozdravom: „Do sljedećih 24. Kvirinovih poetskih susreta u Kvirinovu gradu Sisku, na obali Kupe bit ćemo pjesničko pristanište na brod "Biokovo"!“

Đurđica Vuković

PLAKETA SV. KVIRINA 2019. GODINE ZA UKUPAN PRINOS HRVATSKOM PJESNIŠTVU ZVONKU KOVAČU

Obrazloženje

Povjerenstvo 23. Kvirinovih pjesničkih susreta (Krešimir Bagić, Miroslav Mićanović i Đurđica Vuković) jednoglasno je odlučilo Plaketu sv. Kvirina za ukupan prinos hrvatskome pjesništvu dodijeliti Zvonku Kovaču.

Riječ je o pjesniku koji je dosad objavio sedam zbirki: *Courtette* (1974), *Korelacije* (1982), *Slutim sretnu ruku* (1988), *Goetingenske elegije* (2001), *Vrnul se buom* (2001), *Moral bi meriti se z morjem* (2009) i *Zvon u kiši* (2015). K tome autor je i niza stručnih i znanstvenih knjiga, uz ostalo: *Interpretacijski kontekst* (1987), *Kritika knjigoslovja i druge kritike* (1987), *Poetika Miloša Crnjanskog* (2001; ²2012) *Poredbena ili interkulturna povijest književnosti* (2001; ²2011) *Domovinski eseji* (2009) *Interkulturne studije i ogledi* (2016) i *Međujezična razlaganja* (2018).

Zvonko Kovač je pjesnik koji uvijek računa s cjelinom i koji komunicira s njezinim različitim segmentima i slojevima. Kada je o jeziku i književnoj tradiciji riječ, u njegovim stihovima evocirani su lirske idiomi i motivi od začinjavaca i petrarkista preko pjesničkih klasika i usmene poezije do modernističkih atrakcija i razgovorne fraze. Priroda njegova interesa očituje se već u lirskom prvijencu – zbirci *Courtette*. Ta se knjiga naime otvara serijaliziranom pjesničkom kompozicijom „Smo zobe stisli“, sastavljenom od 25 stavaka. Uvodni je stavak ispisani artistički besprijeckornom krležijanskom kajkavštinom, a ostali štokavskim idiomom. Pjesnički subjekt progovara o povijesti i stvarnosti u kojoj živi, ispisuje apostrofu Svjetu, dijalogizira s Heideggerom, rabi izraze koji upućuju na interes za globalno (*Žal istinitosti, okamine laži u zatonu Ideala, Svetmir siromah i sl.*). Raspoloženje Kovačeva subjekta oscilira između angažmana i polemike s jedne te ironije i malodušnosti s druge strane, a njegov govor između stegnutog, aforistički kratkog iskaza i bujnog, raspršenog, nezaustavljivog solilokvija. Polemičnost je u *Courtetteu* eksplicitna, usmjerenja ponajviše na socijalističku praksu i govor, a realizira se jezičnim igrami kojima se simptomatični pojmovi i imena cijepaju tako da se u njima prepoznaju potencijalni izrazi koji im podrivaju izvornu semantiku (*Til to hoće drug o; soc i Jalizam; srđ SK/ i ...*) te kritičkim preuzimanjem pojedinih riječi i frazema; pjesnik se primjerice poigrava parolom *Proleteri svih zemalja, ujedinite se!* tako da iz stiha u stih ispušta slovo po slovo dok konačno ne nestane – slova i parole. Izvedbeno autor rabi postupke konkretnističkoga oblikovanja, ludičan je, usredotočen na prostor jezika, na dekonstrukciju stabilizirana govora, projektivnu montažu fragmenata, pjesmu gdjekad dovodi do ruba jezičnoga eksperimenta.

U sljedećim zbirkama Zvonko Kovač razvija pjesnički univerzum skiciran u prvijencu. Temeljna su obilježja njegova lirskog iskustva kajkavsko-štokavska diglosija, subjektova zabrinutost nad stanjem svijeta i stalna problematizacija jezika. U tom su smislu osobito paradigmatične zbirke *Korelacije* i *Vrnul se buom*.

U *Korelacijama* njegov subjekt problematizira manipulaciju kao globalnu gestu, govor o „velikim silama mraka koje su prekrile pola globusa“, o „Europi razdijeljenoj, intrigantskoj i nesigurnoj“, poseže za egzistencijalističkim pojmovljem, osamljen je i melankoličan. On si veoma često postavlja pitanja – retorička i ona na koja odgovor nije poznat. Kao da time nastoji do kraja upoznati tlo kojim hoda, vrijeme u koje je uronjen, uporišta vlastitoga bića, otkriti svoje istinske želje, energiju i dosege. Kovačovo je lirsko pismo u toj zbirci prepoznatljivo postmodernističko – u istim koricama supostoje soneti u kojima se susreću pjesnička tradicija i suvremeno doba, stara i nova tema, štokavski, kajkavski, čak i čakavski idiom te razgovorni stihovi koji dospijevaju do ruba eseja i u kojima se pojavljuje izrazito refleksivan lirski protagonist. Provodni je motiv *Korelacija* zapitanost

nad samim činom nastanka pjesme. U više tekstova iskrasavaju pitanja o jeziku, čitanju, kritici, rasporedu riječi, smislu, odnosima između pisanja i življenja. Na jednom mjestu ta se zapitanost artikulira rečenicom: „No, kako reći prijateljima da još pišemo pjesme, i koješta, da pišemo.“ U toj rečenici događa se paradoks: dvojba o pisanju stihova kao tobože nepriskladnu poslu za ozbiljna čovjeka postaje rezervno mjesto poetizacije svijeta i otvara nove tehničke mogućnosti onome koji bi pjeva. Važno je primijetiti da opsesija pisanjem podjednako obilježava 'štokavske' i 'kajkavske' pjesme, s tim što su stihovi na standardu uglavnom dugi, razgovorni, usmjereni na referenciju, dok su dijalektalni stihovi izrazito ritmični, evokativni, nerijetko poduprati zvukovnim igrama iza kojih proviruje govornik koji uživa u svome govoru.

U zbirci *Vrnul se buom* do punog izražaja dolazi Kovačeva neobarokna, retorički razigrana i razvedena kajkavska fraza. Pjesnikova je strategija nedvojbeno usmjerena prema otkrivanju arhajske jezične magije u dijalektu. Kovač kajkavski pretvara u prostor refleksije suvremenog intelektualca koji kritički promišlja događaje oko sebe. Njegov protagonist ne nalikuje Krležinu probisvjetu Petrici (iako se nekoliko puta poziva na nj); on je bez iluzija, skloniji racionaliziranju nego artističkom humoriziranju prilika. Što se dublje zalazi u zbirku, to češće pjesme na kajkavskom presijecaju one na štokavskom. U maniri tipičnog poete doctusa on zapravo ističe da su mu oba varijeteta jednako važna i poticajna, što na kraju eksplicitno podcrtava ciklusom u kojemu isti tekst nudi u kajkavskoj i štokavskoj inačici.

Ukratko: pjesnička je gesta Zvonka Kovača snažna, izvorna i autentična, jedna od onih koje bogate umjetničke, spoznajne i komunikacijske standarde hrvatske kulture.

Krešimir Bagić

NAGRADA ZA NAJBOLJU KNJIGU POEZIJE AUTORU DO 35 GODINA STAROSTI OBJAVLJENJU IZMEĐU DVA SUSRETA

MARIJA DEJANOVIĆ: ETIKA KRUHA I KONJA
ARHETIPSKA SNATRENJA MARIJE DEJANOVIĆ

Obrazloženje

Pristupiti poeziji Marije Dejanović za moju je malenkost radost na više načina. Prije svega, prvi susret s njezinom poezijom doživio sam početkom 2017. godine prilikom svojeg uređivanja Republike. Dobiti jedan ciklus na stol značilo je više od samog čitanja. Taj je ciklus naslovljen *Moji sinovi konji*. I, naravno, uklopljen i u ovu zbirku. Drugi je razlog praćenje razvoja Marijine poezije, komunikacija s autoricom, rad na njezinoj poeziji, sudjelovanje u njezinu nagrađivanju. Nema veće sreće za kritičara nego otkriti dobar tekst i dobrog autora. Doduše, kad su debitantske knjige u pitanju, uvijek je pitanje tko će se prvi postaviti na književnu scenu. Nakon toga, slijede maratonske utrke u kojima se nadmeću jedan i drugi. Čas jedan drugog sustižu, čas se udaljavaju. Odmor pod stablom pod kojim neće Nitko doći urodi jednom zbirkom ili ciklusom. I ta zbirka još dobije Goranovu nagradu za mlade pjesnike i smjesti se među značajnija ostvarenja te godine. Mogao bih reći i tog desetljeća.

U naslovu zbirke nalazimo višečlanu imensku sintagmu *etika kruha i konja*. Njezina je začudnost generirana na metaforičkoj osi i prilično je teško pronaći put njezina možebitna odgonetavanja ako se ne uputimo u sam tekst knjige. Naslov kao takav važan je dio pjesme jer počesto zadaje referencijalne okvire i stoji s tijelom teksta u dinamičkom, a katkad i prijemčivom, semantički prohodnjem odnosu. Već pogled na prvih nekoliko pjesama otkriva zajednički kod semantičkog učitavanja teksta. To je, dakako, mitološko-simbolički modus. Motiv kruha u transkulturnoj i transhistorijskoj simbolici označava sazreli fetus, dok su konji u bitnom životinje iz solarnog kulta (na Mediteranu) ili psihopompi (u središnjoj Europi). Tu simbološku potku prvotno učitavamo i pokušavamo vidjeti daljnje rezultata. Pokušat ćemo se orientirati na istaknute razine (u jakobsonovskom smislu dominante) kojima tekst mami i odrediti približna poetička i stilска značenja. Besjedovnim stihom pisane, ove pjesme predstavljaju odiseju lirske junakinje u potrazi za izvorишtem svijeta. No, kako je ta prepostavka suviše općenita, u ovom se rukopisu radi o stvaranju svijeta iz pjesme i pjesme iz svijeta. Pjesnikinja preuzima poetsku šamanističku ulogu i stvara nabujala otočja vlastitih preokupacija. Na makrostrukturalnoj razini bavi se manirizacijom, slikovnošću, refleksivnošću, konfesionalnošću i geneznom poetikom. Manirizacijska razina zahvaća sve dijelove pjesničkog iskaza sa stanovišta jezično-stilske strukture, slikovnost je proizvedena semantičkom interakcijom sastavnica u manirizacijskim sekvincama koje možemo slikovno predočiti, refleksivnost ulazi u pojedine dionice kao izraz samosvijesti lirske junakinje, a konfesionalnost se kao takva propituje na meta-razini u pjesmi *Izlječiti konja* (ironizacija autobiografskih figura samoiskazivanja i samorefleksije). Genezna poetika počiva na sveprotežnoj predmetnotematskoj i idejnotematskoj osi koja je u zbirci prepoznatljiva. U mikrostrukturalnom smislu u knjizi postoje bajkovni inputi, magijska sintaksa i semantika, usmenoknjижevni i bajkovni toposi, interdiskurzivni čvorovi, metapoetička i autopoetička snatrena. U bajkovne inpute ubrajamo sve sto nastaje na resemantizaciji i restilizaciji bajkovne građe u pjesme. U radu o intertekstualno- i interdiskurzivno-stilskim vezama bajke i lirske pjesme govorili smo o retoričkim i semantičkim funkcijama bajkovnih toposa (bilo da se radi o jezično-stilskom ustroju bajkovnih uvodnih i završnih formula, topičkih likova ili situacija). U

ovoj zbirci bajkovni intertekst i interdiskurz gradi temeljnu idejnu potku; od unutarnjeg dijaloga s čarobnicom kao poosobljenim Drugim do poetske semantizacije čuda u pjesmi *Dva tijela* ili bajkovnih situacija koje uključuju magijske preobrazbe u pjesmama *Triješće* i *Kolač od blata*. Magijska sintaksa i semantika razvijena je npr. u ovim stihovima: *Od dana kad se izgubila viđam / kako na svakom od stolova stoji kruh / i u njemu nož ili Druga je kuća bijela: nastane olovo*. Ona je diskretna, nije izvedena klasičnim formulaičkim stihovima, a nosi zavidnu količinu pjesničke semantike. Usmenoknjiževni i bajkovni toposi očitavaju se u predmetnom sloju (*vile, konji*), sintagmatskim sklopovima motiviranim usmenoknjiževnom retorikom (*frule od sijena*), te usmenoknjiževnim retoričkim postupcima koji se resemantiziraju u tkivu teksta (npr. derivacija (*U našoj je sobi previše kuća. / U svakoj je kući stol. / Na svakom stolu tri krežube vještice / grizu šiljasti kut.*), brojalica (*Prst o prst, članak o članak / staklo, šljiva i kost isti su znak.*)). Interdiskurzivni čvorovi povezuju arhetipsku teksturu pjesmovnih udolina s raznorodnim diskurzima kao što su ekonomski (*udvostručiti dobit*), eksplikativno-znanstveni (*To je vrsta običaja daleka stajskim konjima*), uputstveni (Rekle su svatko neka zamijesi kruh / i uredi ga tako da predstavlja / jednu osobinu čovjeka.). Navedeni diskurzni inputi razgranavaju diskurz u širi prostor značenja, no propitivanje jesu li značajno semantički ili retorički impostirani predstavlja opsežniju analizu od lapidarne kritičke. Metapoetička i autopoetička snatrenja otkrivaju se u pjesmama koje su smještene prije predzadnjeg ciklusa *Moji sinovi konji*. To su pjesme *Šestar* i *Zemlja*. U objema je pjesmama taj modus utjelovljen u zadaru poetiku, čak u pjesmi *Šestar* jako ubajkovljen. Predzadnji ciklus *Moji sinovi konji* predstavlja ostvarenu metapoetičku seansu, a završni ciklus *Plamičak* semantičko razlaganje genezne poetike i metapoetičkog učinka. Tom gestom Mariju Dejanović možemo upisati kao autoricu-početnicu na metapoetičko cvatuće šare Anke Žagar.

Ono što mami u ovaj teksta po ne znam koji put njegove su manirizacijske zavojnica koje je već uočio i istaknuo i pogovarač Ivan Šamija. Meni, kao pomalo dogmatičnom i okorjelom stilističaru puno govori jezična faktura. Ako ne zaspem, zaletjet ću se u Marijine stihove. Bar po koji (integralni) kruh.

Tin Lemac

Marija Dejanović: Etika kruha i konja

Obrazloženje

Marija Dejanović za rukopis „Etika kruha i konja“ nagrađena je nagradom Goran za mlade pjesnike 2018. godine. Doista je riječ o posebnom rukopisu, prije svega zato jer autorica radi otklon od narcistične, dokumentarističke poezije i stvara vlastiti svijet, koji je moguće tumačiti isključivo kao cjelinu. Marija Dejanović - nije jezična pjesnikinja, niti bliska semantičkom konkretizmu, ona je autorica koja se okreće prema magijskim slojevima jezika, prema tom jeziku objave i stvaranju jednoga mitološkog prostora koji je ujedno i prostor visoke simbolizacije. No, nakon tumačenja, moguće je izlučiti temeljnu tezu koja govori da je riječ o poetizaciji nesvesnjog, nerazumskoga, čarobnoga, bajkovitoga i vilinskoga. U pjesmi „U sobi za vježbanje“ nalazimo potvrdu te teze: „Neće me nikad uspjeti odvesti psihiyatru, /ja sam čarobni konj iz provicije/ i ne podliježem ljudskom kodeksu/razumnog ponašanja.“ No, to nipošto ne znači da je riječ o afirmaciji pastoralnog i nekonfliktnog, jer riječ je o tumačenju svijeta koji je bio prije i nakon Krista. Ulazak iz mitskoga prostora u vrijeme, kakvo poznajemo. Posebno o tome govori pjesma „Ljudski gradovi“ u kojoj se spominje poganstvo i mladi konji, te žrtvovanje životinja: „Kao da nam nije dovoljno što svakog punog mjeseca/pjevamo,/ jednom smo pred stanom zapalili kokoš...“ ili... „Mogli smo im ponuditi žrtvu paljenicu..“ To je važno istaknuti, jer žrtve paljenice i žrtvovanje životinja prisutno je sve do Krista, koji je zapravo pokazao da je to konačna i savršena žrtva, te da drugi oblici žrtvovanja nisu potrebni. U pjesmi „U parku“ističe se i stvaranje jedne nove mitske priče u središtu koje nisu bogovi „u imenima muškaraca“ : „U mojim ušima, bogovi su zvukovi/koji prizivaju boravak kod čarobnice.“ I upravo ta nit čarobnice, te njezine učenice su ženska genealogija znanja i mudrosti koju afirmira Marija Dejanović. Čarobnica ima konjske noge, ona je mlada kobila- žena, kao što je i lirska naratorica ona koja je i djevojčica, ali i nije: „Ljudi su plakali jer sam konj, a ne dijete.“(pesma „Četiri parketa“). Uostalom, naslov prvog poglavlja i jest „Naukovanje kod čarobnice“. Posebno je zanimljiva pjesma „Kolijevka“ u kojoj se jasno razlučuju ljudski i životinjski svijet. Čarobnica odgaja ždrijebe. Nalazimo stihove: „Tijelo mu je ipak pripremala na ljude/ Oblagala ga je oklopom od taljenih žica/ i rastrčavala ga po skrivenom dvorištu.“ I čini se kao da upravo ova priprema za ljude govori o bestijalnosti tog ljudskog svijeta. U pjesmi „Pravila igre“ također se spominju konji kao sinovi, vrijeme prije institucija, prije konja. Znakovita je pjesma „Stol“ jer u njoj se spominju i političke igre, odnosno povijesnost: „najveći zločini u povijesti čovječanstva/dogovarali su se za osrednjim stolovima.“ Neobično je i spominjanje paradoksa u Marijinom pjesništvu- njezino izbjegavanje sigurnosti o znanju. Premda je zbirka vezana uz simboličko tumačenje konja, pjesnikinja na kraju zbirke ovako ističe: **Konj** „ne pitajte me o njemu, /jedino o konjima ništa ne znam.“ Marija Dejanović ispisuje neku vlastitu kozmogoniju, kao da se vraćamo u doba neolita, kao da dolazimo u doba kada ljudi postaju samo privatna bića, sklona nasilju i krvi, te se izdvajaju iz prirode i njenog poretku svijeta. O tome sjajno govore sljedeći stihovi: „Kad su odlučili postati ljudi,/zamijenili su zemlju sa svoja četiri zida./ Poželjeli su da očvrsnem ili da me nema,/odrekli se zobi radi mesa životinja.“ I tad počinje pad čovjekov. U tom trenu kada izlazi iz etike kruha, jer kao što se govori u pjesmi „Postanak brašna“, mijesiti kruh i zajedno ga jesti i jest oblik zajedničkog života ljudi kao društvenih bića. Poezija Marije Dejanović dala bi se tumačiti u više dimenzija, antropološko-mitopetskih, ekoloških, feminističkih u obliku ženskoga vješticijeg znanja, pa možemo ustvrditi kako je riječ o inovativnome poetskom tekstu koji zaslužuje ponovno biti nagrađen, i to Nagradom Kvirin za mlade autore do 35 godina.

Darija Žilić

Adrijana Kos Lajtman²

POEZIJA

ANTILOPA

Sve ono što smo uzalud obećali.
Isprani glasovi talože se u zidnim šupljinama,
srastaju s lišajevima,
plutaju u tamnim škropionicama.
Plivaju potom kao male narančaste ribe
u pramenu prvog mraka
ili uvojku zore.

Mozgovi su nam različito izbrazdani
i naše tištine različitim glasovima šute.
Tvoja mama pretvara se da ne postojim,
moja mama izgovara samo trotočja i uskličnike.
Svijet je promukao i ne može ozdraviti.

Kao antilopa, upravljam svojim svemirom,
piše Gordana, da piše Adrijana.
Istodobno, na drugom kraju pustinje,
vjetar u nanosima razmazuje povrede,
tetovira slabosti kao alfabet po koži.

Od prašnih riječi obolijevaju krošnje
i čudno se trza gazelino oko.
Prvi put, pišem pjesmu za tvojim stolom.

² **Andrijana Kos Lajtman** (Čakovec, 1978.) izvanredna je profesorica na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje je nositeljica različitih kolegija iz hrvatske i svjetske književnosti. Znanstvenim je interesima najviše usmjerenja suvremenoj književnosti. Objavila je pedesetak znanstvenih radova u domaćim i stranim publikacijama te dvije znanstvene knjige: *Autobiografski diskurs djetinjstva* (Naklada Ljevak, Zagreb, 2011.) i *Poetika oblika – suvremene konceptualne i hipertekstualne proze* (Naklada Ljevak, Zagreb, 2016.). Autorica je pjesničkih zbirki *Jutarnji laureat* (Grad Čakovec, Čakovec, 2008.), *Lunule* (Disput i DHK, Zagreb, 2012., nagrada „Dobriša Cesarić“), *Teleidoskop* (HDP, Zagreb, 2018., finale nagrade „Ivan Goran Kovačić“) i *Stepenice za Stojanku K.* (V.B.Z., Zagreb, 2019.)

SIMULAKRUM

Oblik jutra u kuhinji
koju samo zovemo tvojom.
Kava razmućena u polumraku,
na polici ukrasne kugle poredane po veličini,
nečiji snijeg zatočen u njima.

Kamo odlaze doživljaji
koji se ne mogu upotrijebiti?
Zašto nestaju prozori
na koje kiša može ravno pasti?

Na klupi pod prozorom
rukopis za tebe iz neke druge bjeline.
Na parkiralištu auti: koji je moj
i koji nije moj.

Sve je već napisano,
samo je ožujak uvijek nov.
Rub s kojeg je moguće vidjeti večer.

Mali pas malo pronjuška stanom
potom nađe najsunčaniju točku
i legne na nju.

XXX

Ti i ja, i dva psa.
U stanu prazne utrobe koji nije naš.
Zametnuti i bezbojni
posađeni u ožujak
kao krv u stisnuto čašku.

Kako je ne biti rođen,pita se mlada pjesnikinja.
Križić. Kružić.

Moja nijema usta i tvoje slijepo oko.
Križić. Kružić.

Kada se nešto poništi sobom,
ono što dalje ostaje.
Konac kojim ti šivam lice,
povezujem rascijepljenu usnu.
Šav iz kojeg će niknuti ljeto,
ili šifra za dom.

BOTANIKA

Njezin dar
raste sada na mome stolu.
U veći lonac presađen,
u lakši život.
Veseliš se bijelom cvjetu,
fotografiraš ga kao za ličnu.
Da se vidi da je tu.
Da dokažeš. Da diše.

Gledam ga dok pišem,
bezlisno i tamno dišem.
Prisjetim te, da sam tu.

PREPELICA

I budem tada sva od perja,
kada si ti od neistine.
Roje se zrakom male kugle,
paperje zvuka prhne u grlo,
na tavan gdje su šćućurene pjeverice:
tamni kovčeg za crveno jutro.Jer je rana
ono od čega je rana.

Govoriš da je sve je drugačije
i glasom mi potkivaš krilo
kao kopito.

Kada bi se moglo ponovno odlučiti o svemu,
opet bi bilo proljeće, divlje životinje,
rekvijem za odbačene zmajske frakove.
Sve je drugačije,
samo su krletke obješene u parku
kao šnalice udrvoredu.

Smeđa sam i čućim u travi.
Drhtiš i udaraš se rukama
po kosi od lana.

TAMO GDJE NISAM

Sve mi manje riječi treba za pjesmu.
Miris dima ili nedonošče laste.
Šare na stolnjaku,
slikovnica neizgovorivog.

Za ljude nacrtane u nama, o kojima šutimo.
Za mrava što mi puže po dlanu,
malo ga osjećam, malo ne osjećam.
Tek blago škakljanje među prstima,
kao djetinjstvo,
kao preljub.

Mrak nije boja.
Tama nije slika.
Samo zvuk razliven u proljeće,
kada se miris lipa širi pločnicima
i poneke oči cvatu u grozdovima. U tvojoj knjizi metafora nema.
Dječak, saonice, sestra.

Nešto ljetovanja, darovanih čarapa,
malih ženskih grudi, kinopredstava.
Sms poruke,
djevojke s travom među prstima,
smijeh za kojim žudiš,
selo, borovi,
i jedna smrt.

Naslov u zagradi, prepravljan.
Kao kad kažem nebo, ali u sebi.
Kao čahura metka,
podzemno disanje šume,
ili jebanje u mraku.

Nikada. Ili nikako.
Sadašnjost nikako da stigne.

TAMNA SOBA

Dok čitam *Rođendanska pisma* Teda Hughesa,
shvaćam da je moguće sasvim mirno prići
jednom prisnom paklu:
u pokušaju da se sretne glas
iz budućnosti koja se nije dogodila.

Sylvia otvara prozore
da pjesmu napuče pčele.
Sylvia posvuda crta mala srca.
Sylvijine su ruke tvrde hrastove grane
koje padaju uz prasak.

U danima pred rođendan
ulazimo u mračnu sobu:
tijela nam prisvajaju ožiljci spaljene zemlje,
otoci koji će zauvijek ostati nenastanjeni.
Prošlost nije prošlost,

šapće Faulkner, šapće Plath.
Njezine riječi, skrivene od svjetla,
titraju u mraku.
Tvoje riječi, raspakirane na svjetlu,
miliju jedno mokro tijelo
pokapano pod tušem.

Čujem ih u rano jutro, po buđenju,
kao krik srebrnog fazana koji rubi noć.
Fantomska tumor utrobe, kaže Ted.

UVRNUTI U SEBE

Ponekad mislim da imamo
životinjske duše.
Spužvinu, probušenu.
Rakovu, uklještenu.
Krijesničinu,
za koju ne znaš je li tu.

Pa titramo tako
svatko na svome kraju sobe,
a bolovi se pale
i gase.

Sebe je nemoguće ispljunuti.
Kao i dodirnuti tjeme ljeta,
ili spremiti sigu u potkošulju
na ulici zime.

Makovi u mraku.

Irezat ću nam taj stih
kao zaklon
za dan kada budemo spremni.

OTOK, LJETOVANJE

Dvanaest tonova cvrčaka
kao vapaj ljeta
ili poziv za uočavanje.

Svako jutro navijaš staru budilicu
koju smo zatekli u kući.
Lijepa je, svida mi se da ide,
kažeš poput dokonog dječaka.
Njezino zeleno srce bubenja mi u ušima,
daje tok vremenu, nama i kolovozu.
Glasno metalno srce
u kuhinji, u grlu, u sobi,
u krevetu i snu koji ne dolazi.

Odjednom, pronalazim rješenje:
iznosimo budilicu uvečer u dvorište,
ujutro je ponovno vraćamo u kuću.
I tako iznova.
Nemamo puno izbora, niti vremena.

Noću u vrtu
plače mlada mačka,
prvi crvi ulaze u smokve,
a mjesec se u tami zaokrugljuje,
bubri nad zvonikom.

IGRE PROLJEĆA I SMRTI

/V. Desnici/

Danima po povratku doručkujem smokve
donijete s otoka.
Zaboravljam (možda da bi se moglo ponovno sjetiti),
svijet se rasprskava pod jezikom
svaki put kada ga dodirnemo.
Male eksplozije, trnci slatkoće,
pa šipražje koje na koncu obraste usta.
Kamenje o koje se spotičemo,
pod stopalima, u dlanovima,
u đžepovima.

Iz drugog plana, tako si rekao.
A baš se tamo oduvijek lome horizonti,
i puca u ljudima bezglasno,

crno i tiho.

Kolone mrava u svojoj državi-utrobi,
šavovi raspucale zemlje,
nacrti za neudobna odijela.
Lažna mirnoća krojačke lutke,
neubod,
neosjetljivost kao iluzija i besmislen ideal.

Tragovi olovke ili krede pod kožom,
tamo gdje se žilice rastaču
kao pupanje svjetla nad pučinom.

U drugom planu živi tišina
između mene i svega.

Ana Marija Borić³

KAD PRESTANE KIŠA

1. Točka

Rođena
u najvišoj točki ljeta,
uvijek sam se pomalo bojala visine
i pitala što se događa u prazninama
koje spajaju vrhove
i dna

Zlato me zaobišlo,
sunce sam dobila kao jedini dar
nitko me nije pitao
mogu li ga staviti
u svoje male ruke

Rođena sam
dok su svi odmarali od života
i dan danas ne znam
jesam li plakala
pretihoh

2. Privid

Sve smo mlađi
vjeruj mi,
strugotine koje vidiš na licu
samo su prijelazi
iz starog doba
u novo
Rane koje vidas na tijelu

³ Ana-Marija Borić rođena je u Sisku 1970. godine. Piše poeziju koju je objavljivala u *Riječima* i zborniku Stihovnice Siska *Stihovnica Sisak the best of* čija je stalna sudionica.

samo su tragovi
nečeg osobitog.

Ako me odlučiš potražiti
tamo iza sjena koje su se nadvile nad prozore,
tamo iza gradova koje nismo mogli pronaći,
sve će iluzije postati jasne
kada vidiš da ne starimo
od grmljavine i elektriciteta
već od zlobe i jada
dobivenih u naslijede,
kao prokletstvo s posvetom
dok su drugi spokojno hodali
po usahлом blatu

Sve smo mlađi
vjeruj mi,
samo su oči
navikle na neviđenje,
a ruke na samoću
i mirovanje.

3.

Kad prestane kiša
Otvori prozore
Ovoj kući treba zraka
Da ne zaboravi disati

Kad prestane kiša
Ugasi grijanje
Ovoj kući treba sunca
Jer ju nisam dovoljno zasipala zlatom

Kad prestane kiša
Ne sudi lude po njihovom osmjehu

Oni su tu
Samo radi dojma

Ionako nemaš nikoga osim sebe
I ponekad se desi neki čudesan dan
Prolaze kroz njega razni nasmiješeni ljudi
Prolaze kroz njega ludila bez greške

Ne sudi ljude po njihovom osmjehu
Prijatelje koji te nikada potpuno ne razumiju
Roditelje koji te osuđuju
Djecu koja odrastu
Ljubavnike koji odu
Iluzije koje te zavaravaju

Ne sudi život
koji te podsjeća da prolazi
osmjeh je čaroban
kad postane preteško

Na kraju uvijek
imaš samo sebe
A i to je ponekad
Prevelik teret

4.

Dok sam pregovarala
s onima što znaju bolje i sve
zapeli smo odmah
jer
ne znam se cjenkati
i postoji jedna
sasvim mala sitnica
Naši pejzaži su uglavnom različiti
samo su prividne sličnosti

u pogledima na ljepotu

Sitnica je to
ostati bez ponosa
i jesti kruh
od barem osam kora
jer
tek se rijetki naviknu
na malo
ili ništa
dok velike stvari ostaju neshvaćene
i nije više bitno po što smo ovdje došli
Kramari,
samo kramari znaju kako s novcem
Zato nose lance oko vrata
Mi smo ulovili tek koju zraku sunca,
kredit čemo vraćati do neke nove zime.

Uzeli smo sve
pa i ljubav na dug
I potpisali se brzo
dugim lažnim imenom

Dušo,
Nemoj trošiti vrijeme na mene
Život je onaj koji diktira sve
I sam si prepun vlastitih samoča

Misliš da ne znam kolika je bol?

5. Lijep dan

Znam
lijep je dan
ali on nema ništa
s onim što je u nama

niti s onim
što u nama nije.
Njemu
je potpuno
svejedno.

Ljudi se vole razmetati titulama
a znaš kako se život mijenja u sekundama
bez pitanja
neki vole
ulaziti u sobe na kojima ne piše
njihovo ime
i nije im neugodno kada ostali zašute.
Strah od istine zaista
ubija.

...

Treba samo znati postaviti pitanje
Treba samo znati razumjeti odgovore

I sve što smo radili krivo
dolazi na naplatu
zbog onih koji su nam bili sve
a srce su nam razrezali u komade

Na kraju sve ima svoj kraj
pa i ono što nikada nije počelo
stvorilo je kaos
zato što nije počelo

Uvijek su me plašile žene u previsokim
štiklama
jer
ja ne znam ništa o malim dušama
Znam samo one koji su svoje duše usitnili
Iz straha da ostanu dobrotom nelijepi

Uz sav trud
I onako svi jednom postajemo

...

pepeo
prah
zemlja
ili ništa

Da,
život je lijep
onda
kada
Sunce sja
Tada znaš
da si u krugu

6.

Kad utihnu oni zvukovi
koji paraju uši od lažno sretnog svijeta
dolazi tišina koja ti daje trenutak
za stvaranje
čuda za kojim tragaš.

Mi ljudi s tamnim očima
hrlimo jedni drugima,
u mraku se prepoznajemo,
u neskladu se razabiremo
nepogrešivo.

I dok si govorimo
kako nije strašno ostati bez nježnosti,
spremamo se potrčati na sve četiri
noge
izvaditi očnjake
i biti spremni na ugrize od kojih se umire.

Čuvaj me
da se ne rastrgam prije nasrtaja onih sa
namještenim kalupima za osmjehe
i da se pokrpam na dijelovima
gdje me najviše fali

lonako prevareni
uvijek prevare
samo neki zaborave
koliko je boljelo.

7.

Molim te
samo normalno
zatvori
vrata za sobom
i molim te,
nemoj lupati,
da ne probudiš
one koji ne žele čuti zvukove
tudih
nesređenih života,
uvučenih
u brze rečenice
prepune psovki

Molim te
nemoj
očekivati aplauze za lošu glumu
i zastarjele floskule

Kada već možeš,
ali ne želiš
ostani u svojoj čahuri
nepromijenjen.

Oni šapuću o nedostatku

ljubavi

a ti, samo

molim te,

nemoj lupati vratima,

sve bi se moglo učiniti

još gorim

od ovog lošeg

8.

Ušuškaj me u sebe

neka se misli utople,

neka postanu ono

što trebaju biti.

Ušuškala sam te

u neizgovorene riječi,

sasvim prirodno

tamo si moj.

Ušuškajmo se jedno u drugo,

tvoje ruke znaju kako i gdje,

već sam pripremila kavu i kolače

imaš li nešto dodati na to?

9. Dobra žena

Ja nisam dobra žena

Nisam ona

koja nema briga

i ne kuham ručak svaki dan

za onaj koji je sutra

Smišljam sve u hodu,

a nokti su mi prekratki

Ne znam naručiti taksi sms-om
i upaliti auto bez goriva
ali znam čekirati avionske karte
onako,
ako zatreba

Ali ti kažeš da mi pripnjene haljine
ne stoje dobro i
niši zadovoljan svojim precizno ispeglanim
majicama
ali
znam nacrtati leptira
i drvo puno cvjetova,
volim fino pamučno rublje i
čistu kosu
punu mirisa

Uglavnom,
malo mi se povećala dioptrija,
sve od silne želje da vidim jasnije
sve stupice
u koje sam uletjela

Ja nisam najbolja žena
S pravom to kažeš i
nemam što osporiti,
pored toliko savršenih
teško je to biti.

10. Zimska

Zebem
a tebe nema,
da mi zapališ utrobu
zavučeš se pod kožu
provučeš šapat kroz moju kosu
otrgneš od ove zime.

Zebem...
a tebe nema.

11. Moja vizija

Pregrađujem pustinjske predjele,
slažem zidove kojih tamo nema
kopam temelje na kojima će
niknuti kule od skupocjenog pijeska
i učvrstiti porozno dno svijeta.

Sagradić sam užurbane ceste
i sasvim je vidljiva njihova svrha
One su stvorene za pustinjske čarobnjake
koji će pronaći i razdijeliti
beskorisno začarano blago

Prestajem biti pustinja
Smireno gradim
nove rijeke i mora,
punim ih novim zlatom,
rušim zidove koji čuvaju samoću.

12.

Znamo mi dobro
što nas to dijeli
I kako boli koža
koja nije dodirnuta
Odavno

Kao leptiri mijenjamo obličja
čim popusti vrućina
punimo se moćnim nektarom Sve su to obrambeni stavovi
I ništa ne ostavljaju iza sebe

Znamo mi dobro
kako su nastale planine među nama
zato smo na koljenima dopuzali na vrhove
ne bi li vidjeli što je sagrađeno
s druge strane vjetra

Ne želimo više sebe takve
Tražimo svjetlo u drugima
Trebaju nam da budemo bolji
Ali oni u sebi nose još veću tamu.
Zato nam i sliče.

13. Krila

Nisu mi narasla krila
tek me luđački probadaju
ispod rebara i pluća
Što se više branim
kao po kazni
bolna su sve više

Život proleti
i namjesti ti tvoj komadić neba

Za imati krila treba biti
nešto posve drugo
Treba biti
ono što nismo
Njih uvijek dobiju
samo bolji od nas.

14.

Kad nije imala za što drugo,
uhvatila bi se za zrak
držala ga neobično čvrsto,
kao da je zadnji
i čekala
da se oblaci namjeste u pravilniju formu.

Kada su joj rekli
da se tu više nema što učiniti
pristala je staviti glavu u vlastitu glijotinu
...
Bila je neobično mirna,
toliko ih je već preživjela
a i nije se tu imalo što izgubiti

Svi tlocrti života ionako su bili nacrtani
dok nitko nije gledao.

Marijan Grakalić⁴

Pjesme

Joža Sever ili u naše vrijeme

Sever, bijela salveta restorana i miris vina,
par načičkanih slova i još vina, a nije ni mrak
pao u nas, tek je dosadno popodne i filozof,
oboružan šankom, neće Ameriku, ni Rusiju.
Želi ljubav jer od nje bolje spava u svakom
krevetu. Bijela salveta postaje bijeli miš,
kaže Joža da baš ti vladaju srcem podzemlja
sve dok ne uginu od žeđi koja nastaje zbog
tople vode, strašnog izuma duševne higijene
i pozitivističke eugenike živih spomenika.
Čeka se Indijanac, враč, poglavica, trokut
ili oblik koji bi sve ocrtao pa nestao. I tako
imamo samo salvetu, bijelu, i par slova na njoj,
imamo i vrijeme, sve vrijeme, isto tako bijelo.

Sretni kit Mihail

Tvoj kostur izložiti će u Moskvi na Crvenom trgu
školska djeca trčati će među tvojim golemin rebrima
jedući šećernu vatu dok će glas s megafona govoriti
kako ti je ime Mihail i da si bio velika i jaka životinja,
koja je imala tako snažan nagon očuvanja da nije bilo
drugog nego da te se preparira i takvog predstavi

⁴ Marijan Grakalić je rođen 1957. godine u Požegi. Krajem sedamdesetih počinje objavljivati pišuci feljtone i reportaže. Objavio je knjige: "Ljubljanski proces" (Emonica: Ljubljana, 1988); "Gospa iz Medugorja" (Vjesnik: Zagreb, 1989); "Nesretna fortuna" (AŠ Delo: Beograd, 1989); "Domovinski rat - interwiewi" (Azur: Zagreb, 1993); "Duhovnosti novog doba" (Reta: Zagreb, 1995.) "U pandžama pohotnog zmaja", roman (Venerus: Rijeka, 2011); "Arkadijski brevir", novele (Hipontika: Zagreb 2011); "Zagreb - Intimna sanjarica", priče (Naklada Antibarbarus, Zagreb 2013.); "Pjesme od formata", Semafora, Zagreb, 2014. Član je Društva hrvatskih pisaca.

mladom pokoljenju kao primjer onoga čemu se služi,
čemu stremi svaka biološka vrsta u svojoj konačnici.

Zato ne popuštaj moru Mihail, jer, dubina ranjava onda
kada nam mračna voda prelije mrežu života i svijesti.
Odagvo je u časi vode izgubljena Atlantida i vjera potopa
vjekove je natopila pozom, oponašanjem i tamom.
Tvoja pjesma ne može vratit izgubljena ljeta, ali bez nje
nema mora, nema oceana, a bojim se, nema ni Moskve.

Education Sentimentale

Očekujem drugačiji dan, neki
koji bi donio više praznine
i bio prostran, s jasnim
jutrom i ničim drugim.
Ništa se u njemu ne bi
predalo u moje ruke,
ništa se ne bi čekalo, ne
bi bilo pjesme, igre i vjetra,
tek svjetlost stolne lampe
i mir kuće pod krošnjom.

Turska kosa

Opet sam ovdje zapanjen tobom
u danu koji je sakrio svjetlo
tražim da mi daruješ tvoju
besmrtnost i samoću i vrt
u kojem stanuju kućne noći
kako bi te tu sanjao u tvojoj sjeni.
Sve drugo i tako više nemam
nestalo je u svjetlu što stvara
slike, a ni one više nisu moje,

moja je tek čežnja da ljubim
tvoju tursku kosu, pramen što
ga nemir izdaje kad se igra,
baš poput drevne krvи iz mita.

Mudrost Levanta (Panta rhei)

Sve se tu vraća u razmeđe u kojem se podiže
da bi se iznova razumjeli bez ičega suvišnog.

Kao i prvi put, prvi uopće kad je svijet nestao
u beskonačnom mirisu cimeta, trave i jasmina
dok je za polumjeseca tihо pjevala ševa u noći
opet te osjećam kao onu drevnu i daleku ženu
što sam je nekada davno sreo samu na toj obali.
Već tada sam znao da neću sresti više niti jednu,
i ti se sada lagano skidaš i gola ulaziš u more
ponavljajući sve što i onda, dišući istim dahom,
grleći mokru pjenu rukama, smijući se valima,
govoreći kako smo rođeni iz istog zrnca soli
davno utisnuta u različitostima noći i vremena
i jedina okusa na usnama vrijedna pamćenja.

Sve se tu vraća u razmeđe u kojem se podiže
da bi se iznova razumjeli bez ičega suvišnog.

Hiperboreja

Dok silaziš u prahistoriju češljam zlatno runo
na kojem ni daljine više nisu tvoje, utonule su
u golo kamenje, križeve po kojima slini puž
i gdje crtani gušter izjeda sve i svako vrijeme.

Ostavljam pokrete kojim putuju ruke drevnih
tesara, lovaca i ljubavnika u crvenom sutonu

u kojem molim da novi dani pretekne nama
i nadviju se iznad tijela i boli starih žrtvenika.

Tvoje bijelo tijelo i njegova mlječna putenost
grije sjenku sna u žednu danu u kojem mirišu
lavande nadošle iz onog kraja u kojem se sada
bojiš i u kojem sada voliš. A još bih, još i više.

Naše je ime Hiperboreja, njega nitko ne govori
samo se osluškuje usred noći kad duše postanu
vuci i sjeverac na zemlji traži svoj rod, i gleda
dublje u oči, jer vjetar kao i ljubav, to tako radi.

Ne brini za runo, zlatno doba traži tren mira
zaboravljen kod starog stupa u sredini svijeta,
baš tamo gdje se čuje sve što se kaže i gdje se
osjeti sve što je ikad bilo važno, što je takvo.

Matija Perković⁵

STABLO HRAPAVE KORE

PROKLETSTVO

Svrnuh pogled na površinu jezera
obale gusto obrasle u trsku i rogoz
i učinih se sebi čovjeku nalik.

Jeza me prođe od tog nesretnog prizora,
od te s dvonošcem velike sličnosti,
jer stanje je ljudsko istovjetno bolesti.

Svaka zvijer od straha protrne
kad je iz vlastitih očnih duplji
oči čovjeka promotre.

Jer životinja se ne boji toliko ni požara
koliko razorne bujice slabosti i strasti
u čijoj se čovjek neprestano nalazi vlasti.

A uzroke tog straha, njih i Nebo zna:
srce zvijeri kuca,
a plače srce ljudsko.

OBRISI NOĆI

noć je. vuk luta. promiče brzo.
dušu obuzima sjeta
kandžama sova probija pljen
kroz meso mu prodire sve do bitka

⁵ Matija Perković, rođen je 1986. godine u Zagrebu. Završio je Pravni fakultet u Zagrebu. Objavio je zbirku poezije "Zaredeni Bar Bar" (2016.) koja je nagrađena na natječaju Društva prijatelja knjige Milivoj Cvetnić iz Hrvatske Kostajnice. Iste godine objavio je i kratku antiratnu lirska proza "Dvije smrti Romana Nikpalja."

noć je. čuje se huk
usamljeno odzvanja
zamjenjuje ga muk
pa se opet ponavlja

kiša s lišća skida prašinu
od staza divljih svinja radi vododerinu.
naslućuju se sjene.
boje. otrov. u crnini mraka
lijene kretnje daždevnjaka.

noć je. vuk luta. promiče brzo.
zaustavlja se i podiže glavu.
usamljeno zavija.

LOV

Spušta se noć,
blijede sjene svih stvari:
panjeva, humaka, stabala.

Sitni glodavci i poneka ptica
izlaze iz svojih skrovišta, misle:
mrak nam pruža utočište.

A divlja mačka kitnjastog repa
utihne, pritaji se, zjenice joj se rašire
i ona vidi kroz gustu tamu.

KASNA JESEN

Zemlja uzima predah od ispoljavanja ljetnih strasti,
uzdiše duboko, povlači se u sebe i oslobađa hladnoću.

Kukci se zakapaju u tlo, medvjedi se uvlače u jazbine,

na samotnoj površini ostaje samo onaj tko mora.

METAMORFOZA

Nimfa umire u vretence,
punoglavac umire u žabu,
gusjenica umire u leptira,
pogledaj, gle: dječak i djevojčica
umiru u muškarca i ženu.

Žaba, ipak, nije prezrela rep
koji ju je nekoć pokretao,
leptir, ipak, nije prezreo lišće
koje ga je nekoć hranilo,
vretence, ipak, nije prezrelo ružno tijelo nimfe
iz kojeg se pojavilo.

Oni su ih prerasli, nadrasli, ali nisu ih izdali.

Ovako, pak, među ljudima to biva:
dođe zima i s njome hladni dani.
Priateljstva sad se troše, više se ne grade.
Duša više nema polet mladenaštva,
ono je naruženo podozrivošću sveznalice.
Zrelost troši što je mladost štedjela,
a štedi što je mladost rasipala.
Sve je naopako. Odrasli ništa ne razumiju.
Ono čemu dječje misli prkose
odraslog se čovjeka ponose.
Ono čemu se mladenačko srce radovalo
sazrevši naglas je ismijalo.

Muškarac se srami dječaka,
žena se srami djevojčice.
S odrastanjem ne okoštava samo bedrena kost.

STABLO HRAPAVE KORE

Putniče! Zaustavi se
i predahni u mojoj sjeni.

Prihvati znak mog prijateljstva:
hlad pred žarkim suncem,
kakav ne može ti pružiti nijedan prijatelj
s vanjske strane hrapave kore.
Poslušaj šum moga lišća
i uzdisaje mojih grana na vjetru,
i pogledaj oblik moje krošnje,
- moje lice - u kojoj cvrkuću ptice.

Bježiš od želje za blizinom žene,
kretanjem nagoniš srce da se prene?

Svoju samoću doživljavaš kao poraz,
a prijateljstvo u neljudskoj formi
kao puku tvorevinu svog usamljenog uma?
Nesigurnost je otrov s kojim si se rodio,
vječna kušnja koja dolazi s ljudskom naravi,
a protuotrov joj je odobravanje ljudsko.
Jer odobravanje Božje, spasenje po njemu,
a ne po vlastitim snagama,
tebi je jednako prijateljstvu u neljudskoj formi.
Sve su to za tebe neuspjesi.

Ti trebaš prijateljstvo unutar lubanje,
ti trebaš sreću između bedara.
Unatoč boli koju to ti donosi
ti to ne možeš promijeniti.

Bol ti ovo neće ublažiti, ali dat će joj smisao:
tko čezne za medom
mora upiti i pčelinjeg otrova.
Tko čezne za ružom,

mora se ubosti na trn.
Tko čezne za ljepotom,
mora joj žrtvovati svoju krv.

(Tko se ne ubode na njezin trn
taj ružu doista ne poima.
U ruži bez trnja nema više ljepote.
Bah, tada to uostalom više i nije ruža.)

Odi sada svojim putem,
šum tebi ništa ne znači, tebi trebaju riječi,
umjesto grubih grana meke ti trebaju ruke.

Tko te za to može kriviti?

Jer i moje cvijeće tek onda daje ploda
kad je oplodjeno peludom stabla moga roda.

Iako čovjek se rađa, a stablo niče,
sudbinu dijelimo sličnu, putniče.

MJESEČINA

U njezinoj blizini ljudi nestaju
i svatko vidi samo nju.
Kažu: za punog mjeseca
ne vide se zvijezde.
Brža od rašljoroge antilope
neuhvatljiva je:
izmiče poput vjetra,
izvija se poput trave.
Između nje su i lovaca
široka prostranstva: vode, planine, ravnjaci,
šume, pustinje, travnjaci.

Ona je dijete prerije,
spava na otvorenome,

ispred šatora, pored vatre,

na krvnu i gunjevima.

Ćuk joj pjeva uspavanku,

kojot plete snove.

Ne lovi se mjesecina

lukom i strijelom:

čekam uz otvoreno krilo šatora,

ona mi ponekad dođe.

DAN KADA SE RODIO LAKI KORAK VUK

Laki Korak Vuk rođen je u gustoj šumi,

na suhom lišću, mahovini i paprati

(uz šum vjetra i umirujući cvrkut ptica),

za selidbe njegova plemena u zimska lovišta.

Indijansko ljeto bilo je u punom jeku:

zvjerad aktivna, šuma raznobojava

(lišće žuto, crveno, zeleno i smeđe),

potoci bogati ribom, a zrak mirisima.

Lagano se gegajući u potrazi za hranom,

šumskim voćem, ribom ili jelom,

medvjed je zabrinuto podignuo glavu:

hoće li mu požar poharati lovište?

Ne, to je logorska vatra golokožnih dvonožaca.

Ta čudesna bića kuhaju voće i trave, peku meso,

oni skidaju sa sebe svoja krvna i suše ih

i griju svoja gola tijela pored malih požara.

Krhki su i nejaki, ali djeluju zajednički,

pa kandže mnogih smeđih brundala

vise oko njihovih golih, tankih vratova.

Medvjed promjeni smjer i zaobiđe logor.

Kao losos koji klizne iz vode mnogo puta
na svom tegobnom putu za mrijestilište
(i groblje majki i očeva masnog, crvenog mesa)
tako i Laki Korak Vuk iz majke klizne na travu.

I kao što medvjed koji se njime hrani
lososa vidi tek kad iskoči iz srebrne dubine
tako i suplemenici Koraka upoznaše
tek kad ispadne iz crvene utrobe.

Jedna ga starica pokupi sa zemlje,
očisti svježom vodom i mahovinom,
umota u krasna, debela krvna,
i predade u naručje umornoj majci.

A začuvši jauke roditelje koji se ore šumom,
medvjed nezadovoljno zanjiše glavom,
ispuše ljutito nekoliko puta zrak i ubrza korak.
Rodio se još jedan tanki vrat.

Damir Stanić⁶

MOKRA JUTRA

Mokra jutra

Kiši

Stoga Vodnikovom neću

Naslonjena na Marulićev trg ta ulica preširoka je i suviše otvorena da bi se kiši njome kretalo

Prepuna vjetra, ona bije vodom - i to je još čini provokativno, mangupski

Uzalud kišobrana, jer na pola te ulice već si smočena džukela

Pa ne preostaje drugo nego se kao jež zbiti i pustiti da se s očnjaka prigušene psovke cijede

I bježati, jer nema pomoći

Avaj, pa da svemogući Bog, svi anđeli i tristo i koliko ono više svetih otaca s kišobranima u pomoći dojuri

Neće biti ništa drugačije

Vodnikova će te smočiti do kože

Jer to je jedna sasvim beskompromisna ulica

Stoga, ja ću skrenuti nekoliko desetaka metara prije – u Crnatkovu

Uzeti kavu pa se zaštićen sliti prema Botaničkom

Skrenuti lijevo i produžiti dalje

Crnatkova je, znate

Ulica zavojita, sa svodom od krošanja i deblima dovoljno starim da nose nebesa

S jedne strane natkriljuje ju urbana litica, s druge strane nadražuju prigradski vlakovi što donose rutinu

Ponekad vlak stane i u mraku sasvim je jednostavno gledati lica putnika

Ako te obasja svjetlo ulične lampe, gledaju i oni tebe pa ne zna čovjek tko je objekt a tko subjekt da se postmodernistički izrazim

Sve u svemu, dobra je to ulica za broditi kada kiši

Tih nekoliko koraka čovjeku je dovoljan pa i dlan iznad glave da se suh dovuče do kraja

Kišobran imati, to se već nameće kao diskutabilan luksuz

No, najvažnije

Crnatkova kao da jede vjetarA kad vjetar suzbiješ kiša je tek

Sjena sjene od nekada,

⁶ Damir Stanić (Zagreb, 1983.) je diplomirani povjesničar i viši arhivist u Odsjeku za starije i vojno arhivsko gradivo (do 1868.) Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu. Profesionalno se bavi istraživanjem hrvatske povijesti ranog novog vijeka. Povremeno piše pjesme i eseje. Objavljivao u Zarezu.

Moćni vodopad što se izgradnjom brane isušuje
Sve do nestajanja
Suze
kapi
dosade

(dana 1. ožujka 2017. pljuštalo je, a ja sam ipak skrenuo u Vodnikovu. Pjesnici su laž svijeta)

Kretanje

Oblačim kabanicu. Tešku crnu kabanicu natopljenu kišama i uprljanu blatom za koje nisi siguran je li palo s kišom ili su ga vode podigle sa zemlje.

I glava mi je pognuta. Ponešto radi želje da lice od kiše zaštitim, a ponešto zbog težine smočene kabanice stisnute mi uz tjeme i čelo.

I par koraka činim, jer je tlo neprijateljsko prema kretanju van kretanja vode pa me grabi poput tisuća mrava koji otpor višestruko snažniji lome sinkroniziranom snagom brojeva.

Na kraju će se puta eto poviti kao visibaba, istrunuli tamni cvijet koji kroz mnoštvo prolazi da bi se napokon sasvim sam od neprijateljskog svijeta rastao, zavlačeći se u pukotinu zida na koji slučajno nailazi.

I nestaje.

Eto, sve je na ovom svijetu slučajnost osim neminovnosti smrti.

Panta rei, zaista, panta rei

Sine dato

Sve to ostaje mrtvo
Dovijeka mrtvo
Sve to ostaje neopjevano i studeno
Prošlo i prohujalo
Da se nitko nikada okrenuti neće
Sve to ostaje mrtvo
Mrtvo dabome
Ljudsko
Propalo
Utkano u zemlju
I mantom prah si bio i u prah ćeš se pretvoriti

Zakrabuljeno

I sve što činiš, uzaludno je

Jer ne postoje formule, slatki uzdasi i božanska milovanja

Koja će sudbinu rastrgati,

Pa da ti iz nje iskočiš kao purpurom blagoslovjen vladar.

Nitko nije vladar zemlje sjenki do tmine same

Kojoj ćeš se morati podrediti

Kada za to dođe

Čas

Neminovni

Čas

Neželjeni

Čas

Smrti

Smrt ljeta 956/1550

Sve razmišljam kako se smrzavao onaj tko je na straži pored Ripča sjedio, u porušenoj crkvi uz ugarke tinjajuće, kroz koprenu jutra zamišljeno virkao – hoće li neprijatelj doći

I sve se naprežem dohvatići misao onog što je oko Kamengrada sablju opasavao i ljutom se hrabrio kako ga kod tog Ripča primijetiti neće ili će to prekasno učiniti pa će se blagom optočen, pjesmama opjevan i timarom nagrađen kući vratiti

I sve vidim kako se jutro studenim snijegom razbuđuje i kako Una ne mari ni za Ripčanina ni Kamengrađanina već praiskonski otječe daleko od nasrtljivih mrava što se sokolovim perima kite i na istom jeziku različito kriče, pa nasrću gordo jedan na drugoga tresući se pritom od straha kao zvečke

Barut, probodene ljude, slomljene konje, ruke okovane konopom, glave odsječene u ramenima, teški zadah smrti, rakije i krvi, ne zamišljam, ali đavo sam nadodge i ne treba ga posebno zvati

Na kraju ne zamišljam, već sasvim jasno vidim dva tijela u snijegu, Ripčanin i onaj od Kamengrada, bez sablji i pušaka, zaledenih ruku, kristalno mirnih očiju uperenih prema gore, tamo gdje se ne nalazi ništa do dima što kao čagalj liže oblake,

I gledam tu dvojicu bivših pa ne samo da vidim već kao da ih i jasno čujem kako prema nebesima viču – ima li te Bože, ima li te igdje tamo Bože!

- Nema.

Kao da prolazu sikće vjetar

Moj horizont

To je tvoja je pozornica
Na koju svakoga jutra, rukama otežalim od vode,
Podižeš sunce obješeno na kazališne konope.
Neka ga, kažeš,
Jer da ne lebdi iznad tebe,
Čitav bi svoj vijek proživio debelom hladu sjete
I razvlačiš te zastore, barokne i naborane,
Koje bi, da te nema, prašina moje letargije odavno srušila na tlo.
Neka ga, govorиш naglo izbacujući ruke prema van,
I eto, još kažeš
Kad je sve gotovo i kada škiljim pod naletom drskog sunčevog sjaja.
I tada se nasmijana, u majčinskoj pozici i majčinoj opravi, s majčinskim rukama na bokovima,
Okrećeš pobjedonosno i blago prema meni.
Neka ga,
Monotonu ponavljam, jedva primjetno razvlačeći osmijeh u kutovima usana
Neka ga,
Ljubavi,
Neka ga.
Sutra i zauvijek.

Slučajan susret

Gledam na šanku jednorukog pijanca, pa ga onako birtijaški pitam:
- Ruku ste u ratu izgubili?
Ne, pijana se usta u osmijeh razvuku,
Ja sam kula babilonska što je rukom htjela probiti oblake i Boga za jaja zgrabiti,
I dok sam oblake kao mačem rasparao i sasvim se cilju približio
Ruku mi presječe komad metalna; kozmički otpad,
Vidite,
I mene od Boga rastavi i ruku u orbiti ostavi.
Aha, rekoh. Shvaćam.
Podmirim račune i u mrak dosadne ulice iskoračim.
Snivajući o zvijezdama.

Napjevu sirijski

Na rođendan plačem
jer kako da te pratim smrti istočna
Kada si tako golema i stara
I kada je mladost moja sa starinom tvojom vezana
I kada se konji na istoku propinju od bijesa na ime moje
I kada znam da je kamen na kojem si ti podizao crkve i medrese
Isti onaj kamen na kojem smo mi odsijecali glave?
I prati me ta tuga, opsesivna ludost da ja eto svojim
Bijesom mogu nadoknaditi sram što osjećam prema sebi
I prema imenima utkanim u mene

Ali dovoljan je letimični pogled levantski
Pa da se stabilno tlo mog oca ushićenog
Uruši u usjeke koje je iza njega neumitnog
Ostavila zavjetrina u kojoj je plakala moja mati

Dok se tamo umire uz fanfare!
Mi ovdje zaštićeni,
Zbijeni u tuđim mravinjacima
Hlapljivo gutamo svijetlost
I pritom školjkašima prekrivamo uši
Da u njih ne uđu

Krikovi Orijenta koje su iza sebe ostavili naši djedovi
Što počivaju u zadužbinama
Iskopanim duboko u tmini
Koju nikada neće potopiti more

Avaj Oče, avaj Adame,
Tvoj je grijeh istočni
Levant

Pijan čovjek Zeus

A i Vi, gospodine Zeuse

I nije moglo drugačije zar ne?

Eto, proklet od djece i djece njihove

Svaki tjedan oslonjen na tuđe grudi

Presječen lozom, u bradu zarastao

U samtu ustrajan, tijestom zapečenim opkoljen

Eoni su prolazili, a Vaša je pohota ništa nego rasla

Zrikavci pojedoše prijestolje

Ambroziju ubiše alergičari

(čujem da u kasno proljeće i Vi od kihanja skoro izginuste)

Barutom digoše hramove

I brodovima odnesoše frizove

Ništa zato

Vi putujete, Vi putujete

Ima još tijela koja valja liznuti

Ima još zemlje, ima još voda za broditi

Pogled se naslađuje izbočinama

A njih je bezbroj, zar ne?

Sve to treba kušati

Sve to treba razgaziti kao nove cipele

I pritom piti, pritom pretjerivati

Da se zaboravi i pogled od nekada

I orlove kandže koje su svijet za gušu držale

No, zar i Olimp?

Tu postelju opijata nabolje je zaboraviti!

Pored tolikih očiju rulju nadolazeću ne primijetiti

Eh, Zeuse čovječe!

Slavom opijeni osuđenik bjeste

I eto!

Dvorom Vašim danas vladaju

Psi latalice i neokućena rulja Kandiranih očnjaka što se besciljno klati

Sporo jedu i brzo se kreću

U kaležu nose sladoled
A umjesto koplja antene
Na glavu postavljaju tuđe glave
I mršte se težini krune od lovora.

Oh, Zeuse čovječe
Proklet od djece i djece njihove.

Autopsija dana

Mali je majmun pažljivo sat navijao
- Jutro je mirisalo kao siječanj na otoku
U prenatrpanom džepu mošnje su se izmiješale s biserima
- Podne je sablažnjavalо vinom natopljenim bodežima
Oklopljeni prsti motali su ju kao plastelin
- Predvečer je orgijala s raskalašenim šišmišima
Sunce je na lice navuklo venecijansku masku
- Noć je plamtjela kao pobuna u prihvatištu

Cijelog dana regrute su šišali i slali u polja kukuruza
Tamo da umru nijemo i anonimno poput beskućnika.

LEYLA KARACA⁷

NEBO U TVOM SRCU

(ulomak iz romana)

1

U maleni starinski foto-studio, čiji je prozor bio pun raznobožnih fotografija, stigla sam brže negoli sam očekivala. Unutra je prohladno, unatoč vrućini izvana. Ne čuju se glasovi, osim onog s televizora, koji je treštao. Na televizoru se prikazuje film s Dalekog istoka, slika je na ekranu mutna. Ženski glas jeca... Na ekranu je lijepa, vitka Japanka. Ona plače pred kosookim muškarcem oštrog pogleda: „Ako ne prihvatiš moju pomoć, ostat ćeš zauvijek rob!“, govori mu poput neke kraljevne. Muškarac koji liči na samuraja sa starom, izbljedjelom beretkom na glavi, odgovara: „Znam, ali radije će biti rob nego da stradamo.“

Skučen i pomalo tmuran ulaz, čiji su zidovi prekriveni fotografijama, miriše po dimu cigareta. Sitni mladić sivkaste kose je iza stola, podalje od ulaza. Na njegovom licu je utisnut izraz patnje. Bezbojno lice pomalo neutralizira šarenilo fotografija na zidu. On nezainteresirano izgovori “dobar dan“, na tren okrenuvši pogled od televizora i onda ga opet znatiželjno vraća na ekran.

Promatram fotografije. Većinom su iz osamdesetih. Fotografije starijih parova koji stoje jedno pored drugog. Crno-bijela fotografija mlade žene, sa šiškama u ravnini očiju. Ona gleda u objektiv preko ramena. Smije se i kao da koketira. Tko zna gdje je ta žena sada i što radi. Vjerovatno je postala domaćica i udebljala se. Odmah ispod je fotografija djeteta kako se smije sretno, s majicom nogometnog dresa na sebi. Gledam fotografije mlađenki i mladoženja. Uhvaćen je tren kad mladoženja uzima mlađu u naručje. Lice žene jedva je prepoznatlivo zbog make-upa. I fotografiju drugog mlađog para odmah pored njih. Muškarac s brkovima, žena koja se sretno osmjejuje pokraj njega, vjerojatno njegova žena, vide se samo njihove glave i ramena.

„Zdravo, željela bih se fotografirati“, kažem. „Trebao bi mi portret. Mogu li slike odmah dobiti?“ On ustaje i prilazi mi.

„Naravno“, kaže. „Koliko trebate?“

S televizora glas žene koja nastavlja jecati, preklinje: „Naredujem ti da pođeš sa mnom. Vojnici će uskoro biti ovdje, ni jedno od nas neće ostaviti na životu, što čekaš?“ Samuraj odgovara nepomišljeno: „Čekam umiranje. Molim, pođi s milošću...“

„Šest je dovoljno“, kažem fotografu. On diže zavjesu s motivima cvijeća desno od mene i pokazuje mi put. Upire prstom u malo ogledalo na kraju tamne sobe, osvijetljeno cilindričnom fluoroscentnom lampom i kaže: „Uredite kosu ovdje, odmah dolazim, tu je češalj.“

On izlazi iz mračne sobe. Tražim češalj zureći uokolo. Nalazim dosta prljav ružičasti plastični češalj. Bolje da uredim kosu rukom. Dotjerujem se ispred ogledala neko vrijeme, razgledam uokolo.

7 Leyla Karaca rođena je 1976. u Istanbulu. Diplomirala je na fakultetu za umjetnost i filozofiju na Middle East Technical University 1999. Radila je kao učiteljica u različitim školama. Prijevodi, pjesme, članci i eseji i kratke priče su objavljeni u različitim časopisima. Trenutno je članica nekoliko uredništava. Predaje kreativno pisanje o poeziji. **Objavljena djela:** Sonsuzla Sek Sek, poezija, 2010 (Hopscotch With The Eternity); Gögsündeki Gökyüzü, roman, 2013 (The Sky In Your Heart); Kalbinin Müziği, priča, 2015 (The Music Of Your Heart); Kurt Ağzı, roman, 2016 (The Mouth Of The Wolf) i drugo.

Uočavam sa strane staru, napuštenu stolicu s naslonima. Na nekoliko je koraka od klupe jedna stara fotelja, tabure. Sjedam. Minute prolaze. Vidim kako fotograf sjedi za stolom. Zuri u televizor s cigaretom u ruci i kamerom ispred sebe. Dok mirno stoji, čini se kao da se između njega i svijeta nataložio sloj pljesni.

Kažem tihim glasom:

„Spremna sam“.

On odmah ustaje i baca se na posao.

Sjedim na tabureu čija je navlaka izlizana, uspravljeni. Fotograf gasi sva svjetla i dvije odvojene ploče počinju sjajiti bijelom svjetlošću. Fotograf, koji je iza tih ploča u mraku, napravi nekoliko koraka prema meni, podigne moju glavu bojažljivo i onda mi lagano okrene bradu nadesno. Povlači moj ovratnik prema vratu. Nakon što mi popravi kosu na isti bojažljiv način, kaže: „Ne mičite se i gledajte u objektiv izražajno“. Hoda unatrag bez dodirivanja svjetlih ploča i gleda me još uvijek nekoliko sekundi, s kamerom u ruci: „Ne zadržavajte dah inače ćete izgledati nervozno. Molim, nasmiješite se“.

Obuzeo me neki osjećaj tjeskobe kakav sam imala u napetim trenutcima u bolnici. Još uvijek mirno sjedim... „Molim osmijeh“, ponavlja fotograf. Pokrećem rubove svojih usana u osmijeh. U isto vrijeme žena na filmu nastavlja govoriti: „O, moj Bože, straže se približavaju, prekljinjem te Sadu, molim te!... Podi sa mnom...“

Par ruku prvo pogasi svjetla na širokim pločama, vidim kako jaki ručni zglobovi posežu prema meni. Prsti ruku počinju stezati moj vrat s mržnjom i bijesom, stiskaju moje vene svom snagom kako bi me otrgnule od života. Dok pokušavam shvatiti što se događa, hvatam s obje ruke njegov zglob, zabijam nokte u njegovu kožu, moj dah zamire, prvo grčevito, a onda prelazi u krkljanje. Vlasnik nepoznatih ruku shvaća da me ne može ubiti gušenjem, počinje me svom snagom udarati u lice, uvrće mi ruke i nanosi mi veliku bol posvuda. Padam nakon posljednjeg udarca, nastavlja me lupati nogom. Na usta mi krene krv.

Žena na ekranu vrišti:

„Stražo, neeeee!“. Osim bolna jadikovanja žene, čuje se zveket mačeva, samuraj plače: „Gadovi! Pustite je!“

Fotograf poziva iz tame posljednji put:

„Molim, budite mirni“.

Baca me na pod kao životinju. Onda u trenu povratim snagu, ne znam kako, moje su oči sjajile zadnjom željom za životom. Ustajem, moji prsti zgrabe prste nepoznatih ruku, stežu ih bez prestanka, članci prstiju pucketaju, no snaga mog tijela slabi. Pokušavam ga se otresti guranjem i izvlačenjem svojih ruku, pokušavam pobjeći od njega. Još jednom me on napada udarcima, pljuskama i šaketanjem. Nikad prije nisam bila tako povrijedjena, pala sam u vatru kao napadnuta tvrdjava, prvi put. On me udara ponovno i ponovno, koja je to srdžba morala biti, ovaj put steže moj vrat plačući, pod je klizav, izmiče ispod mojih stopala, sve se oko mene vrti u krugu, shvaćam kako se priljubljujem uz njega u pokušaju da spasim glavu. On ne popušta, vuče me otraga za vrat, ne držim se na nogama, na samom smo rubu ponora. Prozrela sam njegovu namjeru, gurnut će me. Suočena s padom, shvaćam u trenu da čovjek može učiniti sve kako bi prezivio, životna snaga je neopisiva. Želja za preživljavanjem potiče svu snagu duše. Počinjem rikati kao ranjena zvijer dok se moj vrat klati na rubu ponora, sve što želim jest disati, moje ruke kopaju prostor među njegovim prstima, samo za jedan udah. Dok vrištim, njegove ruke dobivaju još više na snazi; on steže moj vrat još žešće.

Žena na ekranu plače: „Sadu, o, moj Bože, krv... Sadu, preživjet ćemo, zar ne? Molim te, ne daj se, drži se!“

Moja ramena se klate nad ponorom; moram se istrgnuti iz njegovih ruku prije negoli me gurne dalje, do struka. „Ne možeš me ubiti“, govorim u sebi. Čitavim se tijelom odupirem njegovim rukama koje me guše, opirem se, odižući se. Bespomoćna sam kao glodavac u kljunu ptice grabljivice...

Čujem glas fotografa:

„Vama govoriiim!“

Moje oči su zasljepljene blještavim, treperećim svjetlom. Jarko svjetlo lomi se na mom licu. Vrijeme se na tren zamrznuo, prožimajući sve, kao da želi progutati svaku živu stvar. Nakon što je odvukao svjetlo, prilazeći mi, fotograf reče:

„Ali, nismo uspjeli. Pomaknuli ste se“. Prvo je obrisao moje oči iz kojih su tekle suze zbog boli, ali nimalo ne brinući za moje tijelo koje se klatilo nad dubinom. Rekao je: „Moram snimiti ponovno, niste se osmjehnuli“, čisteći svježu krv koja je kanula iz mojih nosnica.

Ponovno zauzima svoje mjesto, pazeći da ne dodirne svjetleće ploče u mračnoj sobi, i izgubi se kao da je u skloništu. Ruke mi stišću grlo, svom snagom grabe korijen moje kose. Moja ramena klize prema dnu ponora još više. Za vrijeme gorke borbe, još ni ne shvaćam da mi je kosu iščupao iz korijena. Pod jačinom boli moja se glava trza prema natrag. Nema nikakvog znaka da će me ta nepoznata osoba, koja rukama poput pandži čupa moju kosu, osloboediti. Moje oči obuhvaćaju beskrajno plavetnilo koje sjaji iznad moje glave, dok srce nastavlja udarati kao da će iskočiti iz mojeg zategnutnog vrata. Na tren sam pomislila kako je nebo vječno, ali da je to moj kraj. Dvije kapljice suza slijevaju se prema mojim ušima, kao da mole. Poput neke fluidne molitve. Jednom, kada moje ruke budu oslobođene, sići ću u bezvremenski prostor. Ako ne oslobodi moje ruke, spremna sam skalpirati ga. Zgrabim njegovu ruku koja mi steže kosu; ščepam je kao što je i on mene, možda i jače. Ponovno čujem glas fotografa.

Pomalo gorak, pomalo ironičan osmijeh na mojem licu. Gledam u plavo nebo, sve zaboravljujući. Kamera bljesne još jednom, dok me ruke vuku u plavetnilo, moje lice je u ravnini s nebom, dišem duboko.

Glas na televizoru ispunio je tamnu sobu; Sadu odgovara, jadikujući, zadnjim dahom: „Da, moja ljubavi, da, preživjet ćemo, zauvijek...“

2

Drugo ime vatre

Tuğrul sjeda za upravljač, ključ se gubi u njegovim velikim rukama, naginje se prema naprijed, gledajući u mene. On me očarava; kada bi rekao: „Dilruba, ti bi trebala umrijeti sada“, uzvratila bih mu: „Uzmi moj život“. Kada bi rekao: „Dilruba, idemo umrijeti!“ rekla bih: „Hajdmo“.

Takvom me on vidi – Dilruba, umrimo zajedno. Dilruba, odbacimo život. Želim umrijeti s tobom. Umireš li i ti za mene, Dilruba?...Tvoje oči gledaju kao bodež u moj vrat, Dilruba...

„Da krenemo?“, kaže. I polazimo lagano. Njegovi pogledi tiho govore. Sve osim Tuğrula nestaje za mene. Ljubomorna sam čak i na prozorsko staklo koje blago odražava njegovo lijepo lice, na cestu u koju gleda, na riječi koje se izlijevaju iz njegovih usnica, polako kao da teku. Ljubomorna čak i na najsitniji detalj s kojim je njegovo biće u kontaktu. Nisam znala da je ljubav takva. Nisam znala za takvu izgubljenost. Da me je Tuğrul htio vezati za svoja vrata kao psa, ne bih ga odbila. Ako bi htio da budem prostirka ispod njegovih nogu, bila bih ponosna na to. Tuğrulov glas govori da nebo postoji. Nebo je blizu. Dok ronim u njegovim smeđim pogledima, nebesa iznad mene zamrzavaju laži. Njegov miris me omamljuje, ja trčim prema bolu kao što leptirice lete prema vatri. Prema veličanstvenoj ljubavnoj boli.

„Je li ti se svidjela večer?“, kaže, pogledavši me, podižući na trenutak oči s ceste. Njegov pogled mi govori: 'Potkresao sam ti krila, krvariš li?' Izgledalo mi je da bi to mogao reći. Ili, da govori: 'Bacio sam te u rupu punu stonoga, jesli li se uplašila?'

„Bilo je tako lijepo“, rekla sam.

„Da, često idem u taj restoran.“

„Nije restoran ono što je lijepo“, rekla sam. Pogledao me kao da pita: što onda?

„Tvoje biće.... Ti sam...“

Govori dok vozi po uzbrdici:

„Sretan sam što to čujem.“ On vozi tako brzo. Auto ne rula po cesti, jednostavno leti. Kao da će naše emocije preuzeti brzinu ako auto uspori. Tuğrul vozi naprijed odmjereno, čvrsto. Kao da bi izgubio samopouzdanje ako se zaustavi ili uspori. Trebamo što prije stići u kampus.

„Voziš tako brzo, kaže. „Obraćam mu se ugodnim tonom. Htjela bih da uspori, želim ga još gledati.

„Ceste su prazne, ne brini“, govori, „zaista se bojiš?“, šapnuo je, ne čekajući moj odgovor:

„Dilruba...Dilruba... Koje je to prekrasno ime... Moram stalno izgovarati to ime... Moram te zvati bez daha, ...Dilruba...Dilruba...“

Činilo se kao da šapuće sam za sebe. Zatreperilo je u mojoj trbuhi ili je riba koju sam maločas pojela počela oživljavati i praćakati repom nakon rečenice koju čujem. Onda je Tuğrul zapalio novu cigaretu teškim pokretom. Plamen osvijetli njegovo lijepo lice u tami. On udahne prvi dim duboko, veoma duboko i izdahne ga otpuhujući. Grubim pokretom baca kutiju cigareta na postolje prednjeg prozora. Zemlja izmiče ispod naših stopala. Idem u stan, osvijetljena asfaltirana cesta stalno se produžuje ispred nas. Ulična svjetla oživljavaju u najrazličitijim oblicima na okolnim prozorima.

Tuğrulove duge i jake ruke grabe upravljač, potom izbacuje jednu ruku kroz prozor i klati njome, kao da se dosađuje. Obadva prozora potpuno su otvorena. Ponovno se onaj njegov miris miješa sa zamarnim mirisom cigarete i izluđuje me.

„Znaš Dilruba, nikad nisam bio ovakav. Dilruba, izgledaš kao gazela“, kaže, zadržavajući pogled na mojim očima i ne mareći za brzinu. Pomislih kako bi se auto mogao sam kretati. „Nemam tu moć, Dilruba“, dodaje.

Okrećem se rani unutar sebe koja neprestano krvari... Umrla bih da nije njegovog glasa. Da nije njegovog blještavog mirisa, gnoj bi tekao u mojim venama umjesto krvi. Tuğrul me privlači svojom zastrašujućom ljepotom. Gotovo sam izgubila samopouzdanje. Njegov dah pored mene čini me pijanom, omamljenom.

U tom trenutku začujem strašan vrisak. Znala sam da mahnito vrištanje najavljuje približavanje vatre. To je *Nafs**. Tuğrulovi šaptaji i pogled pun požude daju mu snagu. Nafs mi prilazi u svojem ružnom tijelu hijene sipajući vatru, pomiješanu s crnom pjenom iz njegovih ustiju. Zar ga nisam već svladala? Zar se moj *Keşaf** ponovno urušio? Kako uspijeva ponovno pokoriti moj Duh i zarobiti tron srca!

„Molim te prestani, Tuğrul, molim te, prestani. Zaustavi se.“ Počinjem vikati. Pomislim se prebaciti otraga, da na sigurnom prebrodim te teške trenutke. On smješta uspori, osjećajući da se sa mnom nešto događa. Ne pita ništa, shvatio je da se želim odmaknuti. U trenu zaustavi automobil, sve se odjednom umiri. Izjurim iz automobila, kao da bježim od vatre... Znala sam jedan kraći put prema kampusu. Oštar vjetar me osnažuje. Zastajem na trenutak, oslanjajući se na prednji dio auta. On mi priđe. Staje pokraj mene i naslanja se na auto kao da razgleda pejzaž.

„Jesam li te uplašio? Prehladit ćeš se“, kaže. Oboje smo se u tom trenutku našli uz sami rub provalije. Nije to bio njegov plavi automobil na što smo se naslonili, već rub nečeg drugog. Samo mali pokret i zemlja bi se odronila ispod naših nogu.

„Samo želim malo svježeg zraka...“ U isto vrijeme udišem.

„Zašto plačeš?“, kaže tiho. „Jesam li rekao nešto krivo?“

Želim reći 'da, bilo je krivo; kad si izgovorio Dilruba, bilo je pogrešno, nisi smio reći moje ime tako iskreno, tako toplo; tvoje šaputanje mojeg imena Dilruba, ubilo me'. Ali nastavljam šutjeti.

„Ne, ne, nisi ti kriv...“

„Vozio sam prebrzo i preplašio te, zar ne?“, Tuğrul govori o brzini automobila. I sam život je brz.

„I sam život je brz, ne brini“, rekoh.

Vidim kraj svijeta na kraju te ceste koja se račva. Radije bih umrla u nesreći nego iznevjerila Keşafa. On mi je značio sve. Tisuće Tuğrula nisu vrijedne jedne riječi Keşafa. Moje misli postaju ozbiljne i idu u pravom smjeru. Taj mi je put pomogao pobjeći od privremenih i varljivih emocija. Tko je Tuğrul? Susrela sam ga nedavno. Kako sam se brzo zaljubila! To je bilo glupo... nerazumno... Ponovno sjednem na prednje sjedište pored njega, sabirući se. Ako sjednem otraga, značilo bi da mu nimalo ne vjerujem pa onda ni samoj sebi...

Ipak, ponovno me zapljasnula bura emocija kada je auto polagano krenuo. Tuğrul pažljivo gleda u cestu. Ne vozi brzo ovaj put. Zapalio je još jednu cigaretu. Ponovno isti miris, isto ludilo...

Napokon smo stigli u dom, sigurni i čitavi, kao da smo prešli tisuće klisura. Kada se auto zaustavio ispred spavaonice, Tuğrul se nagnu unatrag; lice mu je olujno. Sasvim je nagnuo glavu unatrag. Još nije završio s cigaretom. Puši zamišljeno...

„Odlaziš sada?“, pita. Podižem jedra i krećem napokon gore u svoju sobu.

„Kasno je, bolje da idem“, kažem. Nikog nema okolo. Svjetla su upaljena iza debelih zavjesa spavaonica, ali najviše svijetli ulična svjetiljka ispod koje smo zastali. Izlazim iz auta kao hodač na žici. Tuğrul hoda nekoliko koraka iza mene.

„Nemoj se mučiti“, kažem. „Hvala velika.“

„Vidim da si opet na odstojanju“, kaže. On se fino osmehuje. Teško mi je ostaviti ga i krenuti gore. Ponovno se zaustavljamo kod kabine za informacije.

„Kad ćemo se opet vidjeti?“, pita.

„Kadgod želiš...“, odvratila sam.

„Doći ću čim prije.“ On se opet blago naginje prema mojoj licu. Pijem njegov glas kao vino. Udišem njegov miris kao da ga nikad više neću osjetiti. Nedostaje mi već, dok je još tu kraj mene. Moje srce se slama i sve oživjele ribe počinju divljati. Njegova je kosa bila duga tako da je stavljao iza ušiju... Tanki pramen padaо je na njegovo lice. On blago protrese glavom da baci pramen unatrag. Onda ga ispravi rukom.

„Volim te vidjeti, ne znaš koliko“, kaže.

„I meni isto...“, promucam. Ostavljam ga tu i odlazim iza pregrade.

Htjela sam zaplakati i reći „nemoj ići“. Teško mi je ostati pribranom i ne poći za njim dolje da ga na koljenima molim da ne ide. Sada je pregrada između nas. Tuğrul je izašao hodajući iza nje i nestao.

Zbog tvoje ljepote

Ali, krenimo od samog početka. Na ono što se dogodilo prije Tuğrula. Sve dok u životu nisam srela Safran, nisam sebe smatrala sretnom osobom. Bila sam u dvadesetima i živjela u velikom sveučilišnom kampusu, u zelenilu koje je podsjećalo na raj, ali moj se život nije razlikovao od pakla; nisam imala ideju kako uživati u životu. Ponekad bi me po dolasku u Ankaru, nakon što

bih se, nakon duga putovanja autobusom, oprostila od tete koja me odgojila, i od svojeg rodnog grada, preplavila neopisiva melankolija. Nešto mi je stezalo grlo još na putu prema gradu; skoro bih iskočila iz busa kako smo se približavali Ankari. Lagala bih kad bih rekla da sam imala puno prijatelja prije negoli sam srela Safran. Ljudi koje sam poznavala mogli bi se nabrojati na prste jedne ruke. Provodila sam dane krećući se između studentskog doma i zgrade fakulteta, boraveći u knjižnici ili susrećući tih nekoliko ljudi koje sam poznavala. Uz to su me u tim monotonim danima pratile i egzistencijalne depresije tako da se moj život pogoršavao. Tako sam dogurala do zadnjeg razreda. Dani su se kotrljali bez uvida koliko sam bila usamljena, dok sam se pokušavala uklopiti u život s ljudima uvjerenim kako će vječno biti mladi. A onda jednog dana...

Taj sam dan bila sama u svojoj sobi u domu. U kampusu je ostala tek šačica ljudi. Bio je praznik i posvuda je, uključujući i moju sobu, zavladala neugodna samoća. Ja sam se nadala da će me pozvati moj otac ili teta. Moj otac otišao je na odmor sa svojom ženom i mojom tetom, koja je prije bila udovica pa se ponovno udala; njih su dvoje bili prezauzeti da bi me nazvali. Kako god, nije bilo nikoga tko bi me nazvao. U takvoj dubokoj samoći život je tutnjao svom težinom pored mene, poput parnog valjka. Ta zamračena soba iz koje sam promatrala kako se horizont pretapa u tamu, bila je za mene poput ubožnice.

Obično spavam kad sam tužna. Ali ovaj puta nisam mogla zaspasti. Odvukla sam se van. Kišilo je i bilo je jako hladno vrijeme. Lutala sam okolo kao *Qay** koji traži svoju *Leylu**. Kiša se slijevala takvom snagom da su se kapi, velike kao lješnjak, kotrljale po tlu. Takva kiša može donijeti katarzu. Voda me ispirala, do kože sam pokisla. Zaustavila sam se u sredini velikog igrališta: raširila sam ruke kao da želim zagrliti nebo i kišu koja pada, bez ikakve spoznaje da je to trenutak koji će promijeniti moj život. Plakala sam, tople suze su tekle po mojim obrazima i spajale se s kišom na vrhu brade. Onda sam se počela obraćati Bogu, uvjerenja da me nitko ne čuje. U isto sam vrijeme plakala i govorila nebu.

„Moj Bože!“, jecala sam. Počela sam vikati, ali buka koju je stvarala kiša prekrivala je moj glas.

„Ti vidiš, ja ne mogu više!“ Stala sam na tren, obuhvatila očima mračno nebo, glas mi se miješao s olujom na nebu kojoj se pridružila kiša. Na prsa mi je nalegla težina, jecala sam.

„O, Stvoritelju neba i zemlje, oslo nisi ove samoće. Tebe molim, jer tko drugi osim Tebe može ispuniti ljudsku želju. Daj mi prijatelja, pomozi da nađem pravi put, prosvijetli me svojim blagoslovom, osvijetli mi put...“

Mogla sam još samo ponavljati zadnje rečenice. Padajući dolje na koljena, bez prestanka sam plakala, prekrivajući lice rukama; kiša je milovala moju kosu. Pokušala sam ponovno:

„O, Milostivi! Pokaži mi istinu, izvedi me iz ovog kaveza i približi me ljubavi! O, Jedini koji daješ ljubav...!“

Bila je to očajnička molitva: kao zadnja molitva slabog čovjeka koji je došao do kraja svega, čak i do kraja samoće. Onda sam predahnula, s dlanovima na travi, spustila sam glavu na koljena i ostala tako kao točka u tami, mirišući vlažnu travu. Sve je oko mene bilo osvijetljeno svjetлом koje je isijavalo nebo, dok sam očajnički plakala. Moj glas bivao je tiši, dok je svjetlost istovremeno postajala sve jača. Bilo mi je hladno, vratila sam se u sobu skroz mokra. Pala sam na krevet. Onda sam utonula u dubok san u kojem sam sanjala. Taj san nije bio od onih uobičajenih. Možda se pojavi nekoliko puta u životu. Nisam također znala da molitve mogu tako brzo biti ostvarene: život će mi prišapnuti da su moje molitve uslišane i da sam na svjetlom putu. Ali kakvome putu!

Nekoliko dana kasnije, uzbudeno sam ispričala taj san Hazel. Ona je bila razumna djevojka, smještena u sobi nasuprot moje. Prvo me je znatiželjno pogledala, a onda rekla:

„Znam nekog tko dobro tumači snove. Ako želiš mogu te odvesti tamo.“

„Naravno, idemo“, rekla sam uzbudeno. „Kada krećemo?“

„Sutra!“, rekla je, gledajući u moje oči. Kroz njezine zelene oči prolazile su karavane.

„Ja bih... samo bih pitala u vezi sna...“

Safran! Sveta žena!

Toga su me dana anđeli doveli k tebi, da pokažeš svoje lijepo lice, držeći moje ruke i zboleći govorom koji nisam znala. Dan za pamćenje! Padale su dolje ikone jedna po jedna; sve tajne svijeta otkrivale su se s tobom. Prvo ti, koja podižeš svoju ruku kao ogledalo koje je protreslo moju sliku i pokazalo mi drugačiju mene, govoreći mi „šuti“! Moja riječ ostala je visjeti u zraku i nije znala kamo pasti. Tvoja se ruka raširila kao bljesak, bila je bijela, bjelja od bijele, srušila sam se u taj dlan sva zbrunjena. Tvoja tako bijela ruka i taj pokret tako precizan i snažan, nije ostavljao prostora za sumnju, moja svijest je u naglom pokretu tvoje ruke vidjela branu koja zaustavlja rijeku. U mojim zbrunjenim očima odražavala se sućut tvojih lijepih očiju. Ako bih pak sve to pokušala shvatiti, radost i nada bi nestali iz zamršenog čvora tog pogleda.

„Znam, ne moraš objašnjavati“, rekla si. Nisi mi dopustila da govorim o snu, samo si se nasmiješila. Izgovorila si to uz lepršavi osmijeh što dolazi iz dubina plavetnila, rušeći svaku mudrost poput domina. Tvoje me lice izložilo u potpunosti, vraćajući moje biće na sami početak. Skromnost povezana s tvojom dubokom percepcijom, svetost u tvojim dubokim plavim očima oborili su me kao gazelu pogodjenu strijelom. Žurila sam saznati odgovor za svoj san. U jednom sam trenutku u tvojim očima pročitala jednostavan odgovor. Kimnula si lagano glavom, a svjetla tvojih očiju sjale su kao mač. To je bio dokaz, dokaz nade da će naći korijen kojemu pripadam, premda jedva vidljiv nakon dugo vremena. Ta slika koju sam nastojala izbaviti iz tame teške oskudice neko je vrijeme stajala negdje između sna i stvarnosti.

Safran, sjeti se! Dogodilo se to jedne od najhladnijih zima u Ankari. U zimi gdje su svi putevi kad bismo ih htjeli spojiti zajedno mogli završiti samo na jednom mjestu: u toj maloj kući! Zapamti da me taj jaki vjetar, podižući moje lice i ljubeći mi čelo, povukao u prostor od ta dva jarda* twoje male kuće. O moj Bože, kako je odjednom ono beskrajno nebo stalo u te dvije sobice? Ti, koja vidiš pukotine moje duše, moju savjest, moju misao, cijelo moje biće u briljantnom ogledalu koje kao da šalje odraze s planine na planinu, twoje duge sukњe su poput čvrstih stijena na obali. Pri svakom tvom pogledu sakupljala sam mjesecinu s tvojeg lica i radost iz tvojih očiju. Poput aure mjeseca nosila si svoj bijeli šal i kada bi padao s tvojih ramena, slobodno sam mogla ući u to tiho riječno korito. Tvoje bijele ruke, lijepo oblikovani prsti, bili su beskrajno nebo. Blagost tvojega glasa... Taj šaputavi glas kao da krije snagu i moć blagosti.

Istaknute kosti na obrazima, malo nakriviljen nos, hrabre i misteriozne oči oživljavale su sve u što su mogle prodrijeti, a oštra nakriviljena i lijepa usta koja se mogu vidjeti samo na mudrim ljudima, bila su kao nacrtana na tvojem licu. Ti, koja plešeš simbolički ples, ti koja izgledaš pročišćena od svih briga i strahova, pomicićeš ruke kao da se igraš s vatrom; ti, liješ ljepotu iz svojeg glasa...

Safran... Ima nečeg posebnog u tvojim pokretima, stavu, manirama, nečeg što ne pripada ovom svijetu. Tvoji prsti nas mijenjaju, ujedinjuju one koji su te vidjeli, nevidljivim nitima usklađuju životne lance u smislene prstene, koji odražavaju i radost i nebesku svijest. Kako je tvoja rijetka jednostavnost prihvaćanja dotaknula moju svijest koja je izgledala teška, hladna i zahrdala, stotine događaja zakopanih duboko u prošlost u mojim mislima biva osvijetljeno, krik zarobljen u mojim prsim hrljima na danje svjetlo, izlazeći iz kaveza.

Istoga dana! Tvoje biće koje je obasjavalo sve čega si se dotaknula, činilo se kao divna oaza nekome tko nije znao kamo bi pošao i koji je žedan u pustinji, poput mene.

Mala kućica okružena niskim zidom u jednoj od uskih ulica Balgata, veće i manje straće okolo. Ugledala sam drvena vrata vanjskog zahoda. Ostakljena željezna vrata kuće... Unutra je sladak, radostan i ustaljen močvarni miris anatolijskih kuća. Ugodan miris. Na ulazu, pred vratima je ručno izrađena prostirka. Posuđe je na peći u sredini. Toplo je unutra, unatoč oštrini i zimi vani, toplina miluje moje lice... Stara staklena vitrina prekriva čitav zid pored vrata koja vode prema kuhinji. Knjige i umjetno cvijeće na policama... Divan na suprotnoj strani, namješten pažljivo, i stare stolice stavljene uza zid. Na zidovima nekoliko slika prekrivenih bijelom tkaninom. Ponegdje su se vidjeli kameni dijelovi poda, veliki, ogromni čilim u sredini. Mislim da je strop prenizak, a kameni je pod ponegdje ulegnut, a negdje malo povиšen. Kuhinja je tako mala da samo dvoje mogu ući. Radna ploča je prekrivena zelenim stolnjakom. Veliko platno odignuto je na kruhu u plastičnoj posudi.

Malo propansko kuhalo. Maleni prozor prekriven zavjesom tamne boje. U kuhinji su uzana vrata koja vode u kupaonicu koja je mala i bez svjetla.

Jedna žena u bijeloj marami povela je Hazel i mene u malu sobu na ulazu. Dva divana u sobi, jedan nasuprot drugom. Malo ostakljeno postolje i veliki, starinski televizor koji nikad nisam vidjela da je uključen. Sa strane knjige. Dva su prozora u toj sobi, svijetlo je. Hazel i ja sjedimo jedna pokraj druge sa sramežljivim izrazom na licima. Petama dodirujemo debeli prekrivač divana. Žena koja nas je uvela je niska, debela, u četrdesetima; gleda u nas neko vrijeme preko naočala s lijepim osmijehom na licu. Ima manire profesorice. Sjeda dolje na pod, blizu divana.

Ta žena će sjedila na istom mjestu blizu divana svaki put kad posjetim tu kuću. Ona pažljivo bira riječi kad govori, pokazuje maksimum napora da ne kaže nešto krivo i nosi beskrajno dobru dušu u svojem malom tijelu. Djeluje brižno kada palcem skida naočale. Nosi dugu haljinu i svijetlu vestu. Prebacila je krajeve veste preko prsa i preklopila ruke kao da je hladno.

Rekla je uobičajeno:

„Safran dolazi uskoro, molim vas, sjednite“. Očigledno je da su bliske, vjerovatno susjede. Kako bi se mogla opisati ova kuća? Čudna kuća, njezin tonalitet odzvanjao je u mojoj duši... Pokušavam uhvatiti mir i čestitost obilja kojim odiše svaki njezin dio. Hazel i ja gledamo okolo, slušamo zvukove kuće. Zvukovi iz kuhinje nadjačavaju pucketanje iz peći. Hladni vjetar vani je dirljiv, koliko i divlji. Nakon kraćeg vremena, imam sliku iz snova, ona ulazi u sobu kao žubor: njezini koraci tihi su i staloženi, njezine duge sukњe snježnobijele kao valovi oceana u pjeni.

„Princezo, dobrodošla... Srećemo se prvi put... Tvoje lice i blagi osmijeh su poput ruže.“ Mi ustajemo. „Sjednite“, rekla je i smjestila se na kraju divana preko puta nas. Njezin glas je kao ton neke dirljive pjesme, iskren je, mističan, svijetao, melodiozan. Očekivala sam da me pita „Odakle si došla? Zašto si ovdje?“, ali nije. Ona je u tako ugodnom raspoloženju da svojim izgledom i stavom pokazuje da nije puna sebe. Evo je pored nas u svojoj dugoj haljini, snježnobijelim šalom i licem poput mjeseca. Ona gleda u nas, ali kao da gleda mimo nas. Cuje nas, ali kao da vidi našu dušu. Ne skidajući osmijeh pita:

„Kako ste djevojke?“

„Možemo reći - dobro“, promrsile smo u jedan glas.

“Nek' vam Bog da zdravlja, lijepo vas je vidjeti,“ rekla je. Govorila je beskrajno uglađeno, s dubokim mirom koji malo tko ima. Ona ne promatra objekte, već srcem vidi njihova značenja. Ton njezina glasa je melodija koja osvjetjava sve što dotakne. Svaka se stvar vraća svojem vlastitom izvoru i ujedno prekida vezu s običnošću. Izražava ono posebno mišljenje, dajući vrijednost tebi, svemu. To mišljenje je sasvim daleko od umjetnog, unutrašnje je, počinje govoriti žuborom u dubini. Bijeli šal na glavi naglašava osjećaj posvećenosti na njezinom licu. Njezin izgled obasjava moju dušu oštrim sjajem poput jastreba koji pritom mirno stoji.

Njezino melodično disanje je ljekovito. Oslobađa me svih laži i saznajem jedinu istinu: dok rastem u bestjelesnom, postajem u isto vrijeme manja, raspadam se. To otkriće, ta zastrašujuća blizina s njom postaje sve veća i veća, ne mogu se zaustaviti. Moj iznenadni dolazak u ovu malu kućicu proučio me kao mutnu vodu iz taloga na pod. Bacam se u ocean njezinih začaranih očiju. Kako joj to mogu reći? Riječi su prazne, slova su ovdje nemoćna. Tišina se spušta na moju glavu. Velika agora je stvorena na tom prostoru od tri stope; životi kupljeni i prodani. Tko upravlja? Svi šute. Progovaram glasom posve drugačijim nego što je ikad bio:

„Pitala bih te samo o snu... Ne želimo te dugo zadržavati, Hazel mi je rekla da razumiješ snove. Mi smo zbog tog razloga...“ Gledam u Hazel očekujući da nastavi. Ona šuti. Čekamo. Sve čeka.

„Znam, ne trebam objašnjavati,“ rekla je Safran, i moj se glas slama o njezin dlan kada je naglo podignula ruku, dajući mi znak da budem tiho.

Moje se srce snuždilo. Došla sam te vidjeti. Ne znajući kako. Držala sam se! Čime me sludiš? Taj ritam, ta vibracija. Reci mi, tko si? Kako si takva? Uzmi sve čemu pripadam, spasi me; ja sam na

rubu bolesti. Ja sam u divljoj, duboko ukopanoj zemlji samoće. Učini me sličnom sebi. Izvedi me iz ovog čudnog stanja! Dah novorođeni protiv mojih vezanosti! Neka moj glas ne bude tih i pun grešaka! Glas koji neće poznavati šutnju i onda kada ne govori! Ako si blizu tog moćnog pera koje može iscrtati moju kožu i moje lice, ne zaustavljam se – moj život i moja duša, tvoji su. Moje meso i moje kosti isto. Usamljena sam, očajna, ugrožen je moj život. Sačuvaj me od mene! Dovrši me! Daj mi mene kao da život i smrt ne postoje. Pokaži mi svoje lice dok traje ovaj san od tuge. Baci laso Adamova vina u moj život, nauči me tu alkemiju. Budi moj predak, pusti da tvoj predak bude moj!

„Dođi!“, samo je rekla.

Vidjela me mojim očima. Sada ostajem bez daha! Nigdje se ne može pobjeći, očajnički se pokoravam pod sjenom ovog mjesta. Moji se dani, trenutci i život miješaju u tom ritmu, tu sporna opsada završava. Nalazim oazu daleko izvan kaveza. Izvlačim se iz divljeg stanja u kojemu sam sebe poznavala. Molitva u mojoj duši, drhtanje cijelog mojeg tijela. Sada postoji samo Safran. Bez proživljene prošlosti i očekivane budućnosti. Ova vatra podsjeća na čelik kada pada na nakovanj, darujući mojoj duši radost otklona od propasti. Umirem od tolike bliskosti. Nisam čak niti zvuk te velike kapsule što podastire svoju tajnu nebu. Radije šutim nego da nađem jezik oslobođanja. Kako svojoj sjeni mogu reći o tvojem postojanju? Moja egzistencija je tulipan koji cvjeta tvojim postojanjem i moja je odsutnost tišina koja je našla svoj jezik uz tebe. Ti si i moj jezik, i moje srce. Sada sam tu, dodirujem tvoju svetost koja se širi s kraja na kraj vremena. Reci mi, čija me velika ruka vezuje uz tebe? Tko me to gleda iz tvojih očiju? Tko me zove tvojim glasom? Tko je onaj koji navija sudbinu kao sat u trenutku kada postajem slaba? Gle čuda! Gle čuda!

Ta sudbina kruži između nas dvije dodirujući budućnost kao bumerang. Ta tišina, to buđenje iz uljudnosti, baš sada, u trenutku ovog udisaja, poput dlijeta teše moj rast, premda čak i zrak koji me dotiče govori da ti to znaš. Miješaju se nebo iznad nas i tišina ispod naših stopala. Ona zamišljenim pogledom prati moje stanje, namjerno letimičnim i kao uzgred. Na trenutke dobiva uvid u moje stanje, osluškuje kako ističe ta prljava voda. Promjena izraza na njezinom licu. Njezino je lice nešto najljepše na cijelom svijetu. Ima nešto pročišćavajuće i nešto što vodi istini tu prljavu vodu u kojoj sam. Mrlja je očišćena, prekrivena njezinim prisustvom. Čini da zaronim u čistotu oceana, ali ja ne znam kako u njemu plivati. Čak bježim od vode uz viku i vrištanje. Ona gleda u tlo neko vrijeme, oklijeva, čitav moj život proleti u tom pogledu. Ona mi daje zadaču koju ne mogu nositi pod tim pogledom koji je izvan svake doktrine, bilo kakvih „izama“, paradoksa, filozofije.

Odjednom joj se lice ozari, radost koja se više nije dala sakriti preplavila je njezino čisto lice kao tiha rijeka. I prema meni se pruža njezina snježnobijela ruka. Nebo pozva sokola s vrha planine:

„Dođi!“, i ponovno, „dođi!“

Stidljivo spuštam glavu dok se moje ruke prepliću s njezinim. Moje ruke su u vrču meda. Pod njezinim se glasom moje disanje njiše poput trske. Klizi u moja gnojna prsa poput pomazanja. Kada dodirujem njezine ruke vjetar milosti trese moju dušu kao kad drvo odbacuje trulo voće. Tirkizna rijeka teče u moje dlanove. Dijamanti, rubini sipaju oko nas. Eliksir se izlijeva iz njezinih ruku i trese svaku kost u mojem tijelu. Sveti žig je utisnut na moje čelo. Njezine ruke me presipaju iz jednog vrča u drugi odvodeći moje srce u svijet blagosti. Leđima sam oslonjena na bezdana mjesta iz starih bajki, moja stopala koračaju po besmrtnom tlu. Ona uči beskrajnu radost riječi. Ljubav je sada u svemu. Prašina se potajno pretvara u kristal.

Ta ljubav poput crne rupe nemilosrdno guta vrijeme i prostor; prostor i vrijeme su pokorenii. Izvedi me iz moje domovine. Umrijet ću od te ljubavi. Ta ljubav me mijenja i pretvara u jedan jedini trenutak s puno različitih lica. Položila sam svoju bezvrijednu ružnu glavu na prag kuće pune patnje. Ne uklapam se u svijet, dijelim vječnost jednog kratkog trenutka. Odvlačim svoju sudbinu dalje od tog dugačkog vriska. Otvorila se biserna školjka ljubavi.

Nisam zastala da pitam što si mi rekla, nisam se zaustavila, postajem plač tu gdje sam bila gluha bez zvuka, postajem tišina onđe gdje sam bila vrisak. Ne znam kako se to događa, ne znam kakav kalež držim s tim svjetlucajućim vinom. Ogrlica od rubina je na mojim grudima. Približavam se

imenu punom ljubavnih strelica. Nosim more na glavi kao frizuru. Između ljubavi i mene nestaje zavjesa, prikačena sam o njezinu svjetlost kao pijana sjena. Bljesak, svjetlo tog trenutka zasjenjuje moje postojanje, svoju prošlost upućujem budućnosti, razbijam je o budućnost. Svežanj riječi se otvorio, vrhom kose dotičem crtu. Ulaz se polagano otvara na horizontu, ta svjetlost me zasljepljuje. Predviđam ubrzanje u sumrak. Tresla sam se, skoro da umrem, dala sam dušu i našla Boga.

„Hajde!“

Sve što izgovorim naglas može biti moj svjedok, zemlja i nebo mogu biti moji svjedoci, može čovjek i džin.

„O Uzvišeni, podari mi oprost, i molim za tvoju ljubav!“ Tog smo dana bile tetovirane u tom ateljeu ljubavi, Hazel i ja...

***

Moje ime je Dilruba. Hodam ovim putem ne znajući da sam, sa svakim korakom koji sam napravila toga dana, iz džepova pobacala jedan za drugim sve životne dragulje. Kao mlada cura na prekretnici života održavala sam zelenom nadu, u onom skrivenom kutku prema kojem sam išla. Plivala sam prema slijedu događaja koji će promijeniti i preoblikovati moj život, čak i prošlost, na tom putu na koji sam tog dana stupila, u ime života. Niti Hazel niti ja nismo znale koliko daleko ćemo se odgurnuti od obale života. Nismo znale koje oluje, pustoši, spoticanja i samoće stoje na tom putu. I kada smo se vraćale u Balgat nismo znale hoće li sve biti isto kao prije. Pečat toga dana bit će utisnut za čitav život u te dvije duše koje se trude postojati u beskrajnoj vječnosti, kao da nikad neće nestati. Istina o tome da naše duše nikada neće biti bolje na drugom mjestu, neće se promijeniti čak i ako se film vrati natrag i mi se okrenemo starom ritmu. Naviknut ću se na tu igru u kojoj prisutnost i odsutnost mijenjaju svoje kostime u mojoj životu i gledat ću tu igru u njezinoj veličanstvenosti, nakon dugih i bolnih dana. Svaki put kada bih posegnula rukom da konstruiram stvarnost, to bi bilo uništeno i ustupilo bi mjesto nečem realnijem, besmrtnoj i složenoj stvarnosti koja ostaje uvijek ista.

Ne mogu zaboraviti Safranin izraz „Dođi!“ u tom velikom trenutku. Sve u mojoj životu bilo je prolazno; u trenutcima kada sam pokušavala razumjeti sudbinu mora da je postojao jedan jedini odgovor, isti i drugačiji za sva ta pitanja; jedan isti odgovor mogao bi biti i za ovo i za ono. Različita mišljenja izviru iz istog izvora i šire se u različitim pravcima poput zrake svjetla reflektirane iz prizme. Ti ljudi koji žive u iznenađujuće lošim uvjetima, daleko od pohlepe, ti ljudi koji su postigli mir, koriste svoja srca da bi stavili duh na tron svojih duša; iza tih zidova dolazi čisti dah, njihova jednostavnost i skromnost, osjećaj za cjelinu pokazuju se u svom savršenstvu, njihove stope zrače milost po valovitom podu ove kuće, vječnu sreću, vidovitost kojom osjete svako biće, ta vibracija koja se osjeća na drugačiji način nego sva ostala osjetila, taj osjećaj pravde. Kako mi oni izgledaju nadrealno!

Svako razumijevanje stvarnosti i tumačenja koja sam dotad imala, koja su bila utemeljena na materijalnom i naporu kojima sam nastojala otvoriti vrata zdravlja pomoću istog ključa, svi razlozi, pravde i krivde, ukratko, sve skupa bilo je pokopano u toj maloj kući. Prvo sam shvatila da neke stvari nisu ni teške ni rigidne u omči života u koju sam pala. Ta ravnoteža, ta harmonija, koja nije u doslihu s mojom imaginacijom, niti je njezina snaga čista od svake fikcije onog viđenog i neviđenog, bila je za mene jednak teško ostvarljiva kao i podizanje mistične zavjese ili snova o zemlji za koju nikada nisam znala da postoji, ili koju nisam mogla čak niti zamišljati. Ovdje, u ovoj kući, u kojoj su za svaki dan bili pomno isplanirani sati molitve dočekani s iskrenošću i mudrošću, kao da se rijeka božanske svjetlosti slijeva s krova.

Te duše žive svoje živote na osi sreće utemeljenoj u postojanoj i odanoj vjeri u svetu istinu čija ih svjetlost kroz njihova srca osvjetljava sve više i više i oni vide ovaj svijet, i onaj nakon smrti kao

dva kruga koji se lagano dotiču, što objašnjavaju pažljivo naslijednicima koji će ostati iza njih na ovom svijetu. Povezanost koju su uspostavili između ta dva svijeta bila je tako jaka da sam zaključila kako oni putuju u obadva na krilima uma i srca uz duboko poniranje.

Safran, ta blagoslovljena osoba kojoj je svaki trag, svaki događaj, svaka situacija u životu bila znak, danju i noću je čula zvukove i vidjela slike, uvijek na drugačiji način, spajala sve to uključujući i znakove, ne govoreći ni riječi o onome što je čula pa bio to i zvuk vjetra. Štoviše, nije joj za to bio potreban nikakav napor, ona je samo pažljivo osluškivala tihi šapat skrivene ljubavi u svakoj točkici svemira. A kada bi se to dogodilo, u svojoj dubokoj skromnosti i posvećenosti, smatrala je to potvrdom da bi svaka osoba koju sretne mogla biti *Hizir**, tako da je svaku osobu vrjednovala posebnim osjetom za pravdu. Ponašala se nepristrano prema prijatelju koji ulazi u njezin život, pazeći da ga iz bilo kojeg razloga ne povrijedi, misleći na mogućnost da će postati onaj koji traži znanje kada za to bude vrijeme; u pravila života upisivala je mir i oprez skupa.

Ta blagoslovljena žena, koja je tražila Božju potvrdu, premda je svaka njezina riječ, svaki korak bio ispravan i dobar, koja se revno držala strogih granica pravičnosti, okrenula je leđa svim riječima i djelima koja ne dotiču njezinu dušu. Za mene, ona je bila netko iznad čije je glave svijetlila ogromna aura, njezina je vjera prodirala u moje tijelo i miješala njezinu i moju krv.

To je bilo čudo. Samo tom riječi mogu izraziti ono što sam doživjela. Pitam se može li kazivanje o tom čudu donijeti neko dobro. Kada se tako upitam, ulazim u svjetlo koje se otvara u mojoj svijesti poput cvijeta. Došla sam tamo gdje pitanja sama stvaraju vlastite odgovore. Samo gledam. Gledam patnju i radost koja sve patnje briše... Možda pravo čudo počinje u trenu kad iznenada shvatiš kako si uronjena u čuda.

Otkriće! Sada prihvaćam da si uvijek u mojim mislima i riječima. Molim te, ne šapći mi više riječi, znanje je zastrašujuće! Zaštićena sam kad ne znam, ne čujem. Pobjegla sam svom snagom, pobjegla sam od onog s čime se nisam mogla nositi. Sada se ne osjećam dobro, napola sam *Maj-nun*, napola *Layla*. I ono što govorim ne bih mogla napisati bez tebe, što još da kažem? Bez tebe... Kada mislim kako si me cijelu obuhvatila, mogla bih to reći ovako: upozori me gdje bih trebala stati, ne dopusti mojem jeziku izreći krivi slog... Ne dopusti zanosu da se sada zaustavi. Primoraj me govoriti „Ja“. Okovalo me kad sam uvidjela da se bezuvjetno ostvarilo sve što si mi šapatom rekla. Gdjegod idem, omča oko mojeg vrata vuče me prema mjestu koje si naznačila. Okljevam te nešto upitati. Što bi mi rekla ovaj put o nebu u tvojim grudima, o čemu sam čula i što ćeš mi pokazati sljedeći put? Kakvo iscrpljujuće okljevanje! Kad se okrenem prema tebi, kada idem tebi radosna, opet sam i ukočena, zaleđena statua koja misli da počinje oluja. Stanje okljevanja, dvojnost percepcije. To... To jecaj govorи „Ne, ne pokazuj mi ništa više, nemoćna sam!“

Ovo mjesto je izvan razuma. Mjesto gdje se iscrpljujem čitanjem riječi napisanih biserjem koje vibrira na blještećem svjetlu. Ti me ne možeš pustiti, a ja ne mogu otići od tebe. Bespomoćna sam bjegunka koja se ne može pomaknuti, koja je ukopana i onda kada izgleda da se kreće, koja neprestano ponavlja tvoje riječi. Tražim u svojoj glavi skice portreta koje si nacrtala nevjerojatnom brzinom i snagom, portreta koji su s jedne strane sjene, a s druge zatamnjeni. Čujem jasno kako me poezija u mojoj duši i stihovi koje bez prekida slušam čine zrelijom. Vidim da sam bila iskušavana kroz samoću, bolest, siromaštvo i nepravdu. Ja sam kao prut kojeg nosi vjetar što divlje puše, odlazim na stranu na koju me vjetar odnese, letim svom snagom kamo me vjetar otpuhiće.

Ti si najljepši oblik ljudskog bića. Rekla si mi samo: „Pazi na svoje misli!“ Kroz tebe pluta sam svemir s tom savršenom ljubavi. Ti, najljepši znak ljubavi koji sam ikada vidjela i koji ću ikada vidjeti! Ti si bila čisto korito kroz koje je prošla veličanstvena promjena! Ti, ona koja čisti moje slojeve jedan za drugim i onda me kao golo sjeme spušta u plodnu zemlju.

Petra Sigur

Zašto se penjati na planinu?

Zato što je tu, glasi odgovor Sir Edmunda Hillaryja, aristokratskog dokoličara koji je prvi, uz pomoć šerpe, da se ne zaboravi onaj zasjenjeni, Tenzing Norgaya, prvi od svih, ispenjao Everest. Citat nije uzet iz samotnog istraživanja teme, već zbirke pjesama nekad gorućeg, sada podcijenjenog pjesnika, koji se i sam obuzeto i naizgled uzaludno punio informacijama o trenutnoj opsesiji – čovjeku, izdržljivosti, geomorfološkom izazovu, suludoj želji, ispučanom metku smirenja. Što ima loše o govorenju svog života? O čemu se drugome uopće može iskazivati vjerodostojnost, pitam te mlada kritičarko koja više voliš metafizičke postavke veznika od banalnih činjenica posranih na kup svakodnevnih ushićenja i padova? Čovjek je nakon sedam godina iznjedrio novu zbirku pjesma; dakle, ne samo napisao nego ju i uspio objaviti o trošku istaknutog izdavača, a neka mu je mala crvenokosa mišica koju pamtim po absurdno tankom glasiću kojim je jedva jasno izgovarala svoje impresije u emisiji namijenjenoj tinejdžerima, popljuje kao suvišan, manjkav odraz ionako banalne stvarnosti. Možda je njezin ukusni populjak prefinesan za pohabane forme svakodnevnih muka po braku, djeci i zamiršaloj starosti, no to ne znači da je njegova refleksija proživljene pasije utoliko manje značajna. Upast ćeš i ti curice s vremenom u zapjenjenu vodu okružena morskim psima, ako itko uopće zamijeti tvoju vatrenu čežnju s glave, a možda nećeš imati ni štitu kruha izmrvti kao trag onima za koje želiš da te nađu.

Meni se taj odgovor, uostalom, na prvu činio šupalj. Sve je tu. I glazba i voda, drvodjelstvo i lego-kockice, pa puno toga više ne zauzima ili nikada nije ni zaokupljalo fokus interesa. Neke me stvari obuzmu i u njima vidim slijeganje smisla, dok se drugih, usputnih smjerova, pokušavam riješiti, ostati gola i uskladiti se sa zračenjem srži. I ono što me privlači toj ili nekoj drugoj planini je isto takvo isijavanje samotne uzvišenosti. Iznad svega. I svakoga.

Za planinarenje je potrebna snaga, a moja je već to jutro bila isisana radnim tjednom koji naizgled traje još od prošlog niza sedam dana, ispražnjenog mjeseca, zadnjeg ljeta, proteklog desetljeća. Već poznajem tu slabost koja je samo trenutno jaka i kojoj je za utrnuće potreban čvrst san nekoliko noći da nestane, no ova ranjivost dublje je naravi. Prije svakog puta ili promjene rutine, uvijek me uhvati nemirna uzbudjenost, radi čega rijetko prespavam koliko treba, dok sam ovu noć spavala još i s vrećom pijeska na prsima.

Energetska rezerva kojom sam raspolagala bljeskala je već neko vrijeme u crvenom i iako bi razumnije bilo iskoristiti dan vikenda za psiho-fizičku rekuperaciju, ravnodušno sam ustala na zvuk alarma dok je Sunce sramežljivo maljalo plahtu Istoka. Kraj četvrtog mjeseca kao posljednje iznenadenje dovodi sibirsku frontu u prijemčive udoline i sam pogled na štaubom posute krovove, travu i lisne forme tek izniklih stabljika potvrđuje mi negativan niz. Kako ono kažu, nesreća nikada ne dolazi sama. Pomicam na one što žive po skućenim stanovima, čijih se životnih uvjeta samilosno grozim, kao povlaštenu vrstu. Kad čuju vijest o haranju mrazom, mogu razviti zastavu likovanja spram nas koji se komodamo po kućama, u privatnosti i privilegiji vlastitog dvorišta, jer se naša briga i rad u ovakvim situacijama stupidno udvostručuje. Eto, neka im njihovo prostranstvo! I vrtovi i voće i cvijeće!

Toliko sam prekasno navila sat, pokušavajući ukrasti svaku minutu do one kritične, kada će moje potreba za pranjem, kavom, oblačenjem i prikupljanjem stvari u ruksak označiti točku mogućeg nedostatka, da sam inercijom nemoći, budući je tijekom noći sazrelo i nekoliko prištića koje je pred ogledalom trebalo pedantno odstraniti, njemu povjerila slaganje sendviča, kad se već odozdo derao, da gdje su?!

Bez problema potpisujem organizacijsku kapitulaciju uzvraćajući dernjavu: „Ajde, nazovi ju i reci da ćemo malo zakasniti.“ Kad sve propada, nek' i to ide u kurac! Ne mora, ne može sve biti

savršeno. On zna put, vozi prema odredištu i dok mi gležnjeve ne zategne koža gojzerica, planiram se opuštati u razmatanju krajolika uz cestu. Ali svaka prisutnost novog čovjeka, kao da mi nijednog nije dosta, izaziva rafal ispjovijedi između naplatnih kućica. Svatko ima svoje probleme, o kojima mi žene volimo otvoreno razgovarati. Uostalom, nismo se susrele od zadnjeg izleta pa razglabamo međuvrijeme.

Kroz mlijeko staklo duševne opterećenosti kojoj ne mogu do kraja izbrojiti krakove, svako malo spominjem prokleti mraz koji je u samo jednoj noći ostavio gnijilež osjetljivih glava. Dok je trpaо stvari u auto prošetala sam namjerno nehajna s rukama na leđima, poput komandanta ispred postrojenog voda, kraj svojih mladih gredica. Lišće salate, mrkve, graška, luka i blitve činilo se nataknutim, dok su dva reda tek rastvorenih bundevi i tikvi podsjećala na dvotjednu trulež. Recke na flancima paradajza više se nisu mogle razaznati kroz pocrnjenu klonulost za koje je na prvi pogled bilo jasno kako neće uskrsnuti s dizanjem dvanaest sati zakašnjele sunčeve svjetlosti. Njezin putujući trak širenjem će čarobno otkameniti prah vedre, ledene noći, neprikladne u ovo doba našim krajevima. U svojim godinama lako shvaćam brige roditelja, baba, stričeva, namrštenost i nepovjerljivost odraslih spodoba koje se desetljećima gnječene problemima i nevoljama šepavu vuku prema izlaznoj točki svakog života. Hajde, nije sve tako crno, pogotovo kad svane novi dan. Niknuti će nove biljke, odvrtjeti se vrijeme do sljedeće sezone, kada će napokon roditi tek stasala marelica i šljive da napune lonac pekmeza, umjesto što jalove, okružene nedoraslim, zgrčenim plodovima trepere listićima sve do Perzefoninog silaska u podzemlje. Tješim se.

Silviju muči slična stvar, samo što ona to nekako mirnije probavlja, intonacije pune podrazumljivog spokoja bez kojeg se ne stupa u mehanizam. Nije probdjela večer na svečanoj manifestaciji, poput mene, već je poduzetno rasprostirala najlon po mekanim izbojcima ovogodišnje loze. „Da bar pojedu koji grozd“, teče pomirljivo iz njezinih usta, kao da je riječ o svakodnevnoj kupnji kruha, a ne o grozomornoj pošasti koja samo jednim udarcem blistavih zvijezda ruši velik udio bogatstva nade. Ružna kombinacija koja na trenutak poriče fraktalnost makrokozmosa u mikrokozmosu – jer dok su gore na pročišćenom nebnu jasnoćom bujala zvježđa, dolje se mladi dah života smrzavao od njihove razotkrivene ljepote. Zašto je u meni nagomilano toliko kuknjave? Čemu takva sklonost tragičnosti, dok Silvu njezina ravnodušnost poput plovka baca natrag prema površini s kisikom gdje svaki put iznova može duboko udahnuti, pročišćavajući biće mirom temeljem? Možda zato jer sluša riječ kojoj želi dobro - pomirena, mrtva za burne osjećaje promjene prolaznosti koji su jedini nužni. Samo mijena stalna jest, bilo pa prošlo, voda pod mostom, kao da ga nije ni bilo, jel tako Silva, misliš da zvučiš utoliko lakše? Ali ja sam čula dok si pričala o razmatranju spasonosnog najlona njegovo mreškavo šuškanje, možda malo prejako za ispravnu upotrebu. Poslije si i sama priznala kako je velik, preprostran, nemoguć, dok su ti ruke lagano drhtale u sjećanju na njegov dodir. Proživjela sam tvoju grešku s užitkom naknadne pameti. Trebalо ga je otklopiti po dužini pa onda odmatati. Ovako sam znala da si trpljenje kalemila na nemir i da urod takvog stabla nije bogznakakav, kao ni moj.

Turpijalo je svoj put prema van, no ja sam ga uporno gurala natrag kroz plašteve slezene, jetre, gušterače, želuca i srca, natrag u pozadinu, u mrak porijekla sa sramotnim rodoslovljem. Njezine ruke od prijesnog tijesta mijesale su zrak dok je s papirima u ruci, baš poput mene nekada, odigravala prezenterSKU ulogu. I znala sam, unatoč svojoj nevinosti, kao da gola stojim u hrpi publike, kako je svaka njezina gesta i riječ napisana pa odaslana javnosti s mišlju na mene. Trebala sam zapravo trljati ruke, jer joj prašina podignuta mojim kasom uništava dobar vid, no stenjala sam pod jarmom usredotočenosti da me nadvlasta, prebriše, uništi. Ipak, uvijek mogu više, branio se moj prignjećen ego združen s instinktom socijalnog prezivljavanja. Sad kad je došao vikend imam apsolutno zakonsko pravo pobjeći na cijeli dan, tamo gdje bi njezine stupaste noge potonule u mahovinu. Progutala bi ju divlja simetrija šume, kao mjeđuh Kiselog zraka doplatalog s brda nagomilanog smeća. Poslije bi se, u smiraj dana, krošnje razgrnule i pustile cvrkut šojke u zamjenu za junk food masnog tijela, nesposobnog da među drvećem prezivi čitav dan. Šumski prdež probavljene žrtve. Iz tog zamišljenog, divlje zalogaja, izrastala je snaga za prehodavanje ostatka iscrpljujućeg dana.

Kada se s lijeve strane jednoličnog autoputa, iznad plastičnih ograda s nacrtam pticama, isturila gromada Kleka, naglo sam zašutjela. I posao i djeca i muke svakidašnjice na trenutak su

postale zakulisni šum malog udivljenja. Kako je sve zapravo predivno i jednostavno. Nema puno filozofije, nema viška ni opravdanja. Postoji samo neobična kamena tvorba, stršeći nasuđena na krajolik kao obrasla svemirska letjelica. I ona budi izazov. Mirna je, usađena, naizgled bez želja, sama sobom vuče. Što bi rekao prvi čovjek na Everestu: Ona je tu. Taj trokutasti vršak Klek nije nevin. Odavno je prestao biti čist, baš kao i najviši trokut na Zemlji, što isturenim kralješkom hrpta stremi dotaknuti nebo. Gulili su ih, strugali i gazili brojni dvonožni krpelji što su tamo došli istovariti krv i žuč skupljenu u gradskim čvoristima iskrivljenih, zapetljanih energija što neslobodno teče sudarajući se sama sa sobom kao u sobi s bezbroj ogledala. I tamo je se ta energija povlači u iskidanim tračcima, žigosana u markacijama i zabavno-edukativnim pločama kako bi se običnoj planinarskoj ruti obogatio sadržaj. Vrckavo se spominju vještice koje prema legendi oblijeću Klek kao svijeno glijezdo. Nešto se uvijek mora reći, treba obući besramno ogoljen komad kamena kao da ne posjeduje privlačnost po sebi, kao da ga treba nakititi misterioznim, nadnaravnim đindžama, kako bi mukotrpno koračanje uz njegovo sljeme dobilo smisla. I meni je to slatko – kičasti atavizam folklora u čijoj se krhotini ogleda raščupana žena isturene brade sa šiljastim šeširom, na metli i u društvu crnog mačka. Turistička zajednica grada Ogulina potrudila se pri vrhu staze napraviti čak i luk kojim se označava ulazak u carstvo ludih čarobnica. Jer Klek je šaka u oko, zaista mu u današnje vrijeme treba priskrbiti dobar alibi, opravdati isturenje postojanje.

Inače šutljivoj Silviji moje su bolne, provokativne i pronicljive rečenice kuknjave odvrnule pipu unutrašnjosti koja se po autu razlijevala iskopanim kanalom rana, tako da u prolazećem krajoliku nije uočila jedan od rijetkih razloga zašto se isplati živjeti. Kad sam zadržano ukazala, „eno Klek!“, prisjetila se kako to da s nama sjedi u autu. Boris koji je do tog trenutka uglavnom samo vozio, rijetko ubacujući pokoji appendix u naš razgovorni tijek, tek kako ne bi ispaо nepristojan, budno se lecnuo na takvu običnu putničku primjedbu, jer Klek je uvijek tu, samo nekima njegova blizina nešto označava, dok je drugima samo na horizontu zgodno izbočena kamena kontura diva koji spava. Štrecnula nas je tjelesnim pamćenjem. Znali smo, pokret je blizu. Isturen kameni oblak te male planine najavio je iskorak u carstvo kojim smo došli hoditi.

Hodočašće – prijelaz dugačke, stjenovite, šljaste staze u svrhu izvrgnuća duha ekstatičkim svojstvima mučenja tijela. Muka postaje cilj, tijelo postaje sredstvo oslobođenja. Na vrhu postoji jedino plač, krajnja ganutost predanosti bića. Plać sreće. To je jedino zajedničko što nas veže u hrpu, jedini čvor društvenosti koji smo u stanju podnijeti. Boris i inače dok putuje uglavnom gleda izbočenja na horizontu, imenujući vršne dijelove poznatih masiva. Pažnju mu ne okupiraju neznatna zaobljenja na površini zemaljske kože, već nabrekнуте kamene kraste što bludeći pogled odvode u zanos. Taj čovjek kraj mene zamišlja da je div, obuven u čizme od sedam milja, čiji svaki korak grabi kilometar, krčka i mrvi kamene blokove stijena kao da su zaglavljeni oblutci što mu priječe vidjeti još dalje. Naš hodački poriv nije iste duljine. Pogled mu je razuzdano osvajački, dok iz mene plazi drhtavo naslućivanje zaboravljene stvarnosti prirode.

Silazak sa zmijskih ledja autoceste kratki je oproštaj s civilizacijskim napretkom i brzim kolanjem. Skrećemo u zelenilo čije smo mijene i tvorbe dotad gledali izdaleka, turistički. Znakovi da je svuda uokolo brdovita pustoš i divljina dok mi razgledavajući jurimo u limenoj kapsuli, vidljivi su u dirljivim pokušajima društvenih građevinara da svemu ostave mjesto izvornosti. Prijelazi za divlje životinje travnati su mostovi ispod kojih šišti buka onih kojima se žuri, koji nekuda idu i spremno traže očekujući da će dobiti. Medvjed je sigurno zadovoljan što može s jedne na drugu stranu svog teritorija. Nekada zastane zapaliti cigaretu, nalakti se na ogradu promatrajući brujeću tekućinu prometa. Odmah kraj jednog takvog obraslog prijelaza nalazi se pećina Đure Despota. U njoj majstor meditacije prelama kristal spoznaje, povoljno obuhvaćajući obje sfere – površinsku i duhovnu. Ponudio mi je jedanput u njoj prenoćište u snu, bio spreman prenijeti sve što zna o razbijanju lanca destruktivnih misli koliko stane u poduku od tih par sati noći. Zauzvrat sam obećala zaboraviti tajnu njegovog povremenog boravka i pretvorbu u moćno tijelo ugroženih životinja. Guta nas hladna sjenovitost Gorskog Kotara, uske ulice čije se drvene stanovnice ili one s romboidnim oplatama penju zajedno s nama. Uz tradicionalne gorske kuće, skromne i svrhovite jednokatnice s visokim, nejednako izvirućim temeljima prilagođenim usponu, sve je više modernih brvnara. Debelo namazan lak što boji i štiti impozantno posložene balvane i oblice, sjaji na svježem jutarnjem suncu,

dajući izdvojenim selima tračak nade. Nakon dovoljnog broja viđenih nujno zaključujem da se ipak ne radi o demografskoj održivosti, već turističkom zamahu iskorištavanja ljepote usađenosti u bujnost prirode. Tu i tamo vidimo ljudе - mrke i nepovjerljive. Na svaku lјuljačku ili šarenim komad plastike u dvorištu dignem obrve kao da tom gestom mičem atlasne oblake za milimetar više od stisnutog škripca. Tko zna da li pomaže? Pomogne samo sebi ili se prerasporedi prema izvršenju sudbine u određenom stadiju. Stvari se mijenjaju unatoč našim učvršćenim gledištima kako je nekad bilo i kako bi u usporedbi s tim i dalje trebalo biti. Ukočene figure muškaraca s rukama na bokovima stoje ispred svojih neuglancanih kuća gledajući nas kao robu kojoj dovitljiviji od njih prodaju tupi mir svakidašnjice za dobru nadnicu. Mi smo došli uživati ono od čega oni nemaju pretjerane koristi. Je, sve to kompletira zavičajno podneblje, i golemo kamenje i potok i šuma i medvjed, no rasipanje energije, uložene isključivo u penjanje i spuštanje ...

Mimoilazimo se s četveročlanom obitelji na traktoru s prikolicom. Muž u kabini za volanom, žena i dva kršna sina drmusaju se otraga u prikolici. Prostrijele nas ljutitim pogledima na ozbiljnim licima. Surovost života ovdje ne nalazi mesta zajebanciji. Naše dokoličarske namjere samo ih živciraju, dok polje čeka sa svojim zahtjevima. Bez krčenja nadiruće divljine nema zalogaja za usta, nema tople kuće noću, nema ničeg izvjesnog osim borbe i smrti. Na pustoj, vijugavoj cesti nasuprot njih mi se upravo idemo još jednom uvjeriti da su ta dva opasna psa jedino što treba nahraniti kako bi izjeli tumorsku trulež većih gradova. Ovdje se uvijek ima što za raditi, ruke i noge moraju uposleno trošiti zelje i suho meso na korisne stvari – povrtnice, kuću, ogrjev i stoku, kako ih ne bi progutao duboki tunel šume.

Zmijoliko vijuganje gorskem cestom podigne smučenu nutrinu prema grlu i ustima. Nekoliko noći prije sanjala sam Popovića. Ušli smo u vezu nekako spontano. On je sjedio u absolutno opuštenom položaju naslonjen na zid i čekao da se predam. Odjednom smo se našli u istoj prostoriji, duše su se reflektirale u međusobnom ogledalu i sada je samo trebalo svladati fizičku barijeru putene bliskosti bez koje u životu rijetko postoji opravdanje za muško-žensko blisko druženje. Nije mi se fizički dopao. Preferiram mlađe, izrazito privlačne muškarce u naponu snage i to me u prošlosti koštalo iscrpljujućih, autodestruktivnih zaljubljenosti i veza, za koje se čini da ne idu istim trakom s najdubljim životnim zadacima i njima izazvanim željama. Stariji je, tijelo mu, slabo i mršavo, ne sadrži naročitu magnetičnost, osim blagog, nasmijanog lica i tamne valovite kose. Dvoumim se, no znam da moram, on je srodnik koji se našao tu radi mene i spreman je primiti me. Onda se spuštam na njega kao u nesvjestici, odmah ljubim usta i kožu i otkrivam da je ugodno mekana i bezmirisna. Naš poljubac odvija se na suho, priljubljenim usnama bez jezika, otkrivajući moju sputanost i njegovo odobravanje da je i tako sasvim dovoljno. Iznenadena sam tom telepatskom prihvaćanju mojih strahova i distanciranja bez zamjeranja pa spoznajno odmah zavolim njegovu bestjelesnu dobrotu ljubavnštva. Iznenadim se koliko mi pod osjetima paše njegova suha, namreškana koža koja prestaje biti svojstvo čovjeka i postaje prostrana zemlja, blaga i utješna pustinja. Dan prije, ulagala sam na polici njegovu knjigu *Oči*. Kada sam se prisjetila kako moram zapisati taj san, sutradan na katu, na stalaži za časopise promatralo me veliko oko s monitora laptopa na naslovnoj stranici informatičkih novina *Bug*. Nerado sam kliznula iz tog sna. Bilo je toplo i ugodno. Za dušu, ne srce.

Otkad je skrenuo među sela, Boris često razmata i ponovno sklapa kartu. Jasno mu je kuda treba skretati, no svejedno se zaustavlja uz trojicu muškaraca i jednog crnog psa. On voli prodivaniti, omirisati razinu testosterona i uzorak zraka dvjestotinjak kilometara dalje od kuće. Oni jedva pomiču ustima na njegov izlazak i postavljena pitanja, a kamoli da tijelom mijenjaju stav. Nimalo ih ne ugrožava, tek daje priliku za sitnu količinu znatiželje kuda mladi došljak vodi dvije nevesele žene. Uhatoč svim tmurnim pokazateljima koja ova sela ponekad prelete kroz neupućene poglede stranaca što slutnjom dresiranom neumornim građanskim napretkom prevlače viđeno kao slinom, obuzima nas radost i svježina jutra. Iskričava vlaga mraza i nedavno nakupljenog snijega uzdiže vrhove stabala i kuća u nebesko-plavu raskoš bezrazložne sreće. Pod širom nasmiješenim Suncem vijugava, uspinjuća ulica blješti i namiguje kao priređena rođendanska zabava. Sve rjeđe naselje zamjenjuju visoka stabla zavjesastih grana tamnozelene crnogorice. Šuma je blizu, zrak se zagrijava i gusti, dok ptice prelijeću pored nas uz put poput djece kad ugledaju goste. Na vrhu mjestadočekuje nas krupan pogled laneta. „Gle Bambi!“, podviknemo jedan drugome da ne bi propustili neočekivan

prizor nagovještaja divljine. Dok se provozimo ono i dalje zbumjeno stoji, okrećući za nama dug savitljiv vrat. I mi zakrećemo glave za njim promatrajući bijele točkice uzduž hrpta. Očekivali smo da će pobjeći u strahu od ljudi, no ono ne mijenja položaj kao ni muškarci na sredini brijege. „Sigurno je pripomljeno, ovdje su to kućni ljubimci“, kažem. „I hrana“, nadoda Boris kako bi Silviji namjerno prikratio idilu, na što se ona osjetno trzne, no ne uzvrati nam. Kada bi prebrzo vozili prema psu ili mački zatečenim na cesti, Silvija bi se kočila i izvikivala, „pazi!“, izazivajući kod nas paternalizirajući smijeh kojim smo spuštali njezinu brigu za nedužne, ugrožene životinje s razine pretjeranosti na razinu pragmatizma. „Daj Silvija, to je samo pas“ ili „mačka“, dok bi to 'samo' paralo njezine uši u stilu bogohulne psovke. „Kad naletiš na životinju na cesti, nema naglog skretanja. Vaziš ravno i gaziš ako treba, inače ugrožavaš život. I sebi i drugima.“ Silvija ne nudi odgovor na takav brutalno ignorantni stav budući je njezina empatija sa životinjama u ovom skupu manjinska, što ne prijeći da joj sitnu mačkastu figuru potrese još jedan neugodan živčani trzaj.

Već sam bila ovdje, na začetku jedne od gorskokotarskih planinarskih ruta, prepoznajem smiješno ime mjesta Tuk. Otkud mu, tuk-tuk, zvuk djetličevog udaranja kljunom po deblu. Uzbrdo, duž visoke, bujne vladarice šume slijedi prostrana livada. Na njoj se koče smrznuti partizani kojima u čast stoje vertikalno posložene kamene hrpe. I zadnji put smo tamo jeli prije polaska. Izlazimo iz auta, protežemo noge, žvačemo sendvič i treniramo pogled na ljepotu rasprostrtu po Matić-poljani. Užitak nam kvare jedino kameni borci poredani u red kao da i dalje mrtvi marširaju. Jedemo, kriji što smo živi, dok nam pogled razlaže razvučen spomen mučnoj smrti uzduž blistave, injem posute poljane. Nedostojno je glasno primijetiti da tako posloženo kamenje podsjeća na pseća govna. Netko bi me prozvao na suzdržavanje pijetetom prema žrtvama, iako ideologija pod kojom su položeni nesretni životi trenutno nije povijesno opravdana ni politički popularna. Ovdje se perspektiva drastično širi, kako prostorno, tako i duševno. Vidom obuhvaćam onoliko koliko u mene može stati. Već sada se prelijeva preko rubova udivljenost sasvim ravnom, tek panoramski sagledivom dolinom kristalne svjetlosti u kojoj se slegnuti hladni zrak valjuška pod dodirom nestasnog Sunca. Jedemo jednostavno, herojski, gotovo bez užitka okusa, s mišlju upućenom sirotim borcima podleglim nedostatku onog osnovnog što čovjeku zadržava život u kostima. Čitam uklesan doživljaj partizanske subbine nekog u vremenu kasnijeg djeteta. U školama nas suočavaju s velikim državotvornim žrtvama. Nema dječje slikovitosti, tek apstraktna nevjerica. Sve to daje novi sloj razumijevanju čuđenja u one obitelji na traktoru, što jutro iskorištava za rad u polju. Ovdje se s prirodom ne igra. Vrijeme se promjeni iz povoljnog u zlovoljno kroz tili čas i lako se dogodi, čak i ako ne guraš u samoću, da izgineš. A do života se teško dolazi. Preobražava ženska tijela u trudnoći i porodu, iznuruje ljudе do krajnjih granica kako bi se nahranili, ugrijali, izliječili i opstali. Na pustarama guta sve dodijeljeno vrijeme dana za puku egzistenciju i ma koliko radili, svaka će godina donositi okrutne hirove – neka će vrsta voća, povrća ili žitarica podbaciti, stoka će proživljavati promjene i krize svojih krvavih posuda, izlijevat se voda, gorjeti zemљa i tako u krug, mučni kotač tjelesnog života. Zato treba jesti zahvalno, u tišini, u podnožju malog trona nevidljivom Bogu kojem prinosimo svoje stiješnjene duše na provjetravanje, širenje, prišivanje kratkotrajnih krila. Da se ovom hladnom kamenju pri ruci našao suhi sendvič od jučerašnjeg peciva među čije je polovice Boris zgurao premalo kobasicu ili gojzerice u kojima je od preduge zimske pauze miš napravio gnijezdo, ne bi bilo ni tragedije ni priče ni spomenika ni gorkog okusa kinder-čokolade, svega onoga čime se život nakiti kako bi stalno potvrđivao status čudnovate nepredvidivosti od koje ti se istovremeno i smije i plače.

Migranti

Dočekala nas je kako je i dogovoreno. Na vrijeme i s možda malo insuficijentnom voljom, što nije mogla sakriti unatoč osmijehu kada nam je otvorila vrata. Baš po njemu dobila sam ulaznicu u kompleks njezine osobnosti, kao na ulazu u cineplex, dvoranu s brojnim dvoranama i platnima. Ne tražim to, jednostavno primim, samo se ponudi. Osim namješteno ljubaznog osmijeha dobrodošlice ulovila sam i njezina usta, frizuru te šatorsko krilo kratke, sive majice kojom je pokrivala sabijeno, napeto tijelo. „Izvolite, uđite“, rekla je u zamračenosti uskog, smeđe popločenog hodnika iz kojeg se već s ulaza mogla nazrijeti tipična ogoljenost planinarskog doma ili kuće. Bila je niža od svih nas koji smo se hrpmice, sa snagom svježeg zraka i dugotrajne hodačke prokrvljenosti nagnuli nad nju, radoznali gdje ćemo ne samo spavati, već možda provesti i ostatak popodneva čiji nam je dobar komad preostao nakon nepredviđeno kratkih ruta koje smo za prvog dana planirali obići. Krenuli smo za njom u razgledavanje prostorija kuće u kojoj nam je domaćica, ali ne namjerava ostati preko noći, jer ovo i nije klasični, izolirani planinarski dom podno neke planine, već u tu svrhu namijenjena jedna od kuća u malom ličkom mjestu iz kojeg se kreće prema brojnim vrhovima, proplancima te kamenitim lancima i stupovima. Zbog svog zahvalnog položaja desetljećima živi od izletničkog turizma, a opet, još uvijek je zabijeno u dobu početnog prosperiteta iz vremena Habsburške Monarhije, otkada je kroz njega naprednošću carskih tuđinaca prokolalo nekoliko važnih cesta koje su preko planina spojile unutrašnjost naše zemlje s njezinom morskom obalom.

Vratit će se ona, dakle, doma, nakon što prođe razuman rok za leći spavati. Dok je to izgovarala vodeći nas, okrene lice unatrag, prema blago povijenim leđima u koja smo gledali prateći ju prema unutrašnjosti kuće. „Evo, naložila sam vam i vatru“, zamahne ponosno rukom prema maloj robusnoj peći od željeza koja je tek kljucanjem mladog plamena i njušćeg dima odavala kako je naložena. Blagavaonica s dugačko pruženim stolom što ju je gotovo čitavu zaprimao bila je umalo iste temperature kao i vanjski zrak kojem smo se izmagnuli unutra. Kanta puna cjepanica davala je nadu kako će se to za nekoliko sati kad nastupi temperaturna kriza s padanjem noći ipak dati promijeniti. Voštani stolnjak, umjetni crveni tulipani i hrpica razvučenih krušnih mrvica nazirali su se iz sjene kapcima zatamnjene prostorije. Ovdje se ne boravi često, zaključim i prihvatom sve osim tih nepočišćenih mrvica koje su mi se zabijale u oči paralelno s njezinom tubastom vanjštinom i isijavajućom osornošću. Takvu uspuhanu, okrupnjeru, polumrzovoljnu ženu makinalno sam optužila za nemar. Eto, naš će posjet dobro naplatiti, a nije se udostojila pojavit raniye kako bi počistila stol i naložila vatru tako da nas dočeka topla soba! Ovo je Lika, jesen, zrak je čak i za sunčanih dana nemilo prohlađan, ljudi ne mogu sjediti i odmarati u mrzloj prostoriji kao da su na robiji. Zumiram joj usta, najistaknutiju točku njezine facialne prispodobivosti. Dok govorim, nekako njima čudno izvija i napola pući čineći ih važnom nadopunom crvenkastoj, natapiranoj frizuri. Ocrtala ih je smedom olovkom i obrub napunila narančastim ružem, no nije to izvela pravilno. Crta je vrludala okolo oblika usana, a ruž se vjerno prateći njezin trag razlijevao oko njih. Spominjala je tehničke stvari, o rasporedu wc-a, broju ležajeva naše sobe, raspoloživosti kuhinje, cmakčući i afektirajući tim namazanim usnicama kao zastavom senzualnosti kojom još uvijek mlati zainteresiranim bikovima. Dok je drugi pozorno slušaju, raspoređujući njezine upute na svoje trenutne prohtjeve, krenem prema prozoru, razmaknem zavjese, otvorim ga i odgurnem šarapolijke. Čak ni to nije stigla napraviti, pomislim i dalje se čudeći. Ljudi razgledaju, odlazu ruksake i vrećice, pitaju za wc, pomalo se raspršuju privremeno se udomačujući.

„Pogled je odličan“, kažem vraćajući se u zajednički prostor blagavonice nakon što sam zauzela krevet, okružila i onjušila sve što će mi od ovoga domaćinstva trebati do sutra ujutro, misleći na Filipov kuk što se velebno uzvisuje nad nizom kuća zaredanih uz cestu malog mjesta. Ovdje je sve ljudsko oskudno, vezano uz ono osnovno i za druge. Restoran s hostelom, nekoliko prihvatilišta, terezijanska česma s izvorskom vodom i nekakav tajanstveni Kubus, spomenik iz vremena carice koji još uvijek, uz stare ceste, čini centralnu točku njihovog civilizacijskog odmaka vječnosti drevnih planina. Ali zrak je gradskim plućima nevjerojatno čist, pun lelujavih nijansi eteričnih ulja divljeg

bilja. Tu se otkada razlijeću elementarna bića, održavajući surov krvni splet kamena, šume i ljudi. Imamo vremena do spavanja, neuobičajeno previše, pa se raspolučujemo na one koji ostaju jesti u domu i one koji odlaze u nešto kao središte mesta, što zapravo predstavlja jedan oveći restoran u rustikalnom stilu. Još s ceste vidljivo je nekoliko ražnjeva na kojima se okreću udomaćeni papkari i drvenarija posvuda - klupe, stolovi, ukrasi, lamperija. Na zidovima vise ovčji kožusi, točke ličkih kapa s konjskim repovima fesa i crni televizijski monolit, zaokružujući tradicionalno uređenje suvremenim štihom zaokupljanja pažnje. Planinarima je janjetina ili preskupa ili odbojna, pa nam daju juhe od koprive, piva i palačinki, kao i mogućnost da dovršimo međusobno upoznavanje, jer na planinarenja uvijek odlaziš u novim konstelacijama ljudi i nigdje tako brzo i srževito ne dobivaš uvid u njihove osobine. Ali mi smo si svi ok, zasmijani i sprdljivi, kažu da u planinama ne možeš sresti loše ljudi. Prava djeca. „Koliko ono plaćamo spavanje?“, započinje netko temu nezaobilaznog povratka domaćici koju još nismo stigli međusobno obraditi. „Šezdeset kuna?! Pa za te novce nam je bar mogla stol očistiti!“, primjećuju isto što i ja. „A jeste joj vidjeli usta, kak' se našminkala“, pitam, „ko' da je lanac od bicikla poljubila!“. „Usta, joj da, njezina usta“, cviči Danči. „Sad kad si to rekla, kužim što mi je čitavo vrijeme čudno na njoj“. „A si skužio kako ih je pućkala i koketirala?“ „Da, da“, kesi se Dan, „i mene su fascinirale njezine čubice, a da nisam bio ni svjestan zašto. Sada ju gledam drugim očima.“

Kad se vratimo iz 'grada' u blagavaonicu, vani je već duboki mrak i smrzotina, a prostorija iznenađujuće ugodno topla. Domarica nas dočekuje u društvu priateljice, s plastičnom kutijom kupovnih kolača ispred sebe, uvjereni ugniježđena u superiornost vlastite osobnosti, puno opuštenija nego kad smo ju zatekli, valjda tek otuširanu i svježe zrihtanu. Nudi nas kolačima, no pogledom na preostala tek dva, učtivo zahvaljujemo odbijajući. Odmah plaćamo da se toga riješimo, i mi nje i ona nas. Dok nam ispisuje račune u blok, pita Ogija i mene koji smo sjeli za stol podijeliti pivo, jel' znamo tko je sve ovo pokrečio. Niječno i nezainteresirano kimamo i čekamo da nastavi ispričati svoju priču za koju pretpostavljam kako je žalopojna. Nismo neugodni, svatko od nas ju je pomalo ispitalo za staž domarice, uobičajenosti i uvjete rada. Ona je definitivno onaj specifičan tip žene koja misli da sve najbolje zna, dominira i voli imati situaciju pod kontrolom. I još je kako upotrebljiva!, najradije bi dodala, nadovezujući se na dvaput ponovljenu važnost fakta kako je prošli tjedan, upravo ovdje s planinarima, proslavila svoj 60-ti rođendan. Valjda je mislila da ju prvi put nismo dobro čuli, te smo propustili uzviknuti: Vi! 60! Ma tko bi vam toliko dao?! I dočekali ga u poslu?!

„Io!“, gordo si pokazuje u prsa prstom iste ruke kojom je zaokružila po žutim zidovima boravka. „Sve sam to ja sama, i ovu i spavaće na katu. Iskijala! Svake dvije godine treba svježom bojom preći.“ „Vi dobivate neku naknadu za ovo?“, usuđujem se umetnuti kako bih usmjerila žestinu nezadovoljstva koje je počelo kreštati. „A dobivam, da“, spusti ruku i glas, dubeći pogledom računski blok, „ali vidjet ću baš“, nastavlja osvježenom snagom,“ kad budu izbori za novog domara, tko će im to htjeti voditi. Eee dragi moji, nije lako održavati kuću s četrdestišest ležajeva! Svi oni misle da im ovo ovdje“, ponovno zaokruži prostor rukom, „pada s neba!“ Pogledavam Ogija koji se lagano kutri na pravedničku žestinu domarske matrone. Mještanima je to sigurno dobar prihod, razmišljam njezinom računicom, jer kuća nema nikakvog luksuza osim tople, tekuće vode, peći na drva i šporeta na kojem se može nešto skuhati. Planinari bježe u prirodu, na zrak, na ovakvim mjestima se ne tuširaju, samo prenoće, tako da praktički plaćaju tek ležaj s par starih, prašnjavih deka i nekoliko litara potrošene vode. Njezina znatno mlađa, crnokosa priateljica šuti i povremeno kimne u znak potvrđivanja. Za stol pomalo kapa ostatak ekipe, vadi se hrana, priželjkuje piće, prostorija oživljava i razgovor se širi poput topline male, zahuktale peći. Iz kuhinje Jaca dovikuje da čije su to krasne sunčanice na stolu. „Samo uzmite koju“, ljubazno odvikuje domarica i uskoro na tavi stižu popirjane, mirišljave glijive kojima začinjavamo konfekcijske sendviče.

Mjestimice sam u hodanju zastajala i ubirala sitne listiće majčine dušice koji će kad puste svoja ulja u kipuću vodu iznjedriti mirisne zapahе slankastog zraka planinskog lanca uz more. S glijivama opet postajemo prisutni iz razloga radi kojeg smo ovdje. Blago šumskih plodova povratilo nam je svrhu dolaska, druženja, okupljanja, spavanja u ovoj kući - mračnoj, punoj tajne povijesti i ustajale energije koja te, kao i svaka, lako zarobi u pohlepnim hodnicima samougađanja. I ona je aktivna hodač, bar bi to morala biti, jer uložen trud vođenja brige oko planinarskih domova i skloništa nikad ne može biti materijalno nadoknađen. U suštini posvećivanja tom poslu mora

postojati vatra strastiprema hodanju na vrhove, pa se uvjeravam kako je njezina krupna, sabita građa prilično razdebljanog tijela samo pogrešna slika skrivenog motora koji ju tjera da se znoji, pati i muči, puno više nego netko manje kilaže, jer ima puno ljudi među planinarima jednako naizgled tromih, a zapravo jakih, što bez problema gone uzbordo. „Ja ču onda uskoro doma, a vi ostavite ključ gdje sam vam pokazala, prije nego odete.“ Prelazi nas sumnjičavim pogledom, vidi da smo zaključani u interne razgovore i fore. „Prošli mjesec tu je bila jedna veća mješovita grupa muškaraca i žena“, probija se nešto reći. „Muški su si malo popili, htjeli su premještati muziku iz kuhinje ovdje, oni bi do jutra pili i pjevali da se dio žena nije pobunio i tjerao ih neka se prestanu derati ako će ostati dolje.“ „E da, treba se ići ranije spavati kako bi se dobro odmorilo“, propušta ju Jaca kao vođa puta koja je dogovorila i s njom iskomunicirala smještaj. „Uvijek vam je to tako“, isprsi se ohrabrena domarica uhvativši naslon stolca pogleda uprtog u stol, „kad dođe velika, mješovita grupa. One starije su zapravo kivne na one mlađe, htjele bi kao spavati i stalno se nešto bune i popuju, a to vam je zato jel' ne privlače više pažnju, ne dobivaju one stvari više, jel'...“ Razrogačim oči i potražim tuđe shvaćanje istog. Što ona želi reći?! Kako ne spada u kategoriju nedojebanih baba, nego redovito 'dobiva' pa nije frustrirana i nadrkana?! U ovoj pustari jedna takva našminkana, relativno uređena, društveno i tjelesno aktivna, sigurno predstavlja 'dobar komad ženske', poručujući da ona nikako nije za baciti, odbaciti ili zanemariti, kako mi to sada, ne obraćajući na nju dovoljno pažnje, radimo. Ne znam što hoće, naša grupica sadrži dva sredovječna tipa, pitaj boga što uključuje njezine hobije i apetite. Ovdje je čist, svjež, vitalnosti pogodan zrak, svi organi su dobro prokrvljeni i funkcionalni. Iz ovakvih sredina potječu najdugovječniji babe i đedovi, poznaju i žvaču te divlje trave, rade sve dok idu, a onda se samo odjednom ugase.

Što smo jeli, jeli smo, ona jedna ili dvije pive su popijene, a večer je pred nama. Nenavikli neumoreni sjediti pogledavamo na sat. Tek je osam, u mraku smo već tri. Ta nećemo ko' te 'nedojebane babe' sami sebe već sada stjerati u krevet, jer ne znamo što bi sa sobom! Pitam Dančija hoće sa mnom van na dim. Izlazimo nakratko, promatrajući guste nakupine zvijezda i vlastiti, dimom potpomognuti dah. Pričamo o indijskim redovnicima i dijelimo spoznaju kako su nam mišljenja drugih u mladosti neopravданo sužavala svijest i djelovanje. Iščekujuće me promatraju dok ulazim natrag u blagavaonicu pa raširim dijagonalno ruke, savijem koljena i ponovno se predstavim, „taa – daa...“ Smiju se, svi se smijemo, jer smo ušli u novi krug sjedenja i priče poslije jela, još smo si međusobno novi i na raspolaganju nam je pregršt razgovornih terena. Danči i ja sa svježim zrakom okusa dima nekako smo digli ljude ulegle u zagrijanom prostoru na viši nivo i dok svatko sa svakim brbljesa, pokušavam mu što zornije dočarati vestu od kašmira prljavo roza boje s rijetkim krznom zašivenim na viseće nabore oko ovratnika koju su dolce&gabbana u internetskoj prodaji nazvali 'vulva'. „Ma daj, ti se zezaš“, u nevjericu me sluša šireći oči, „kome oni to prodaju?“ „A vidiš, danas je sve vizualno“, objašnjavam, „stalno moraš izvirati nov, biti u trendu, više ne možeš privući pažnju u javnosti osim ako ti glava ne izlazi iz simulirane vagine.“

Na dasci za rezanje stoje dvije mirišljave dunje, a kraj njih mala vaza s tri tulipana. „A bogati, pa nisu to valjda pravi“, hvata ju Jaca i primiče glavi. „Ma nisu“, izvikujemo višeglasno, „ali gle, tako su uvjerljivi da je leptir sletio“, glasno se kesimo. Na plastičnoj grančici uistinu se na pamučast komad paučine zakvačio noćni leptir i bizarno upotpunio realističnu glumu tri crvena, plastična tulipana. Nisam ni primijetila da je nema, a domarica ponovno ulazi s prijateljicom i sjeda za stol. Čini mi se da nas nadgleda kao nestajuću djecu kad izmaknu kontroli. U razgovoru o dobrim filmovima koje je tko nedavno gledao Jele spominje kako joj je jedan od boljih filmova koje je pod zadnje gledala bio Brokeback Mountain. „Da, to je po knjizi Annie Proulx, kažem upoznato, „nisam gledala, ali radnja je poznata. Dva muškarca ...“ Svi zašutimo i popravimo položaj na stolcu. „Ali lijepo je to, bez obzira, dovrši Jele svoj sud.“ „Naravno da je“, brzo dohvativim, „ljubav je lijepa u kakvom god se vanjskom obliku se očitovala, ona je sama po sebi toliko jedinstvena, darežljiva i ... rijetka, da čovjek može biti sretan i počašćen ako je uopće doživi.“ Jaca me gleda, potvrđujuće kima glavom u širokim zamaskama i zamalo zaplješće. Zgrabim onu dunju s daske, primaknem je nosu i duboko uvučem slatkast začin prožimajućeg mirisa. U takvima trenucima voljne povezanosti s prirodom i ljudima u istovrsno klupko osjećam jednostavnu formulu pročišćene radosti i znam samo da volim život, obožavam što sam ovdje i proživljavam baš svoj zemaljski usud. Ne mogu više sjediti pa uzmem provjeriti ima li drva u peći. Ploča je teška, no u plastičnoj kanti s cjepanicama nalazi se držać valjka

za krečenje bezdlakavog valera čija zakriviljenost i promjer žice savršeno odgovara svrsi baratanja s otvorima na pećici. Nakon što umetnem dva-tri drveta, ostanem stajati kraj užarenih metalnih ploha i tapkati s noge na nogu. Smijeh i razgovor malo utihne, kad domarica zgrabi priliku da nam se obrati posljednji put prije nego stvarno više ode, ne zbog toga što nam smeta, nego je već previše puta naglasila kako ide, da se napokon to i ne napravi.

„Ovih dana pronađeni su migranti kod nas“, kaže generalski ozbiljno. „Jedan čovjek našao ih je u svojoj šupi kad je čuo zvukove po noći. Eno, Pero, gore“, podiže ruku u neodređenom pravcu sjedeći zadubljeno, pognute glave. „To je sve naoružano. Imaju skalpele i noževe. Koriste se djecom.“ Žamor u blagavaonici potpuno je zamro, pokreti su zaledeni, a lica smrknuta. Ne mogu vjerovati, pa zar je stvarno istina to što se o njima priča, zgranuto pomisljam, evo nam žena govori iz prve ruke. Što mi zapravo znamo, došli smo iz grada tu glavinjati po brdima, a ovakve male, izolirane sredine najbolje osjete realna zbivanja. „Ne znam“, nastavlja nakriviljujući i dalje pognutu glavu, „nije više sigurno po šumi hodati“. „Ljudi sve češće nabasaju na njih, provaljuju im u vikendice, kradu i razvaljuju sve što nađu. Nije se s tim za šaliti“. Pogledavam crnu prijateljicu. Njezina šutnja i kimanje sada djeluju olovno i zloguko. U mutnosti naglog vihora zabrinutosti primjećujem kako im se objema ispod namrštenih lica oko vrata sjaje gotovo istovrsni lančići s križevima. Gledajući valjuškanje zlata po crnoj i sivoj tkanini, vrtim slike snimaka koje posljednjih mjeseci plave Internet. Gnjevni, tamnoputi muškarci po gradovima razbijaju izloge, pale kontejnere, čupaju isklesano kamenje s grobova. Došli su nas satrti!, vrištala su upozorenja objava na fejsu, uglavnom ljudi koje prepoznajem kao deklarirane vjernike-katolike, najavljujući video-isječke brzih pokreta punih bijesa, divljaštva i krikova, na Europi stranim jezicima. Pažnja svih nas u blagavaonici pomno je usmjerena na vrtlog strašnih mogućnosti koje će nam donijeti neprekidne rijeke migranata, tuđinaca što iz zabaškurenih razloga bujično već godinama struje prema Zapadu, popunjavajući ga. Iskaču nam često postavljane dileme zašto je tako, da li dolaze jer su stvarno u nevolji ili se perfidno skupljaju kako bi nas pokorili...

„Ako je situacija s njima takva kako se u zadnje vrijeme priča“, izgovaram sukus jednog pola uvriježenog mišljenja, „onda je to trojanski konj, prevladat će nas iznutra“. Ne znam zašto sam to rekla, budući zapravo ne znam, ništa osim onoga što mi se servira, moja prava analitička mogućnost na kojoj bi se temeljilo nekakvo predviđanje bazira se na poznatome većini: Hrpa tamnoputih Istočnjaka zbog dugotrajnog, nerješivog ratnog stanja ili nedostatka životnih sredstava u svojim rodnim zemljama, slijeva se, bježi prema vratima Zapada koja im je dobromanjernom imigrantskom politikom široko otvorila Angela Merkel. Da li je to u redu ili nije, kakve će njihovo masovno useljavanje imati posljedice, i da li će i kako to utjecati na moj i živote mojih zemljaka, ne mogu stvarno znati. Činjenica je da stara Europa izumire, sve manje mladih Europsjana želi imati djecu, dok ljudi koji nam odande dolaze ne dijele isti kulturološki problem. Brojčano su nadmoćniji i mogu nas nadomjestiti. Možda će se odrastanjem njihove djece ovdje udomaćiti, prilagoditi, omekšati razlike u vjeri i načinu razmišljanja, a možda će moja kćer za trideset godina morati hodati 'zamotana' po cesti. Misli ugroženosti jurciju mi glavom, dubeći crnu rupu straha i neizvjesnosti. Usmjerim pogled iz uzburkane unutrašnjosti natrag na domaricu, koja se iz redikulne figure kroz par minuta pretvorila u žučljivog proroka od kojeg, koliko god nepovoljan, očekujem uputni odgovor. Dok dijeli svoje informacije i stavove kao puške po neodlučnim rukama, escajg nožem razrezuje dva preostala kolača i razmiče ih platičnom kutijom kao gatara, prozirući njihov nasumičan raspored. „Pa što ćemo sad?!“, pita uzbudođeno Danči na granici iznerviranosti i plača. „A koji je ljudski život protekao bez rata“, opet bezvezno govorim samo da umanjim tustu tjeskobu koja se među nas uvukla. „Jedan smo preživjeli, a neki su morali i dva, kako koga zapadne.“ „Oni su ovdje došli klati!“, prekida me domaćica krajnjim značenjem onoga što je u našoj pažnji uspješno začela. „Ma dajte ženo, prekinite više!“, ljutito ubacuje Jaca, podižući se naglo sa stolca, tako da zvuk drvenog grebanja prostruji napetim živcima kao gromovski udar. „O čemu vi to? Kao da se naši nisu međusobno poklali, dovoljno je ljudi nahuškati!“ Čuo se sudar metala - dvije dominantne, najstarije žene u prostoriji ukrstile su mačeve. Domarica vidno popusti s agendum, omekša položaj tijela i izraz lica, a prostoriju preplavi dašak nade koju pohlepno udahnemo. Vratim se pokunjeno natrag za stol. Odmah do Dančija sjedi Jaca i zahvalno potražim njezin pogled. „Jeste vidjeli kako nas je brzo zamađijala, pokrila crnim plaštem?“, podignem ruke i bacim nevidljiv platneni predmet na stol i ljudi oko njega, nakon što se poražena domarica opet gotovo nečujno iskrala. „Vuuuššš! I svi nestadosmo, kao guske u magli. A što joj je

značilo ono 'koriste se djecom'?!“ „Ma ne znam, daj molim te, ne dozvoljavam da me itko truje!“, još uvijek razjareno upozori me Jaca.

„Jedino što čovjek tu stvarno može je potruditi se ne razmišljati o najgoroj mogućoj opciji, jer naša se tamna energija straha pridružuje onoj koja ga počinje odašiljati, tako je možda potpuno bezrazložno jačajući. Naša dužnost i nije išta činiti, jer uopće nismo direktno suočeni s opasnošću, a podlijevajući strahu od tih ljudi kao da oni u suštini nisu isto što i mi, uvećavamo intenzitet napetosti, krize, nevolje i sukoba. Svatko se mora prvo pobrinuti za sebe, baviti se onim što voli, ne biti tup i neinformiran, ali širiti vibracije prvenstveno vlastitog zadovoljstva, a time i jednako baziranog zajedništva, što ne?, pitam dok me slušaju kako filozofiram. A - ja, veli Jaca neodređeno i zamišljano, porijeklom Bosanka čiju rodbinu i prijeratne prijatelje više ni prividan mir neće vratiti rascjepkanoj domaji. Svima nam je preteško pao domaričin crni plašt i rado ga jedno po jedno gadljivo stresamo, okrećući se opet svjetlijim temama. Svako malo izvučemo neki njezin biser pa se puknemo smijati, razrađujemo joj teze kao da ih želimo potpuno razgraditi na elemente absurdne beznačajnosti. Moramo se paziti sutra gore dok budemo hodali, keserimo se, s tim ruksacima, ovako šareno i slojevito obućeni i sami izgledamo kao neki migranti. Vrdamo tu po planinskim granicama, mogao bi nas i koji metak pronaći. Kakvu je to sve skupa svrhu imalo, imala sam osjećaj da se spremamo za novi rat, kažem. Dosta mi je muke, želim hodati po planinama, ležati na livadama i udisati cvijeće i aromatičan dim ... Pacifizam, naturizam, larpurlartzam, rastafarianizam, nabrajam šireći osmjeh, dok me drugi postrance rezervirano pogledavaju. „Sad kad se naš grad riješio teške industrije, mogli bi iskoristiti te proputujuće Afganistance koji će dobiti azil, da nam pomognu zasaditi plantaže kanabisa, imamo idealne agrarne preduvjete za ljetni urod.“

Prijateljica je već neko vrijeme unutra, grije se kraj peći i po skrivečki smije našim isjećima o domarici, no nisam točno primijetila kada je ona ponovno ušla i sjela. Susrela sam njezin pogled svjesna da me pozorno, ojađena sluša. Brzo ga je svrnula obraćajući se praskavo zraku, negdje u stranu, prkosno prekriženih ruku preko bujnih sisu: „E da, najlakše je meditirat, a kad zagusti i bude trebalo, ko' će onda od svih vas takvih nikakvih, baš da ga vidim!“

Predrag Finci

Budućnost književnosti

(fragmenti iz studije O književnosti i piscima)

1.

Je li književnost još moguća? U kojem obliku, na koji način? Odgovor bi odmah mogao biti jednostavan i bespogovoran: književnost je moguća jer postoji, jer ljudi zanima, jer im treba iz mnogo razloga. Ali, postoje i ozbiljni razlozi za brigu. Očiti su znaci pomanjkanja interesa za „lijepu riječ“. Duhovna lijenosć, povlađivanje antiintelektualizmu, razočaranje u koncept prosvjećenosti bitno utiče na smanjenje interesa za svaku vrstu „nepraktičnih“ djelatnosti, u koje svakako spada i književnost. Što će biti i hoće li književnosti uopće ubuduće biti? Nikada nije lako o budućnosti. Kada se sjetimo što smo mislili i što sve nismo znali prije samo deceniju ili dvije, a što se sve dogodilo, izumilo i promijenilo, bude nam jasno koliko je teško nešto pouzdano reći o budućim vremenima. Ipak, možemo sa sigurnošću tvrditi da u svom Sada pripremamo budućnost i da će ona na kraju izaći baš iz onoga što se već sada događa. Zato pogled u postojeće iskustvo književnosti već naviješta i njenu budućnost.

2.

Da bi netko bio pisac mora govoriti svojim glasom. Dok sam ne govorи, nije pisac. I znanja koja usvaja i citati koje navodi oni su što je usvojio, pa postali njegovi, kao što je i svoje učitelje među drugim piscima sam izabrao, pa onda o svome, iz sebe progovorio. Pisanje, to je pisac sam.

3.

Svakom je piscu osnovno pitanje: jesam li ili nisam pisac? Svaki krene s namjerom, s ambicijom, jakom željom: bit ću. Ponekad bude, poneki bude i veliki u tome, mnogi nikada. A svaki se trudio. Vjerovao. Ponekad se tako i predstavlja: ja sam pisac. Oni kojima je to govorio nisu ga razlikovali od drugih pisaca, što je njemu godilo, mislio onim drugima je nalik, možda čak i velikima ravan. Na kraju ipak svaki saznao: ni po uvjerenju, ni po pohvalama i nagradama, ni po čitateljima nije. Samo po sebi. Po svom djelu. Po njemu pisac jest.

Čemu onda kritika, a čemu još mnogo više cijenjena estetika? Posebno ako je konzervativna? A uglavnom jest. Povijest umjetnosti je puna primjera nesporazuma i odbojnosti između uvaženih kritičara i novih artističkih nastojanja. Dugo, sve do prve polovine XX. stoljeća svi novi umjetnički pokreti dočekivani su s prezirom, uvredama i svakom vrstom poruge. Takvi „kritičari“ nisu prihvaćali da je umjetnost događanje, a ne nešto jednom zauvijek završeno. Moj francuski profesore estetike Mikel Dufrenne često je na predavanjima i u seminarским diskusijama ponavljao da za većinu „poznavalaca umjetnosti“ slikarstvo završava sa Cézanneom. Kao da se više ništa nije dogodilo, kao da osjetilnost nema nove zahtjeve, a stvaralaštvo nove izazove... Povjesničari umjetnosti i profesori estetike mahom su otvoreni za „klasično“, mjerodavno, usvojeno. U svakoj sredini je

moguće među poznavacima, kritičarima i filozofima umjetnosti naći nekog ljutog protivnika novih nastojanja u domenu stvaralaštva. A ako nova djela ne negiraju, barem ih ne uzimaju u obzir. Za njih je „savršeno“ zapravo „dovršeno“, nešto što je povijesno okončano, zadnje, iza kojega kao da više nema novog a dobrog. Nema djela. Takvi mislioci se bave utvrđenim vrijednostima. Zalažu se za mjerila u vrednovanju, postavljaju zakon, jednom zauvijek dati kriterij naspram stvaralačkoj slobodi. Muzej naspram galerije, knjigu protiv pisanja, koncertnu dvoranu naspram muzičke scene. Ono što se uvažava i poštuje naspram onoga što tek nastaje. Nalikuju djeci koja su išla sa roditeljima u teatar, pa ga zavoljela, stekla lijepu naobrazbu i stasala u fine članove „srednje klase“ koja drži do „dobrog ukusa“ i „pristojnog ponašanja“, naučili što je „lijepo“ i „dobro“. Ali, umjetnost nije lijepo ophođenje, pristojnost i velika djela, nije samo provjerena ljepota i moralna norma, nije jednom zauvijek utvrđeno, nije u vlasti kanona, nego je promjena, stvaralaštvo, sloboda. Nije usvojeni red, nego pokus, ponekada kaos i „skandal slobode“.

Dive se ljudi konzervativna ukusa „provjerenom“. A ponekad hvale i uspješnu, popularnu umjetnost, imaju za nju razumijevanja, u čemu su slični političkim demagozima, pokazuju da nisu elitisti, imaju sluha za nove tendencije. Naizgled imaju, jer rado i spremno, kao i uvijek, odbacuju sve što je različito od onoga što su kao vrijednost cementirali. Ali, estetika nije zakon, ne smije biti preskriptivna, nego treba biti otvorena događaju umjetnosti, treba biti promišljanje estetske istine. Kritičari ponekad uobražavaju da „znaju“, a zaborave da u umjetnosti „imati uvid“ ne znači „moći suditi“. Umjetnost nije dogmatsko znanje, nego događanje. Konzervativno stajalište štiti utvrđene vrijednosti. U tom smislu, ono nipošto nije a priori negativno. Mana mu je što ne razumije novo. Koji misli da zna kakva bi umjetnost trebala biti, odustao je od onoga što umjetnost jest: stvaralaštvo.

4.

Stvaralaštvo je entuzijazam: nastojanje i strpljenje, odlučnost i energija, izazov same stvari i preispitivanje sebe sama, zanos i ljubav.

Kada bih htio o izvoru, o „bitnom porijeklu“ umjetničkog stvaralaštva najkraće što mogu, rekao bih da je umjetnost nastala zovom kozmičkog reda i nagovorom bogova (*inspiratio*), osluškivanjem bivanja i oponašanjem prirode (*imitatio*), stalnim započinjanjem i ulaženjem u tajnovitost stvaranja i postojanja (*initiatio*), uvidom u stvarno i nestvarno, u bit stvari (*intuitio*), preobrazbom stvarnog (*transformatio*) i stvaranjem vlastitog svijeta djela (*creatio*). Tako o svakoj umjetnosti, tako i o književnosti.

5.

Svaka umjetnost sobom pokazuje što je i kakva je. Ovdje je riječ o književnosti. Što je ona kao takva? U ovom „kao takva“ pitamo što književnost jest, što je ona sama po sebi, što je priroda fenomena, potom što je ukupnost raznolikih književnih djela, što je bit književnosti, što je „ideja književnosti“, izvedena iz pojedinačnog ili sveukupnog iskustva djela i također što je književnost u odnosu na druge fenomene. U ovom, jednom pitanju pitamo i odgovaramo na različita pitanja. Zato je i ovdje bilo mnogo odgovora. I još će ih biti, i ovdje, i drugdje. I tako, sve dok je književnosti, sve dok se jednom ne završe sve te priče, a s njima i samo biće i njegova pitanja. Samo je neprecizna definicija dobra, mnogima zadovoljavajuća definicija: obuhvata mnogo toga, a ne kaže ništa. Zato je najbolje o fenomenu književnosti govoriti, opisivati ga, pa će se u tome pokazati sva raznolikost književnosti (jer ona jest zbir neusporedivih djela) i iz skupine književnosti će na kraju izići njena bit.

Književnost je naravno najlakše označiti kao pisanje. Kao izuzetno pisanje. Zanimljivo, mudro, neobično, posebno pisanje. Ona je stvaranje svijeta, dolaženje do svijeta, njegovo prezentiranje i reprezentiranje, pokazivanje, ukazivanje i slutnja što može biti. A to je jedan beskonačni proces. Zato je pisanje naše stalno traganje za temeljem bića (bivanja) i horizontom postojanja.

Književnost ima svoje porijeklo u kazivanju, govoru, u pučkom pripovijedanju, u svakodnevnom kazivanju i komuniciranju, a ujedno u riječi Boga, koji se jedino jasno iskazao i oglasio u mediju jezika, pa je jezik ne samo instrument pisca, nego i njegova legitimacija, prva i najvažnija osobina. To dvostruko nasljeđe, nasljeđe pučkog i Svetog, čini književnost obraćanjem, a ujedno joj daje i jednu posebnu težinu i odgovornost. Ljudsko biće u njoj sebe iskazuje i nadmašuje.

6.

Književnost je učinila riječ lijepom. U prozi su pisci opisivali, u poeziji htjeli imenovati, u tragediji sudbinu prikazati. Pripovjedači kazuju svoje mitove i epove, bajke i basne, anegdote i povijesti, osobno i opće. Pjesnici su kazivali svoj krik duše i imenovali istinu, a kada je taj glas bio istinski vapaj za lijepim i velikim stvarali veliku poeziju, koja je bila riječ ljudske drame. U scenskim prikazanjima poetiku nose sučeljeni likovi, jednom u komičnom nesporazumu, drugi put u tragičnom sukobu. U romanu njegovi junaci stvaraju svoj svijet, a svi ovi različiti književni rodovi kazuju sve što je sudska njihovih junaka i samih čitatelja.

Riječ je echo Svetog, put ka istini i zrcalo života. Postojanje na drugi način. Svaki pisac u svom djelu ostvaruje biće djela, u kojem je i bitak i ništa, i jest i nije, djelo u kojem je sve što je postojanje i njegova protivnost, sve što je svijet. Zato je ulazak u kuću knjiga, u knjižnicu, ulazak u sazviježđe mnogih svjetova, putovanje, u kojem svako svoj pravac i svoja odredišta bira. I svako otud svoje iskustvo prikupi i svoje dojmove poneše. Svako svoje i sebe u njoj nađe.

7.

Tek kada razumijemo i opišemo svoje prolazno bivanje, tek tada možemo dodirnuti vječno. Mnoga djela su bila, prošla, neka nestala, neka se vratila. Možda se baš ovdje može reći nešto na način Platona: ideja umjetnosti je vječna, mnoga njena djela su prolazna. Ljudska osjetilnost uvijek traži u svom Sada odgovor na svoja pitanja, zadovoljenje svoje senzibilnosti, i uvijek nanovo ostvaruje komunikaciju s njoj odgovarajućim djelima i oblikuje svoju „vječnost“.

8.

Poslije svih razočaranja i odustajanja od riječi, nakon moralne i nasilne (državne i terorističke) cenzure, a usprkos porastu ignorancije i gluposti, usprkos konkurenциji srodnih medija, usprkos atraktivnim zabavama, usprkos krizi koncepta, književnost i dalje postoji. Ali, što je ona danas? Književnost se sve češće iz medija pisane riječi vraća u kazivanje, iz kojeg je i potekla, ili se preobrazila u elektronička štiva, raspršila po ekranima kompjutora i tableta, postala „ekranizirana literatura“, poezija je najviše prisutna kao pjevana poezija u djelima „novih trubadura“, opširna djela čitana sve češće u „skraćenim“ i pojednostavljenim izdanjima, znanje o književnosti postalo površna informacija o sadržaju djela, sve se to dogodilo, ali je unatoč svim promjenama književnost u biti ostala ono što je bila: svijet predstavljen u riječi i objedinjen u narrativu. Jer samo tu svijet i njemu pripadajuće biće može biti cjelovita, istinita slika sebe sama.

Djela i njima pripadajućih tumačenja nastaju u određenom društvenom kontekstu i to barem donekle objašnjava njihovu prirodu. Na toj liniji bismo mogli dokazivati da je svijet romaneske cjeline, o kojoj govori Lukács u svojoj svojedobno utjecajnoj *Teoriji romana*⁸, zapravo svijet s konca XIX. i početka XX. stoljeća, svijet Austro-Ugarske, a filozofova kasnija ideja realizma sukladna s komunističkim totalitarizmom, sa slikom svijeta u kojem je ovaj istaknuti madžarski misilac bio prinuđen živjeti. Naravno, Lukácseva estetička stajališta imaju dublja, temeljitička filozofska značenja, pa napominjem da ovdje samo govorim o situaciji nastanka jednog djela, o stvarnosti u kojoj je ono pisano i objavljeno, a ne o njegovoj estetičkoj relevantnosti.

Okolnosti i stvarnost na višestruk način utječu na svako djelo. Umjetnost je odnošenje sa stvarnošću, bila u pitanju stvarnost prošlog, aktualnog ili nadrealnog, premda su zagovornici komunističke „estetike“ odobravali samo konstruktivna djela, odnosno „realizam“ koji je slavio njih same. Ali, tome će brzo uslijediti sve vrste otpora, kritičnosti i zahtjeva za stvaralačkom autonomijom. S raspalom dominantnih imperija i kolonijalnih sila nestala je i ideja (europskog, „svjetskog“, a zapravo kolonijalnog i/ili totalitarnog) centra. Svijet se počeo u sebi raslojavati, u demokracijama podvajati, sve više razlikovati. Ove društvene promjene su utjecale i na promjene u umjetnosti. Struktura djela se iznutra razbila, a tamo gdje je vladala prividna stabilnost djelo ostavilo bez dramatičnih događaja, čak bez sadržaja. Nestaju tribuni, a poezija postaje intimna stvar samog pjesnika i njegovih rijetkih slušatelja. Nestaje „velika literatura“. Nestaju i „zajednički sadržaji“. Zamjenjuje ih misaoni relativizam, skepticizam i mnogobrojna djela - fragmenti. Sve je veća proizvodnja književnih djela, sve više senzacionalističkih a sve manje estetski jedinstvenih djela, i paradoksalno, sve manji interes za književnost.

Književnost mnogima ništa ne znači, mnogo ih je koji ni za pojам književnosti nisu čuli. Kriza književnosti je posljedica opće krize pismenosti. A to je završni udarac ideji prosvjetiteljstva i konačni dokaz trijumfa antiintelektualizma. Dokaz narasle ignorancije i navale neobrazovanosti. Rasprostranjenost i popularnost kiča u političkom smislu je znak poraza humanizma i prosvijećenosti a trijumfa atavizama, primitivizma, neukusa i neukosti. Ideje o ljudskoj duhovnosti izložene su bjesomučnim napadima egoističnog vitalizma i korisnosti bez ikakve imanencije i teleologiskog smisla. Ali, odvjetnici ove ukinute povijesti ni sami neće moći dugo. Pismenost i iz nje izrasla književnost je središnja točka naše kulture i civilizacije. Ona je čak i kao lijepa zabava mnogo više od puke dekoracije i isprazne razonode, jer je i tada svjedok i dokaz naše egzistencije. Zato će se opet dogoditi jedinstveno djelo, zato će opet doći do misaone i stvaralačke sinteze. Zato književnost nije samo moguća, nego nužna.

9.

Što je dakle književnost? Pisanje? Mnogo toga je pisanje. Književnost je izuzetno pisanje. Umjetnost. Posebno, „lijepo“ pisanje. Ali, je li onda posebno i lijepo napisani pravni spis književnost? Jest, ali rijetko. Pismeni dokument je činjenica koja nešto dokazuje, kronologija je registriranje, povijesni narativ svjedoči i interpretira određena povijesna zbivanja, a književnost opisuje i stvara događaj. Zato je ona posebni, svoj vlastiti svijet. Svijet u kojem sva djela pripadaju „obitelji književnosti“, pa zato sva imaju nešto zajedničko, jer su književnost, ali su sva različita, jer je svako posebna, svoja priča, svako reprezentiranje svog svijeta i reprezentiranje svijeta na svoj način. Svako se razlikuje i po načinu nastajanja, i po formalnim svojstvima, i po načinu percipiranja i vrednovanja.

Znam da našoj književnosti, svakom našem naporu može biti osporen značaj, jer je svaki prolazan, privremen, mnogima varljiva, prividna vrijednost, samo nekim dokaz istine i ljepote. Možda jednog dana ni naša umjetnost, ni sve što je kultura kojoj pripadamo više neće imati ni značaja ni smisla, možda. Srećom, još živimo u svijetu u kojem je sve naše stvaralaštvo potvrda najboljih ljudskih npora, najlepši dar ljudskog bića čudu postojanja. Mi potvrđujemo našu umjetnost, a naša umjetnost nas potvrđuje. Zajedno činimo svijet. Naš svijet.

⁸ George Lukács, Die Theorie des Romans, 1916-20. (Teorija romana: jedan filozofskohistorijski pokušaj o formama velike epske literature, preveo Kasim Prohić, Sarajevo 1968.)

KRITIČAREV OBZOR

Piše Branko Maleš

Vesna Biga

Čudo malih pokreta i pogleda

Moram gledati more, MeandarMedia – Zagreb, 2018.

Kao da na mnoge oči gledam, u nepoznatom tijelu putujem – upravo tako se ponaša Vesna Biga – svakako zanimljiva – ukratko ponajbolja pjesnikinja koja je dosad objavila desetak knjiga poezije i dva tri romana, kao i više radio drama. Pjesnikinja u prozno-poetskim sastavcima ove pjesničke zbirke, kako nam precizno kritičar Miroslav Mićanović opisuje – *emocionalnu kartografiju*, prilikom brojnih njenih putovanja, glavom ili stvarnih, i stapanja alegorija i utisaka, tj. aluzija u strukturu teksta. Autorica iz prethodnih a značajnih knjiga preuzima verbalnu bujicu organiziranu kao vlastitu logoreičnost. Gomilanjem verbalnog materijala želi se upozoriti na propitnu logocentričnu uvjerljivost aktualnog svijeta. Divlja, nabujala organizacija jezika želi reći da svakako postoji dvojba kvantne fizike: val ili čestica, val i čestica... Stoga pjesnikinja ne može biti u nekakvom besmislenom gomilanju leksika, nego u otvorenoj mogućnosti i jednoga i drugoga, tj. vala i čestice: suvremenim svijet dozvoljava plodnu dvojbu, a izbjegava isključivost jedne odluke, rekao bih kako nabujali jezik nije eventualno greška nego dopuštanje raznih mogućnosti.

*Oni čiju sliku odnosi djevojka i ona čiji miris odnosi pas,
koji ga neće zaboraviti, kao što moje lice neće zaboraviti ni žena
koja se jučer u mene zagledala, sjedila sam na istom ovom mjestu i
promatrala golubove*

(stadtpark)

Život gradskog parka opsežna je tema pa ju pjesnikinja pažljivo gleda i pedantno komentira unutar zgusnutog sastavka. Pjesnikinja u svemu lako pronađe temu i motive konkretnosti; nadalje autorica obrađuje ono što je izabrano, i propušteno kroz svoj mehanizam govora i kombiniranja. Autorica nema strogo određenu temu i ponešto malo motiva, ne traži događaj, ali sve je za nju događaj; obrađen je u autoričinoj logoreičnosti, opravdan dobrom namjerom – pjesmom. Tragovi različitim događaja u pjesnikinje se najčešće samo spominju, a onda se problematiku konkretnoga seli u apstraktno objašnjenje – aluzijom – ili kratkom eseističkom psihanalizom. Bigina osjetilna kartografija o konkretnom – nalazi se aluziji, analizi i blagom tumačenju. Iz stihovne pomame sjećanja i aluzija – a to u autorice izaziva ono konkretno – rađa se poetska analiza ili poetska fantastizacija. Biga „sve vidi sve čuje“. Neki događaji poželjni, ali su plijen pomamne asocijacije. Načelna usamljenost – opća prolaznost – i nastala emotivna praznina – ta motivika prisjećanja su čestice o koje se na svoj način tare autorica, i pritom plodno i opširno piše o osjećaju melankolije i Bivšega. Jer, u osnovi pravi događaj nije niti potreban; tragovi, krhotine... konkretnoga svakako, i dobrodošli su u autoričinoj analitici. Usamljenost i prolaznost su osnovna motivika koja generira poneki čvršći motiv, prekriven sivilom i prazninom, a to je sadržajno duboko je obrađeno u mnogim stihovima Vesne Bige i popraćen njenim komentarom. Autorica sama odgovara na kritičarsku tezu o vlastitom očito bujnom nastupu u poetskom govoru; ujedno, i o motivskom izvoru poetsko-proznih indicija iz vlastite proze, odakle se u funkciji i obliku pjesme posuđuje i ispisuje godinama

gotovo samo jedna rečenica a, dodajem, puno kvalitetnih pjesama u rezultatu. Cvjetko Milanja kaže kako pjesnikinja iz prozognog „*unutarnjeg monologa*“, gradi obrise, uglavnom negativnog rijetko i pozitivnog, nesretnog i tjeskobnog Subjekta, koji se terapeutski povremeno utječe u trenutačnu obećavajuću poziciju izmeštenja iz gabaritne egzistencije (putovanje; mogući dodir s Drugim), a najčešće se načelna egzistencijalna turobnost tumači kao problematsko „*pounutrenje*“ iz svoje sobe (napučene obrambenim Bliskim: knjigama, glazbom, filmom...). Raster motiva uglavnom služi kako bi autorica dugačkom, zgomilanom i „*proznom*“ rečenicom izrekla tugaljivo i negativno mišljenje o rjeđe doživljenoj, a češće izmaštanoj zгодi, kojoj (bilo kakav) dodir s ljudima znači veći ili manji poraz, i još jedno aliteriranje figura negativne egzistencije. U sastavcima V. Bige miješa se nedvojbeno klasičan katalog egzistencijal-kategorija (strah, tjeskoba, nelagoda, zebnja...) i raskošna ponuda oka (fenomen i povremeni komentar), pa otuda i posljedična nadogradnja egzistencije pogledom, a to opravdava našu potrebu za novim, „miješanim“ modelskim imenovanjem, neoegzistencijalizmom, naime.

Neoegzistencijalistički diskurs svakako ozbiljne autorice, uz fenomenološke podatke omiljenoga vlastitog „*gledanja*“, najupečatljiviji je glas na hrvatskoj poetskoj sceni tog modelskog opredjeljenja, i prigodnog trpljenja zajedničkih defekata egzistencijalne postave mizernih činjenica koje valja, unatoč svemu, živjeti i socijalizirati ih u podnošljivom životnom obliku. *Žene na putu i Bijela panika* zbirke su objavljene 2013. godine; zajednička, više ili manje, narativna podloga melankolično je prisjećanje hranjeno brojnim međusobno isprepletenim motivima. Ta se podloga naznačuje kao detekcija psihopejza ili psihozgode. Tako strukturirana podloga kao početak "poetske priče" često se sastoji od gusto nabrajanih motiva u funkciji fenomenološke redukcije – kljaštrena koje dovodi do novog fenomenološkog rezultata u obliku snatrenja ili sanjarenja. Pristup Vesne Bige je, istina – često i namjerno raskošan. Okljaštren pak skelet regista ili zgode skelet je dakako nove fenomenološke vrijednosti. Kretanje, put, poliperspektivnost rukovode pitanja u "gomilanju" motiva i njegova melankolično-narativnog značenja.

Luko Paljetak

Značenje mrlja

Rorschachove mrlje, DHK – Zagreb, 2018.

U knjižici pjesama Rorschachove mrlje naslov je koji *govori* o spontanom otisku razlivene crne boje, različito protumačenu, na bijelom papiru poznati je projektivni test za ispitivanje ličnosti iz 1921. (naziv je po Hermannu Rorschachu). U oku promatrača nižu se razni oblici životinja, ili subjektivni slobodni smisao viđenog, živih bića dakle i profinjeni pejzaž u namjerno nepreciznom odgovoru na naznačenom otisku. Baš kao što je i sam svijet tako otisnut – (ovakav i onakav) Rorschachove mrlje autorova su autodijagnoza same ličnosti: pojedinačni, uvijek drukčiji odgovor na značenje zamrljanog oblika iz preklopljenog papira. Mutni crteži donose svakome – dakako vlastitu, bitno drukčiju poruku. Knjižica je otisnuta u verzalu početnog i zadnjeg stiha u sedmerostihu ili septimi čime pjesnik naglašava određeni stih i tako grupira sadržaj te učvršćuje kompoziciju teksta. Autor dakako, kao i često dosad, kombinira nisku i visoku književnost pa se može reći da je sam autor i postmoderno raspoložen. Paljetak često ironizira svoj sedmerostih, pa i sam sadržaj.

... *Zvijeri, što imaš u nama svoj stan*, - govori o stalnoj slaboj slobodi pojedinca. Autor poantira pomalo neočekivano taj stih drugim, rimovanim stihom: ... *Ne dođe uvijek nakon noći dan*. U slijedećem primjeru sedmerostiha s potpornjem u verzalu, postignuta semantika dovodi u pitanje inače poznati homo ludens i posljedični karnevalski učinak: ... *Znam da više nisam ni lijep ni mlad...* te: *Ne znam koliko traje ovaj pad*.

Paljetkovo ruganje svemu pa i samome sebi gdje sam sebe naziva *prošlom ljepotom*. Već spomenuti omiljeni autorov lik *homo ludens* u obzoru šale i poruge govori zapravo pomalo turobnu istinu o prolaznosti, mladosti, zdravlju i ljepoti te se autor sam *stavlja* u ulogu samoporuge i karnevalizacije svijeta.

IZMISLILI SMO KONJA, JESMO, KONJA

bez sedla, ali travu nismo, niče

ona i bez nas, sluša vjetar koji

usta na usta prenosi nas, jašem

a nemam nekog cilja, ti si cesta,

krivudaš, tako najlakše se stigne;

IZMISLILI SMO KONJA, JESMO, KONJA.

U gore navedenom samoizrugivanju Paljetak dovodi životinju u središte pomalo šaljive rasprave, temeljeći dosjetku na životinjskoj fantastici i humoru izazvanom zamjenom likova, tj. teza i semantičkom iznevjeravanju uobičajenog smisla. U drugom 14-stišnom sastavku autor za korist svoga jezičnog kalambura autor izravno u korist očekivanog humora – kaže – *VIDIO NISAM NIKAD GOREG STVORA*.

IZRONIM, ALI NIGDJE NEMA MORA,

uronio sam u riječi, u zamku,

najgoru od svih izmišljenih, dižem

jednu po jesnu kao plaht ljubim

tvoj nožni palac kao pero, ti si

tipkovnica u koju potapam se,

IZRONIM, ALI NIGDJE NEMA MORA,

Pjesnik pomalo humorno ukazuje na načelni početak ljudskog razgovora: *Sve odlazi u neki svoj početak*, no kaže se dalje; *POSTOJE RIJEČI ŠTO SU IZUZETAK*. Ono najupečatljivije u autorovu diskursu jest naš odnos prema tradiciji te pojave manirizma. Ali, Luko postiže „varljivosr forme“ kao postmodernističko posuđivanje, te „istinitost sadržaja“. Teško je jednoznačno odrediti autora i njegov diskurs: postoje realne indicije koje o autoru govore kao o postmodernistu, ponegdje radikaln te u vlastitoj ironizaciji i parodiji govori kao enciklopedijski Subjekt o „nestanku Svega“ i o dubokoj „sumnji u sebe samoga“.

DOBA JE SUHIH ZVIJEZDA, BUDI VLAŽNA

... svaka dobra laž

od istine je loše puno bolja:

SVAKA JE DRUGA ZVIJEZDA,ZNAMO, LAŽNA.

U stihovima se problematizira istina i laž u njihovim kontekstima, autor se jasno stavlja na stranu tzv. „dobre laži“ koja kontestualno pozicionira istinu, u tom kontekstu pronalazi vrijednost. Istina se, rekao bi pjesnik, skriva uz skute zvanične istine i laži, koje proširuju polje izričite tvrdnje. Diskurs je pjesnika, kao i inače, reklo bi se neomaniristički, tj. *razgranat, razigran, lepršav i neodgovoran*, u smislu afektivne melankolije, igre homo ludensa i začaranosti motiva. Stručna kritika piše o autorovim brojnim knjigama kao o *sjetnoj afirmaciji i tragičnoj prolaznosti...* Jednako tako, i u ovoj knjižici zanimljiva naslova plodnog pjesnika je osnovni diskurs, uz neke motive *melankolije i prolaznost i samoća*.

Zvonimir Mrkonjić

Reciklažno dvorište

MeandarMedia, Zagreb - 2018.

Reciklažno je na neki način odbačeno, s jasnom namjerom da se vrati: ponovna umjetnička sublimacija, u sebe ubraja, kao mali i važni podatak, izbor čuda i melankolije, završetak u slobodi poetske dosjetke. Mrkonjićevo *Reciklažno dvorište* su mali kratki tekstovi – istrišci o nečemu što nije završeno, a potencijal se vraća autorovom imaginacijom upravo u tom smjeru, dodatak blago uokviruje precizno napuštenu temu, koja se dokraja razvija kao odmotano čudo. Omot čokoladne čarolije jednako mami i zadivljuje kao naznaka sadržaja, osim što je nejestivo. Reciklažno je nešto što iz bilo kojeg razloga svakako vrijedi završiti. Dakako, prividno. Od jezične dosjetke twistom, tj. dosjetkom ili mudrošću kratki tekstovi načelno završavaju lirske proze Z. Mrkonjića u ovoj zbirci.

Tekstovi: *Oblutak*, *Plastika*, *Pas*, *Mjesto*, *Pjesnik*, *Stranica*... pjesničke su proze impregnirane šarenom dječjom igrom i smisaonom dosjetkom, sastavak *Plastika* protestira dakako protiv nehumanog materijala koji puni naše more, tj. naš život. Tekstovi *Pjesnik* i *Stranica* završavaju smisaonom blagom porugom (u sastavku *Pjesnik*) autorima koji u potrazi za originalnosti pa pri tome pišu Novo (i još starije). Zvukom se pjesnik igra u tekstu *Stranica* realizirajući duhovit efekt jednakih rasporeda glasova i „slučajne“ slične semantičnosti.

*Ne pada mi na um da između stranca i stranice ima ikakve veze,
iako se oni mogu slučajno sresti i doživjeti ljubav. Vjetar ih nepovratno
odnosi dalje, na bilo koju stranu svijeta*

(*Stranica*)

Autor duhovito barata efektom apsurda i paradoksa: Zenonova efekta pjesnik se dotakao u tekstu *Kornjača*: *Sa svojim krovom na četiri i više voda, ona hoda, prestižući sve sporošću*. A u tekstu *Kamen*: *Da bi mogao što dulje kopati, zataknuo bi kamen za pojas, A slijedi dalje: Umorivši se, odbacio bih ga i nastavio dalje kopajući*. Sunce nas privlači, i kako kaže, „ljubi“, a istodobno bi sažgalo čovjeka. U tekstu *Sapun* kao i često dosad rabi se apsurd i slično intonirane podloge: *Kao ribi, sapunu je biti mokar da bi bio neuhvatljiv i patološki lud za čistoćom*.

Vrlo je uspjela Mrkonjićeva dosjetka o istoimenom sastavku koji bi, reklo bi se – tautološki, služi za pranje samoga sapuna to više vicičnost utemeljena na apsurdističkom pranju samoga sredstva, koji pranju služi, sapun naime, kaže autor, *panično ovisi o čistoći*. U načelu, služi se dosjetkom čije je obavezno izbjegavanje smisla – često otkriće koje je zamagljeno osnovnom inicijalnom namjerom. Razgrtanje smisla upozorava na entitet koji se tretira i ogoljuje u novoj izvedbi, Takvo prividno nelogično rješenje, prividno nepotrebno, o entitetu govorи apsurd koji skida slojeve fenomena koji se problematizira. O obrisima komunikacijskog početka naš civilizacije autor piše o *Kraju*, *Kutu*, *Bogu* ... i drugim prepostavlјivim točkama civilizacije, tj svetom prostoru života. *U kut stjeran, ne možemo dalje*, ali tvrdi pjesnik, tu se i proširuje životni prostor, i uspijeva se vinuti u svemir. Pjesnik očito poznaće začudnu slobodu zakrivenu u velovima apsurda i paradoksa, kako bi čovječanstvo, neočekivano a poželjno moglo dalje napredovati. Autor piše također o vremenu i umu u istoimenim sasatavcima (*Vrijeme*, *Um*); vrijeme je poželjno i plodno „prostor „ispunjen glazbom“. Um ostaje udefiniciji čak i kad se vrati s mjeseca bez samog sebe. O religijskom entitetu kaže se: U *oblaku* spuštao se Bog, ali je ljudi opteretio darujući ih nepotrebnim stvarima, pa je umjesto sebe samoga ostavio ljudima

kumire, maglu, da se u njoj dragovoljno izgube. Z. Mrkonjić očito pažljivo bira motive o kojima će pisati svoje male tekstove. Rasuti po knjizi mogu se izdvojiti male indikativne zabilježbe, veće pretenzije od pukog evidentiranja uobičajene motivske jezgre.

U tekstu *Sumrak stvari* tematizira se pozicija Boga i stvari oko njega.

Sumrak stvari

*U polumraku, rembrandt sumraka stvara slike iz meteža,
poredak iz nereda, poruku iz šutnje. Iz odsutnosti
nastaje prisutnost a iz daljine blizina, iz beskorisnosti korisnost.*

Da bi objasnio slike sumraka, potonuće u absurd i grotesku izvan vladavine smisla i njegove baze logocentrizma, autor se služi prividnom nelogičnošću, i pritom iz tog bazena izbjiga nelogičnost kao moguće baze preskočene istine. U sumraku stvari, mimo stajanja u zaklonu velikog slikara, u diranovskoj atmosferi pada i smjene logocentrističkih dojučerašnjih znakova, sve zauzima nova izmijenjena slika i funkcija. U takvoj se izmijenjenoj galeriji važnih slika našla i pozicija dojučer neprikosnovene ideje o religijskom entitetu.

Uz ideju o Bogu vezuje se i dalje svijetle riječi – poštenje: vjera i povjerenje u ljude i njihovu zadaću na planetu. U poštenoj suradnji ljudi i njihove vjere održava se vjera u otajstvo i poštovanu ulogu na planetu, i njeno uspjelo širenje. Iz mogućnosti negiranja otkriva se jedna od istina u lelujavom polumraku i metežu. Slavi se ponovno otkriven entitet, iznova povjerenje u nj, i ljubav božanske tajne. Iz daljine – blizina, kao i iz odsutnosti – prisutnost – izokrenutom perspektivom pronalazi se zakrivena istina, i to kao vrhovni orijentir, tj. kao otajstvo. Mrkonjić se u značajnoj vinjeti o duhovnoj konstrukciji svijeta, orijentir...i služi diranovskim slikama silaska i modernim izazivanjem učinka paradoksa izokrenutom perspektivnošću. U tekstu Bog, uz pjesme koje čine inače razbacanu križaljku životodajne rešetke, naše je tijelo *nekog rasrtaganog boga koji se dijeli u mnoštvo svojih česti*. U podlozi stihovne tvrdnje evidentna je *želja za izgubljenom cjelinom*. Ta je želja, unatoč evidentnoj atomizaciji suvremenog svijeta, svakako legitimna: *vratiti natrag svoje raskomadane dijelove*, premda – osobno mi je želja razumljiva, ali ne i njen rezultat.

Kad se opravданo poseže usred vladavine svesigurnog logocentrizma, za metežom i sumrakom, osjetljivi autor realizira dobrodošle a neočekivane rezultate. U malim tekstovima Zvonimir Mrkonjić piše o kapitalnim situacijama naših života u značajnom sumraku tj. padu i njegovom zakrivenom značaju.

Miroslav Mićanović

Tetovaža bivših dana ili prizor i zapitani Subjekt o tuzi

Obrt za pranje perja; MeandarMedia Zagreb - 2017.

U *Obrtu za pranje perja*, novoj zbirci Miroslava Mićanovića, u načelu se ostavlja započetu tvrdnju, nerealiziranu i napuštenu, napušten i ostavljen stih o važnim stvarima u Mićanovića se uvijek ne uzima zdravo za gotovo. Naravno, nije autor nesposoban poentirati nego je svijet opasno nesiguran, pa autor napuštanjem pitanja, motiva... samo podvlači tužno stanje tzv. suvremenog svijeta i njegova konstantnoga teturanja.

Nekad sam napisao da u pjesnika M. Mićanovića emocija slabo kotira, ali to, međutim, nije točno; putem melankolije pjesnik voli duboko tj. pošteno svoj zavičaj, voli i poznaje seoske mladiće u seoskoj slastičarnici koji švercaju devizama, i piju čitavo jutro jednu kavu. Tri četvrtine tekstova u zadnjoj knjizi najosobniji su melankolični stihovi u zadnje doba u suvremenom hrvatskom pjesništvu. O čemu je riječ? Nema u toj tuzi neke izrazite teme, ali je sva skupljena tuga je nepokolebljiva i uspješna. Subjekt sve čini da oživi Bivše – sada zauvijek potrgano – mitsko subjekt-objekt jedinstvo, a razumljivo, kako to ponovno spajanje ne ide lako, ili nikako, subjekt pritom prolazi faze pozicioniranja: zebnju, strah i spomenutu a neizostavnu tugu. Ne može se dakako očekivati uvijek uspješno krpanje, ali i to uostalom ovisi o strukturalnim obrisima našeg identiteta. Kako ga namaći? Tu su bili uspješni pokreti koji – uspješno ili ne – rade na rekuperaciji Subjekta. Pokreti, nijanse su dobro došli jer nakon svega stoji uspješna melankolija. Uživajte u tome!

Pomicanjem vremena uočljivije se zgušnjava egzistencijalistička podloga problemski obrađivanoga materijala, moglo bi se bez veće pogreške reći da je pjesnik i prozaik Miroslav Mićanović lirsko-hermetistički novoegzistencijalist, ili barem liričar protkan uobičajenom problemskom prtljagom egzistencijalne analize, ambijentirane u šarenu utopiju mladosti...

Povremene spekulativnosti; mladenačka sveupijajuća utopija prizora života (selo i grad), izmiješana s povremenim egzistencijal-signalima, (rastanak, prolaznost, nedorečenost, praznina pa i smrt), idejno-motivski je materijal gotovo u svih autorovih proznim i poetskim knjigama uz nove motivske selekcije i stare ljudske boljke u tuđem i nesvojem svijetu gdje, znamo, Emocija osim melankolije, slabo kotira. U pjesmi Tema, prepunoj melankoličnih slika zavičaja i roditelja, autor se vozi po lošoj cesti i susreće majku u gumenim čizmama. „Što radi sama 300 ili 400 km od naše kuće?“ – pita se pjesnik. „Zagrijani CD i pjeva o prostoru, koji pred našim očima umire i, nestaje.

Štošta se kombinira za stolom u slastičarnici... melankolična skica švercera devizama koji sjede u seoskoj slastičarnici, aludira na propast seoske mladosti i na tračenje vremena u praznim razgovorima uz dugo, uzaludno ispijanje te jedne kave, ali nema tu razumije se prave egzistencije nego se u nerealnim kombinacijama gubi vrijeme a pritom i život. Na križanju cesta ispred slastičarnice; „zagledani u budućnost koja prolazi.“ Vrlo tužna i mrtva siva slika seoskog raspredanja u tijeku vremena. Odulja pjesma kvazi-oda je životnoj neugodi i neriješivom siromaštvu, kompozicija povećeg teksta ima klasičnu strukturu pitanja i odgovora nekog inače neupitnog entiteta čiji se fakticitet upravo propituje. Lako nije riječ o klasičnom „siromaštvu“ autor ironično propituje očekivano mizeran status siromaštva, kao da je riječ o nečemu poželjnijom, a što zasluzuje sijaset usputnih pitanja. Pjesnik se ruga neosjetljivosti države ali i ljudima samima neosjetljivima i bez empatije, i autorom iskrojenu verbalnu odjeću, kao da je riječ o nečemu svečanom i poželjnijom. Autor stoga ispisuje opsežnu sarkastičnu poemu o bolki većine stanovnika zemlje, stavljajući se pritom nedvojbeno na stranu ugrožene većine. Iz biološki mlađe autorove pozicije iznimno se stoga zahtijeva: treba doći zaljubljenost, kako bi se u širem smislu stupanj trenutka, tj. sreće i namirenosti, ipak ostvario. Taj

trenutak, tj. sreću, čudo, Mićanovićev je pejzažni spas... pjesnik supostavlja u gotovo unaprijed izgubljenoj igri - gradu i njegovoj negativnoj socijalnoj retorici. "Blato zaborava", u pjesmi *Riječi*, opisuje kao završetak riječi i njihove vitalnosti u području svakodnevne rutine koja duboko iscrpljuje, a tretira se događaj u uobičajenom pjesku vremena, tj. Prolaznosti. Pjesma po strukturi i motivima bi mogla biti i prozno oblikovana melankolija, jer autorovi tekstovi prezentacijom postaju nesigurni i nepouzdani. U tekstu, bez obzira na dojučerašnju smrt, ne može se naime ništa sa sigurnošću tvrditi, u tom narodu, pejzažu i uopće – u pripadnoj događajnosti.

Tekstovi *Skriveno i Nečitljivo* pjesme su, koje bez obzira na vlastit sadržaj vezane su atmosferom zebnje i turobnom događajnosti. Autor ostvaruje melakolični ugođaj – ambijentalnoču i prazninom; lišenih ljudi i njihovog razgovora bez obzira na samu kvalitetu konverzacije. Sve je nekad bilo drukčije, česta je izlika u autora i običnog diskursa, a zapravo uopće nemamo potvrdu za tu tvrdnju. Ali, evo prostora za melankoliju, a nju na svoj način svi mi volimo do suza i apsurda.

Atmosferična vijednost „ziba“, pejzaža iz autorova djetinjstva - odlagalište mrtvih stvari, konja npr. - može se naime osjetiti i u autorovu stanu u Novom Zagrebu kao prolaznost, neodređenost, truljenje materije... Budući da Mićanović često govori u stihovima o melankoliji, valja ukratko reći nešto o Subjektu kao osnovnom mjestu govora; Subjekt sliči na bivšu uspješnu vezu subjekt-objekt jedinstva da bi tekst bio literarno vrijedan, kidanjem mitskoga jedinstva bitno se narušava jedinstvo križaljke i pripadajućih članova. Subjekt nastoji svim silama održati neraskinuto mitsko jedinstvo, jer tada subjekt-objekt veza podsjeća na slogu čovjeka i svijeta, na sklad.

Kad veza slabiti ili potpuno nestaje – javlja se tuga i melankolija funkcionalne kao nadopuna, a na bivšem mjestu objekta javlja se zamjena u obliku nadomjestka i nadopune. Kao nadopuna nefunkcionalnog Objekta javlja se lažna nadopuna (jedno vrijeme to i funkcioniра kao nadomjestak). I ponovno se sve vrati ukrug, melankolija se nadomješta izravnim objektom, tj. zamjenskom pseudovrijednosti koja zamjenjuje početak i original.

Bivša se ljubav u nedostatku upravo Bivšega – nadomještava sličnošću tj. konturama *Sličnoga*, no prije 20, 30 godina sve je bilo drukčije, pa je iskreni vapaj *upomoć* ljudska nemoć ispred smrti i neizbjegnosti, tuge i prolaznosti. Kao još uvijek pjesnik se hvata provjerenih vrijednosti u životu koji vrlo brzo prolazi u gomili nepotrebnosti, bedastoča i licemjerja. Mićanović piše poeziju primjerenu često bučnom i neosjetljivom vremenu..: Pjesnik je došao s bratom po oca u bolnicu tzv. Rebro na onkološki odjel:

.....

*Onda u hodanju i usporenosti obojica stanu: prije dvadeset,
Trideset, četrdeset, godina – sve je bilo drukčije.
Tko je kome davao oslonac? Tko je kome bio u ruci?
Ali otislo bi se s pitanjima i odgovorima predaleko,
A nepotrebno je: u subotmkem prije podnevnu, dok parkovi
dišu, gradske ptice lete visoko i sluti se vrućina dana. Na
drugoj strani ulice otvorena su vrata automobile, brat
čeka da prijeđu zebru i krenu u drugom smjeru.*

(*Usporeno*)

Pjesnik kombinira, i to kvalitetno, prozu i poeziju, protkanu neizbjegnom melakolijom, i kao što na ovitku zbirke piše urednik knjige Branko Čegec, *razdoblje velikih priča definitivno je za nama...* doba je malih ili manjih priča i česte fragmentarizacije smisla. Zvukovna granica kronometra: bim i bam, tu i tamo... određuje prostor jednoličnim zvukom ritam-mašine a ne smislom, kojeg odavno nema. Miroslav Mićanović zvukom prati nova područja prostora unutar zasnovane granice sa malim dozama dobrodošle duhovitosti, a osvojeni novi prostori napućeni su novo izraslom melankolijom, oporom i gorkom.

Goran Čolakhodžić

Nove kvantne mogućnosti

Pred gradom su kosci; HDP - Zagreb 2018.

U nesumnjivo dobroj zbirci, ponešto komplikiranoj autorovom zaslugom, piše se o svemiru i *linearno razgranatoj povijesti, koju punimo sadržajem, da joj vratimo smisao*. Taj će posao, prema autoru, dugo potrajati dok ne prestanu prostor i vrijeme. Ta radikalizacija – otvara i dozvoljava autoru još poneku indikativnu konstataciju: *Tko je venuo za cjelinom/ taj nikada nije došao do sreće*. Za autora, kao i za modernije ljudi odavno nema cjeline, središta, živi se samo (fantastizacijski) fragment apokaliptične i katastrofičke naravi. Autor se često služi, izravnim ili naslućujućim, katastrofičkim i apokaliptičnim pejzažem suvremenog svijeta, izokrenutom perspektivnosti života, černobilskom katastrofom, pa neupadljivo citirajući kvantu dvojbu: ili jedna ili druga činjenica, ili obje, autor stalno suponira otuđenu tehniku i nestalu prirodu. Ako se pače stremi prema dolje, naići će na vrhove bivšega, potopljenog grada, zgrada i općenito potonulog pejzaža u vodi.

Beton se suprotstavlja Prirodi. U melankoličnoj vinjeti prošlosti spominje se i prostor i zaklon i susret, te da se samo još jedan od krajeva svijeta pridoda onima koje smo slutili kao djeca na nepoznatim okrajcima rodnog grada.

*Velesajam, rubom, Vinkovićeva, odozdo gore. I onaj zeleni predjel
odrastanja, u kojem svi šumarnici u dnu završavaju nogometnim klubom,
preko polja; udaljene bijele figurice; popodnevni zvižduk – leđa ormara,
običnog ormara koji te neće odvesti nikamo.*

Događaj promatran s ruba horizonta, tumači se dvojako. Sadržaj događaja naime može biti pozitivna ali i negativna činjenica, relativizacija sadržaja događaja daruje Čolakhodžiću dozvoljava mobilnost i modernu relativnost. Mladi autor tu mogućnost ozbiljno i pametno koristi. *Svi smo znali biti sve, tama i svjetlo..*

Autor spominje ljske kao organski izraz same prirode: sama natura reagira konkretno a pjesnik Čolakhodžić to prepoznaće. U jednoj pjesmi nasipi su vizualni izraz prirode i okoline koji zajedno oblikuju kasnije poznati i nazvani pejzaž. Pjesnik promatra prirodni izum – kanale, utore... - i imenuje nastalo iz tzv. ljske – izraz konkretnog rada same prirode. Kosci i košnja pojmovi su koje valja objasniti u radu G. Čolakhodžića. Suma i pojmovi uz nju pripremaju teren za imenovanje kosca i košnju. Došli su predvorje i prolaz/ mračnoj voćnoj šumi. Kosac dakako(biblijska jr) aluzija je na smrt; i tu, ali i nužan rad vremena koje čisti zemlju od prošlih i ocvalih vrijednosti. Tu treba dodati, autorovu mistifikaciju prirode, u odnosu na betonizaciju prirodnih vrijednosti. Ubiranje podataka – košnja je svijeta, tj. određene šume i njene kore: ozbiljan svijet se služi u traženju kore, ljske svijeta propitnom idejom zbrajanja činjenica. Povodeći se kurentnom logikom: ono što je očito – nije očito. Događaj promatran s ruba horizonta, tumači se dvojako. Sadržaj događaja naime može biti pozitivna ali i negativna činjenica. Relativizacija sadržaja događaja daruje Čolakhodžiću dozvoljava mobilnost i modernu relativnost. Mladi autor tu mogućnost ozbiljno i pametno koristi. *Svi smo znali biti sve, tama i svjetlo..*

U zadnje doba neki hrvatski pjesnici koriste svjesno ili ne dozvoljenu dvostrukost informacije omogućene kvantnom fizikom i njenim dosezima. Poželjna nesigurnost tvrdnje i njena legitimna dvojakost javlja se argumentirano kod uvjerljivih modernističkih autora i

autorica (Andreja Kos Lajtman, S. Lovrenčić, kao i u G. Čolakhodžića...). Dozvoljavam, netko tu dvojnost može koristiti neozbiljno i iz autorske obijesti. Osvještena nesigurnost svijeta prepoznaće se kod važnijih autora kao argumentirano i ne osobito sretno svjedočenje o globalnoj nesigurnosti svijeta i nejasnoj njegovoj moralnoj strukturi. Takva situacija svijeta osviještenom autoru dozvoljava ambiguitet prosuđivanja aktualne zbilje.

U neozbiljnih autora, koji rabe naučnim argumentom dozvoljenu a plodnu nesigurnost, samo se gomilaju kontradiktorne teze bez podloge i uvjerljivosti u osnovi tragične nesustavnosti suvremenog svijeta.

*Parada tenkova
zapravo ničime ne mijenja prostor
a najmanje vrijeme*
(Ministarstvo obrane)

Aluzija na nesreću, nuklearnu ili naprsto ratnu, autor je zabilježio stihovima: *Trećeg dana mimoide nas ratni brod/ ploveći na sjever, na palubama hrpe leševa...* Onda ništa. Radio nijem. Pjesnik završava melankoličnu vinjetu sjećanjem na život koji nestaje: *Do jutra. Tada/ meka himna prošlosti i moru/ nejasna, najdraža onima / koji još imaju nade u san.* Čolakhodžić, treba naglasiti, kao vrlo mlad autor, spominje militarističke znakove, tenkove kroz šumu: *Hodam po snijegu, hodam pod šumom/ ljske prošlih pupova posute po onom/ što je krivnja čovjeka, što je njegov san. Vodi me nasip, majka svih brda/ močvara, livada, svih soba podneblja/ da bi završio – svaki je korak sretan kao smrt.*

Dok hodam – kaže autor – oslobađam poznate šume/ samo tražim dom.

Pod naslovom ciklusa *Zadnja košnja* autor govori o protjecanju života u velikom stambenom bloku – mamutici, zagrebačkoj poznatoj mnogoljudnoj zgradi. *Mamutica tame, mravinjak, monolit*, autorova asocijacija na poznati filmski monolit, pa se još kaže: maglovita palača stršljena, pretrpana ljudima da nitko nesusreće nikoga. Pjesnik opisuje betonsku tvorevinu kontrarnu prirodi koja nestaje: *sve to na drugi pogled otkriva da je beton i bedem, Pa gledaj blokove od prozora do prozora.*

U svakom se prozoru jedna tvoja pjesma. Jedan zanos, propast... Iz daljine netko stiže i ti bi stajao godinama ovdje i čekao, samo kad bi znao da ćeš iz dubine moći čuti povik koji mora biti znak.

Autor se tuži nad abdicirajućom prirodom i nad osjetnim zvukovima rata. U znanfan tekstu, koji bi se mogao nazvati pjesmom u prozi ili poetskim esejom, autor i kao pisac znanstvene fantastike spominje prve planete u toplom okolišu prvog života: *Usred svega ovoga ili na rubu, drvena kocka praznine.* Prostor oslobođen imena. Za takav vremenski isječak, kaže se da je to *predvorje nepregledno dugog popodneva.* Početak dugog života veže se za toplinu i prazninu. Ali, nije to – kaže se – samom uljuljkanost i spavanje. Ta kocka praznine nema imena, tek je, prema autoru, jezgra tištine. U iznimno dugom popodnevnu ta je kocka Anti-aleph. Ponad nje smrzavaju se slojevi neudahnutog zraka, i hladne leće te visine prikazuju prve planete, koje se javljaju ni iz čega, kao radost. U zraku je besmislen zagrljaj kao polovina geste. No, u lagano tekućem zraku vremena plutu, kao u jeziku, druga ruka, završetak kretnje.

Drvene daske smijenio je beton, beton su pojele ličke muha.

.....
*U vrućini ljetnog dana dječja se graja bešavno pretopila u kreket
mladih žaba. Sve dok nismo došli bijesni i smrvili propali eksperiment,
sravnili isturenu koloniju svijesti, kako djeca gaze izobličene kule
neuspjelih utvrda od pijeska.*

U ocjeni kvaliteta života autor upozorava na debakl društvenosti i njene komunikacije; djeca podsjećaju životinjsko pijukanje, a to u autora ružnu a nužnu gestu poništenja jezgre života. Naravno, autor načelno, nema ništa protiv poznatih oblika života, ali za sebe zadržava pravo na izbor i ocjenu života. Aludira se toplo i humano za tipove života izvan ljudske skučenosti i zgotovljenosti u dosad već poznatom biofilmom obliku već poznatom ljudima. Zašto ne bi postojao jedan oblik drugačijeg života u obliku osim onoga dosad opće poznatog, s kojim su inače uglavnom svi nezadovoljni!?

Tomislav Škrbić

Praiskonska jednota bića i mišljenja

Igor Mikecin, *Parmenid*, Matica Hrvatska, Zagreb 2018.

Djelo Igora Mikecina *Parmenid* osma je knjiga u filozofskoj biblioteci Matice hrvatske *Aletheia* te je, redomice, nakon knjige o Heraklitu, druga autorova knjiga u istoj biblioteci. O samoj knjizi, unaprijed, valja reći da predstavlja još jedan autorov iznimski doprinos istraživanju grčke filozofije u nas. Na filozofijsku zahtjevnost i obuhvatnost ovoga djela upućuje naime već i podnaslov koji glasi: *Grčki tekst s hrvatskim prijevodom i filologijskim bilješkama, filozofijski komentar i rječnik*, ali zapravo i sama struktura knjige odnosno razdoba poglavlja. Tako u kvantitativnom pogledu skoro polovinu knjige zauzima Mikecinov filozofijski komentar Parmenidovog spisa poznatog pod imenom *περὶ φύσεως*, dočim se u drugoj polovini nalazi *Napomena o predaji Parmenidovog teksta* u kojoj Mikecin ukratko izlaže povijest prenošenja i tumačenja teksta i pritom posebno naglašava važnost Platonova i Aristotelova shvaćanja Parmenida odnosno njihovo "isticanje jednote i nepokretivosti sućega" (138), jer su upravo ta shvaćanja "umnogome odredila sva kasnija tumačenja Parmenida" (138), te ujedno ukazuje i na važnost forme heksametra za "utvrđivanje izvornog Parmenidovog teksta i njegovo razlučivanje od okolnog izvještaja" (140). Potom slijedi *Napomena o uspostavi i prikazu Parmenidovog teksta* u kojoj autor navodi najvažnija imena za uspostavu grčkog teksta kao što su primjerice H. Stephanus i H. Diels, te daje napomene kako o prikazu teksta tako i o rasporedu fragmenata i redoslijedu stihova. Nakon napomena slijedi precizan *Popis oznaka rukopisnih izvora, izdanja i filologijskih komentara Parmenidovog teksta u kritičkom izdanju*. Naposljeku dolazi sam *Parmenidov ep* odnosno grčki tekst s kritičkim aparatom i hrvatskim prijevodom, te filologijskim bilješkama. Zadnja trećina knjige sadržava iscrpan *Rječnik svih "riječi koje se pojavljuju u sačuvanom tekstu Parmenidovog epa"* (209), a koji, osim objašnjenja tvorbe grčkih riječi i etimološkog objašnjenja, donosi i "objašnjenje povjesne mijene i razvoja smisla grčke riječi" (209), ali i "upućuje na osobit smisao koje riječi imaju u Parmenida" (209). Cjelina knjige zaokružuje se *Kazalom izvora za fragmente Parmenidovog epa i Bibliografijom*.

Vrijednost Mikecinove knjige o Parmenidu ne sastoji se, dakle, jedino u tome što donosi izvrstan prijevod grčkog teksta s popratnim pomno sastavljenim znanstveno-filologijskim objašnjenjima, nego isto tako i u filozofijskom komentaru koji svojom lucidnošću i prodornim uvidima otvara mogućnost za duhovni pogled u najdublji smisao Parmenidovog epa. Mikecinova knjiga, uvjetno kazano, počiva na dvije temeljne misli, a to su: misao jednote bića i mišljenja, bitka i uma, odnosno jednote sućega kao istote sućeg i uma ili umjenja kao "izvornog opažanja", "umskog zrenja", koja proishodi kako iz samog teksta (npr. *ono bo isto umiti je te i biti*, III.) tako i iz autorova *sumišljenja* s Parmenidom o onom sućem, te misao o nadilaženju prijepora između filologije i filozofije, odnosno jezika i filozofije, pjesništva i filozofije ili govora i bića, riječi i bitka, koja se zapravo oslanja na prvospmomenutu misao te se istom u cijelosti potvrđuje u Mikecinovom filozofskom tumačenju Parmenidovog epa. Polazeći stoga od prethodno navedenog pokušat ćemo u osnovnim crtama izložiti temeljne misli koje prožimaju poglavlja njegovog filozofijskoga komentara Parmenidovog teksta. Osim *Uvoda* komentar sadržava sljedeća poglavlja: *Suće, Um, Red, Boginja i Govor*.

Tako već u *Uvodu*, osim što iznosi osnovne momente i strukturu epa te njihov filozofijski smisao, Mikecin rabi prevedenice nekih grčkih riječi Parmenidovog teksta kao što su primjerice *umiti, umjenje (νοεῖν)* za ono što se običava prevoditi s *misliti, mišljenje*, jer riječ *umiti*, kako se navodi u *Rječniku*, "označava opažanje koje prethodi mišljenju, ali i opreci osjetnog i nadosjetnog" (255), odnosno "ukazuje na s-vijest koja mišljenju prethodi kao sama njegova bit" (256), ili glagolska imenica *bitje* (*εἶναι*) za glagolsku imenicu *bitak*, ili pak *suće* za grčki particip *ἔόν*, a namjesto uobičajene riječi *biće*. Parmenidov ep prema Mikecincu nije drugo doli pri-kaz puta, putovanja, na kojem putnik kao

"tražitelj istine" - uz presudnu pomoć Heliada - putuje iz privida tame prema svjetlu istine bitja, tj. sućeg. Putovanje je stoga "povratak iz tame nevida na svjetlo vida" (7), odnosno "uspon iz privida k istini" (8). Na samome su pak putu, kako primjećuje Mikecin, "naznačeni njegovi predjeli" (7), a to su: "domovi noći" ($\delta\omega\mu\alpha\tau\alpha$ νυκτός) kao ishodište puta, "dveri putova svjetla i tame, dana i noći" ($\pi\mu\lambda\alpha$ νυκτός τε καὶ νύματός εἰσι κελεύθων) kao mjesto razlučivanja oblasti mnijenja i znanja i "svjetlo" ($\varepsilon\iota\zeta$ φάος) kao svrha putovanja. Drugim riječima, ep ima tri glavna dijela koja, s obzirom na "istinovanje kao raskrivanje" (57), Mikecin opisuje sintagmama "raskrivanje iz skrivenosti", "neskrivenost sama" i "neskrivenost skrivanja", a s obzirom na "odnos između mita i zbora u Parmenida" (98) sintagmama "privid istine", "istina sama" i "istina privida". Nakon što putnik koji istinski umi, a to znači koji umi istinu bitja kao istinu vlastitog bitja, prođe "dveri putova dana i noći" te time napusti "domove noći" kao oblast privida, mnijenja, protivnosti svjetla i tame, on susreće bezimenu boginju koja je "ustvari boginja istine" (8). Prošavši dveri putnik se zapravo vratio "doma iz tuđine" (8) jer taj dom nije samo "dom boginje", nego i "putnikov vlastiti dom" (8) kao "dom istine" (8), odnosno kao "povratak uma iz svoje ne-istine svojoj istini" (8). No putovanje se, uz poučavanje, poticanje i pozivanje boginje, zapravo nastavlja i to kao "put bitja" koji ipak valja razlikovati od "neprohodnoga puta nebitja i od povratnoga puta" (8). Put nebitja, nesućega, mnijenja, je "posve neispitiv i neprohodan" (15), pa "zapravo i nije nikakav put" (15), dok je povratni put onaj put na "kojem neumno mnijenje ne luči bitje i nebitje" (8). Put bitja ima dva dijela od kojih prvi "vodi kroz istinu bitja", a drugi "kroz istinu privida". Istina bitja sastoji se u tome da je suće nepokretivo, a objavom istine kretanje ili putovanje zaustavlja se i preobražava u "savršeno kruženje koje odgovara blagokrugosti istine" (11). Istina privida je u tome što je privid takva mješavina svjetla i tame u kojoj se oboje razdvajaju umjesto da se vide kao "jedinstvo smjese svjetla i tame" (13), jer privid u svojoj istini nije drugo doli privid istine. S druge strane, putnikovo putovanje je "neko poslanje, a nije samovoljno odabранo, niti je njegov ishod unaprijed predodređen" (10). Putnik se upušta na putovanje "jer slijedi svoj usud" (10) koji se očituje i kao spremnost "na obraćenje istini bitja" (10). Putovanje kao "raskrivanje istine sućega" (11) je stoga "povratak u ono u čemu putnik već skriveno boravi" (11). No, prema Mikecincu je i samo umjenje neko upuštanje i "dopuštanje onomu umljivom da se objavi" (10), štoviše umjenje je "u svojoj biti pomno paženje" (10), odnosno slušanje kao "opažajuće puštanje" (10). U konačnici umjenje "kao slušanje je odgovaranje nagovoru onoga što se ima umiti" (10). Time se samo potvrđuje prethodno navedeno određenje umjenja kao onog što prethodi kako mišljenju tako i razlici osjetnog i nadosjetnog. Mikecinovo poimanje Parmenidovog **voētv** treba stoga shvatiti ponajprije pod vidom zahtjeva za nadilaženje metafizičkog razlikovanja i razdvajanja onog osjetnog od onog nadosjetnog, odnosno tzv. više od niže spoznajne moći i tomu slično, a koje se pojavljuje već u Platona i Aristotela. U *Uvodu filozofiskog komentara* Parmenidovog epa Mikecin, dakle, jasno naznačuje temeljne misli vodilje vlastitoga prijevoda i komentara i to o istini sućega kao istosti sućega i uma koja nije "tek slaganje misli i onog mislivog, nego je istina bitja kao istota uma i bitja, a još prije toga jestina kao neutaja bitja" (14), kao i o unutrašnjem jedinstvu govora i bića, riječi i bitka, jer je naime "cijelo kazivanje puta jedan jedinstveni kružni put istine bitja, koja dolazi do sebi primjerene riječi" (17). Obje misli, posebice misao istote sućega i umjenja, opetovano se pojavljuju u Mikecinovom filozofiskom komentaru Parmenida i to na različite načine, tj. u raznim inačicama i misaonim sklopovima.

U poglavlju naslovljenom *Suće* Mikecin pojašnjava filozofske i filologische razloge za uporabu imena suće, te razmatra odnos sućeg i nesućeg, kao i odnos sućeg i onog jednog. Polazeći od toga da u Parmenida riječi $\epsilon\sigma\tau\iota\omega$ (jest), $\epsilon\iota\bar{\nu}\alpha\iota$ (biti) i $\epsilon\bar{\nu}\omega$ (suće) kazuju isto, Mikecin na filološki mjerodavan način dolazi do uvida o njihovoj međusobnoj povezanosti koja zapravo "krije odnos između glagola i imenice" (25), tj. onog glagolskog i onog imenskog. Pritom upravo riječ $\epsilon\bar{\nu}\omega$ čuva smisao praodnosa između imenskog i glagolskog, odnosno ona je "ono ime koje ih sjedinjuje prije njihovog razdvoja" (25). S obzirom na to da je $\epsilon\bar{\nu}\omega$ particip prezenta glagola biti ($\epsilon\iota\bar{\nu}\alpha\iota$), Mikecin upozorava da biće kao imenica nije dokraj primjerena hrvatska prevedenica za grčki particip $\epsilon\bar{\nu}\omega$, već je prikladnija prevedenica za grčko $\tau\omega$ $\epsilon\iota\bar{\nu}\alpha\iota$. Stoga $\epsilon\bar{\nu}\omega$ treba prevesti s riječju suće koja je arhaični hrvatski particip glagola biti u jednini srednjega roda. Isto tako ni glagolska imenica *bitak*, za razliku od glagolske imenice *bitje*, "ne može prenijeti puni glagolski smisao grčkog poimeničenog infinitiva" (21). Prema Mikecincu presudno je to da se $\epsilon\bar{\nu}\omega$ kod Parmenida "prevodi kao suće stoga što se njime

iskazuje bitje koje prethodi razdvoju bitja i onoga što jest" (25), odnosno to da "Parmenidovo suće prethodi razlici između nekog sućeg i bitja" (26), a također i razlici esencije i egzistencije. Tako u konačnici єόv u Parmenida u "strogom smislu riječi uopće nije particip" (25), nego "predgramatičko zborenje" i "predlogičko umjenje". Drugačije kazano, riječ suće najprimjereno prenosi smisao Parmenidovog єόv jer, između ostalog, riječi nisu niti sredstvo ni "puko oruđe", a niti je izabir riječi neka takoreći izvanjskost, tj. pitanje konvencije. U riječi suće valja dakle prepoznati određeno sudržanje koje "ne dopušta razlučivanje onoga što jest i bitja" (23). Štoviše, jedino sudržanje sućega sa sućim "omogućuje uprisućivanje sućega kroz prisuća" (26), jer kao što suće nema počelo, tako ni ono samo nije počelo ili temelj mnoštva, nego je "ono zajedno (ζυγόν) svima" (27).

Nadalje, odnos sućeg i nesućeg prema Mikecinu nije odnos suprotnosti i razlike, jer počiva na "predontologičkoj istoti bitja" (27) na kojoj se ujedno utemeljuje i ontološko počelo identitet. No suće se može odrediti jedino "u lučbi spram nesućega" (28), odnosno "nijekanjem nesućega" (κοινῷ ποτὶ τραζέντα μεν ὁμοίως / οὐδὲν γάρ εἰστι τοῦτο τοῦτο γένος οὐδὲν εἶναι, II. 2-3). Takvo "posredno zborenje" o sućem ukazuje na to da je suće istodobno i "neizrecivo" i "zborivo", ali također i na to da znanje naspram mnijenja nije samo "vjerno znanje istine sućega, nego i znanje vjerodostojnjoga privida sućega" (29).

Međutim pitanje o jednoti sućega obuhvaća, ipak, centralnu ontološku problematiku Parmenidovog epa. S obzirom na to da na samo jednome mjestu u epu стоји да je suće jedno (jer sada jest ujedno sve jedno sudržno, VIII. 5-6), postavlja se pitanje koji je krajnji smisao jednote sućega. K tomu, kako primjećuje Mikecin, u povijesti tumačenja Parmenida se, već od Melisa, ustalilo mnijenje da je jednota najvažnije svojstvo sućega. No Parmenidova jednota sućega nije jednota koja isključuje svaku razliku, kako to primjerice tumači Aristotel. Isto tako nije ispravno niti ono tumačenje koje iz odnosa jednote i onog svega zaključuje da privid u Parmenida uopće nikako nije (Platon). Drugim riječima, jednota sućega nije "u tome da je ono ukupnost i cjelina svih bivajućih" (30), niti je suće "nešto opće" ili "rod", nego je suće u Parmenida "takvo jedno koje ne isključuje mnoštvo kao nešto nejesuće" (30). Suće je "jedno koje objedinjuje sva koja jesu" (31), što uključuje i suprotnosti. Pritom za Parmenida "ona mnoga" jesu na način nastajanja i nestajanja, rađanja i umiranja.

Mnoštvenost nije sućemu nešto izvanjsko, ono je uprisućivanje samog sućeg u ona prisuća. Jednota sućega dakle u sebi uključuje razliku, jer se suće "svakako i posvuda prema rasporedu razlučuje i slučuje kroz prisuća" (33). Jedno kao sve i sve kao jedno počiva "na sebeodnosu sućega" (33). Taj je sebeodnos sućega, kako kazuje već i samo njegovo ime, "sudržanje samoga sebe" i "prianjanje samomu sebi". Iz sebeodnosa prvotno proizlazi odnos sućeg i uma, a potom i "dvojstvo sućega kao takvog i prisućih kao onih mnijetljivih" (33), kao i mogućnost privida kao pričina koji prema Mikecinu i nije drugo doli "prikrivena istost bitja i uma". Jer mnijenje mniye da su ona prisuća i odsuća kao prisustvovanje i odsustvovanje sućega uvijek u stanju razdvojenosti, dočim istinito umjenje zna za jedinstvo suprotnosti istih. Istiniti pak um dopire do sućeg "kao onog po sebi umljivog" (33). Sebesudržanje (συνέχεσθαι) i prianjanje (πελάζειν) sućega su prema Mikecinu načini "kako suće omogućuje ono drugo samoga sebe ostajući u samome sebi (34), a sebesudržanje je povrh toga porijeklo njegove neprekidnosti. Lučenje jednote sućega proizlazi dakle iz prvotne mogućnosti njegova udvajanja putem uma. Ta prvotna mogućnost predstavlja ujedno i porijeklo kako privida kao pojave ili uprisućenja samog sućeg tako i pričina kao mnijenja koje mni da su "prisuća i odsuća međusobno razdvojena" (37). S obzirom na to da suće ima mnogo znamena, a "znameni znamenuju jednotu sućega" (36), znameni sućega su: nerodivost i nepropadljivost kao svojstva nevremenitosti; cjelovitost, nedjeljivost i jedinstvenost kao svojstva homogenosti, neprekidnosti i istolikosti; istost kao posljedica savršenosti i dovršenosti i nepokretivost kao svojstvo nepromjenjive istote.

Poglavlje *Um* donosi Mikecinova tumačenja odnosa između uma i zbora, uma i sućeg i uma i mnijenja. Štoviše, to je poglavljje, zbog navlastitih misaonih uvida, iznimno važno poglavljje Mikecinova filozofiskog komentara Parmenida. Jer ne samo što pojašnjava bitne aspekte praiskonske jednote bića i mišljenja, nego u podpoglavlju *Zbor i um* sadržava i Mikecinov autentični filozofiski doprinos tumačenju međuodnosa zborenja ili govora, jezika, umjenja i sućeg. Kao što je prethodno već napomenuto, Mikecin umjenje shvaća kao "izvorno opažanje" te samim time nadilazi tradicionalni metafizički horizont unutar kojeg opstoji razlika između osjetnog opažanja i umskog ili razumskog

mišljenja odnosno onog osjetnog i onog nadosjetnog, subjekta i objekta, bića i bitka itd. Umjenje je prema Mikecini takvo opažanje koje je najprije "unutrašnja umnost samoga sućeg", a potom i "umsko oprisućivanje onoga sućeg" (41). Gledano iz smjera fenomena, umjenje je "primajuće paženje onoga što se pojavljuje" (42), a to znači da ono ima kako ontološki tako i gnoseološki karakter; jer pomnost, pažljivost kao temeljno svojstvo umjenja uključuje zamjećivanje, motrenje i čuvanje kao pretpostavke bitja onoga što se pojavljuje. Sebeodnos kao sebesudržanje sućega je stoga svojevrsno "umsko" praopažanje sebe samoga kroz sebe samog, odnosno, to je umsko oprisućivanje sućega kao primajuće paženje te potom i uprisućenje sućega u onim prisućima kao onom drugom samoga sebe. S obzirom na to da umjenje nije tek neka od ljudskih moći spoznavanja, valja naglasiti da istost uma i sućega ne znači da su um i suće jednaki već supripadni i zato odvojivi. Time se otvara i mogućnost neistinitog umjenja. Neistinito umjenje kao mnijenje, puko osjetno zamjećivanje i pričin razdvaja um i suće, dočim je istinito umjenje kao "umsko zrenje" (*λεύσσειν*) i "neskriveno umjenje" zapravo "pronicanje onoga umljivog" (42) i "sjedinjenje s njime" (43), odnosno ono je znanje kao "neskrivena istost uma i sućega" (43). Umjenje, kako izvodi Mikecin, na poseban način pripada čovjeku jer u njemu "um umije bitje osvjedočen u samoga sebe" (43). Isto tako, čovjek je i ono mjesto "u kojem sveprožimajuća umnost bitja dolazi do svoje sebesvijesti i u kojem se luči istina od neistine bitja" (42). Drugačije kazano, bez čovjek nema sebesvjesnosti sućega. Stoga u konačnici istinito umjenje nije drugo doli "čista otvorenost bitja i na tome počivajuće svjedočenje da bitja ima" (43).

Umjenje i zborenje (*λέγειν*) su, prema Mikecini, neraskidivo povezani, štoviše oni su "dvije strane istoga" (43), tj. očitovanje sućega. Odnos uma i zbara je odnos istosti (supripadnosti), pa kao što nema umjenja bez zborenja, tako nema niti zborenja bez umjenja. U razlici spram umjenja kao "čuvajućeg opažanja onoga sućeg", zborenje je "razabiruće sabiranje", "čuvajuće slušanje istine sućega", odnosno izvorno lučenje kao "prvotno biranje između sućega i nesućega" (45). Zborenje se tiče kazivanja i govorenja, odnosno slušanja i sluha. Ali, kao što je umjenje supripadno onomu sućem, tako mu je supripadno i zborenje. Iz takvoga odnosa sućeg i zborenja proizlazi mogućnost otuđenja govora od sućega u kojem je govor tek puki, lažni govor, a ne tvorbeni govor "koji odgovarajući zboru tvori i s-tvara istinu bitja" (45), a ta je istina zapravo istina kao "neutaja sućega". Umjenje pak, kako primjećuje Mikecin, nije u Parmenida "najviši vid zborenja" kao što je to slučaj kod Heraklita, nego je "zborenju supripadni vid s-vjesnosti (osvjedočenja) i obistinjenja onoga sućeg" (45). Suće, dakle, u Parmenida nije sam zbor, pa je zato zborenje, zapravo, "bit mišljenja i govora". Umjenjem naime suće dospijeva do svijesti ili osvjedočenja o samome sebi, a po zborenju se "suće sabire u svojoj sabranosti kao ono jedno i isto naspram mnogih" (45). Međusobno uvjetovanje zborenja i umjenja nema prema Mikecini puko kauzalni ili čak kronološki karakter, već proizlazi iz njihovog živog jedinstva u kojem je umjenje kao opažanje ujedno i sabiranje sućega ili "čuvajuće opažanje onoga sućeg", dok je zborenje kao sabiranje ujedno i paženje ili "čuvajuće slušanje istine sućega". Mikecin stoga uviđa da je odnos umjenja i zborenja analogan odnosu slušanja (sluha) i gledanja (vida). Zbor i um se u konačnici susreću u istinitoj vjeri kao "vjeri istine", jer istina sućeg nije "obrazloživa" i "dokaziva", već "proizlazi iz samoga uma koji mu izvorno pripada" (46). Suće je nešto "samoizvjesno" jer se "neskriveno objavljuje" i pokazuje tako "da se u to ne može dvojiti" (46). Neskrivenost sućeg daje snagu vjeri kao uvjerenosti u nedvojbenu istinitost sućega, tj. omogućava kako istinitu vjeru tako i "vjernost sućemu".

Suće, zborenje i umjenje se u Parmenida nalaze u "izvornoj unutrašnjoj svezi" (46). Njihova istost ima karakter supripadnosti koja ne ukida razlike. Tako su primjerice um i suće supripadni na takav način da se sudrže, odnosno tako da se u "svojem dvojstvu jedno drugome pružaju" (47). Premda bitje i um stoje u iskonskom zajedništvu (*ono pak isto umiti je te i ono radi čega jest umnja / jerbo bez onog sućeg, u kojem je iskazano / nećeš naći umjenje*, VIII. 34-36), valja napomenuti da bitje uvjetno kazano prethodi umu zato što se zbori kroz um te "može biti istinski i nestinski zboreno" (46), dočim samo umjenje može biti istinsko umsko zrenje kao poistovjećivanje samoga sebe sa sućim ili neistinsko zabluđno mnijenje, odnosno, zabluđno ili vjerno opažanje onog sućeg. Tu nije riječ o ontološkom prvenstvu sućeg nad umom, nego o izvornom sudržanju sućega i uma. Mikecin zato zaključuje kako nema uma bez "sućega u kojem on samoga sebe raskriva i objavljuje" (48). Drugačije kazano, "suće kao ono umljivo i umljenje kao objavljivanje sućega su isto" (49). Upravo je, dakle, sam odnos supripadanja ili sudržanja ono što na osebjunji način prethodi i sućemu i umu kao

navlastitim konstitutivnim momentima.

Ako je bitje odnosno suće supripadno umu, onda iz njihove razlike proizlazi kako mogućnost "udvajanja bitja i uma u čovjeku" tako i "razlikovanje uma i mnijenja" (54). "Sebeudvajanje uma kroz mnijenje" je pravi uzrok nužnosti privida (δόξα). Privid i nije drugo doli "nužna od-sutnost istine" te ne proizlazi samo iz uma nego i iz samoga sućeg. Kada se pak mnijenje odvoji od uma, tada započinje preobrazba uma u neistiniti um kojemu je istota sućega i uma skrivena, pa time privid istine postaje njezin pričin. Razlikovanje privida i pričina se, prema Mikecini, u osnovi može svesti na razliku između privida kao drugotnosti onog sućeg i pričina kao zaborava te drugotnosti. Drugim riječima, "privid je razdvajanje istote bitja i uma, a pričin je prikrivanje toga razdvajanja" (62). Za razliku od privida kao tek pojave sućega, mnijenje razdvaja suće i njegove pojave, tj. "drži da i nesuće jest, a suće mu je ono što je uistinu samo privid sućega" (56). Pritom mnijenje nije puki umski umišljaj, nego moć koja je svojstvena smrtnicima kao takvima, a tiče se uspostave "rasporeda bivajućih kao cjeline privida". Po mnijenju naime "nastaju i opstaju pojave sućega" (56). S druge strane, istinito umjenje je provođanje privida kao privida onog sućeg, odnosno putovanje ili "uspon iz privida k istini". Istinski umiti znači raskrivati iskonski odnos istine i privida, a to se raskrivanje najprije odvija kao spoznavanje istine iz privida, potom kao spoznaja same istine i u konačnici kao spoznavanje privida iz istine, jer "prividnost privida počiva na pojavljivanju onog sućeg samog" (61). Izostanak istinitoguma stoga implicira razdvajanje sućega od sebe samoga, tj. pričin, dok prisustvo istinitoguma, kao momenta sebeodnošenja sućeg, omogućava da se ono prividno providi u svojoj istini, tj. da se providi kao prisuće sućega.

U poglavlju koje nosi naslov Red Mikecin se upušta u interpretaciju kozmologičkih aspekata Parmenidovog epa, odnosno razmatra vrijeme, prostor te svjetlo i tamu, jer su to svojstva supripadna onomu sućem kao cjelini onih bivajućih.

Iako je suće nepokretivo i nedjeljivo, to ne znači da je lišeno kretanja uopće, nego samo tjelesnog kretanja u smislu preinake, nastajanja, nestajanja, rasta i premještanja. Kretanje sućega je "savršeno kružno kretanje", tj. samokretanje ili sebekretanje, kao "jedinstvo kretanja i stajanja" (69). Kao što se kugla okreće oko svoga nepokretnog središta, tako se i suće okreće u sebi samome "ne mijenjajući mjesto i ne trpeći nikakvu promjenu" (69). To unutrašnje samokretanje sućega je zapravo samokretanje uma. Po Mikecinovu shvaćanju Parmenida, upravo je istinsko ili neprostorno kretanje sućeg izričita pretpostavka za prividno ili prostorno kretanje onih bivajućih, koje i nastaje uslijed ukidanja jedinstva kretanja i stajanja. Pritom valja imati na umu da "suće sadrži privid kao kugla oplošje" (72). Nepokretivost kao znamen sućega vezana je uz njegovu nevremenitost (*nit' ikad bje niti će biti, jer sada jest ujedno sve / jedno sudržno*, VIII. 5-6). Suće stoga "nije ni bezvremeno ni svevremeno, nego je predvremeno" (74). Suće naime izdržava u onome sada tako da "jest sve sada ujedno i odjednom" (75). Drugim riječima, predvremeno bivanje sućega je takvo samokretno sudržanje koje implicira nepokretivost, jer se suće "kreće tako da samo sebe kreće ostajući u istome" (75), ali koje ujedno omogućava i temporalitet kao razlikovanje prošlog, sadašnjeg i budućeg vremena.

Prostorna protežnost sućeg usporediva je s kugлом kao savršenim tijelom odnosno "mirujućom cjelinom" koja počiva na savršenom sumjeru i ravnomjeru središta i oplošja, ali samo suće nije kugla već ponajprije ono kugloliko, tj. "odnos između središta i krajeva kugle" (82), jer je "oblik kugle prilika reda cjeline bivajućih i kao takav pojava u sebi jednotnoga sućega" (77). Kugla i krug su prispodobe jedinstva suprotnosti onog kružnog i onog ravnog, odnosno jedinstva početka i kraja koje se naime ostvaruje u svakoj točki oplošja. Stoga je kugla tek slika savršenosti sućega, dok zaobljenost kugle "odslikava uvraćenost sućega u samo sebe" (79). Isto tako je i "prostorna kugla" tek slika kugle kao reda cjeline bivajućih, koja je pak "samo umom opaziva". No usprkos svojoj savršenosti, nedjeljivosti i neprekidnosti suće ipak ima "krajnje međe" koje se održavaju po pravdi, nuždi i sudbini. Za razliku od protežnih tijela, suće ima unutrašnje međe koje omogućavaju njegovu stalnu istotu. Iz istote pak sućega proizlazi to da suće "u vidu svoga privida izlazi iz sebe u drugo samoga sebe" (80), odnosno u prostornu protežnost. Prostiranje prostora je u konačnici, kako primjećuje Mikecin, neposredno vezano uz "izvorno protezanje sućega".

Osim prostora i vremena kao konstitutivnih elemenata privida onog sućeg, valja spomenuti i svjetlo i tamu kao počela privida s obzirom na ona bivajuća, prisuća. Sve pojedno počiva naime na osnovnoj suprotnosti svjetla i tame, tj. njihovom omjeru u svakom pojedinom bivajućem. Pritom se, po Mikecinovom uvidu, svjetlo i tama - nasuprot Aristotelovom tumačenju - ne mogu izjednačiti s bićem i nebićem, jer to nisu dva razdvojena počela već sklop ili jedinstvo suprotnosti koje jednako ispunjava sva bivajuća, mnenjetljiva. Svjetlo i tama su, kako primjećuje Mikecin, "način pojavljivanja istine u prividu" (84). Drugačije kazano, svjetlo i tama kao likovi privida, a također i mnenje, na nužan način proizlaze iz sućega, pa stoga nisu svojevoljno od ljudi postavljeni. Stoga zabludno mnenje ili neistinito umovanje putem "rastavljajućeg postavljanja likova" zapravo razdvaja i suprotstavlja svjetlo i tamu i time uspostavlja pričin, dočim istinsko umjenje "nadilazi razdvajanje svjetla i tame" (86).

U poglavlju *Boginja* Mikecin razmatra odnos sućega i boginje, te značenje bogova u Parmenidovom epu i smisao onog demonskog, demona, kao onog božanskog u čovjeku. U skladu s razdiobom epa na tri dijela, odnosno, shvaćanjem epa kao putovanja iz privida "domova noći", kroz "dveri putova dana i noći", prema svjetlu istine, Mikecin konstatira da je, nakon uvoda, cijeli ep zapravo "govor boginje". Boginja kazuje istinu sućeg koje naime nije bog, nego ono prvotno ili ono božansko ($\tau\delta\vartheta\epsilon\tau\delta\vartheta$). S obzirom na to da je boginja neimenovana, ona je ustvari boginja istine kao "neskrivene istote bitja i uma", čija je objava moguća isključivo kao "samoobjava umom" (89). No već i samo "ime" bezimene boginje ($\vartheta\varepsilon\alpha$) upućuje na unutrašnju povezanost boginje s čistim, umskim zorom, tj. umjenjem kao zrenjem "koje prozire ono jedno, sva u jednome i jedno kroz sva" (90). Bezimenost boginje upućuje dakle na božanskost onog prvotnog, sućeg, štoviše ona je "glas uma koji se uzdigao do uvida u ono suće kao ono božansko" (90). Tako je u konačnici boginja istine "umski zor kroz koji se objavljuje istina bitja", dočim se smrtniku boginja ujedno "ukazuje time što u njemu sviče istinski um" (91). Tu stoga nije riječ o objavi od boga čovjeku, nego o samoobjavi božanske istine kroz čovjeka.

Rasipanje pak onog sućeg kao onog božanskog u mnoštvo bogova nije drugo doli "različiti načini pojavljivanja onog sućeg u prividu" (92). Bogovi, strogo gledano, proizlaze iz jednote same boginje, jer "jednota boginje odgovara jednoti onoga sućeg" (92). Drugačije kazano, bogovi su naspram boginje istine, tj. onog sućeg, tek mnogostruki likovi jedne boginje odnosno pojave kao privid sućega samog.

S druge strane, put kojim putnik putuje prema svjetlu istine sućega je demonski put. Demon, kako tumači Mikecin, nije ni boginja Pravda, niti bezimena boginja istine, nego ono božansko "koje se dodjeljuje ($\delta\alpha\lambda\omega\mu\alpha\tau$) čovjeku kao njegov udio i usud" (94). Biti na demonski način znači biti na, takoreći, nadljudski način, tj. u stanju entuzijazma ili obuzetosti onim božanskim. Ono demonsko je takav način bitja u kojem se susreću bog i čovjek kao "dva supripadna očitovanja onog božanskog" (94). Putnik stoga nije "niti bog niti puki čovjek" (95), već "božanski čovjek" koji time što razotkriva ono božansko u čovjeku ujedno i nadilazi samoga sebe. Spoznaja pak istine bitja nema isključivo božansko ili ljudsko porijeklo, nego se zapravo odvija u umu kao onom "uistinu demonskom mjestu susreta boga i čovjeka" (95-96).

Zaključno poglavlje Mikecinova filozofiskog komentara Parmenida ima naslov *Govor*, a razmatra odnose mita i zpora, zpora i imenovanja te smisao heksametra kao nužnog oblika Parmenidovog epa. Suprotstavljanje i razdvajanje mita od zpora, kao i filozofije od pjesništva, počiva na poimanju mita kao pripovijesti ili alegorije i zpora kao znanstvenog mišljenja, a to razdvajanje prema Mikecincu svoj vrhunac u Grka dostiže u Aristotelovoj filozofiji. Iz takove filozofske tradicije proizlazi nadalje i mnenje da prvi ili uvodni dio i treći dio epa imaju karakter alegorije, mita ili pjesničkog govora, dok je jedino u drugome dijelu prisutan logički govor. I Platon isto tako, kako primjećuje Mikecin, smatra da je mit neistinit govor, usprkos tomu što za "filozofijski mit" ustvrđuje da je vrsta zpora i da sadrži nešto od istine. Naspram uvriježenih predrasuda prema kojima je, između ostalog, uvod epa slikoviti govor o nečem neosjetnom, u Parmenida je zapravo "sveza između načina kazivanja i onog mišljenog nužna" (99). Premda je i u mitskom pjesništvu primjerice Homera i Hesiosa riječ, mit ($\mu\tilde{\mu}\vartheta\alpha\zeta$), neka neupitna božanska objava, odnosno mit je "kao riječ ujedno i ono riječju rečeno" (99), te unatoč tomu što i Parmenid koristi većinu riječi iz epske

predaje i određene epske obrasce i slike, Parmenidov ep nije mitska božanska objava zato što se u njemu "onim mitskim u govoru ponajprije objavljuje smisao odnosa između onog sućeg i njegovog privida" (100). Drugim riječima, blizina u kojoj se nalaze Parmenid i Homer skriva zapravo njihovu presudnu razliku, odnosno sukob između "istinskog umjenja bitja i bogoslovnog pjesništva" (100). Parmenidov je govor kao "kazivanje istine sućega" stoga znamenovanje, jer u "sebi objedinjuje zbor i mit", prethodi razdvoju logičkog i mitskog, dok su riječi znameni "kroz koje se suće pokazuje" (101). Mit i zbor nisu "dva zasebna načina govora, nego jedan te isti govor u svoja dva vida" (104).

Tako se primjerice prvi dio epa (*prooemium*) ne smije, kako primjećuje Mikecin, shvatiti doslovno ili alegorijsko-metaforički, nego se ono što dotične mitske slike (konji, kola itd.) iskazuju "mora dovesti zajedno s onim na što one ukazuju" (103). Pritom valja istaknuti da je u uvodu epa - u razlici spram drugog i trećeg dijela, kao "istinitog mita" i "objave istine onog prividnog", gdje vlada neskriveno jedinstvo zbora i mita - još uvijek na snazi skriveno jedinstvo mita i zpora.

Jedinstvo mita i zpora očituje se dakle kao "zboreći govor istine" sućeg, pa se tako ono mitsko odnosi na nužnost samoobjave sućega, a ono zborško na lučenje sućega i nesućega, kao i na sabiranje i razabiranje u govoru i riječi govora. Odnos mita i zpora, privida i istine, sućega i nesućega, otkriva se kako u ustrojstvu epa kao jedinstvenog puta sastavljenog od tri dijela tako i u "kružnom kretanju epa". Štoviše, Mikecin ustvrđuje da je sama suprotnost skrivanja i otkrivanja koja "vlada u biti istine", ono što se zapravo "očituje u suprotnosti zpora i mita" (109). Mit i zbor se stoga ne nalaze ni u odnosu "međusobnog isključivanja", niti "uzajamnog prevladavanja", nego su oni "u Parmenida dva iznutra supripadna vida jednoga jedinstvenog kazujućeg zborenja istine sućega" (110).

Razlikovanje zborenja (λέγειν) i imenovanja (όνομαζεῖν) ne počiva na nekoj vrsnoj razlici, nego na tome što zbornje, kao bitstvo, prethodi kazivanju, govorenju i imenovanju. Istinito imenovanje, po Mikecinovom uvidu, "sabire ono imenovano", a neistinito imenovanje, premda se zapravo nesvjesno odnosi na suće, "razdvaja i suprotstavlja ono imenovano" (110). Riječ kao ime ili znamen onog imenovanog može stoga odgovarati zboru sućeg, ali ga može i skriti, prikriti, čak nijekati, i to time što prešućuje ono suprotno. Jedino na "putu nesućega" nema imenovanja, jer je taj put bezimen. Drugim riječima, istinito imenovanje odgovara "putu sućega" i to u dva smjera, tj. kao "govor sućega" koji, "polazeći od sućega samog" (111), imenuje ona prividna kao prisuća i odsuća, te kao "govor istine privida" koji, ukazujući na suće, "u svemu prividnom proviđa ono suće" (116). Dočim neistinito imenovanje uspostavlja pričin u kojem je ime "ukočena oznaka" koja "razdvaja i uposebljuje ona prividna" (111), pa se time ujedno negira i samo ime, imenovanje kao znamenovanje sućega.

Međutim i "varljivi govor", kao neistinito imenovanje onog mnijetljivog, dovodi do toga da "mnijenje uzima ona prividna kao nešto odvojeno i ne proviđa ih u jedinstvu sućega" (112). Jedino onaj govor koji proizlazi iz zpora, zbornja, a riječi, imena, rabi kao znamene sućega, može "pripadati sućemu i njega u njegovoj ne-skrivenosti pokazivati" (112). Takav je govor zapravo svojevrsno odgovaranje "uzmicanju onog sućeg kao onog po sebi neizrecivog, ali u cijelosti zborivog" (113).

Kao što ime nije rezultat dogovora i neka proizvoljnost, već "način istinovanja u govoru, te očitovanja i obistinjenja onog sućeg" (114), isto tako i zbornje nije puko prosuđivanje i govorenje, nego "sabiranje, objavljivanje, davanje sućemu da se obznani" (115). Štoviše, sama se "supripadnost uma i sućega događa kao zbornje" (116).

Mikecinov filozofijski komentar završava raspravom o smislu daktijskog heksametra kao nužnog oblika Parmenidovog kazivanja. Parmenidov ep nije, kako primjećuje Mikecin, "poučna pjesma" ili nauk prikazan u pjesničkom obliku. Tu je na djelu takav način govora u kojem je "nemoguće razdvojiti sadržaj od oblika", odnosno u kojem vlada "izvorno jedinstvo mita i zpora" (117). Tvorbenost Parmenidovog govora očituje se kako u načinu njegovog "kazujućeg zborenja" tako i u tvorbi istine sućega pomoću riječi i imena čije je porijeklo u zboru.

Usprkos sličnostima, primjerice u metriči i epskim prizorima, između Parmenida i Homera i Hesioda, valja naglasiti da je Parmenidovo preuzimanja nekih epskih slika kao što su putovanje kolima ili putovi dana i noći ujedno i njihovo preinacjenje i preosmišljenje. Tako putovanje kolima u Parmenida nije samo pjesništvo kao "opijevanje pobjede u nadmetanju" (120), nego

"mudrosnotvorbeno kazivanje", tj. put kao "uspon u spoznaji". Isto tako, niti putovi dana i noći nisu vezani isključivo uz nevid ili Aid, kao što je to slučaj u starom epu, nego uz put demona odnosno putovanje putnika od tame privida prema svjetlu ili istini sućega.

Međutim, najvažniji aspekt Parmenidova "tvorbenoga kazivanja" se odnosi na sklad, ritam, te obrate riječi, glasa i rečenice u samom epu. Heksametar ili šestomjer je naime "namijenjen za odmjereni kazivanje naglas i slušanje, katkad i uz pratnju glazbalom" (121), a nije upitna niti njegova "izvorna vezanost uz ples". Tvorbeni je govor prema Mikecinu "strogog uređen ritmom". S obzirom na to da heksametar započinje dugim slogom, kao onim napetim, teškim, nepokretljivim, on "daje ugodaj čvrstine i snage" (122), a potvrdu o tome daje primjerice i Aristotel u *Poetici* gdje heksametar naziva najpostojanjijom i najtežom mjerom. Ritam stoga, može se reći, odslikava različita duševna stanja. Nadalje, na smisao stiha utječe kako položaj riječi u stihu tako i upotreba jednake mjere ritma. Jednakomjerje, osim što prikazuje suodnos istine i privida pomoću "sumjernog ukrštanja stopa", prikazuje i "ravnovjesje među onim suprotnim" (123).

Glazbenost ritma Mikecin prepoznaje u Parmenidovom načinu razdiobe stiha, prema stankama, na članke, pa tako primjerice u tročlanom stihu dugi slog odgovora polotonu u glazbi, dok je kratki slog četvrtina tona. No glazbeni smisao imaju i same riječi, tj. odnosi između glasova u riječi. Ritmičko ponavljanje, ukrštanje, glasova i riječi nije dakle puko očitovanje sumjernosti ili suglasja u određenom izričaju, već ujedno ukazuje i na dublji smisao koji je u njemu položen. Zato se glazbenost heksametra u konačnici sastoji "u tome da riječi, usprkos stankama, nisu odijeljene jedne od drugih, nego se kao u kolu jedna za drugu drže i nižu" (129).

Povrh toga Parmenidov govor obiluje dvosmislenostima koje, kako primjećuje Mikecin, imaju svrhu "da se razlikuje površni i dublji smisao izrečenoga" (128). Pritom "površni smisao pripada mnijenju, dublji istinitomu umjenju" (128).

Parmenidov ep je stoga, kako zaključuje Mikecin, "namijenjen za kazivanje naglas i slušanje", a ono "što se pri tome sluša nije samo sadržaj govora, nego i glazba govora". Dočim je sam govor istine sućega "tvorben i glazben, jer kroz njega do riječi dolazi ritam i harmonija samoga sućeg" (130).

Kao što je, već na početku ovoga osvrta, ukazano na neupitnu iznimnost i vrijednost Mikecinove knjige o Parmenidu, tako i sada, završno, te nakon izlaganja osnovnih stavaka Mikecinovog filozofijskog komentara, možemo tek potvrditi sve ono što je početno iskazano. S druge strane, po sebi je jasno da prijevod i komentar Parmenidovog epa, osim filologijskog i povjesnofilozofijskog poznavanja teksta, uključuje i neminovno upuštanje u misaoni dijalog odnosno sumišljenje s Parmenidom. Mikecinova knjiga *Parmenid* u cijelosti je stoga, kazano bez ustezanja, jedno uspješno svjedočanstvo upravo takvoga nastojanja. Svojevrsna "izvanska" potvrda za prethodno navedenu tvrdnju je uz ostalo i Mikecinov stil pisanja u kojem, kako na razini rečenice tako i na razini podpoglavlja i poglavila, možemo prepoznati metodu savršenog kružnog kretanja koje je svojstveno upravo istinitomu umu kao "demonskoj" moći raskrivanja istine bitja, tj. neporecive jednote sućega i uma.

Biserka Goleš Glasnović

DVIJE KRITIKE

ŽARIŠTA S POETIŠTA

(Tomislav Domović, Žeravica (izabrane pjesme), Udruga Ars spiritus, Karlovac, 2017.)

Nakon što je primio Goranovu nagradu za mlade pjesnike 1987. Tomislav Domović je do danas objavio četrnaest zbirki pjesama. Zadnja zbirka Žeravica, zbirka je izabranica, podijeljena u tri ciklusa Prije, Tada i Poslije. Dvestopadesetak pjesama uređeno je prema kronološkom načelu kao izbor iz objavljenih zbirki pjesama. Ciklus Prije čini izbor iz zbirki Heretik na 10 načina (1987.) i Pancir tastatura (1990.), ciklus Tada izbor je iz Junačkih pjesama (1991.), Živog blata (1992.), Budućnosti, daj da te ljepše slutim (1997.), Noć zaborava (1992.), i Pozornica čežnje (1993.), a ciklus Poslije iz zbirki Službena verzija ljubavi (1995.), Privremeno rumenilo (1998.) te Kožom uz kožu (2009.).

Na kraju posljednjeg ciklusa izbor je iz zbirke *Pjesnički manifest* (1997.) koji nas svojom retrospektivnošću upozorava na autorovu potrebu da i ovim izborom ponovi osobno tumačenje svog stalnog i plodnog djelovanja na hrvatskoj poetskoj pozornici. I sasvim je dobro došao kao svojevrsni poetski zaključak svega onoga što je napisano u trideset godina. Ljubiti i pisati – temeljno je načelo Domovićeva pjesničkog manifesta, načelo koje se ne odriče svečanosti svoga proglašavanja i romantičnosti svoga nadahnuća, također i svojevrsne pasije stvaranja. Pjesma jest i pjesma nije – jer prije no što je napisana, prije nje ništa postojalo nije. Domović je suvremenii trubadur, osamljenik bez dvora, bez štitonoše i nesretne dame kako bilježi u jednom od fragmenata *Manifesta* istaknutim stihom: *vrlo je lako bilo izgubiti se.*

No, posve paradoksalno Domović, tražeći Riječ, iskaz, govor, želi proniknuti u svijet, stoga i potreba da manifestira svoj poetski iskaz i ponavlja (ne)mogući zadatak: riječju objasniti nadahnuće, riječju objasniti neobjašnjivo. I upravo ga taj postupak izdvaja kao originalnu osobnost u kojoj je nestao pjesnički subjekt postavši pjesma. On ne piše pjesmu niti je pisan, već je on pjesma sama. Jednako smrtna kao i tijelo, kao i Eros koji je u njegovoj poeziji jednako snažan kao i Riječ. Domović *dije pjesmom* tvrdeći kako izvan stiha ništa ne postoji: *izvan stiha ničeg nema / jer mi i ne znamo / koliko smo ljubavi od jučer propustili / i ne znamo / koliko je svjetlosnih godina u trenutku / projurilo kroz naše zapećeno srce.*

U poeziji Tomislava Domovića Eros je u stalnom boju s Thanatosom, u boju koji nikad ne završava, ali na čijem bojištu ostaju žeravice iz kojih ponovno niče Riječ – niče pjesma. U fragmentu iz *Manifesta* *pokušavam živjeti pjesmu* zapisuje: *mirisati njen pupak / njezinom šarenom kožom pokrivati zaspale oči / njezinim plaštom zaplitati korake / pokušavam živjeti pjesmu / baš u vrijeme njezine smrti.* Pjesnik jednako pjesma, a riječ jednako tijelo. Tako udruženi snažno vjeruju i snažno sumnjaju u mogućnost svladavanja prolaznosti. U posljednjim pjesmama zbirke Žarišta pjesnik se obraća neumoljivoj prolaznosti ne odustajući – jer zna da ju može zaustaviti jedino pjesmom, a onda nam, bez osjećaja krivnje, može ostaviti kao popudbinu i razbaštinjenog Erosa i (o)poruku:...nek *zaljubljeni traju / poput bezbolno stopljenih / galaksija.*

Zbirka Žeravica započinje pjesmom *pisanje je moja hiroshima* iz prve zbirke pjesama *Heretik na 10 načina* u kojoj je sjeme *Manifesta* koji će se oblikovati kasnije zrelije i pjesnički discipliniranije. U prvim pjesmama Domović traži smisao pisanja snažnom retorikom u različitim područjima pa tako koristi pjesnički rekvizitarij i iz erotskog, i iz tehnološkog, i iz socijalnog okružja. U gustišu stihova, metafora i hiperbola, moguće je pratiti i događaj, zapravo kazivanje kako je u pjesmi

Cyećari imenovao svoj govor sam autor. Epičnost kao obilježje Domovićeva diskursa korespondira s njegovom snažnom potrebom, posebice na početku njegova stvaralaštva, zapravo objavljuvanja njegovih zbirki, da se suoči s pisanjem kao nesrećom, sumnjom u napisano. Da se pišući izloži, pokaže svoju intimu. I da se zaštiti profanirajući sveto, svevši ga na ordinarne detalje. Prepušta se urušenom i kaotičnom svijetu i ne želi ga sastaviti i ponovno osmisiliti. Heretik je koji ne vjeruje u Riječ. Pjesma astronaut iz zbirke *Heretik na 10 načina* završava: *Kule od papira i kule od pjeska identično padaju*. No od pisanja ne odustaje, štoviše dalje hita na pjesmu poetski bipolaran: ...i rastem i rastem / već sam iznad Zagrepčanke / i rastem slijep i ne vidim svoju malenkost / polegnutu na tramvajske tračnice kako završava pjesmu *pesticidna sperma leprša*. U pjesmi *superman* zaključuje: *kako raste moja dobrota, koprive bujaju po / alejama. / Jednostavno nag ne povlačim se. Ne oblačim*. Odlučuje se za Dobrotu, pobjeđuje stid i nastavlja pisati „na brzinu“, svjet rastavlja na dijelove preobražavajući ih – ili nadrealistično ih spajajući. U pjesmi *cyećar* poželi da je literatura maksimirski perivoj, da se jednostavno lijepi za stopala i kroz krvotok nestane da bi u pjesmi restaurator aforistično zabilježio: *Moje srce je šljunak u prijetnji praće*.

Prvu Domovićevu zbirku obilježava ekspresivnost, preobražaj svijeta u koji je autor investirao sav svoj intelektualni i emocionalni napor, retoričnost, opširnost i epičnost pjesničkog iskaza te hiperboličnost koja se kreće od ushita do plača, od pretrpanosti do praznine. Zanimljivo je kako se uz epičnost kao sastavnici njegove snažne lirike pojavljuje i napetost, sastavnica dramskoga. U njegovu ne odustajanju od početka ili kako kaže u pjesmi *atlantida*: *telefon bulji u mene i čeka da se rasprsnem, / a ja sam novi Noa i životinje / trče za mnom*. U njegovim razmišljanjima o pisanju kao samouništenju ili uhvaćenosti u pisanje iz kojeg je nemoguć bijeg. Ostavši u kataklizmi riječi, privlači našu pozornost i znatiželju. Kako će se razriješiti napetost koju je uspostavio između Riječi i pjesničkog iskaza? Podvojeni pjesnički iskaz između hereze i vjere u riječi u ranim se pjesmama povremeno imenuje Tomislavom. Rodni grad, vrlo prisutan kao stvarni grad, prepoznatljiv kao Zagreb, već je u prvoj zbirci pjesama postao alegorija ograničenog poetišta, poetskog prostora tjeskobe, straha i neslobode ili kako ga i sam autor predstavlja kao otvoreno groblje pjesme.

Posve je izvjesno kako će autoru koji je započeo s tako snažnom metaforikom potpomognutom kazivanjem i napetošću trebati usvajati nova poetišta na kojima će dicipliniravši svoj um i osjećaje, vladati oslobođen straha te osvješten i siguran pronaći samo svoj pjesnički iskaz u kojem riječ jest tijelo, a pjesnički iskaz pjesma.

Izbor iz zbirke *Pancir tastatura* započinje dvjema kratkim ljubavnim pjesmama koje nisu napustile svojevrsno ritmičko kazivanje. U dužim opširnijim formama ritmičnost ostvaruje ponavljanjima, neočekivanim aliteracijama i asonancama, čak pleonazmima. Pojavljuje se lik drage i nostalgija za vremenom kad čovjek, pa i pjesnik nije mogao zalutati. U pjesmi *Žigosan ispod plećke* Domović zapisuje: *Mogao je s lakoćom nositi svemir ili Boga na ramenima / niz pusti put. Sada s teškom mukom svoje tijelo / pomiče kroz zarasle vrtove, / kroz oljušteno more*. Fokusirajući se na ženu u pjesmi *Rasporeni matador*: *Žena izbljanjat će krivudava mesta, / zamočenu tintu u mraku sliti u bjelilo što će podsjetiti / na angelke, lječničke kute, pekarske kape, na mrtvog pišca – riječ u nestajanju..*, naviješta nova poetišta, nove prostore u kojima će riječ postati tijelo: *Noćas je razlistavala pjesme kao geometriju moga tijela / Noćas je razlistavala tijelo kao moje pjesme*.

Zbirke ciklusa *Tada* objavljene su u vrijeme Domovinskog rata kada se pjesnik još uvijek tražeći svoje duhovno poetište našao – na ratištu. I upravo su ga *Tada* (kako je i naslovjen navedeni ciklus) okrijepila vjera u pisanje i ljubav. U pjesmi *Onima koji iščeznuće shvaćaju kao prolaznost* pjesnik se obraća Zemlji: *vidio sam te kao veliku postelju / mirisnu bijelu i meku / i dan u kojem zaboravljeni postaju Netko / vidio sam te kao noć obrubljenu sa sto tisuća svjetionika / i mislio Geo draga da ćeš / ostati veliki grozd od sokova što se cijede niz oluke / te da ćeš neumorne kiše i mrtve riječi / potopiti u ocean i pustiti da se napokon u šutnji / desi bljesak / i sve huškače proguta usuda gnjev*. Domoljubne Domovićeve pjesme nisu junačke kako je ironično naslovio svoju zbirku, upravo suprotno, slobodne su od konvencionalnog hvalospjevanja i domotuženja. Novi je pogled na rodni grad u pjesmi *Razglednica*, pomaknut u djetinjstvo, u pomirenost i prihvatanje, u neku tužnu ironiju dječaka neostvarenog pulferaša, bez zrnca bijesa i mržnje:...zato uzmi paunovima perje i vidjet ćeš / kako nestaje gordost / i odreži / gusanima krila / pa ćeš saznati / kako je hrabrost nepostojani oblik mjesecarenja. Pišući o ratu,

stradanju, ubijanju, krvi i smrti u surjeću sasvim stvarnoga rata, Domović je paradoksalno, no ipak očekivano u skladu sa svojom poetikom tankoćutniji, s odmakom koji mu pruža suosjećanje i razumijevanje. Hiperboličnost iz ranijih stihova preobratila se u eufemičnost, u molitvu i invokaciju. Čak se u prikazu krvnika u pjesmi *Čopor* poslužio alegorijom, skrivenim ruhom označivši time kako zlo nema ni narodnost, ni vjeru. Neke su pjesme posvećene Vukovarcima, neke poginulim prijateljima, neke braniteljima Hrvatske Kostajnice, a svima zajedno odužio se pjesmom uzvišena tona *Pismo poginulog ratnika*. Sličnog ganutljiva ozračja i pjesničkog iskaza jest i pjesma-ispovijed ranjene djevojčice Azre Dodirnuta zvijezda iz zbirke *Budućnosti, daj da te ljepše slutim*.

Izbor iz zbirke *Noć zaborava* započinje pjesmom *Riječ* u kojoj je Logos ponovno početak i poticaj stvaranja, a završava pjesmom *Nedorečeno* u kojoj se samokritično osvrće na svoje pisanje: ...
prešutio sam mnogo toga / u ime lažnog mira i zaspalih vjetrenjača / svaka riječ bila je spoticanje o vlastitu zlu kob.

Opširni izbor iz zbirke *Pozornica čežnje* čine pjesme posvećene dijelovima tijela: očima, nogama, jetri, deset pjesama u kojima su uprizorene idilične slike krajolika u koje pjesnik unosi nemir uvodeći teške akorde, primjerice u pjesmi *Prizor šesti... ptice nijeme / pas dvorištem razvlači lanac i kosti / gledam u nebo / zveket / molim za zemlju / zveket...* Slijedi niz pjesama posvećenih pjesnicima, prijateljima i članovima obitelji obilježenih raspetošću između strasti pjesnikovanja i svetosti tog poslanja te dužnosti i odgovornosti stvarnoga života. Pitanje tko je koga izmislio pjesnik pjesmu ili pjesma pjesnika ne traži odgovor jer upravo u toj interakciji pjesnik i pjesma postaju jedno. Domović se prepušta nadahnuću kao ljubavnom zagrljaju u kojem su ljubavnici pjesnik i pjesma sjedinjeni. U pjesmi *Sjećanje* moguća metafora za nadahnuće jest *ogarak nečeg svjetlog iz daljine*. Ogarak koji donosi žeravice iz kojih plamti novo nadahnuće pred ugasnuće koje se nikad ne dogodi – jer pjesnik se ponovno rađa iz sumnje, razočarenja i боли.

Stihovi ovog ciklusa reducirani su i više računaju na zvučnost no na kazivanje. Pjesma *Zima na kolodvoru* ozvučena je slika u kojoj se pjesnikova dinamična osamljenost rastače i nestaje da bi ponovno niknula iz nove pjesničke snage: ...*u taj sliv utječem kao poludjeli planinski potok / namjerno se razbijajući u kapljice / na šiljcima podvodnih stijena / prije nego me mrtva rijeka ponese / i gnjecavo blato proguta.* Nakon pjesme *Kad sam sanjao smrt* u kojoj je buđenje sunce na jastuku / napipano vlastiti tijelo / i pjesma puštena u svijet slijedi triptih *Raj, Cistilište i Pakao* pa niz ljubavnih pjesama u kojima Riječ i dalje imenuje poetski prostor, jednako smrtni, ali neograničen i otvoren prema univerzalnom u kojem korespondiraju minerali, bilje i animalni svijet. U tom sveopćem poetištu riječi postaju i zvukovi koji se šire prostorom dodavši konkretnom poetskom iskazu i apstraktni, jednu duhovnost, zagonetnost i tajno pismo koja sliči na uspjelu apstraktну sliku.

Posljednji ciklus *Poslije* samim naslovom sugerira odmak, ali i nastavak posvećenosti dvama temeljnim izvorima Domovićeve poetike: Erosu i traganju za Riječu. I upravo u pjesmi *Nizvodno naopačke* Domovićevo univerzalno poetište jest jedna dugačka neartikulirana riječ, kako zapisuje. Pjesnikov urbani identitet raspršen je u sveopćem poetištu u kojem čežnja za Riječu, ne samo da ne posustaje, već je moguć završetak u pjesničkom ultimatumu u kojem bijes može stišati samo ako postaneš bog, kako zahtjeva pjesnik u pjesmi *Pjena velikih valova*. I upravo je grad forma koju želi napustiti u pjesmi *Prvi* dan nakon uniforme: *u sadreni kalup zagrebački / vraćao sam se / bez dlaka / bez očju / beskrvan / zapravo posve bestjelesan / zaljubljen u šume što su pritiskale zemlju / i bile sklonište vjetru goniču.* Oporost, kritičnost i paradoksalnost pa i aforističnost obilježja su izbora iz zbirke *Službena verzija ljubavi*, primjerice završetak navedene pjesme u kojoj pjesnički iskaz napušta mladića kojemu su pjesme bile jedini oltar i jedina veza s Bogom kojega nikada neće dodirnuti. U pjesmu pak *Ugođaj postoplodni*, poput suvremenog grafita, umetnuti su stihovi *ASKETE NA KOLAC! / S POLJUPCIMA U HLADNJAČE!*

Izbor iz zbirke *Privremeno rumenilo* donosi utihu u kojoj se pjesnički iskaz smiruje prepuštajući se riječima i njihovim zvukovima koji su se skupili u semantičkim krugovima putova, nigdina, rubova, kljanja, preobražaja, odlazaka, žeravica, rastanaka, početaka i smiraja i samosvijesti, vrlo klasičnoj čak romantičarskoj o prokletstvu pjesnikovanja. U pjesmi *Prokletstvo* Domović zaključuje:...*pjesme / kao noći / kao na pogrešnu adresu odaslani / telegrami sučuti*, dok nam, prikazavši osvit metaforama zipka za nevine i lomača za gnjevne, u pjesmi *Osvit* izdvojenost pjesnika predočuje sljedećim stihovima:

...nečujna glazba opasuje svijet / samo odabrani mogu je čuti / i samo odabrani / koje prolivena krv ne ostavlja ravnodušnima.

Zbirka Kožom uz kožu zadnja je Domovićeva zbirka pjesama posve posvećena jednom od eksplisitnih zahtjeva njegova pjesničkog manifesta. Pisati i ljubiti. Kako je u Domovića pisanje jednakodisanje, očekivano je da će u pjesmi *More 2* zapisati: ...omotan tvojom kožom / ubrzano dišem / Ponovno postajem / Ljubav. Pjesme posvećene ženi, njezinu tijelu, ali i dahu i duhu, hvalospjevi su Ljubavi pa će pjesma *Kad kupinovo vino kaša započeti: dugo već ja sam tkalac / romantični tkalac / noćni / vrsti što izumire ja pripadam*. Stih *Lijeđa si draga moja* postpetrarkistički je čak u nastavaku koji ga slijedi anaforama *kad*, no i domovićevski jer je trubadursko udivljenje usklađeno s erotskim i udivljenjem i uživanjem: ...kad ti se prikradam kao pregladjela zvijer / kad pitoma namještaš kazaljke u polarnu noć / kad ti se dojke razbrbljuju / kad ti oči postanu baklje / kad ti srce tuče u bedrima. Sasvim je pak logičan preokret učinjen u pjesmi *Domovina mome srcu*. Preokret u kojem je klasično poosobljivanje domovine i domoljublja te idealiziranje njezine ljepote ženskim atributima, zamijenjeno: žena je domovina jer:...*Ima jedna žena / odaziva se na ljubav / zjenice svicu dok dah prislanja uz moj dah*.

Opširna zbirka Žeravica završava pogовором *Pjesnička cesta do manifesta* Tonka Maroevića koji je prateći Domovićevu poetsku osobnost od početaka označio njegovo mjesto u suvremenoj hrvatskoj poeziji: *Cjelinom svojega opusa Tomislav Domović je unio u hrvatsko pjesništvo svježinu i težinu neposrednog iskustva, strast i žar kojima je ispisao i pozitivne i negativne aspekte vlastite egzistencije. Djelujući kao vitalni kontrapunkt odveć sofisticiranoj i često redundantno korištenoj poetici tzv. semantičkog konkretizma, kroz tri je desetljeća raznih izazova i kušnji dokazao plodnost svojega poetičkog izbora (dovedenoga i do razine cjelovita nedogmatskog programa), a posebno se potvrdio žestinom pobuđenih slika, artikulacijom tišine i krika, širinom uspostavljenih vidika.*

Oporošcu i tankočutnošću te programom koji se opire programu, vjerom i sumnjom u Riječ, a nadasve nadahnućem i samoniklom pjesničkom snagom, Domović se svojim žeravicama uspostavio na širokom poetištu. Dinamičnost struktura koje je prosuo urušavale su se i gradile. Plamtaji koji se gaseći ne gase u kojima su pjesme žeravice koje ponovno nastaju u krugu u kojem je svaki kraj i novi početak. Stoga jedinstvenosti njegova pjesničkog iskaza pridonosi svojevrsna bipolarnost u kojoj je paradoksalno usklaćena vjera u smrtnost i vječnost Riječi, napuštanje urbanog identiteta kao stege suviše konkretnoga, povratak Erosu koji se ne ostvaruje samo u tjelesnosti te ravnoteži koju, unatoč pasiji svog pjesničkog zanosa, kao pjesnik i kao ratnik, nije izgubio – ravnoteži između Erosa i Aresa.

DUHOVNI VERSOVNIK

(Goran Gatalica, *Odseceni od svetla*, Društvo hrvatskih književnika, 2018.)

Zbirka pjesama *Odsečeni od svetla* svojim se trima ciklusima *Ares briše svet med zvezdami*, *Metafizika pravičnega svetla* i *Preštimani dnevi jene samine te svojom trodijelnom strukturu* i tematskom zaokupljenosću utemeljuje, kako na antičkoj trijadi Lijepo, Istinito i Dobro, tako i na kršćanskoj tradiciji, posebice u ciklusu *Metafizika pravičnega svetla*. Pjesnikova *samina* jednaka je *samini svemira* ili *vesmira* kako ga autor naziva slijedeći narav kajkavskog književnog jezika u izboru navedene riječi.

Svremenskim prezentom u naslovu prva pjesma prvog ciklusa *Ares briše svet med zvezdami* uvodi nas u svijet koji je bio, koji jest i koji će biti. Jednako kao u *čkomini vesmira* tako i u *samini* pjesničkog iskaza: *Zvezde ostavljaju kmicu u kostima / Ares briše svet med zvezdami*.

Na samom početku razvidno je Gataličino poistovjećivanje makro i mikro struktura, svemira i čovjeka i njihovo stalno preplitanje. Također je posve izvjesna autorova tradicijska prislonjenost na antičku i kršćansku baštinu.

Antitetičko povezivanje svjetla i tame – ne suprotstavljanje – *fundamentuš je sveta: Kmični greh se otkrivle / kak velko sonce*. U pjesmi *Gruntanje o mesecu* pjesnički iskaz u I. osobi jednine putuje galaktikom prikazujući nam kozmički krajolik čija se slika u nadrealnom i psihodeličnom ozračju spušta u *ternac* pa zatim smiruje pjesnikovu misao: *Zmirila se misel / puna čkomečočujnega plena / z ufanjem zverh horizonta. / Čkomina me privija k nebu. / V ternacu kak da temni / soza poslušna*.

U svijetu u kojem je nemoguća komunikacija, u kojem jezici i riječi izumiru, pjesnik osjeća kataklizmu svit se konča na način srednjovjekovnog začinjavca kao nešto podrazumijevajuće, kao nešto što se dogodilo, što se događa i što će se dogoditi: *Na plodni zemli nestaju reči. / Vesmir nam jemle meru. / Zatočeni sme v telu kiborga. / Zatočeni sme v glasu katakližme, / sami na tem svetu / punom nemirov i halabuke*. Gataličino vrijeme jest svestremenost ili vesvremenstvo, ako bismo se poigrali kajkavskim jezikom na njegov način. Vrijeme u kojem živimo, vrijeme je tame, samoće i nestrpljivosti. Vrijeme u kojem smo odsječeni od svjetla, u kojem su riječi obezvrijeđene. No, to je vrijeme i prolazno i vekivečno što je istodobno i zastrašujuće i olakšavajuće.

Metafora zvijezde, kao poznati, gotovo prezreni poetski rekvizitar u Gatalice je vrlo tečljiva poput zraka i vode. To je pjesnikovo vjerovanje u Riječ koja će mu otvoriti nove vidike za *popefku*. A taj novi vidik upravo mu pruža mogućnost da govori na kajkavskom jeziku. Usporedni jezik kao usporedni svijet u kojem riječi nisu izgubile smisao, a um je poput dječjeg otvoren za čuda. Jezik u kojem je metafora moguća, čak poželjna. Jezik koji nas budi iz zaborava, koji u recikliranom papiru ne vidi da je postao od odbačenog papira, već od rajske stabla. Misli se poput zvijezda kreću pjesnikovim unutrašnjim kozmosom i otkrivaju se kao nove zvijezde u beskrajnom svemiru. Ili kako kaže pjesnik u pjesmi *Popevanje o zmišlenem svetu*: *Najlepše je spoznati / zmišleni svet vu sebi. / Najlepše je čutiti / droptinicu meteora / na samotnu dušu / tera vabi v daline*.

Sve što je udaljeno, postalo je blisko, sve što je veliko postalo je malo, sve što je čemerno i tamno krije u sebi *piknjicu svetla* i novog početka. Pjesma *Hižice vu vesmiru* posvećena je Nikoli Šopu čija je duhovnost i božja ljudskost imala odbljeska u Gataličinu človečecu koji, iako malen, ide uspravno ispod zvijezda. Pjesnik svoga človečeca ne opominje, već ga vodi poput starostavna mudraca i zvjezdoznanca, stoga pjesnikova vjera u riječ i svjetlo ne posustaje. Pjesma *Zvezdoznanec započinje sličicom u kojoj pjesnički iskaz plijevi* vidike zajedno sa černim sončekom, a završava: *Vulkan me prekril z pepeлом. / Devičanska čistoča neba / skončala je v mlačne šenice. / Iščem mlade zvezde / da zlečim telo / čudovitom svetlobom*. Pišući na kajkavskom književnom jeziku koji se nastavlja na bogatu književnu

baštinu i dodajući mu novotvorenice i nova pravila, stvarajući tako osobni kajkavski standard, autor komplementira poetski svijet u uvjerljivo štivo, slobodan od zadanog jezičnog standarda pa i od konvencionalnog *ratia* znanstvenika fizičara i kemičara. Znanja iz područja znanosti pjesniku nisu granica preko koje se ne može obratiti metafizičkom, stoga njegov pjesnički diskurs postiže još jedno obilježje koje ga izdvaja iz suvremene poetske produkcije.

Apstraktni pojmovi su poostvareni. Besmrtnost ili *beshmerlina* ima okus u pjesmi *Žmah beshmerline* dok je poosobljena smrt sasvim obična pojava, *landra* po dvorištu i skriva se u bračnoj postelji. Odlazak pak u podzemni svijet nije prikazan nimalo jezovito, čak se uz eufemizam za mrtve vremenski *putnici* pojavljuje deminutivnost urešena blago humornim i romantičnim detaljem: *Na Stiks vremenski / putnici vlečeju za škric / černo sončeko*. Slika putnika koji odlaze rijekom Stiks na drugu stranu vukući maleno crno sunce za donji dio haljinice ne izaziva strah, već sramežljivi unutrašnji osmijeh.

Kako u poeziji Gorana Gatalice teme smrti, kataklizme, smaka i kraja svijeta ne straše i ne strše, s lakoćom se prisjećamo klasika našeg usporednog jezika, koji upravo zahvaljujući autoru o kojem je riječ, nastavlja živjeti. U njegovoj ozbiljnoj ludičnosti i toploj duhovnosti, antitetičkoj povezanosti svjetla i tame daleki je odjek poetskih vrtova Frana Krste Frankopna. Po skromnosti i svojevrsnoj ljupkosti Frankopanov nas pseudonim *Ditelina* odvodi pak u Domjanićeve gartlice u kojem su pjesme posvećene *gumbelijumu*, *drenku*, a čak dvije *detelini*. Njegov nostalgični kajkavski ton odzvanja u jednoj od Gataličinih sličica: *Betegi puni čemera rascveli se / kak lubičasti gumbelijumi*.

U putanji kajkavske književne tradicije koja se nije urušila unatoč nestandardiziranju, a koja je doživjela vrhunac u Krležinim *Baladama Petrice Kerempuha* našao se i suvremeni pjesnik Goran Gatalica. Snaga Krležina jezika u *Baladama*, bez kojih bi bio gotovo nemoguć kontinuitet kajkavskog književnog jezika, neprijeporno je i jedno od nadahnuća kajkavskog versovnika *Odsečeni od svetla*. Svjetonazorski posve oprečan hrvatskom klasiku, no po jeziku koji nasleđuje posve povlašten, Goran Gatalica s razlogom pjesmu *Juternja lamentacija* posvećuje Miroslavu Krleži: *Senjal sem mefke falačeke od ilovače. / Popefka žalna i boleča / vime svetla zasiđa / vsaki del horvatske hištorije. Od černe štibre / človečec nigdar ni siguren*.

Ponovno otvaranje gazofilacija, škrinjice s blagom jezika sramežljivog i buntovnoga, koji je podoban za zganke i za balade, za komedije i drame, za snažnu tugu i nesputanu radost, za černu štibru i *rashajcanu svetlobu* potiče nas da se i mi prisjetimo velikog klasika kajkavske riječi i ponovimo neke njegove stihove. U baladi *Planetarjom* pjesnički iskaz u 1. osobi jednine futurskim nam perfektom predviđa ovakav svijet: *I videl sem daljine, meglene i kalne, / i videl sem glibine, se dalne i dalne. / I videl sem strele, žveplene, blisiču / občutel sem merliča perst na ogerliču. (...) V kmici, v pivnici, / brez ikakšne luči, / čul se je veter / kak v praznini huči*.

Slika Lucifer-a u cukorastem svetlu u pjesmi *Razbarušeni lasi Mlečne steze* pokazuje Gataličin duhovni gartlic kao mjesto u kojem su vrlo ozbiljno zaigrani Dobro i Zlo, svjetlo i tama: *Lucifer vu cukorastem svetlu / vunesrečil človeka / teri je senjal poklem / dolge let svoju zvezdu*. Oksimoroni svetleča kalvarija i raskoš mertvega življenja također svjedoče o mračnom svjetlu i autorovu kršćanskom svjetonazoru koji se prema Nikoli Kuzanskom temelji na određivanju Božje naravi kao *coincidentie oppositorum*. U navedenoj pjesmi pjesnik kaže posve sigurno: *Otajstva vere priskrbela su / vekivečne živjenje*.

Gataličin nebeski versovnik zasigurno ne bi bio tako uvjerljiv i na trenutke hipnotičan da je napisan na hrvatskom standardu. *Vitiznanec* iliti pjesnik nije napustio riječi kao ni časni ratnik svoj mač, kao ni dijete svoj svemir, stoga su vusta *vitiznanca* puna lepote *prapočetka* i on je ratnik svjetlosti. Njegovo oružje su riječi-zvjezde: *Serce vitiznanca kak harcar / čuti vse betege sveta / i zvezde mu dohajaju / v sreberni kočiji galaktike. / Osamlene reči opadaju / v nebeski versovnik*.

Izabравši svojevrsni kajkavski jezik i osuvremenivši ga, ali ostajući na metaforičnom i neizravnom govoru, Gataličin duhovni gartlic uspijeva korespondirati između neba i zemlje darovavši pjesniku svjetla i ratniku riječi mogućnost iskaza i vjere jednako u kataklizmu i u smak, kao i u novi početak, novo svjetlo i uskrsnuće, a nadasve u mogućnost povezivanja i ispreplitanja makro i mikro strukture, svemira u sebi i svemira u beskraju koji je jednako vječan i prolazan kao i njegov človečec. I upravo taj je človečec na razini pjesničke zbirke čije obilježje jest baroknost koja je vrlo svršishodna, a koju,

paradoksalno i suvremeno, obilježava upravo skromnost pjesničkih uresa jest alegorija pjesničkog iskaza, čak pjesničkog subjekta.

Antonimi čkomina i reči, tmina i svjetlost nisu zaoštreni, već se ritmički izmjenjuju kako u nastajanju pjesme tako i u kozmosu. Uvjetuju jedno drugo jer u kataklizmi je novi početak, a u početku je kraj svijeta i svemira. Početak pjesme *Minijaturni vesmir* glasi: *Atom nas deli od preteklosti. / Minijaturni vesmir je stal / vu orehovu lusku. / Zalovila nas je černina sonca / v našem zvezdanem kraljevstvu. / Jadovitu popefku sveta / čuti i atom i koščata galaktika.*

Pjesme ciklusa *Metafizika pravičnega svetla* svojevrsne su ode svjetlu i popefki kao radosti stvaranja. U *Zavetnom psalmu* zapisuje: *Zdavna su reči zapisane / onak za sebe. / One zviraju polefko / i otpiraju kalne daline / velkem oku vitiznanca. / Skrivame betežnu dušu / zakelenu za rane i križe, / za naše elegične strahе. I u naslovima većine pjesama uvrštenih u ovaj ciklus srž je Gataličine metaforike svjetla: poetski čin donosi svjetlo (Još navek popefka svetlo donaša), gubitak svjetla (Žaloba za svetlom), svjetlo i sjena (Svetla i sence), život u kraljevstvu svjetla (Žitek z kraljevstvom svetla), mehani sjaj zvijezda (Mefko svetlo zvezd), jutro kao dar Božjeg svjetla (Daruvane jutre) te čežnja za otkrivanjem tajne (Neznani jezik svetla). U pjesmi *Metafizika pravičnega svetla* posve je izvjesna Gataličina kršćanska orijentiranost: *Čutim grešnike / teri su gubec obernuli / kre raspetoga tela. / Pravične svetlo / ostavlja zvezde / na mestima naših greha.* Metafora leptira u pjesmi *Metuli*, svetloba vlovlena rečima višestruka je: smrt, riječ i svjetlost: *Verzuš proziren / siple na vuhe / kak metuli letiju v noč, / v kmicu prešicanu / od svetlobe.* Pojmovima riječ i svjetlo pridružena je i smrt jer *Smert je lefka kak perce* (iz pjesme *Smert Viriusa*). Napuštena je antitetičnost svjetla i tame i njihova dinamična isprepletenost koja se rasula u samosvojne sličice. Pjesnik je svim čulima uprt u riječ i tražeći neznani jezik svjetla prikazuje, bez obzira na čemernost ili radost, ljudke prizore okretnošću starog haiku majstora. Nestala je dinamičnost kontrapunktiranja, a jasni stihovi ili *prozirni verzuši* svojom zaustavljeničkom reflektiraju se ponovno u svevremenost. Pjesmu *Lesa* posvećenu običnim dvorišnim vratima moguće je rastaviti na haiku sličice. Prva: *Lesa se otperla kak beli cvet. Sonce je zašle v lasi.* Druga: *Čkomina je beli snežek / na červivemu sadju.* Treća: *Na dvorišu same / još mesec landra / kak piknjica živlenja.* Ili: *Spremerzli su / lanec / pes i duša.**

Antitetičko preplitanje kozmosa i poetskog stvaranja započeto u prvom ciklusu u trećem se ciklusu *Preštimani dnevi jene samine* premjestilo u pjesnikov mikro kozmos i njegov osjećaj samine. Pjesma *Belina paranoje započinje:* *Vsakojake misli nalaze vutehu vu samini. / Zov kmičnega neba čuti celo telo. / Spod nofti merzlina se druži s nemicom / kak poslednja zvezda z černom luknjom. / Kesni snegi apšisali su farbe živlenja. / Jezero varoških noći kopita se v mislih, / a nemiri same tečaju i tečaju... Ne zaboraviti Ljepotu koja je istodobno i Dobrota i Istina, misao je koja pjesnika ne napušta, stoga će je iskazati ponavljajući kondicional htio bih. Unatoč norosti sveta i halabuki koji nas okružuje, pjesnik poziva i priziva stihove, zapravo riječi da ne zaborave biti djeca i sa zrncem sumnje ostavlja nam pjesničku popudbinu u Popefki za Orionovu decu: Misel me pela čez nevidne svete. / Samani zmišlaju imena za beshmerlinu. / Svet pozabla Močenikov pot. / Ostavlam nebeske akorde / za Orionovu decu.*

Za razliku od velikog klasika kajkavske riječi koji nam svojim kajkavskim pjesničkim testamentom ostavlja snažne, teške zemaljske akorde, Gataličin človečec potiče nas da osluhnemo čkomečocučne, jedva čujne, nebeske. Čitatelj kao suputnik umjetničkog djela, kao novoga svijeta u svijetu, bira s kojim će svijetom suošjećati i u kojem će doživjeti pjesničku katarzu, stoga umirena kritičarka daje prednost čitateljici koja ne želi biti odsjećena od svjetla.